AVOCATUL POPORULUI
OMBUDSMAN

RAPORT

PRIVIND RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2017

CHIȘINĂU, 2018

CUPRINS

CAPITOLUL I
RESPECTAREA DREPTURILOR ŞI LIBERTĂŢILOR OMULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Dreptul la un proces echitabil..... 2
Libertatea individuală şi siguranţa persoanei.....10
Libertatea de exprimare…….....15
Dreptul la ocrotirea sănătăţii.....25
Dreptul la un mediu ecologic sănătos…….……37
Dreptul la muncă şi la protecţia muncii.....44
Dreptul la protecţie socială.....53
Corupţia şi drepturile omului 63
Respectarea drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului în localităţile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului şi municipiul Bender(Transnistria)….....65

CAPITOLUL II
RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI
ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2017 ……....72

CAPITOLUL III
PREVENIREA TORTURII.....147

CAPITOLUL IV
PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI……..…….197

CAPTOLUL V
ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI ÎN ANUL 2017

Gestionarea cererilor ……...…….223
Managementul resurselor umane……..…….…….234
Management financiar şi control…….244
Bugetul Oficiului Avocatului Poporului…….…….246

CAPITOLUL I
RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

DREPTUL LA UN PROCES ECHITABIL

Dreptul la un proces echitabil este unul dintre fundamentele care asigură supremaţia Legii. Realizarea acestui drept fundamental corelează în mod direct cu existența unui sistem de justiției accesibil, independent, eficient și integru. Reieșind din activitatea Avocatului Poporului, dar și în conformitate cu recomandările care au fost înaintate de către organismele regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului, constatăm un șir de probleme care țin de realizarea dreptului fundamental la un proces echitabil.

Dreptul persoanei la un proces echitabil, este garantat în articolele 8,10 și 11 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 14 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, articolul 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și articolul 13 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Tratatele în domeniul drepturilor omului care au fost enumerate mai sus oferă o descriere foarte largă a acestui drept, evidențiind câteva elemente esențiale ale dreptului la un proces echitabil, cum sunt examinarea cauzei în mod echitabil, într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent şi imparţial, stabilit prin lege, cu respectarea dreptului la viață privată, a principiului de prezumție a nevinovăției, a dreptului la apărare, inclusiv prin oferirea asistenței juridice gratuite, precum și alte drepturi procesuale menite să contribuie la realizarea acestui drept.

Prevederile acestui drept se regăsesc și în articolele 20, 21, 26, din Constituția Republicii Moldova. În aceste articole se reglementează accesul liber la justiție, prezumția de nevinovăție și dreptul la apărare.

Atât Avocatul Poporului, cât și unele mecanisme ale ONU, care dețin mandate de monitorizare a implementării obligațiilor pe care statul și le-a asumat odată cu ratificarea tratatelor în domeniul drepturilor omului, au înaintat recomandări pentru ca statul să intervină cu măsuri care să contribuie la realizarea în mod corespunzător a dreptului la un proces echitabil.

În Raportul alternativ, depus către Consiliul ONU pentru drepturile omului, în cadrul procesului de Evaluare Periodică Universală a situației drepturilor omului în Republica Moldova, Avocatul Poporului a menționat că este necesară implementarea acțiunilor de eradicare a corupției din sistem, asigurarea continuității reformei prin identificarea și dezvoltarea cadrului

general privind viitoarele politici care urmează continuarea eforturilor pentru edificarea unui sector al justiţiei accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist şi responsabil faţă de societate.

Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale a recomandat consolidarea capacității sistemului judecătoresc de a răspunde la actele de corupție și de a asigura protecția eficientă a victimelor corupției, a avocaților acestora, a activiștilor anticorupție, a denunțătorilor și a martorilor.

Potrivit Comitetului pentru drepturile civile și politice, Statul-parte trebuie să ia măsuri concrete și eficiente pentru a asigura dreptul la o administrare corectă a justiției, în conformitate cu articolul 14 din Pact și comentariul general nr. 32 (2007) privind dreptul la egalitate în fața instanțelor și tribunalelor și la un proces echitabil. În special, el ar trebui: să se asigure că remunerația judecătorilor este suficientă și că mandatul lor este suficient de lung pentru a garanta independența și integritatea instanței; să asigure o anchetă imediată, minuțioasă, independentă și imparțială în toate acuzațiile de încălcare a procedurii și de a urmări și de a aduce în fața justiției pe cei răspunzători, inclusiv funcționarii organelor de justiție, care sunt implicați în acest lucru; să se asigure că judecătorii, de regulă, sunt protejați de jure și de facto de orice sancțiuni sau represalii pentru deciziile judiciare nepopulare.

Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități recomandă ca statul parte: să asigure oferirea amenajării de procedură, gen și vârstă adecvate, bazate pe libera alegere și preferințele persoanelor cu dizabilități și să stabilească măsuri de siguranță aferente pentru a permite participarea persoanelor cu dizabilități în toate procedurile judiciare în condiții egale cu ceilalți; să sporească programele de formare și de consolidare a capacităților privind Convenția, astfel încât personalul de aplicare a legii și persoanele cu dizabilități să își crească gradul de conștientizare juridică; să asigure accesul la asistență juridică gratuită, inclusiv pentru persoanele cu dizabilități care încă trăiesc în instituții; să fie ghidat de articolul 13 al Convenției[1] la implementarea țintei 16.3 a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă[2].

Comitetul ONU pentru discriminarea rasială, reamintind Recomandarea sa generală nr. 35 (2013) privind combaterea discursului de ură rasist, recomandă ca Statul parte: să asigure ca articolul 346 din Codul Penal[3] să se conformeze totalmente articolului 4 din Convenție[4] și ca acest articol modificat să fie pus în aplicare, pentru a urmări penal incidentele vizând discursul de ură; să adopte legislație comprehensivă care să incrimineze infracțiunile săvârșite din ură și să

[1] Accesul efectiv la justiției pentru persoanele cu dizabilități;
[2] Promovarea statului de drept la nivel național și la nivel internațional, și asigurarea accesului egal la justiție pentru toți ;
[3] Acţiunile intenţionate îndreptate spre aţâţarea vrajbei, diferenţierii sau dezbinării naţionale, etnice, rasiale sau religioase;
[4] Obligațiile generale ale statelor părți;

asigure ca o astfel de legislație să corespundă Convenției și ca motivația rasială să fie listată ca o circumstanță agravantă; să realizeze campanii educaționale pentru a aborda cauzele fundamentale ale prejudiciilor și să promoveze toleranța și respectul pentru diversitate, inclusiv în special cu privire la rolul și responsabilitățile jurnaliștilor și funcționarilor publici; să asigure ca toate incidentele de infracțiuni săvârșite din ură și discursuri de ură să fie investigate și urmărite în justiție și ca infractorii să fie pedepsiți, fără a ține cont de statutul lor oficial; să ofere date privind numărul infracțiunilor săvârșite din ură și cazurilor de discursuri de ură raportate, urmăririlor penale, condamnărilor și compensațiilor oferite victimelor; să consolideze rolul procurorilor în susținerea victimelor discriminării rasiale pentru raportarea încălcărilor.

În rezultatul examinării cererilor, audierii persoanelor și informației apărute în mass-media, au fost identificate un șir de probleme care se referă la dreptul menționat. Printre acestea se enumeră problema de tergiversare a examinării cauzelor în instanţele de judecată şi a executării hotărârilor judecătoreşti.

Tergiversarea examinării cauzelor în instanțele de judecată este rezultatul mai multor factori: amânarea excesivă a şedinţelor de judecată; caracterul complex al litigiului; abuzul în utilizarea căilor de atac de către părţile în proces; efectuarea actelor de expertiză pe perioade îndelungate; amînări din motiv că lipseau avocații părților implicate în proces; prezentarea probelor din ambele părți aflate în litigiu și altele.

În acest context, Avocatul Poporului atrage atenția asupra faptului că una din atribuțiile de bază în activitatea instanțelor de judecată este respectarea termenului rezonabil de judecare a cauzelor. De acest lucru depinde direct posibilitatea persoanelor de a-și realiza dreptul constituțional privind satisfacția efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care încalcă drepturile și libertățile lor legitime.

Problemele legate de executarea hotărârilor judecătorești se referă la procedura de încasare a onorariului pentru exercitarea atribuțiilor executorilor judecătorești. Potrivit Codului de executare, executorul judecătoresc are dreptul la remunerarea lucrului său şi la rambursarea cheltuielilor legate de activitatea sa. În procesul de investigare a unui caz s-a constatat că deși executorul judecătoresc nu a încasat nici o sumă de la debitor pentru pensia de întreținere, acesta a solicitat încasarea cheltuielilor de executare și onorariul executorului de la persoana în a cărei favoare urmau a fi efectuate plățile. Mai mult, deși debitorul decedase, iar între timp a fost acumulată datoria în sumă de 80 000 lei, executorul judecătoresc a pus sechestru pe loturile de pământ arabil ale debitorului, care trebuia să achite pensia de întreținere a fiicei minore. Pentru înregistrarea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole, în calitate de moștenitor legal, mama minorei a solicitat executorului judecătoresc ridicarea sechestrului de pe terenurile respective, însă executorul refuza, solicitând plata cheltuielilor de executare și a onorariului.

Ombudsmanul a considerat nejustificate și ilegale acțiunile executorului judecătoresc, luând în considerare prevederile Codului de executare care statuează că procedura de executare se stabilește pe principiul respectării drepturilor omului şi nu poate avea ca scop pricinuirea de suferinţe fizice şi morale sau de prejudicii materiale. Urmare a recomandărilor Ombudsmanului adresate executorului judecătoresc și Președintelui Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești, măsurile de asigurare aplicate în privința bunurilor menționate au fost anulate, persoana fiind repusă în drepturi, în calitate de moștenitor legal.

Un alt aspect problematic, abordat de către Avocatul Poporului și în Raportul anterior, ține de practica vicioasă instituită de unii executori judecătorești de a pune sechestrul pe conturile de salarii și pensii ale debitorilor. În unele cazuri semnalate executorul judecătoresc a acceptat soluționarea problemei prin conciliere, în alte cazuri se constată o reticență din partea executorului judecătoresc de a aplica sechestrul pe mijloacele bănești ale debitorului, doar în cuantumul stabilit de Codul de Executare. În particular, la Oficiul Avocatului Poporului au fost înregistrate 2 cazuri în care persoanele au invocat faptul că executorul judecătoresc a pus sechestrul pe conturile bancare, inclusiv de pensii, contrar prevederilor Codului de executare. În atare situație persoanele s-au pomenit fără surse de existență timp îndelungat, fapt ce reprezintă încălcarea dreptului la un trai decent. În cazurile examinate persoanele nu au put beneficia de pensie timp de peste 20 de luni.

Ombudsmanul atrage atenția că conform Codului de executare din salariul şi din alte venituri ale debitorului pot fi reţinute, în baza unui document executoriu, nu mai mult de 20%[5]. Totodată, referitor la pensie este specificat că nu poate fi urmărită partea pensiei în mărimea cuantumului minim garantat al salariului în sectorul real, cu excepţia cazurilor de încasare a pensiei de întreţinere[6].

Avocatul Poporului consideră ilegale acțiunile executorului judecătoresc în astfel de cazuri. Asupra celor menționate a fost sesizat Colegiul disciplinar al executorilor judecătorești. Totodată, această problemă a fost abordată de Avocatul Poporului în cadrul unei întâlniri de lucru cu președintele UNEJ, care a menționat că implementarea prevederilor enunțate este dificilă din motiv că executorii judecătorești nu pot deține informația cu privire la proveniența mijloacelor bănești din contul bancar salarial al debitorului.

Executorul judecătoresc este obligat să aibă un rol activ pe parcursul întregului proces de executare, depunând efort pentru realizarea prin mijloace legale a obligaţiei prevăzute în documentul executoriu, respectând drepturile părţilor în procedura de executare şi ale altor persoane interesate. Astfel, în virtutea principiului instituit în Codul de etică al executorilor

[5] Codul de executare, articolul 106 alineatul (2);
[6] Idem, articolul 101, alineatul 1);

judecătorești, executorul judecătoresc trebuie să depună diligența necesară, acționând prompt și în concordanţă cu solicitările legitime ale persoanei în al cărei nume/beneficiu acţionează, în vederea îndeplinirii cu competență, corectitudine și în termen legal a îndatoririlor profesionale, iar în cazul în care legea nu prevede, înăuntrul unor termene optime și previzibile, cu respect față de persoană, drepturile și libertățile fundamentale ale omului.

O altă problemă referitor la realizarea dreptului la un proces echitabil este dreptul oricărui acuzat de a fi informat, în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și într-un mod detaliat, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa. Aceste aspecte sunt prevăzute de standardele internaționale, precum articolul 10 alineatul l(1) din Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale[7] și articolul 6 din Convenția privind drepturile și libertățile fundamentale ale omului[8].

Avocatul Poporului a fost sesizat referitor la un astfel de caz și, după intervenția sa, persoana în cauză a fost repusă în drepturi. S-a constatat că această problemă a fost generată de lipsa în statele de personal a traducătorului/interpretului și prezența unor disfuncționalități a procedurii de antrenare a traducătorilor/interpreților autorizați/neautorizați în activitatea organelor de drept, în cazul dat al procuraturii.

În anul 2017, Ministerul Justiției a elaborat proiectul Strategiei de Dezvoltare a Sectorului Justiției 2018 – 2021, prin care se urmărește aplicarea și implementarea cadrului normativ aprobat în cadrul Strategiei de Reformă a Sectorului Justiției 2011-2016, reprezentând o continuitate a reformelor demarate anterior.

Totodată, sporirea calităţii şi eficienţei actului de justiţie şi de combatere a corupţiei în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toţi cetăţenii este una dintre prioritățile Strategiei naţionale de dezvoltare „Moldova 2020”, aprobată prin Legea Nr. 166 din 11.07.2012.

În pofida eforturilor statului de a îmbunătăți situația la capitolul privind dreptul la un proces echitabil, în anul 2017, Curtea Europeană a stabilit violarea articolului 6 din Convenţie de către Republica Moldova în cauzele: *Manoli și Cereale Flor S.A., și Roșca.* În aceste cauze Curtea a constatat probleme referitoare la condamnarea reclamantului în instanța de apel fără a audia direct victima sau martorii, după ce a fost achitat de prima instanță, și casarea neregulamentară prin revizuire a unei hotărâri judecătoreşti irevocabile.

În același context, Comitetul Organizației Națiunilor Unite privind Eliminarea Tuturor Formelor de Discriminare Rasială s-a expus în *cauza Salifou Belemvire vs. Republica Moldova*

[7] „Părțile se angajează să recunoască oricărei persoane aparținând unei minorități naționale dreptul de a folosi liber și fără ingerință limba sa minoritară, în privat și în public, oral și înscris”;
[8] „Orice acuzat are, în special, dreptul să fie informat, în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și într-un mod detaliat, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa”;

(crimă bazată pe ură). Comitetul a constatat încălcarea articolului 6 din Convenția pentru eliminarea discriminării rasiale[9].

La șapte ani de la începerea implementării Strategiei de reformă a sectorului Justiției, încrederea cetățenilor în justiția națională a ajuns la 16%, arată datele Sondajului privind opinia publică despre sistemul judecătoresc din Moldova, realizat pentru Consiliul Superior al Magistraturii[10] în perioada lunii decembrie 2017.

Potrivit datelor sondajului dintre actorii din domeniul Justiției cei mai afectați de neîncrederea cetățenilor sunt judecătorii – 78%, urmați de procurori – 77%, polițiști – 70% și avocați – 62%. În pofida gradului mic de încredere în justiție, majoritatea participanților la sondajul realizat, au răspuns că nu au avut experiențe negative în instanțele de judecată. Dintre cetățenii care au participat la vreun proces în instanța de judecată, 58% au evaluat judecătorul care le-a examinat cauza drept imparțial și obiectiv. Aproximativ jumătate (49%) dintre cetățenii care au avut rol de participant la un proces au afirmat că procedurile judiciare au fost echitabile în mare sau foarte mare măsură.

Totodată, în sondaj se arată că un total de 75% din populația este de părere că în sistemul judecătoresc din Republica Moldova corupția este mult sau foarte mult prezentă. În rândurile persoanelor care au interacționat cu instanțele de judecată, 83% dintre respondenți au afirmat că aceasta este foarte mult sau mult prezentă în sistem.

Deși jumătate dintre persoanele care au interacționat cu instanțele spun că acestea asigură condiții pentru persoanele cu necesități speciale, fiecare al cincilea cetățean care a luat parte la un proces a spus că nu sunt create condiții pentru aceste persoane. Două treimi dintre acei care au susținut că instanțele nu asigură accesul persoanelor cu dizabilități au specificat că nu sunt rampe de acces în clădiri. Alte motive menționate de respondenți se referă la lipsa ascensoarelor, lipsa birourilor special amenajate pentru persoane cu dizabilităţi, lipsa posibilităţii de deplasare la instanţă.

Sondajul a mai arătat că o bună parte a cetățenilor nu își cunosc drepturile în cadrul unui proces de judecată și nici nu știu de unde ar putea lua informații.

Comisarul European pentru drepturile omului, Nils Muižnieks a reiterat îngrijorările Consiliului Europei pentru situația în sfera justiției: deficienţele legate de eficienţa şi imparţialitatea justiţiei; existența unor semnale privind atitudinea părtinitoare a procurorilor în cadrul procedurilor judiciare şi privind cazurile de intimidare şi hărţuire a avocaţilor; efectuarea justiției în Moldova în manieră selectivă. Au fost reafirmate recomandările privind asigurarea

[9] Protecţie şi o cale de recurs efectivă în faţa tribunalelor naţionale şi a altor organe de stat competente;
[10] http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/02/Brosura_finala.compressed.pdf;

accesului public la audierile în instanță, mai ales în cele în care sunt vizați demnitari și sunt legate de corupţie.[11]

Comisarul a mai declarat că „lipsa încrederii publice în sistemul judiciar poate fi foarte dăunătoare pentru o democraţie, prin urmare autoritățile ar trebui să continue să întreprindă eforturi susţinute şi decisive pentru sporirea credibilităţii sale şi pentru a se asigura că publicul în general beneficiază de un sistem eficient şi echitabil".

Alte măsuri, în opinia Comisarului european, trebuie să includă schimbarea componenţei Consiliului Superior al Magistraturii prin desfiinţarea participării din oficiu a procurorului general şi a ministrului justiţiei. De asemenea, Comisarul a recomandat să fie continuată reforma sistemului de procedură disciplinară împotriva judecătorilor, în vederea asigurării integrităţii sistemului, precum şi promovarea independenţei sistemului judiciar în ansamblu şi individual al judecătorilor. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a spori competența profesională a sistemului judiciar şi de a îmbunătăţi motivarea deciziilor luate de instanţele judecătoreşti, inclusiv în cazurile legate de detenţie pe arest preventiv.

În contextul celor expuse, Avocatul Poporului consideră necesară continuarea reformelor inițiate în domeniul justiției, și întreprinderea unor acțiuni ferme care să asigure un sistem de justiţiei accesibil, eficient, independent, transparent, profesionist şi responsabil faţă de societate.

Totodată, implementarea acțiunilor de eradicare a corupției din sistemul de justiție este imperios necesară, dat fiind faptul că această problemă afectează în mod direct și negativ imaginea justiției din Republica Moldova, atât în raport cu cetățenii propriei țări cît și în raport cu partenerii de dezvoltare.

Concomitent, toate acțiunile care vor fi întreprinse de către autorități, trebuie să țină cont și de interesele și necesitățile unor grupuri defavorizate sau minoritare, prin integrarea drepturilor omului în deciziile autorităților de toate nivelurile, astfel încât drepturile omului să fie cu adevărat respectate în mod corespunzător, așa cum stabilește Constituția Republicii Moldova, dar și conform obligațiilor statului care rezultă din angajamentele în domeniul drepturilor omului asumate la nivel internațional de către Republica Moldova.

AVOCATUL POPORULUI RECOMANDĂ:

- Continuarea eforturilor de reformare a sistemului de justiție pentru a asigura accesibilitatea, independența, eficiența, transparența și integritatea acestuia;

[11] Comunicatul de presă plasat pe pagina oficială a Consiliului Europei pe marginea vizitei la Chișinău *(https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/republic-of-moldova-important-advances-on-addressing-domestic-violence-but-more-progress-needed-in-justice-reform*);

- Întreprinderea acțiunilor ferme de implementare a recomandărilor organismelor regionale și internaționale de protecție a drepturilor omului care se referă la sistemul de justiției și care au fost expuse mai sus;
- Adoptarea legislației comprehensive care să incrimineze infracțiunile săvîrșite din ură, în corespundere cu prevederile Convenției ONU privind Eliminarea Discriminării Rasiale;
- Implementarea programelor de creștere a conștientizării juridice a populației, în special a grupurilor vulnerabile.

LIBERTATEA INDIVIDUALĂ ȘI SIGURANȚA PERSOANEI

Libertatea individuală și siguranța persoanei reprezintă una dintre cele mai sensibile și complexe valori ale ființei umane care alături de alte drepturi fundamentale ocupă un rol primordial în cadrul unei societăți democratice. În acest context, Avocatul Poporului constată că Republica Moldova se confruntă cu o problemă foarte gravă care are un impact direct și negativ asupra acestui drept fundamental, această problemă fiind aplicarea excesivă a detenției preventive.

Acest drept este reglementat în articolul 9 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolul 5 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile civile și politice, precum și articolul 14 din Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

Dreptul fundamental la libertate și siguranța persoanei este prevăzut de articolul 25 din Constituția Republicii Moldova, care prevede că *„(1) Libertatea individuală şi siguranţa persoanei sunt inviolabile. (2) Percheziţionarea, reţinerea sau arestarea unei persoane sînt permise numai în cazurile şi cu procedura prevăzute de lege. (3) Reţinerea nu poate depăşi 72 de ore. (4) Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalităţii mandatului se poate depune recurs, în condiţiile legii, în instanţa judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanţa judecătorească, în condiţiile legii, cel mult până la 12 luni. (5) Celui reţinut sau arestat i se aduc de îndată la cunoştinţă motivele reţinerii sau ale arestării, iar învinuirea - în cel mai scurt termen; motivele reţinerii şi învinuirea se aduc la cunoştinţă numai în prezenţa unui avocat, ales sau numit din oficiu. (6) Eliberarea celui reţinut sau arestat este obligatorie dacă motivele reţinerii sau arestării au dispărut.”*

Trebuie luate în consideraţie şi Regulile de aplicare a arestului preventiv, condiţiile de desfăşurare şi măsuri de protecţie împotriva abuzului, propuse de către Comitetul de Miniştri ai Consiliului Europei, care sunt specificate în anexa la Recomandarea Rec (2006) 13 cu privire la cercetarea în stare de arest preventiv[12].

Documentul cu caracter de recomandare menţionat prevede, că în ceea ce priveşte ambele prezumţii, cea a nevinovăţiei şi cea a libertăţii, arestul preventiv al persoanelor bănuite de comiterea infracţiunii trebuie să fie mai degrabă o excepţie, decât o normă.

[12] Adoptată de către Comitetul de Miniştri la 27 septembrie 2006, la cea de-a 974-a întrunire a prim-miniştrilor;

Nu trebuie să existe o obligaţiune ca persoanele bănuite de comiterea infracţiunii (sau anumite categorii de astfel de persoane) să fie sub arest preventiv. În cazuri separate, arestul preventiv trebuie aplicat doar în cazuri strict necesare şi ca o măsură de ultimă instanţă şi nu trebuie aplicată ca măsură de pedeapsă. Pentru a evita aplicarea inadecvată a arestului preventiv, trebuie să fie accesibile cea mai largă gamă posibilă de alternative, măsuri mai puţin restrictive ce ţin de comportamentul infractorului suspectat.

Astfel, arestarea preventivă trebuie să fie o excepție de la dreptul de libertate și securitate, și să fie aplicat în cazuri, în care sunt prezentate probe certe, însoțite de argumentări, care ar confirma cu certitudine probabilitatea comiterii acțiunilor de către persoanele bănuite.

Arestarea este o măsură excepțională. Ca urmare, arestarea poate fi dispusă numai în anumite cazuri și numai pentru anumite motive, care trebuie arătate în mod concret și convingător în hotărârea organului care o dispune[13].

Referitor la libertatea individuală și siguranța persoanei Republica Moldova a recepționat unele recomandări din partea organismelor internaționale de protecție a drepturilor omului. Astfel, Comitetul pentru drepturile civile și politice, susține că Statul parte ar trebui să-și adapteze legislația și practica la articolul 9 din Pact, ținând seama de comentariul general al Comitetului nr.35(2014) privind libertatea și siguranța personală, în care Comitetul consideră că 48 de ore în ansamblu reprezintă suficient timp pentru ca persoanele arestate să fie aduse în instanță.

Totodată, Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități îndeamnă statul parte să revizuiască și să abroge prevederile legale care legitimează internarea forțată și tratamentul psihiatric non-consensual pe motiv de deficiență; să ia toate măsurile legale și de altă natură necesare pentru a opri privarea de libertate a persoanelor cu dizabilități pe baza unei deficiențe reale sau percepute.

Măsura de arest preventiv continuă să fie o problemă pentru justiția din Republica Moldova. În ultimii ani, mai multe studii au arătat că majoritatea demersurilor pentru prelungirea arestului preventiv nu au anexate probe relevante, cu toate acestea majoritatea dintre ele sunt acceptate în instanțe.

La solicitarea Ombudsmanului, Procuratura Generală a Republicii Moldova a oferit informații statistice[14] pentru perioada anilor 2015 – 2017 cu privire la măsurile preventive cerute instanței judecătorești, potrivit articolului 175 din Codul de procedură penală[15].

[13] Hotărîrea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.3 din 23.02.2016;
[14] Răspunsul Procurorului General nr.11-2d/17-4139 din 20.09.2017;
[15] Articolul 175 din Codul de procedură penală – *Noțiunea și categoriile de măsuri preventive;*

Date statistice furnizate de Procuratura Generală

	2015	*2016*	*8 luni 2017*
Numărul total al persoanelor reținute	**3941**	**4278**	**3022**
Numărul de solicitări privind aplicarea arestului preventiv de către procurori	**2441 (61,9% din cei reținuți)**	**2674 (62,5% din cei reținuți)**	**1990 (65,8% din cei reținuți)**
Numărul de persoane arestate preventiv	**2061**	**2238**	**1697**
Ponderea persoanelor arestate preventiv din cei reținuți	**53,05%**	**52,31%**	**56,1%**
Ponderea persoanelor arestate preventiv din numărul solicitărilor procurorilor	**84,4%**	**83,7%**	**85,3%**
Numărul recursurilor procurorilor a încheierilor de respingere a aresturilor	**90**	**112**	**84**
Numărul /ponderea celor admise	**25 27,8%**	**16 14,2%**	**29 34,5%**
Numărul recursurilor înaintate de apărători la încheierile de dispunere a aresturilor	**392**	**572**	**504**
Numărul /ponderea celor admise	**53/13,5%**	**54/9,4%**	**28/5,5%**

Conform datelor tabelului de mai sus, se observă o pondere mare a demersurilor procurorilor cu privire la aplicarea arestului preventiv admise de judecătorul de instrucție. Totodată, ponderea recursurilor apărătorilor, admise de judecătorii Curții de Apel, este în scădere.

Problema aresturilor preventive deși este una veche a revenit în atenția presei, cît și autorităților competente cu ocazia unor dosare de rezonanță, printre care și cazul lui Andrei Braguța, care a decedat în luna august 2017, în timp ce se afla în arest preventiv în izolator[16].

La 29 august 2017 în spațiul mediatic au apărut informații cu privire la decesul cetățeanului Andrei Braguța, în condiții dubioase, în sistemul penitenciar al Republicii Moldova. Andrei Braguța a fost reținut de poliție pentru violență nepericuloasă față de o persoană cu funcție de răspundere, iar peste 10 zile de detenție a decedat în Penitenciarul nr.16. Alegațiile de maltratare ale victimei erau susținute de rudele și de avocații acesteia.

[16] https://www.europalibera.org/a/dreptul-tau-arestul-preventiv/28742204.html

Avocatul Poporului s-a sesizat pe marginea acestui caz mediatizat pe larg, calificându-l drept caz de o importanță socială deosebită. Rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a lui A. Brăguța au fost expuse întru-un raport special[17]. În rezultatul investigației s-a constatat că din momentul reținerii cetățeanului A. Brăguță de către angajații poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost încălcate garanțiile minime împotriva relelor tratamente și nu a fost asigurată respectarea demnității umane. Indiferența, neglijența și factorul uman (a angajaților poliției, a personalului medical), șirul de reforme întrerupte, eșecul în comunicarea instituțională între sistemul penal și cel civil, nedocumentarea și neraportarea actelor de tortură, lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale și de izolare a persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări, nerespectarea procedurii de reținere (articolul 167 CPP), insuficiența supravegherii, imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale, etc. sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a dus la un final tragic – decesul victimei.

Curtea Europeană a constatat violarea articolului 5 din Convenţie de către Republica Moldova în cauzele*: Vasilciuc v. R.Moldova, Gumeniuc v. R.Moldova, Braga v. R.Moldova, Ialamov v. R.Moldova, Grecu v. R.Moldova.*

În aceste cauze Curtea a constatat probleme referitoare la arestarea nejustificată a reclamantului, ceea ce a determinat arestarea într-un alt stat în vederea extrădării în Republica Moldova; arestarea contravențională a reclamantului în temeiul convertirii amenzii contravenționale neplătite prin o procedură judiciară despre care nici nu a fost informat; detenția în Republica Moldova în baza unei condamnări emise de către așa-numitele „autorități transnistrene”; arestarea reclamantului ca urmare a admiterii de către judecător a demersului de arestare depus cu depășirea termenului procedural prevăzut de lege; acordarea compensațiilor insuficiente pentru detenție abuzivă.

Totodată, la 21 decembrie 2017, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărîrea privind excepția de neconstituționalitate a alineatului (2), articolul 232[18], și a unor prevederi din alineatul (4), articolului 308[19] din Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Curtea a subliniat că, în cazul în care persoana a fost deținută în mod ilegal, inclusiv ca urmare a nerespectării termenului privind depunerea demersului de prelungire a arestului,

[17] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raportspecial.pdf

[18] Cu excepţia termenului prevăzut pentru căile de atac, actul efectuat de procuror se consideră ca depus în termen dacă data la care a fost trecut în registrul de ieşire a actelor se încadrează în termenul cerut de lege pentru efectuarea actului;

[19] În urma examinării demersului, judecătorul de instrucţie adoptă o încheiere motivată privind aplicarea faţă de învinuit a măsurii arestării preventive ori a arestării la domiciliu sau respinge demersul. În baza încheierii, judecătorul eliberează un mandat de arestare care se înmînează procurorului şi învinuitului şi care se execută imediat;

persoanei trebuie să i se acorde o despăgubire pentru privarea de libertate efectuată în condiții arbitrare.

Avocatul Poporului susține îngrijorările Comisarului European pentru drepturile omului, Nils Muižnieks, în ceea ce privește necesitatea eforturilor suplimentare pentru a spori competența profesională a sistemului judiciar şi de a îmbunătăţi motivarea deciziilor luate de instanţele judecătoreşti, inclusiv în cazurile legate de detenţie pe arest preventiv.

Detențiunea persoanelor care urmează a fi trimise în judecată nu trebuie să constituie regulă, dar punerea în libertate poate fi subordonată unor garanții asigurând înfățișarea lor la ședințele de judecata, pentru toate celelalte acte de procedura și, daca este cazul, pentru executarea hotărârii.

Libertatea personală este o condiţie fundamentală de care trebuie să profite fiecare. Privarea ei este susceptibilă de a avea un impact direct şi negativ asupra beneficierii de multe alte drepturi, începând cu respectarea vieţii private şi de familie, continuând cu libertatea de reuniune, asociere şi exprimare şi până la libertatea de circulaţie.

În plus, fiecare privare de libertate plasează persoana afectată într-o poziţie extrem de vulnerabilă şi o expune riscului torturii şi tratamentelor inumane sau degradante. Judecătorii trebuie deci întotdeauna să aibă în vedere că, pentru a nu lipsi garantarea libertăţii de esenţă, orice detenţie trebuie să fie excepţională, justificată în mod obiectiv şi să nu depăşească strictul necesar.

RECOMANDĂRI:

- Revizuirea practicii de aplicare a măsurilor alternative arestului preventiv, astfel încât acesta să fie aplicat în calitate de măsură excepțională;
- Sporirea competenței profesionale a sistemului judiciar pentru a îmbunătăţi motivarea deciziilor luate de instanţele judecătoreşti în cazurile aplicării măsurii arestului preventiv.

LIBERTATEA DE EXPRIMARE

Situația privind respectarea dreptului la libertatea de exprimare a fost urmărită cu o atenție sporită de către Avocatul Poporului datorită evoluțiilor majore înregistrate în acest domeniu pe parcursul anului 2017, în special în partea ce ține de cadrul legal național, dar și reacțiile partenerilor de dezvoltare, precum și a mecanismelor regionale și internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului, la aceste modificări.

Libertatea de exprimare este consacrată în articolul 19 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, articolul 19 din Pactul Internațional privind drepturile civile şi politice, articolul 10 din Convenţia Europeană a drepturilor omului.

În conformitate cu tratatele menționate orice om are dreptul la libertatea opiniilor și exprimării. Acest drept fundamental include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum și libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei prin orice mijloace și independent de frontierele de stat, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

Exercitarea libertăţilor amintite comportă îndatoriri şi răspunderi speciale, și din aceste considerente acest drept poate fi supus anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege şi care sunt necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea naţională, integritatea teritorială sau siguranţa publică, apărarea ordinii şi prevenirea infracţiunilor, protecţia sănătăţii sau a moralei, protecţia reputaţiei sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informaţii confidenţiale sau pentru a garanta autoritatea şi imparţialitatea puterii judecătoreşti. Nimeni nu trebuie să aibă de suferit din pricina opiniilor sale.

Totodată, articolul 21 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu disabilități stabilește că Statele Părţi vor lua toate măsurile adecvate pentru a se asigura că persoanele cu dizabilităţi îşi pot exercita dreptul la libertatea de expresie şi opinie, inclusiv libertatea de a căuta, primi şi împărtăşi informaţii şi idei, în condiţii de egalitate cu ceilalţi, prin toate formele de comunicare alese de ele, după cum sunt definite în articolul 2 din Convenţie[20].

[20] inclusiv prin: (a) Furnizarea informaţiilor destinate publicului larg, către persoanele cu dizabilităţi, în formate accesibile şi cu tehnologii adecvate diverselor tipuri de dizabilităţi, la timp şi fără cost suplimentar; (b) Acceptarea şi facilitarea, în relaţiile oficiale, a utilizării limbajelor mimico-gestuale, scrierii Braille, comunicării augmentative şi alternative şi a tuturor celorlalte mijloace, moduri şi formate de comunicare accesibile, în funcţie de opţiunea proprie; (c) Determinarea organismelor private care furnizează servicii către publicul larg, inclusiv prin intermediul Internetului, să furnizeze informaţii şi servicii în formate accesibile şi uşor de utilizat pentru persoanele cu dizabilităţi; (d) Încurajarea mass-media, inclusiv a furnizorilor de informaţii prin Internet, să-şi facă serviciile accesibile pentru persoanele cu dizabilităţi; (e) Recunoaşterea şi promovarea limbajelor mimico-gestuale.

Constituția Republicii Moldova divizează conținutul acestui drept fundamental în libertatea opiniei și a exprimării, consacrat în articolul 32, și dreptul la informație consacrat în articolul 34.

Potrivit jurisprudenței Curții Constituționale, libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele societății democratice și o condiție pentru progresul și împlinirea persoanei.[21]

Libertatea de exprimare este un drept esențial în sistemul constituțional al Republicii Moldova. În același timp, este un drept ce poate afecta substanțial drepturile altor persoane.[22]

Referitor la dreptul la informație, din jurisprudența Curții Constituționale relevă faptul că este un drept fundamental al persoanei, deoarece dezvoltarea persoanei în societate, exercitarea libertăților prevăzute de Constituție, inclusiv libertatea gândirii, opiniei, creației, a exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil, presupune și posibilitatea de a se informa asupra vieții sociale, politice, economice, științifice, culturale etc.[23]

Articolul 34 din Constituție dă expresie juridică accesului persoanei la orice informație de interes public. Conținutul acestui drept cuprinde: dreptul persoanei de a fi informat prompt, corect și clar asupra măsurilor preconizate sau luate de autoritățile publice; accesul liber la sursele de informare politică, științifico-tehnică, socială, culturală etc.; posibilitatea de a recepționa personal și în condiții bune emisiunile radiofonice și televizate; obligația autorităților publice de a asigura cadrul juridic necesar pentru difuzarea liberă și amplă a informației de orice natură.[24]

Dreptul la informație este un drept mutididimensional. Acesta servește mai multor categorii de interese individuale și de grup și reprezintă o condiție inițială pentru participarea publicului la procesul democratic. Accesul la informație are consecințe importante pentru funcționarea adecvată a unui regim democratic.[25]

În raportul privind respectare drepturilor omului în anul 2016 Avocatul Poporului a înaintat un șir de recomandări privind urgentarea procesului de ajustare a articolelor 15 și 16 din Legea

[21] Hotărârea Curții Constituționale a R. Moldova Nr.28 din 23.11.2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 1 din Legea nr.54 din 21 februarie 2003 privind contracararea activității extremiste (utilizarea simbolurilor naziste) (Sesizarea nr. 29a/2015) §47;

[22] Hotărârea Curții Constituționale a R. Moldova Nr. 12 din 04.06.2013 pentru controlul constituţionalităţii unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste şi a promovării ideologiilor totalitare (Sesizarea nr. 33a/2012), §92;

[23] Hotărârea Curții Constituționale a R. Moldova Nr.12 din 16.06.1998 privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Legea nr. 603-XIII din 3 octombrie 1995,* Legii nr. 1399-XIII din 5 decembrie 1997,** Hotărârii Parlamentului nr. 1383-XIII din 26 noiembrie 1997*** şi Hotărârii Parlamentului nr. 1385-XIII din 26 noiembrie 1997**** (desemnarea conducătorilor instituției publice a audiovizualului), §3;

[24] Idem. §3;

[25] Hotărârea Curții Constituționale a R. Moldova Nr.16 din privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 10 alin. (4) din Legea nr.151 din 30 iulie 2015 cu privire la Agentul guvernamental (accesul la informație) (Sesizarea nr. 29g/2016), §49;

privind accesul la informație la standardele europene[26]; asigurarea instruirii funcționarilor în domeniul accesului la informație și în scopul aplicării eficiente a Legii privind accesul la informație; elaborarea instrumentelor și metodologiilor necesare pentru a asigura dreptul la informație; asigurarea elaborării Regulamentului cu privire la drepturile și obligațiile funcționarilor în procesul de furnizare a documentelor, informațiilor oficiale de către autoritățile publice care deocamdată nu au elaborat un astfel de document; asigurarea publicării de către autoritățile publice pe paginile lor web oficiale a tuturor informațiilor de interes public care vizează interesele cetățenilor.

Totodată, amintim că în ultimele sale Recomandări, Comitetul pentru drepturile civile și politice a menționat că Republica Moldova trebuie să-și intensifice eforturile pentru a spori nivelul de pluralism al mijloacelor de informare în masă și diversitatea punctelor de vedere și a informațiilor disponibile publicului, ținând seama de comentariul general al Comitetului nr. 34 (2011), privind libertatea de opinie și de exprimare. Comitetul mai recomandă ca statul parte să se asigure că jurnaliștii independenți și mass-media își pot îndeplini funcțiile fără intervenție nejustificată.

În partea ce ține de respectarea libertății de exprimare și opinie și de accesul la informație a persoanelor cu dizabilități, Comitetul ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități recomandă ca statul parte să recunoască limbajul semnelor în interacțiunea oficială; să investească în formarea interpreților în limbajul mimico-gestual și să asigure interpretarea în limbajul mimico-gestual pentru servicii deschise publicului, astfel încât copiii surzi să aibă acces egal la o educație incluzivă, calitativă; să aplice formate de informare și comunicare și tehnologii accesibile, care sunt potrivite pentru persoanele cu dizabilități, acordând o atenție deosebită pentru copiii cu dizabilități în educația incluzivă, inclusiv accesibilitatea la internet, Braille, Easy Read, formate simple în legătură cu toate serviciile publice.

Avocatul Poporului ține să menționeze că în Raportul său pentru anul 2017, Secretarul General al Consiliului Europei, atenționează asupra necesității unor garanții solide pentru a proteja mass-media de influențe politice nejustificate: „Statele membre ale CoE ar trebui să garanteze un peisaj pluralist în care vor putea fi exprimate opinii contradictorii iar toate partidele politice să poată fi obiecte ale verificărilor și ale controlului. Guvernele democratice trebuie să se asigure că mass-media în interiorul granițelor lor de operare să poată face acest lucru,

[26] Pe 27 iunie 2014, un grup de deputați au înregistrat în Parlament un proiect de lege care prevedea modificarea și completarea articolelor 15 și 16 din Legea privind accesul la informație și a articolului 71 Codul contravențional, care avea drept scop înlăturarea deficiențelor prezente în Legea nr. 982, precum și ajustarea cadrului legal la prevederile Convenției Consiliului Europei din 18 iunie 2009 privind accesul la documentele oficiale. Proiectul propunea modificarea procedurii de înregistrare a cererilor cu privire la accesul la informație, reducerea termenului de prezentare a informației și înăsprirea sancțiunilor pentru încălcarea legislației privind accesul la informație pentru persoanele responsabile de prezentarea informației. Proiectul însă a fost retras fără a fi examinat;

independent de interesele puternice. Trebuie să fie puse în aplicare restricţii pentru monopolurile în presă ca jurnaliştii să fie capabili să efectueze munca lor fără de interferenţă, ameninţări cu violenţa şi/sau intimidarea”[27].

Recomandări cu același conținut sunt exprimate de către experții Comisiei de la Veneția în opiniile și avizele emise: „Pluralismul media este garantat atunci când există o multitudine de instituții mass-media autonome și independente la nivel naţional, regional şi local, asigurându-se o varietate de mass-media cu un conţinut ce reflectă diferite puncte de vedere politice şi culturale[28]. „Cînd un anumit grup politic are o influenţă politică foarte mare, pluralismul media şi independenţa profesiei de jurnalist au nevoie de măsuri speciale de protecție”.[29]

Acțiuni care țin de realizarea dreptului la libertatea de exprimare sunt prevăzute și în Planul Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017 – 2019[30], care include mai multe obiective legate de dezvoltarea și consolidarea mass-media. În Recomandarea nr.1/2017 a Consiliului de Asociere UE-Republica Moldova din 4 august 2017 privind Programul de asociere UE-Republica Moldova [2017/1489] se trasează drept priorități susținerea libertății și pluralismului mass-media, inclusiv prin adoptarea unui nou cod al audiovizualului în conformitate cu recomandările Consiliului Europei, ale Uniunii Europene și ale OSCE, pentru a alinia legislația Republicii Moldova la Directiva serviciilor mass-media audiovizuale și pentru a aborda de urgență concentrarea drepturilor de proprietate din mass-media și monopolizarea pieței publicității; precum și reforma instituției naționale de radiodifuziune.

Se mai propune îmbunătățirea competențelor și a sarcinilor funcționale ale Consiliului Coordonator al Audiovizualului, în scopul de a consolida independența acestuia.[31]

Obiective privind îmbunătățirea situației mass-media și a libertății de exprimare se regăsesc și în Planul de Acțiuni Republica Moldova – Consiliul Europei pentru 2017-2020[32]. În documentul respectiv se menționează, printre altele, că autoritățile moldovene urmează să garanteze respectarea standardelor europene în ceea ce priveşte prevenirea concentrării excesive a mass-media; fortificarea pluralismului mass-media; consolidarea independenței, transparenței

[27] https://edoc.coe.int/en/an-overview/7345-pdf-state-of-democracy-human-rights-and-the-rule-of-law.html

[28] http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=cdl-pi(2016)011-e , Compilation of Venice Commission opinions and reports concerning freedom of expression and media, Strasbourg, 19 September 2016;

[29] (CDL-AD(2005)017, Opinion on the compatibility of the laws “Gasparri” and “Frattini” of Italy with the Council of Europe standards in the field of freedom of expression and pluralism of the media, §37 and §40);

[30] http://www.gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr07_98.pdf

[31] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2017.215.01.0003.01.RON&toc=OJ:L:2017:215:TOC

[32] https://www.coe.int/ro/web/chisinau/action-plan

şi eficienței organele de supraveghere a radiodifuzorilor publici, respectarea recomandărilor Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind libertatea de exprimare pe Internet.

Avocatul Poporului apreciază anumite acțiuni întreprinse de către autorități pentru ameliorarea situației în sfera libertății presei.

Astfel, prin Dispoziția președintelui Parlamentului, în iunie 2017, a fost creat un grup de lucru pentru îmbunătățirea legislației mass-media a Republicii Moldova, inițiativă realizată cu suportul proiectului comun al Uniunii Europene și Consiliului Europei „Promovarea libertății și pluralismului mass-mediei în Republica Moldova". Potrivit Regulamentului de activitate a Grupului de lucru, acesta urmează să devină o „platforma de comunicare și un mecanism de cooperare permanent între Parlamentul Republicii Moldova și reprezentanții instituțiilor media, instituțiilor internaționale și ONG-urilor de profil". În Regulament se mai spune că Grupul de lucru va ține cont în activitatea sa de recomandările partenerilor internaționali ai Republicii Moldova, precum și ale organizațiilor neguvernamentale de profil, inclusiv de Foaia de parcurs pentru dezvoltarea mass-mediei din Republica Moldova, elaborată de Forumul mass-media.
Prioritățile de bază ale Grupului de lucru sunt următoare:

- Elaborarea Strategiei de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova;
- Elaborarea unui nou Cod al Audiovizualului;
- Elaborarea Strategiei privind Securitatea Informațională a țării;
- Consultarea/Definitivarea legislației privind acces la informație (versus protecția datelor cu caracter personal, experiența țărilor UE în domeniu);
- Elaborarea unei noi Legi a presei (presa scrisa si on-line);
- Perfecționarea Codului Electoral privind reflectarea campaniei electorale în media;
- Perfecționarea legislației privind publicitatea, concurența;
- Identificarea de soluții juridice privind oferirea de facilități fiscale pentru producția media autohtonă.

Astfel, au fost elaborate proiectul Concepției politicii naționale de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova (2018-2025) și cel al Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova, care pot fi găsite pe pagina web a Parlamentului[33] la rubrica „Îmbunătățirea legislației mass-media". Documentele vizate au fost elaborate luînd în calcul standardele internaționale în domeniu, precum și opinia organizațiilor media din țară. În acest mod, în cazul adoptării lor în versiunile actuale, acestea ar putea contribui la îmbunătățirea cadrului național privind mass-media și a condițiilor de activitate a instituțiilor de presă.

[33] http://www.parliament.md/Actualitate/%C3%8Embun%C4%83t%C4%83%C8%9Birealegisla%C8%9Bieimassmedia/tabid/255/language/ro-RO/Default.aspx

În Raportul anual pentru 2016, Avocatul Poporului menționa faptul amendării în 2016 a Codului contravențional în sensul înăspririi pedepselor pentru încălcarea legislației privind accesul la informație sau a celei cu privire la petiționare. Potrivit datelor furnizate de Ministerul Afacerilor Interne, în anul 2017 au fost întocmite 140 de procese verbale pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.71 alin.(1) Cod contravențional. În răspunsul expediat de MAI se mai menționează că 101 persoane au fost sancționate, în 76 de cazuri – au fost achitate amenzi, 14 cauze au fost expediate în adresa Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești și alte 13 - au fost clasate de instanța de judecată. În același timp, pentru prezentarea unui răspuns cu date eronate, contravenție prevăzută de alineatul 2 al articolului 71, au fost întocmite patru procese-verbale.

De asemenea, Parlamentul a adoptat Legea pentru completarea Codului audiovizualului al Republicii Moldova cu norme privind securizarea spațiului informațional, în vigoare din 12 februarie 2018, urmare a publicării în Monitorul Oficial. Reglementările noi au menirea să protejeze spațiul informațional al țării de eventuale tentative de dezinformare și/sau de informare manipulatoare din exterior și să nu admită provocări cu caracter mediatic. Totodată, Codul Audiovizualului este completat cu un alineat nou care stipulează că pe teritoriul Republicii Moldova va fi permisă transmisia doar a programelor de televiziune și radio cu conținut informativ, analitic, militar și politic care sunt produse în statele membre ale UE, SUA, Canada, precum și în statele care au ratificat Convenția Europeană cu privire la televiziunea transfrontalieră.

În acest context, Avocatul Poporului amintește de faptul că în Recomandarea CM/Rec (2016)4, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei solicită statelor membre să protejeze inclusiv dreptul cetăţenilor de a primi informaţii: „Libertatea de exprimare se aplică nu numai la „informaţii" sau „idei", care sunt primite favorabil sau privite ca inofensive, dar şi pentru cele care jignesc, şochează sau deranjează statul sau orice parte a populaţiei. În acest fel, libertatea de exprimare facilitează dezbaterea publică, care este o premisă a unei societăţi democratice, pluraliste, cu spiritul toleranței și cu largi orizonturi. Orice ingerinţă în dreptul la libertatea de exprimare a jurnaliştilor şi alţi actori de mass-media, are repercusiuni sociale și este de asemenea o ingerinţă în dreptul altora de a primi informaţii şi idei, o ingerinţă în dezbaterea publică.”[34]

În cadrul dezbaterilor publice organizate de Parlamentul Republicii Moldova la subiectul vizat, secretarul general al Federației Europene a Jurnaliștilor, Ricardo Gutiérrez, atenționa că ”propaganda corodează democraţia prin manipularea opiniei publice. Însă un răspuns adecvat la propagandă ar trebui să se concentreze pe promovarea pluralismului mass-media, jurnalism etic

[34] https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016806415d9#_ftn1

şi dezbateri publice. Într-un stat democratic libertatea de exprimare trebuie să fie puternic protejată...”

Experții Consiliului Europei și OSCE de asemenea au opinat că măsurile antipropagandă propuse vor putea fi ineficiente și nu corespund standardelor europene privind libertatea de exprimare și libertatea de radiodifuziune[35]. Chiar şi în situaţiile în care propaganda din alte state este o problemă serioasă, este dificil şi adesea contraproductiv de a încerca să limitezi acest lucru prin legislaţie restrictivă. Restricţii privind libertatea de exprimare şi libertatea presei ar trebui evitate cât mai mult posibil. Nu ar trebui să existe încercări de a interzice propaganda prin legislaţie pentru ca această noţiune şi ceea ce este legat de ea este dificil de a fi definit în mod obiectiv[36].

La fel, în concluziile Consiliului Uniunii Europene privind relația curentă cu Republica Moldova din 26 februarie 2018[37] se face trimitere la modificările antipropagandă făcute în Codul audiovizualului: „Uniunea Europeană recunoaşte că dezinformarea şi propagandă poate avea efecte negative considerabile, dar, de asemenea, constată că măsurile adoptate ar trebui să fie necesare, proporționale și în conformitate cu dispoziţiile relevante de drept internaţional, pentru a restrânge libertatea presei sau împiedică accesul la informaţii”.

Studiile de cercetare în acest domeniu la fel scot în evidență un șir de probleme.

Astfel, un studiu realizat de Centrul de Politici și Reforme demonstrează că realizarea dreptului la informație este destul de problematică[38]. Studiul arată că la o solicitare de informație care avea un termen de răspuns de 15 zile lucrătoare doar la 43% din solicitările transmise, conform Legii cu privire la accesul la informație, autoritățile au oferit un răspuns. În cazul a 28% dintre solicitări autorii studiului au primit răspuns exact în ultima zi al termenului prescris. La 14,3% din solicitări s-au obținut răspunsuri cu depășirea termenului prevăzut de lege. Aproximativ o treime din solicitări nu au fost satisfăcute de autorități.

Conform constatărilor autorilor studiului cel mai frecvent funcționarii refuză să ofere informațiile solicitate sub pretextul protejării secretului de stat, a secretului fiscal sau comercial sau a datelor cu caracter personal. Deseori informațiile sunt prezentate cu întârziere, răspunsurile sunt formale sau incomplete, procedura de cerere a informaţiilor este excesiv de birocratizată. A mai fost atestată lipsa informațiilor de interes public pe paginile web ale autorităților sau menținerea unor informații care nu mai sunt actuale, atitudinea negativă față de solicitanții de informații și/sau pasarea responsabilității de la o instituție la alta.

[35] https://europeanjournalists.org/blog/2016/08/04/excessive-restrictions-on-foreign-broadcasters-in-moldova/
[36] http://www.osce.org/fom/175681?download=true
[37] http://www.consilium.europa.eu/media/32960/st06280-en18.pdf
[38] Studiul „Cum statul îngrădește dreptul presei la informații cu caracter public” a fost realizat în luna august a anului 2017 de către reprezentanții Centrului de Politici şi Reforme. http://cpr.md/informatia-de-interes-public

Autorii studiului mai constată că funcționari de la mai multe instituții publice deseori aplică (intenționat sau din necunoaștere prevederile cadrului legislativ) Legea cu privire la petiționare dar nu Legea privind accesul la informație. Astfel, în cazul în care o solicitare de informație este tratată drept o petiție, termenul de examinare a cererii de informație este de 30 de zile lucrătoare (articolul 8 din Legea 190 cu privire la petiționare). De asemenea, legislația privind petiționarea poate fi utilizată pentru respingerea cererii, din motiv că aceasta nu ar fi conformă rigorilor birocratice ale unei petiții (art.5 alin.(2) din Legea cu privire la petiționare. Din aceste considerente este foarte important ca să fie aplicate prevederile corespunzătoare ale cadrului legal existent.

Comparativ cu anul 2016, țara noastră a pierdut patru poziții în clasamentului Organizației Reporteri Fără Frontiere (RSF), situându-se în 2017 pe locul 80 din 180 de state. Potrivit estimărilor experților de la organizația nominalizată, „libertatea presei nu a fost niciodată atît de amenințată în Republica Moldova", iar Consiliul Coordonator al Audiovizualului este lipsit de independență. În raportul organizației sunt menționate drept cele mai grave provocări existente lipsa independenței editoriale și a transparenței proprietății mass-media.

În același timp Freedom House în raportul pentru 2017 notează că libertatea presei în Republica Moldova încă mai este limitată de legislația mass-media, care este depășită sau inadecvat implementată, precum și de presiunile exercitate asupra jurnaliștilor de către demnitari guvernamentali, proprietari de instituții media și alte forțe. Concentrarea proprietății rămâne o problemă, iar instituțiile mai mici de la nivel local cu greu concurează cu companiile bine finanțate. Potrivit Freedom House, presa din Republica Moldova a rămas a fi parțial liberă în 2017, țara noastră fiind clasată pe poziția 56 pe o scară de 100 de puncte**.**

În Planul de Acțiuni Republica Moldova – Consiliul Europei pentru 2017-2020[39] se menționează că „în general, mass-media se bucură de un grad semnificativ de pluralism şi unul relativ mic al cenzurii. Cu toate acestea, problema transparenţei de proprietate a posturilor de radio şi de televiziune, a neutralităţii Consiliului Coordonator al Audiovizualului public rămân factori care influențează independenţa mass-media. Noua legislaţie privind transparenţa de proprietate mass-media a fost adoptată în februarie 2016, dar actualii proprietari vor fi obligați să se conformeze acesteia numai în 2021, când vor expira licenţele lor".

Consiliul Uniunii Europene a făcut publice concluziile privind relațiile UE cu Republica Moldova, în care s-a referit și la situația privind libertatea de exprimare și pluralismul mass-media: „O condiţie necesară pentru o societate democratică este libertatea presei şi pluralismul. În acest context, ca un prim pas pentru a garanta aceste libertăţi, Consiliul cere Republicii Moldova să continue reforma cuprinzătoare aşteptată de mult timp a Codului Audiovizualului,

[39] https://www.coe.int/ro/web/chisinau/action-plan

pentru a spori transparenţa şi libera concurență pe piața media, în vederea soluționării problemei concentrării proprietății mass-media, garantării libertăţii presei şi a pluralismului, creării unui mediu de afaceri propice pentru activitatea mass-media independente şi oferirea de informaţii de înaltă calitate cetăţenilor țării”. [40]

Un raport de monitorizare a gradului de implementare a prevederilor Planului Național de Acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017 – 2019, privind segmentul mass-media, realizat de către reprezentanții Asociației Presei Independente, atestă o „întârziere cronică a realizării angajamentelor și, pe de altă parte, un impact insignifiant al angajamentelor realizate în schimbarea reală în bine a stării mass-media”[41].

Constatările menționate coincid cu observațiile Avocatului Poporului făcute anterior, fapt ce impune reiterarea recomandărilor sale privind necesitatea de ajustare a Legii cu privire la accesul la informații la standardele Consiliului Europei[42], în special în ceea ce privește modificarea procedurii de înregistrare a cererilor cu privire la accesul la informații, reducerea termenului de prezentare a informației.

De asemenea, Avocatul Poporului atrage atenția autorităților publice asupra obligativității respectării de către funcționarii publici a atribuțiilor sale în procesul de furnizare a informațiilor de interes public, în corespundere cu normele legale, deoarece, frecvent, prin birocrație, nepăsare și lipsa de responsabilitate, este îngrădit dreptul la informație.

Or, accesul la documentele şi informaţiile deţinute de organismele publice asigură transparenţa în administraţia publică, ceea ce constituie un element-cheie al bunei guvernări şi un indicator al unei societăţi cu adevărat democratice şi pluraliste.

În contextul celor menționate mai sus, Avocatul Poporului consideră că, pentru a asigura realizarea efectivă a dreptului la libertatea de exprimare, sunt necesare acțiuni concrete din partea autorităților, pentru a elimina problemele ce țin de cadrul legislativ, consolidarea instituțiilor de stat al căror mandat ține de asigurarea respectării dreptului la libera exprimare, consolidarea capacităților funcționarilor publici și promovarea în rândul populației a mecanismelor care pot fi utilizate în vederea respectării acestui drept fundamental.

RECOMANDĂRI:

1. Ajustarea articolelor 15 și 16 ale Legii privind accesul la informații la standardele europene;

[40] http://www.consilium.europa.eu/media/32960/st06280-en18.pdf
[41] http://www.api.md/upload/files/Raport_nr.3_UE_RM_RO_.pdf
[42] Convenția Consiliului Europei privind accesul la documentele oficiale, ratificată de statul nostru în anul 2013;

2. Monitorizarea aplicării adecvate a prevederilor articolului 11 din Legea nr. 982 privind garantarea de către funcționari publici a liberului acces la informații a persoanelor;
3. Informarea funcționarilor responsabili pentru efectuarea procedurilor de furnizare a informațiilor oficiale despre sancțiunile aplicate în caz de nerespectare a prevederilor Legii privind accesul la informații și plasarea pe site-urile instituțiilor publice;
4. Distribuirea către publicul larg a informațiilor despre posibilitatea adresării în organele de drept în cazul nerespectării dreptului acestora de acces la informații;
5. Asigurarea plasării pe paginile web ale autorităților centrale și locale a informațiilor actualizate de interes public;
6. Aplicarea de către autoritățile publice a Legii privind protecția datelor cu caracter personal, la procesarea solicitărilor de informații, cu respectarea standardelor europene și internaționale;
7. Adoptarea, urmare a unor dezbateri publice, a Concepţiei politicii naționale de dezvoltare a mass-media din Republica Moldova (2018-2025) și a Codului serviciilor media audiovizuale al Republicii Moldova în versiunea coordonată cu partenerii externi și experții în domeniu din societatea civilă și care să includă prevederi privind transparența proprietăţii în mass-media, contracararea monopolurile mediatice;
8. Fortificarea independenței Consiliului Coordonator al Audiovizualului;
9. Contracararea concentrării proprietății în mass-media și asigurarea protecției concurenței loiale pe piața de publicitate, prin perfecționarea legislației privind concurența și publicitatea, în corespundere cu bunele practici comunitare, normele europene și internaționale.

DREPTUL LA OCROTIREA SĂNĂTĂŢII

Dreptul la ocrotirea sănătății este prevăzut de articolul 36 din Constituția Republicii Moldova: *„(1) Dreptul la ocrotirea sănătăţii este garantat. (2) Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit. (3) Structura sistemului naţional de ocrotire a sănătăţii şi mijloacele de protecţie a sănătăţii fizice şi mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice."*

Acest drept se regăsește și în articolul 12 din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale şi culturale, articolul 25 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu disabilități.

Dreptul la protecția sănătății și asistență medicală este stipulat și în articolelel 11 și 13 din Carta Socială Europeană Revizuită.

Dreptul la sănătate este abordat prin prisma prevederilor internaţionale, punându-se accent pe drepturile pacientului, acestea fiind stipulate în Carta Europeană a Drepturilor Pacienţilor, care include **14 drepturi ale pacientului.**

Referitor la respectarea dreptului la ocrotirea sănătății, în Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2016, Avocatul Poporului a recomandat:

• Crearea de către Ministerul Sănătății a unui organ independent de expertiză profesională medicală care să examineze cererile sau reclamațiile pacienților, în mod obiectiv.

• Revizuirea cadrului normativ cu privire la verificarea periodică a dispozitivelor medicale puse în funcţiune şi aflate în dotarea instituţiilor medicale și ajustarea la standardele internaționale.

• Revizuirea de către Consiliul Naţional de Evaluare şi Acreditare în Sănătate a criteriilor de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare sub aspectul respectării drepturilor omului.

• Revizuirea mecanismului de atribuire a fondurilor pentru Asistența Medicală Urgentă Prespitalicească din bugetul Asigurării Obligatorii de Asistență Medicală, cu prevederea necesităților reale ale serviciului.

• Elaborarea curriculumului și inițierea cursurilor de instruire inițială și continuă în domeniul legislației medicale și al drepturilor omului pentru personalul medical în vederea respectării drepturilor pacienților în cadrul realizării actului medical.

Totodată, în Raportul său alternativ, depus către Consiliul ONU pentru drepturile omului, în cadrul procesului de Evaluare Periodică Universală, la care a fost supusă Republica Moldova, Avocatul Poporului a menționat că sistemul de sănătate este marcat de corupție, condiționată de sărăcie și de lipsa instrumentelor eficiente de luptă cu acest fenomen.

În cadrul proceselor de evaluare a nivelului respectării drepturilor omului de către Republica Moldova, mai multe mecanisme internaționale au înaintat recomandări către Stat.

Astfel, Comitetul ONU pentru drepturile sociale și economice recomandă Statului-parte să întreprindă toate măsurile pentru: a asigura că sistemul obligatoriu de asigurare medicală acoperă fiecare persoană din Statul-parte; a asigura că procesul de optimizare nu limitează accesibilitatea fizică și financiară a serviciilor de sănătate, în special în rândul persoanelor cu dizabilități, a persoanelor în etate și a celor care locuiesc în zonele rurale; a îmbunătăți calitatea serviciilor de sănătate prin asigurarea unui număr suficient de lucrători medicali calificați, modernizarea echipamentelor și a dotărilor medicale și instituirea mecanismelor de reglementare a instituțiilor medicale publice; a soluționa problema discriminării cu care se confruntă persoanele și grupurile defavorizate și marginalizate, în special persoanele de etnie romă, persoanele cu dizabilități, persoanele ce trăiesc cu HIV/SIDA, refugiații și solicitanții de azil în accesul la servicii de sănătate și a sensibiliza lucrătorii medicali cu privire la nevoile speciale ale acestor persoane.

De asemenea, Comitetul recomandă Statului-parte să întreprindă măsuri eficiente pentru a combate consumul excesiv de tutun și incidența înaltă a bolilor pulmonare în rândul femeilor de etnie romă; să desfășoare campanii de informare cu privire la serviciile gratuite de asistență medicală primară și alte servicii medicale disponibile.

Comitetul recomandă Statului-parte să întreprindă toate măsurile efective pentru a: (a) asigura accesul la informații și servicii privind sănătatea sexuală și a reproducerii, inclusiv contraceptive moderne pentru toți; (b) asigura educația sexuală și a reproducerii comprehensivă și adecvată vârstei în toate instituțiile de învățământ, conform prevederilor Legii cu privire la sănătatea reproducerii; (c) garanta că polița de asigurare medicală acoperă avortul; (d) pune capăt practicii de sterilizare prin constrângere a femeilor cu dizabilități, a femeilor de etnie romă și a celor din zonele rurale și a abroga legislația care permite întreruperea sarcinii fără consimțământ. Comitetul atrage atenția Statului-parte la comentariul său general Nr.22 (2016) cu privire la dreptul la sănătate sexuală și a reproducerii.

Conform Recomandărilor Comitetului Statul-parte trebuie să-și intensifice eforturile de combatere a răspîndirii și a efectelor HIV/SIDA, inclusiv prin extinderea acoperirii cu tratament antiretroviral gratuit și să revizuiască prevederile Codului Penal care criminalizează transmiterea HIV. Comitetul cheamă Statul-parte să revizuiască Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA Nr.23-XVI din 2007, în vederea protejării confidențialității pacienților. De asemenea, se recomandă Statului-parte să-și intensifice eforturile de tratament și profilaxie a tuberculozei, în special a tuberculozei multidrogrezistente.

Comitetul mai recomandă Statului-parte să aplice abordarea bazată pe drepturile omului în tratamentul utilizatorilor de droguri și să asigure asistență medicală, suportul psihologic și reabilitarea adecvată a acestora. Comitetul cheamă Statul-parte să mențină programele de reducere a daunelor pentru utilizatorii de droguri.

În același context, Comitetul ONU pentru protecția persoanelor cu dizabilități recomandă ca statul parte să crească gradul de conștientizare cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități în rândul profesioniștilor din domeniul medical, prin formare și promulgarea standardelor etice și să asigure disponibilitatea și accesibilitatea serviciilor și facilităților de îngrijire a sănătății pentru toate persoanele cu dizabilități din întreaga țară, inclusiv serviciile de urgență; să ia măsuri pentru a se asigura că femeile cu dizabilități au servicii și facilități medicale accesibile, inclusiv în domeniul sănătății sexuale și reproductive.

La fel, și Comitetul ONU împotriva torturii recomandă ca Statul parte să își intensifice eforturile, pentru a îmbunătăți serviciile de asistență medicală din instituțiile penitenciare, inclusiv prin angajarea unui număr adecvat de personal medical calificat, care să beneficieze de instruire referitoare la *Manualul privind investigarea și documentarea eficientă a torturii și a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante (Protocolul de la Istanbul);* să instituie și să asigure implementarea regulilor pentru a facilita solicitările de asistență medicală privată din partea deținuților și îndreptările la serviciile specialiștilor din afară și să acomodeze necesitățile deținuților cu dizabilități în mediul penitenciar; să transfere responsabilitatea pentru unitățile medicale din penitenciare de la Departamentul Instituții Penitenciare către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale; să asigure că Spitalul-penitenciar este subordonat Ministerului Sănătății; să întreprindă măsuri de reducere a suprapopulării, să îmbunătățească condițiile materiale, inclusiv prin renovarea și dotarea încăperilor pacienților, să asigure alimente și medicamente adecvate; să asigure planuri de tratament individualizate și medicamente pentru pacienții cu boli psiho-neurologice, inclusiv medicamente antipsihotice.

De asemenea Comitetul recomandă ca Statul să separe deținuții sănătoși de cei care suferă de tuberculoză activă în toate locurile de detenție, să acorde asistență medicală specializată deținuților care suferă de tuberculoză activă și multidrog rezistentă și să le asigure ventilare adecvată; să instituie măsuri adecvate pentru prevenirea și controlul eficient a răspândirii în continuare a HIV în instituțiile penitenciare; să adopte o abordare sensibilă la gen și să satisfacă necesitățile de servicii medicale și igienă personală a femeilor din sistemul penitenciar, în conformitate cu standardele internaționale.

Dreptul la sănătate este abordat prin prisma prevederilor internaţionale, punînd accent pe drepturile pacientului, prevăzute în Carta Europeană a Drepturilor Pacienţilor, care stipulează 14

drepturi ale pacientului. Aceste drepturi sunt importante în raportul dintre cetățean și sistemul de sănătate.

Din punct de vedere juridic, drepturile pacientului sunt definite în legislaţia Republicii Moldova ca fiind drepturi derivate din drepturile fundamentale ale omului la viaţă şi sănătate, care includ drepturi sociale ce ţin de *accesibilitate, calitate şi echitate* în obţinerea asistenţei medicale, precum şi drepturi individuale ce ţin de respectarea pacientului ca fiinţă umană, a demnităţii şi integrităţii lui, realizate în cadrul utilizării serviciilor de sănătate sau în legătură cu participarea lui benevolă, în calitate de subiect uman, la cercetări biomedicale.

Totodată, este important de menţionat că prin ratificarea Convenției privind drepturile omului și biomedicina[43], Republica Moldova și-a asumat încă o dată angajamentul de a lua măsurile adecvate în scopul de a asigura accesul echitabil la servicii de sănătate de bună calitate. Statele semnatare trebuie să ofere explicații privind modul în care dreptul lor intern asigură aplicarea efectivă a tuturor dispozițiilor acestei Convenții.

Avocatul Poporului susține că sistemul de sănătate trebuie să aibă ca scop principal promovarea, restabilirea și menținerea sănătății populației, bazându-se pe 3 obiective fundamentale:

- prevenirea îmbolnăvirii populației (obiectivul primordial);
- a răspunde la așteptările populației (vis a vis de serviciile de sănătate);
- oferirea unei protecții financiare împotriva costurilor în caz de boală.

Asigurarea accesibilității la servicii de sănătate este considerat în întreaga lume un drept fundamental al individului şi constituie o condiţie de bază pentru îmbunătăţirea sănătăţii populaţiei.

În prezent, o persoană ce deține polița de asigurare obligatorie și are nevoie de a accesa sistemul de sănătate are câteva opţiuni. În cazul unei adresări la medic în instituţia publică, apar un șir de provocări, printre care: așteptarea, suprasolicitarea lucrătorilor medicali, ceea ce deseori duce la tratarea indiferentă și la diminuarea calității actului medical.

Fiind cunoscut nivelul de salarizare al lucrătorilor din sistemul medical, se găsesc scuze pentru neajunsurile identificate. Aceste „scuze” nu fac nici pacientul și nici sistemul mai „sănătos”.

O altă opţiune este de a apela la serviciile instituțiilor medicale private, unde lista de aşteptare este, de regulă, mai scurtă, iar personalul medical este mai motivat, inclusiv din cauza

[43]Legea privind ratificarea Protocolului adițional la Convenția privind drepturile omului și biomedicina, care vizează cercetarea biomedicală nr. 271 din 30.11.2012;

condițiilor de muncă mai bune și a salarizării decente. În plus, în mai multe cazuri unii specialiști și/sau servicii pot fi găsite doar în cadrul clinicile private.

Puțini deținători ai poliței de asigurare știu despre cea de-a doua opțiune, și anume, că ei pot beneficia de serviciile în baza poliței de asigurare în unele instituții medicale private.

Dirijarea procesului de asigurare obligatorie de asistenţă medicală, controlul calității asistenței medicale acordate şi implementarea cadrului normativ aferent asigurărilor medicale, precum și gestionarea cheltuielilor publice destinate ocrotirii sănătății constituie atribuțiile de bază ale Companiei Naționale de Asigurări în Medicină (CNAM).

Începutul anului 2017 a fost marcat de majorarea tarifelor la serviciile medicale. Avocatul Poporului a convocat pe 28 februarie 2017 o ședință de lucru și a atenţionat autorităţile responsabile despre faptul că scumpirile nejustificate vor duce la imposibilitatea realizării dreptului la sănătate a mai multor categorii de cetăţeni din Republica Moldova, în special, de către cei care nu deţin poliţa de asigurare medicală obligatorie. Totodată a menționat că aceste scumpiri ar putea prejudicia dreptul la ocrotirea sănătății atât a persoanelor care nu au poliță de asigurare medicală, cât și al celor care dispun de ea. De altfel, accesul la serviciile medicale se află în topul problemelor legate de respectarea drepturilor omului, conform unui studiu realizat în anul 2016 la comanda OAP[44].

Pe parcursul anului 2017 beneficiarii serviciilor de sănătate au continuat să invoce încălcarea drepturilor omului în domeniul ocrotirii sănătății, în special cu privire la: atitudinea indiferentă și lipsa respectului față de pacient din partea lucrătorilor medicali, nerespectarea confidenţialităţii, încălcarea dreptului la informarea corectă a pacientului, la accesul la tratament specializat, la evitarea suferinţei şi a durerii nejustificate, precum și accesul limitat la standardele de calitate, asigurarea tratamentelor costisitoare, ş.a.

Dreptul pacientului la tratament personalizat

Acesta presupune că fiecare pacient are dreptul la programe de diagnostic şi tratament adaptate cerinţelor individuale, în care criteriile economice nu trebuie să prevaleze asupra dreptului la îngrijire. Avocatul Poporului a examinat cereri în care pacienţii invocau accesul limitat la serviciile medicale, corespunzătoare stării de sănătate, ceea ce a dus la agravarea acesteia sau chiar stabilirea dizabilității.

Este necesar de menţionat că Legea privind drepturile şi responsabilităţile pacientului nr.263 din 27.10.2005 stipulează dreptul pacientului de a i se respecta valorile morale şi culturale, convingerile lui religioase şi filozofice în procesul prestării serviciilor de sănătate.

[44] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/ro-raport_do_final_pentru_tipar.pdf;

Legea recunoaşte pacientul sau reprezentantul său legal în calitate de participant principal la luarea deciziei privind intervenţia medicală.

Dreptul pacientului la evitarea suferinţei şi durerii nejustificate

Acest drept presupune că fiecare persoană are dreptul de a fi scutită de durere şi suferinţă în măsura maximă pe cât e posibil, în fiecare fază a maladiei de care suferă. Este important ca statul să asigure o îngrijire paliativă corespunzătoare fiecărui pacient şi stării lui de sănătate.

Raportul special elaborat de Avocatul Poporului în urma investigării cazului Niculinei Bulat a scos în evidenţă deficiențele sistemului medical la acest capitol[45].

Pacienta fiind în fază terminală, avea dreptul la îngrijiri paliative pentru a evita durerea nejustificată. Pacienta N. Bulat nu a fost referită către servicii de îngrijiri paliative, atunci când starea acesteia se agravase considerabil, deși din anul 2010 în Republica Moldova există Standardul Național de îngrijiri paliative.

Potrivit Organizației Mondiale a Sănătății, îngrijirea paliativă are menirea să amelioreze calitatea vieții pacienților și familiilor acestora, atunci când se confruntă cu probleme asociate bolilor ce le amenință viața, prin prevenirea și înlăturarea suferinței, prin identificarea precoce, evaluarea și tratamentul durerii și a altor probleme de natură fizică, socială, psiho-emoțională și spirituală.

Odată cu semnarea Rezoluției privind îngrijirile paliative de către Republica Moldova, statul s-a angajat să dezvolte aceste servicii, recunoscând impactul benefic şi necesitatea acestora. În acest context, responsabilii din domeniul sănătăţii recunosc faptul că instituţiile medicale duc lipsă de specialiști bine instruiți în îngrijiri paliative.[46]

O altă problemă identificată în cadrul investigării acestui caz ține de procedura de compensare a cheltuielilor pentru deplasarea pacienților cu insuficiență renală cronică la instituţiile medico-sanitare care efectuează dializa.

Or, conform Ordinului Companiei Naționale de Asigurări în Medicină nr.45-A din 13 februarie 2006[47] pacienților li se rambursează cheltuielile doar pentru călătoria cu transportul public.

Avocatul Poporului consideră că compensarea cheltuielilor pentru călătoria cu transportul public în conformitate cu prevederile în vigoare nu acoperă nici pe departe cheltuielile reale, asta

[45] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_special_bulat_pdf.pdf;
[46] www.e-sănătate.md;
[47] Ordinului CNAM nr.45-A din 13 februarie 2006: pentru bolnavii cu insuficienţă renală cronică, de către instituţiile medico-sanitare care efectuează dializa, se acoperă cheltuielile pentru transportul public de la/la domiciliu în vederea efectuării dializei;

în condițiile în care, în funcție de gravitatea bolii, pacienții se deplasează pentru efectuarea ședințelor de dializă de 2 sau 3 ori pe săptămână.

Cazurile N. Bulat și A. Brăguță, investigate de Avocatul Poporului, au evidențiat și alte probleme sistemice din acest domeniu[48], și anume: lipsa conlucrării dintre serviciile Asistență medicală urgență, primară și spitalicească; managementul defectuos în asigurarea implementării prevederilor actelor normative în vigoare (legi, ordine, regulamente, protocoale clinice etc.); monitorizarea insuficientă a pacientului de către medicul de familie; nerespectarea obligațiilor profesionale și principiilor stabilite în Codul deontologic al lucrătorului medical şi al farmacistului; lipsa monitorizării stării pacientului în întreg sistemul de sănătate și lipsa de colaborare intersectorială (între verigile sistemului de sănătate), în aspectul transmiterii informației pentru monitorizarea/continuarea tratamentului pacientului, etc.

Respectarea dreptului la informarea corectă

Comunicarea defectuoasă între pacient şi medic ar fi unul dintre factorii de bază, care generează încălcarea dreptului primordial al pacientului la informarea corectă. Or, informarea corectă a pacientului este deosebit de importantă pentru a lua o decizie corectă în ceea ce privește tratamentul și intervențiile propuse. Această concluzie vine ca urmare a examinării cererilor adresate Ombudsmanului cu privire la încălcarea dreptului la ocrotirea sănătăţii.

În opinia Avocatului Poporului, respectarea efectivă a dreptului la informarea corectă a pacientului, ar diminua nemulţumirile pacienţilor în raport cu medicii.

Un alt factor, care în opinia Avocatului Poporului, generează încălcarea drepturilor pacientului, ar fi necunoașterea de către o bună parte din lucrătorii medicali a prevederilor legislaţiei medicale.

Legea cu privire la drepturile şi responsabilităţile pacientului nr.263 din 27.10.2005 stipulează în articolul 5, că pacientul are dreptul la informaţii exhaustive cu privire la propria sănătate, metodele de diagnostic, tratament şi recuperare, profilaxie, precum şi la riscul potenţial şi eficienţa terapeutică a acestora.

Codul deontologic al lucrătorului medical şi farmacistului prevede că lucrătorul medical trebuie să dea dovadă de maximă vigilenţă în acordarea serviciilor medicale şi în evitarea complicaţiilor previzibile la pacientul aflat în îngrijirea lor[49];

Respectarea standardelor de calitate

[48] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raportspecial.pdf;
[49] Hotărîrea Guvernului R.Moldova cu privire la aprobarea Codului deontologic al lucrătorului medical şi al farmacistului nr. 192 din 24.03.2017;

Acest drept presupune că fiecare persoană are dreptul la acces la servicii de calitate înaltă cu respectarea unor standarde fixe.

Avocatul Poporului a examinat cereri în care erau invocate accesul limitat sau chiar total la servicii de înaltă performanță.

Pacienta E.B. s-a adresat la medicul de familie pentru a primi un tratament pentru dureri de picioare. Medicul a examinat superficial pacientul, fără a-l referi la alt medic specialist. Tratamentul prescris de către acesta nu a avut efect. Într-un final pacientei i s-a recomandat intervenţia chirurgicală de protezare de şold și a fost nevoită să aștepte timp îndelungat (circa 3 ani) pentru a beneficia de intervenţie. Pacienta a fost supusă intervenţiei chirurgicale doar după intervenţia Avocatului Poporului către Ministerul de resort.

Operațiile de endoprotezare a șoldului şi genunchiului, rămâne a fi o problemă a sistemului de sănătate, reieşind din numărul de cereri cu acest subiect, adresate Ombudsmanului. Potrivit unui comunicat al Ministerului Sănătății, Muncii și protecției Sociale, pînă în anul 2017 operațiile de endoprotezare a șoldului şi genunchiului erau efectuate doar la Institutul de Medicină Urgentă şi Spitalul de Traumatologie şi Ortopedie. Anual, aceste două instituții medicale realizau aproximativ 800 de intervenții, însă lista de aşteptare depăşea cu mult acest număr, iar pacienţii erau nevoiţi să aştepte şi 5 ani, pentru a beneficia de o astfel de intervenţie[50]

Asigurarea accesului la tratamentul costisitor (inclusiv operațiile de endoprotezare) este un aspect invocat frecvent în cererile adresate Avocatului Poporului.

Conform legislaţiei în vigoare[51], Statul susține financiar, acoperind din bugetul de stat o parte din cheltuieli pentru tratamentele costisitoare peste hotare pentru serviciile medicale care nu pot fi realizate în țară.

Orice cetățean al Republicii Moldova poate beneficia de suportul statului pentru efectuarea tratamentului peste hotarele țării în cazul imposibilității asigurării unui astfel de tratament în instituțiile medicale din țară.

Avocatul Poporului a concluzionat că pacienţii nu totdeauna sunt informaţi de posibilitatea de a beneficia de tratament costisitor peste hotarele țării.

Spre exemplu, cetățeanul T. a beneficiat de numeroase investigaţii în instituţiile medicale din Republica Moldova, însă nu a fost posibilă stabilirea unui diagnostic final. Și în acest caz Ombudsmanul a solicitat Ministerului Sănătăţii, Muncii și Protecției Sociale instituirea comisiei ministeriale, pentru a evalua posibilitatea trimiterii peste hotare a pacienţilor, deşi despre această posibilitate, pacientul trebuia să fie informat de către medicul de familie sau specialist.

[50] http://msmps.gov.md;
[51] Ordinul Ministerului Sănătăţii nr. 979 din 27 mai 2016 "Privind selectarea pacienţilor pentru tratament şi/sau investigaţii costisitoare";

Tot la capitolul respectarea dreptului pacientului *la standarde de calitate* și la securitatea serviciilor prestate în cadrul asistenței medicale poate fi menționat cazul mediatizat în anul 2017 cu privire la *iradierea unor pacienți la Spitalul din Bălți cu aparatul Roentghen*.

Cu referire la acest caz administrația Spitalului din Bălți a menționat că sumele alocate de autoritățile publice locale, în calitate de fondator, au servit doar pentru efectuarea lucrărilor de reparație. Din considerentul că CNAM nu poate redirecționa resurse pentru procurarea utilajului medical, instituția este în imposibilitate de a procura utilajul necesar.

Pe de altă parte Consiliul Național de Evaluare și Acreditare în Sănătate a comunicat că instituția a fost supusă acreditării în anul 2013. Întrucît unele servicii n-au acumulat numărul necesar de puncte conforme grilei de acreditare, instituția a fost acreditată parțial. Referitor la serviciul imagistică, neconformitățile la standardele de evaluare și acreditare țineau de nivelul insuficient de completare cu personal medical și de instruire profesională continuă, de condițiile de mediu din încăperi, de calitatea gestionării actului medical, de gradul de uzură a unor dispozitive medicale. Informația privind rezultatele prealabile ale activității de acreditare au fost prezentate în cadrul ședinței de totalizare cu participarea administrației Secției Sănătate a Primăriei Bălți (reprezentantul fondatorului) și administrației instituției.

După adoptarea deciziei de acreditare parțială, administrația instituției nu a întreprins măsurile necesare pentru a ajusta activitatea serviciilor neacreditate la standardele de evaluare și acreditare și nu a solicitat procedura de reevaluare, în scop de acreditare.

Avocatul Poporului consideră că atît problemele sistemice, cum sunt finanţarea instituţiilor medicale, cît și atitudinea neglijentă a managerilor generează încălcări grave ale drepturilor pacientului.

În concluzie, se impune necesitatea de a atribui Ministerului Sănătăţii, Muncii şi Protecţiei Sociale calitatea de fondator a tuturor spitalelor publice din ţară. Acest lucru va asigura, printre altele, optimizarea cheltuielilor în sistemul de sănătate și gestionarea eficientă a resurselor financiare.

Rămân actuale și în anul de referință problemele menționate anterior de Avocatul Poporului: aparatajul medical învechit, insuficienţa acută a cadrelor medicale, mai ales în zonele rurale, subfinanţarea sistemului medical şi dotarea corespunzătoare a instituţiilor medicale, starea deplorabilă a unor instituții medicale.

Problemă dotării cu utilaj medical adecvat se află în continuare în vizorul Avocatului Poporului. Evaluarea situației la acest capitol a fost deja inițiată și urmează a fi realizată în anul 2018.

Avocatul Poporului reiterează necesitatea de a crea mecanisme eficiente de soluţionare extrajudiciară a plângerilor pacienţilor şi de soluţionare a litigiilor în domeniul sănătății.

Totodată, se impune necesitatea de a adopta cadrul normativ eficient și de a crea instituții funcționale pentru soluționarea cazurilor de malpraxis. Asta deoarece în prezent în Republica Moldova nu există o legislaţie specifică în domeniul malpraxisului care să stabilească şi să reglementeze răspunderea civilă a prestatorului de servicii de sănătate.

Accesul persoanelor cu dizabilități la servicii de sănătate

Potrivit unui studiu sociologic[52] privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, realizat de Asociația Keystone Moldova, 2/3 din persoanele cu dizabilități au indicat că au acces la servicii de sănătate de rând cu ceilalți cetățeni, 10% au indicat că au mai multe beneficii decât cetățenii de rând în accesarea serviciilor medicale și 18% – că au mai puține posibilități de accesare a serviciilor medicale. Mai bine de 80% din persoanele chestionate au indicat că au acces în mică măsură sau nu au deloc acces la serviciile de recuperare și reabilitare, foi sanatoriale, mijloace și echipamente speciale în funcție de nevoi. 60% au indicat că au acces în mică măsură sau nu au deloc acces la medicamente compensate.

Rezultatele studiului menționat au scos în evidență mai multe bariere de care se confruntă persoanele cu dizabilități în accesarea serviciilor de sănătate, și anume: imposibilitatea persoanelor cu dizabilități de mobilitate de a accesa servicii de asistență medicală specializată la domiciliu; gradul de conlucrare redus dintre centrele de sănătate și instituțiile de protecție și asistență socială, fapt ce conduce la lipsa unei coerențe în prestarea serviciilor socio-medicale; accesibilitatea fizică redusă a centrelor de sănătate pentru persoanele cu dizabilități locomotorii și senzoriale; lipsa aparatajului medical de investigații modern adaptat la nevoile persoanelor cu dizabilități locomotorii și senzoriale; accesul limitat al persoanelor cu dizabilități, în special a celor cu paralizie cerebrală, spasticitate cu sindrom epileptic, la servicii stomatologice; accesul redus al persoanelor cu dizabilități la servicii gratuite de protezare, reabilitare și recuperare.

Constatările studiului menționat suplimentează îngrijorările Ombudsmanului cu privire la respectarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, vociferate anterior cu diferite ocazii, dar și în rapoartele sale.

Accesul persoanelor din detenție la servicii de sănătate

În perioada de referință Avocatul Poporului a fost sesizat de un număr mare de persoane aflate în detenție, care au invocat încălcarea dreptului lor la sănătate.

[52] https://www.soros.md/files/publications/documents/Studiu%20Incluziunea%20Sociala%20a%20Persoanelor%20cu%20Dizabilitati%202017.pdf ;

În cererile examinate, persoanele aflate în custodia statului au invocat cel mai frecvent neacordarea asistenței medicale adecvate, tratamentului prescris de către medicul specialist sau acordarea asistenței medicale cu întîrziere (cu întârzieri de 6-12 luni).

Avocatul Poporului a intervenit în mai multe cazuri către Departamentul Instituțiilor Penitenciare cu recomandări de a optimiza timpul și calitatea serviciilor medicale acordate persoanelor din detenție. Este evident faptul că persoanele aflate în custodia statului devin vulnerabile, fiind dependente de deciziile angajaților din sistem.

De asemenea, în urma adresării Avocatului Poporului la Ministerul Sănătății, Muncii și Protecție Sociale și către Departamentul Instituțiilor Penitenciare, persoanele aflate în detenție pot beneficia de tratamentul hepatitelor virale conform Programului național de combatere a hepatitelor virale B,C, și D. Administrația Spitalului Penitenciar Pruncul a informat Avocatul Poporului că 99 pacienți au început deja investigațiile necesare pentru includerea în terapia antivirală a hepatitelor cronice C.

Având în vedere că statul trebuie să asigure servicii medicale calitative pentru orice persoană,a fost constatat că instituțiile medicale din subordinea Ministerului Justiției nu au fost supuse procedurii de evaluare și acreditare în sănătate, deși evaluarea și acreditarea serviciilor de sănătate din penitenciare a fost planificată pentru trimestrul I anul 2016[53]. Acest fapt pune la îndoială calitatea și siguranța actului medical acordat persoanelor aflate în aceste instituții.

De asemenea, s-a constatat că cabinetul radiologic din Penitenciarul nr.13 Chișinău nu dispune de Autorizația Radiologică de funcționare, controlul sau supravegherea sanitară.

Dreptul la ocrotirea sănătății a persoanelor din detenție este periclitat și de criza angajaților, în mod special a celor cu studii medicale, fapt afirmat în raportul Departamentului Instituțiilor Penitenciare.

Dreptul la ocrotirea sănătății stă la baza Strategiei naţionale de sănătate publică pentru anii 2014-2020[54]. Principiile generale ale Strategiei au fost elaborate în conformitate cu documente internaţionale şi naţionale, care reglementează domeniul sănătăţii publice. În special, se are în vedere Politica cadru a Organizaţiei Mondiale a Sănătăţii „Sănătatea 2020", care are drept scop susţinerea interacţiunilor Guvernului şi societăţii în vederea îmbunătăţirii în mod semnificativ a sănătăţii şi bunăstării populaţiei, reducerii inegalităţilor în domeniul sănătăţii, consolidării sănătăţii publice. În mod prioritar, Strategia va urmări realizarea Programului de Acţiuni post-

[53] Planul de acțiuni pentru reorganizarea serviciilor medicale din penitenciare pe anii 2015 – 2016, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.901 din 27.10.2014, pct. 20;

[54] Hotărârea Guvernului R.Moldova cu privire la aprobarea Strategiei naţionale de sănătate publică pentru anii 2014-2020, nr.1032 din 20.12.2013;

2014 al Conferinţei Internaţionale pentru Populaţie şi Dezvoltare şi a Agendei post-2015 pentru o dezvoltare durabilă.

Aspectele transversale care se conțin în Strategie includ drepturile omului, drepturile reproductive şi egalitatea de gen, parteneriatele incluzive şi asistenţa umanitară. Strategia prevede dezvoltarea capacităţilor naţionale de asigurare a accesului echitabil la servicii integrate de sănătate.

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI:

1. Implementarea recomandărilor înaintate de către mecanismele internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului;
2. Efectuarea controlului periodic privind respectarea/implementarea de către cadrele medicale și managerii instituțiilor medico-sanitare publice a actelor normative în vigoare din domeniul sănătății (legi, ordine, regulamente, protocoale clinice);
3. Revizuirea indicatorilor de performanță profesională individuală a lucrătorilor medicali, cu includerea în lista indicatorilor de performanță a principiilor de conduită conform Codului deontologic al lucrătorului medical și farmacistului;
4. Crearea unui mecanism de evaluare a calității serviciilor medicale prestate, bazat pe respectarea drepturilor pacientului, cu stabilirea unor indicatori de măsurare a calității actului medical;
5. Organizarea și implementarea unui sistem informațional integrat în toate instituțiile prestatoare de servicii medicale, pentru monitorizarea pacientului și asigurarea continuității tratamentului;
6. Dezvoltarea politicilor de sănătate care să răspundă nevoilor pacienților cu boli terminale sau limitatoare de viață, care să asigure integrarea îngrijirilor paliative în sistemul de sănătate la toate nivelele;
7. Revizuirea de către Consiliul Naţional de Evaluare şi Acreditare în Sănătate a criteriilor de evaluare și acreditare a instituțiilor medico-sanitare sub aspectul respectării drepturilor omului;
8. Elaborarea unui cadru normativ eficient pentru investigarea și soluționarea cazurilor de erori medicale și malpraxis;
9. Organizarea instruirilor inițiale și continue a lucrătorilor medicali în domeniul legislației medicale și drepurilor omului pentru a asigura respectarea drepturilor pacientului în cadrul realizării actului medical;
10. Elaborarea curriculei și inițierea cursurilor de îngrijiri paliative pentru pregătirea specialiștilor în domeniul paliației.

DREPTUL LA UN MEDIU ECOLOGIC SĂNĂTOS

Situația privind respectarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos poate fi caracterizată prin existența unui cadru legal la nivel național care corespunde standardelor în domeniu, dar care, cu regret, nu este aplicat în mod corespunzător. În Republica Moldova este slab dezvoltată rețeaua de colectare și prelucrare a deșeurilor, precum și rețeaua de canalizare, în special în mediul rural, fapt ce are un impact negativ puternic asupra calității mediului înconjurător. La fel, este necesară dezvoltarea la nivel național a rețelelor de apeduct, pentru a asigura accesul populației la resurse de apă potabilă de calitate.

Prin prevederile articolului 37, Constituția Republicii Moldova recunoaște în mod expres dreptul fundamental la un mediu înconjurător sănătos: *„(1) Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viaţă şi sănătate, precum şi la produse alimentare şi obiecte de uz casnic inofensive. (2) Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber şi la răspândirea informaţiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condiţiile de viaţă şi de muncă, la calitatea produselor alimentare şi a obiectelor de uz casnic. (3) Tăinuirea sau falsificarea informaţiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătăţii oamenilor se interzice prin lege. (4) Persoanele fizice şi juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătăţii şi avutului unei persoane ca urmare a unor contravenţii ecologice.”*

În felul acesta sunt stabilite obligațiile în sarcina statului pentru asigurarea cadrului legislativ al exercitării acestui drept, precum și obligații în sarcina persoanelor de a proteja și ameliora mediul lor de viață.

Dreptul la un mediu sănătos prezintă o importanţă deosebită pentru desfăşurarea vieţii în condiţii corespunzătoare, astfel că organizaţiile, organele şi instituţiile naţionale trebuie să aibă un rol mai pronunţat în ceea ce priveşte protecţia mediului, instituind măsuri de prevenire şi de sancţionare a faptelor cu consecinţe iremediabile sau de lungă durată, care pot să afecteze grav sănătatea ori chiar viaţa oamenilor, în special prin nerespectarea regimului juridic al deşeurilor, care poluează mediul, afectând astfel echilibrul ecologic.

Din punct de vedere juridic, dreptul la un mediu înconjurător sănătos se înscrie în categoria drepturilor social-economice, drepturi care asigură dezvoltarea materială, fizică și culturală a persoanei, permiţând acesteia să participe cât mai activ posibil la viaţa socială.

Avocatul Poporului relevă că dreptul la un mediu înconjurător sănătos trebuie să fie asigurat de stat prin măsuri și mijloace juridico-organizatorice.

Republica Moldova a fost prima ţară care a ratificat Convenţia Aarhus[55], prin Hotărîrea Parlamentului nr.346-XIV din 7 aprilie 1999, dată de la care aceasta a căpătat putere de lege pe întreg teritoriul ţării, fiind o reglementare internaţională care are prioritate faţă de orice alte instrumente de drept interne, cu excepţia celor care conţin dispoziţii mai favorabile.

Convenţia Aarhus se bazează pe recunoaşterea dreptului oricărei persoane din generaţia actuală şi viitoare de a se bucura de un mediu adecvat spre bunăstarea şi sănătatea acesteia. Pentru a contribui la protecţia acestui drept, Convenţia Aarhus garantează accesul la informaţie, la justiţie şi participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului, precum şi impune anumite obligaţii Părţilor şi autorităţilor publice vizând aceste drepturi.

Totodată, prin Acordul de asociere RM – UE[56], Republica Moldova și-a asumat anumite angajamente, prin care legislția națională în domeniu va fi ajustată la Acquis comunitar.

Pentru implementarea Acordului de Asociere a fost aprobat la nivel național Planul naţional de acţiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană în perioada 2017–2019[57], care prevede în Capitolul 16 „Mediul înconjurător" activităţi concrete ce trebuie realizate în domeniul protecţiei mediului, inclusiv în domeniul gestionării deșeurilor și a resurselor.

În Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2016, Avocatul Poporului **a recomandat** autorităților următoarele:

- Eficientizarea politicilor sectoriale pentru a supraveghea, a gestiona şi a proteja resursele de apă;
- Monitorizarea calității apei la nivel național, în mod sistematic și coordonat;
- Intensificarea eforturilor de extindere a reţelei de canalizare şi a sistemului de epurare a apelor uzate din țară și în special în localitățile rurale, alături de construcția de noi apeducte;
- Consolidarea capacităților autorităților publice locale pentru a elabora documentația de proiect, pentru obținerea finanțării din partea Fondul Ecologic național, în domeniul alimentării cu apă și canalizare a localităților rurale;
- Intensificarea eforturilor pentru a realiza controlul şi a evalua situaţia ecologică din Republica Moldova din punctul de vedere al gestionării deşeurilor şi informarea populaţiei despre aceasta;

[55] Convenţia privind accesul la informaţie, justiţie şi participarea publicului la adoptarea deciziilor în domeniul mediului.

[56] Legea nr. 112 din 02.07.2014 pentru ratificarea Acordului de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, şi Uniunea Europeană şi Comunitatea Europeană a Energiei Atomice şi statele membre ale acestora, pe de altă parte. http://www.mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf

[57] Hotărîrea Guvernului nr. 1472 din 30.12.2016 cu privire la aprobarea Planului naţional de acţiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova–Uniunea Europeană în perioada 2017–2019

- Întreprinderea măsurilor urgente pentru a elabora soluții optime pentru problema depozitării deșeurilor din mun. Chișinău;
- Monitorizarea respectării stricte a interdicțiilor instituite la arenda spațiilor de pădure și de concesionare a dreptului de arendă a spațiilor forestiere către alte persoane, dar și întreprinderea de acțiuni legale pentru a readuce pădurile în gestiunea exclusivă a statului şi în beneficiul tuturor cetăţenilor, pentru a extinde spațiile forestiere;
- Promovarea educaţiei ecologice a tinerei generații la toate nivelele, ca parte componentă a unui sistem educaţional modern.

Deși numărul cererilor adresate Ombudsmanului privind încălcarea dreptului la un mediu sănătos este nesemnificativ, Avocatul Poporului a sesizat autoritățile responsabile din domeniul protecției mediului cu referire la unele cazuri difuzate de agențiile de presă.

Unul din cazuri pe marginea căruia a fost declanșată investigarea din oficiu, este cel cu privire la situația disperată a localnicilor din satul Șercani, raionul Orhei. Potrivit informației difuzate de sursele mass-media, cei circa 600 de locuitori ai satului Șercani nu aveau acces la apă potabilă. Din cauza arșiței, fântânile din localitate au secat, iar apeductul instalat în anul 2016 nu funcționa.

Informațiile relatate în mass-media au trezit îngrijorări serioase cu privire la respectarea dreptului la apă, implicit a dreptului la un trai decent pentru locuitorii din satul Șercani.

În procesul investigării a fost constatat că proiectul „Alimentarea cu apă, evacuarea și epurarea apelor uzate din satul Șercani", a fost finanțat de Fondul Ecologic Național. Lucrările au fost finalizate și la data de 06.02.2017 a fost întocmit procesul-verbal de recepție finală. Responsabilitatea privind utilizarea corectă și conform destinației a surselor financiare, cât și asigurarea executării calitative și în corespundere cu documentația de proiect îi revenea Primăriei Pohrebeni.

Potrivit informației din 17.08.2017, prezentate de primarul-interimar al comunei Pohrebeni, apeductul a funcționat în perioada noiembrie 2016 - iulie 2017, iar din iulie 2017 nu a funcționat din motivul unor defecte tehnice, care urmau a fi înlăturate.

Având în vedere misiunea Avocatului Poporului de a contribui la asigurarea unei administrări în baza principiilor de bună guvernare, monitorizarea cazului a fost considerată relevantă, precum și atenționarea autorității publice locale despre necesitatea acționării în vederea asigurării dreptului la apă pentru locuitorii satului Șercani, dar și a asigurării gestionării optime a resurselor financiare publice.

Respectiv, urmare a unei adresări repetate către Primarul comunei Pohrebeni, Ombudsmanul a fost informat la data de 04.11.2017 că apeductul a fost reparat și funcționează, populația fiind asigurată cu apă potabilă.

În Republica Moldova este foarte important ca administrațiile centrale, regionale și locale să dețină capacitățile și aptitudinile necesare pentru îndeplinirea propriilor sarcini, cooperând și coordonând activitățile în mod eficient în cadrul unui sistem de guvernanță pe niveluri multiple. Există, de asemenea, loc pentru îmbunătățiri semnificative în ceea ce privește capacitatea administrativă, precum și punerea în aplicare a legislației în materie de mediu.

Atât autorităţile, cât şi asociaţiile obşteşti preocupate de domeniul vizat, trebuie să se axeze pe sporirea gradului de educaţie ecologică a populaţiei.

Într-o cerere adresată Avocatului Poporului este invocată majorarea tarifelor la apă potabilă pentru locuitorii din satul Vulcăneşti, raionul Nisporeni, şi anume, de la 13 lei/1m^3 la 26 lei /1m^3 de apă.

Locuitorii acestei localități erau lipsiți de apă potabilă și foloseau apa din fântâni, care pe parcursul verii secau. Autoritatea publică locală a obținut un grant cu ajutorul căruia a construit un apeduct. Ținând cont de amplasarea localității și costul în general al lucrărilor efectuate, a fost necesară majorarea prețurilor la serviciul de pompare a apei potabile. Autorităţile ţin să menţioneze că acest tarif este calculat fără a lua în calcul amortizarea investiţiei şi care acoperă doar cheltuielile de întreţinere curente pentru ca serviciul să funcţioneze. Mărimea tarifului cu amortizare ar fi constituit 56 de lei /1m^3 de apă.

Avocatul Poporului a fost informat că în rezultatul mai multor discuţii cu comunitatea, au fost identificate soluţii care ar permite aprobarea unui tarif mai mic începând cu 01 ianuarie 2018, acesta fiind de 20 lei/ 1m^3 de apă potabilă.

O altă problemă de mediu identificată la nivel de țară este calitatea apei potabile.

Conform unui studiu realizat de „Apă-Canal Chişinău”, apa din peste 80% din fântânile din ţară nu corespund normelor sanitare, iar apa din 60% din sursele subterane nu este bună de băut. Specialiştii au prelevat probe din peste 800 de localităţi. Situaţia cea mai precară a fost constatată în Teleneşti, Criuleni, Ungheni şi Făleşti.[58]

Conform datelor Centrului de Sănătate Publică, din numărul total al populaţiei din urbane au acces durabil la surse sigure de apă potabilă 93,4%, iar în spaţiul rural – doar 30,3%.

Lipsa sistemelor de canalizare și de epurare a apelor uzate, inclusiv în instituțiile pentru copii, afectează condițiile igienice de trai ale populației și duce la poluarea apelor freatice și la răspândirea bolilor condiționate de apă.

[58] https://www.publika.md/-apa-potabila-de-proasta-calitate-peste-80-la-suta-din-fantanile-din-tara-nu-corespunde-normelor-sanitare-_2985703.html;

Centrul de Sănătate Publică informează că Laboratorul sanitaro-igienic din cadrul instituţiei efectuează cercetări la indicele *calitate* pentru apa potabilă din reţea şi îmbuteliată, apa din fântâni şi izvoare, apa de suprafaţă, apele reziduale. Testele au scopul de a determina conţinutul de metale toxice, produse petroliere, detergenţi, nitraţi, nitriţi, cloruri, amoniac, sulfați, fluor, fenol, consumul chimic și biologic de oxigen, duritatea și remanența de pesticide etc.

În rezultatul evaluării stării sanitare şi al investigaţiilor de laborator a calităţii apei, a fost stabilit că, în anul 2015, ponderea probelor de apă din reţelele de apeducte per total (apeducte comunale urbane, rurale, apeducte departamentale, inclusiv ale instituţiilor medico-sanitare şi pentru copii), ce nu corespund normelor igienice după indicatorii sanitaro-chimici a constituit 17,3%, în comparaţie cu 17,6% (a.2013) şi 16,1% (a.2014), iar după indicatorii microbiologici – 6,7%, în comparaţie cu 7,8% (a.2013) şi 10,9% (a.2014), fapt care denotă o stabilizare a calităţii apei cu tendinţă de îmbunătăţire[59].

Avocatul Poporului a abordat problema calității și aprovizionării cu apă potabilă în Raportul alternativ prezentat Consiliului ONU pentru Drepturile Omului, care a reviziut situația privind drepturile omului în Republica Moldova pe parcursul celui de-al doilea ciclu al Evaluării Periodice Universale din 04 noiembrie 2016. Printre recomandările înaintate Republicii Moldova, urmare a acestui proces, se regăsesc și recomandări cu referire la calitatea apei și aprovizionarea cu apă.

Totodată, Comitetul ONU pentru Drepturi Economice, Sociale şi Culturale declară că, prin prisma dreptului omului la apă, fiecare persoană are dreptul la apă suficientă, sigură, acceptabilă, accesibilă din punct de vedere fizic şi financiar, pentru consum personal şi în gospodăria casnică. Aceste cinci atribute de bază reprezintă fundamentul securităţii apei.

Cu toate că legislația Republicii Moldova reflectă în mod corect cerințele de mediu convenite la nivelul UE, punerea în aplicare a acestora este, în general, o provocare cauzată, printre altele, de lipsa planificării, a coordonării și a unei finanțări adecvate. Lacuna în materie de punere în aplicare este problematică în mai multe domenii, în special în ceea ce privește gestionarea deșeurilor.

Mai mult ca atât, principala sursă de poluare în țară o constituie gunoiștile neautorizate. Conform raportului Curții de Conturi[60] 99,7% sau 1147 de gunoişti situate în mediul urban și cel rural nu corespund cerințelor legislației de mediu. Un exemplu care denotă acest lucru este Poligonul de depozitare a deșeurilor din preajma comunei Bubuieci, despre care s-a sesizat din

[59] http://cspchisinau.md/?p=1805;

[60] http://www.ccrm.md/auditul-curtii-de-conturi-997-sau-1147-de-gunoisti-situate-in-mediul-urban-si-cel-rural-nu-corespund-cerintelor-legislatiei-de-mediu-1-1854;

oficiu și Avocatul Poporului. Cu toate că terenul nu corespundea criteriilor unei gunoişti, totuși transportarea zilnică a mii de tone de deşeuri a fost tolerată, ceea ce a dus în mod direct la degradarea mediului, au existat scurgeri de deşeuri lichide în sol, iar de acolo – în apele freatice, iar apoi – în râuri şi lacuri, o adevărată catastrofă ecologică.

Colectarea, sortarea și gestionarea deșeurilor reprezintă una dintre problemele importante ale mediului cu care se confruntă țara noastră.

În prezent, absența unui sistem de reciclare și valorificare a deșeurilor se resimte tot mai mult din cauza creșterii cantității și diversității acestora.

Este de menționat că la nivel național s-au evidenţiat următoarele probleme în ceea ce priveşte gestionarea deşeurilor:

- Principala metodă de gestionare a deşeurilor o constituie depozitarea, care în majoritatea cazurilor se face în depozite sau locuri de depozitare neconforme;

- Baza de date în legătură cu fluxul de deşeuri este incompletă, nu se cunosc cu exactitate cantităţile şi tipurile de deşeuri/compoziția, deoarece acestea nu sunt sortate, cântărite corespunzător, din lipsa dotării cu echipamentele corespunzătoare;

- Posibilele resurse secundare nu sunt valorificate, se pierd în cantităţi destul de mari, rata de reciclare este foarte mică, deoarece deşeurile nu sunt sortate corespunzător;

- Nivelul scăzut de conștientizare civică privind activitățile de salubrizare și a importanței acestora;

- Lipsa unor campanii de conștientizare a populației care să demonstreze importanța unei gestiuni corecte a deșeurilor menajere;

- În ceea ce priveşte evaluarea impactului depozitelor neconforme asupra mediului (fie că este vorba despre depozitele din oraşe, fie că este vorba despre gropile de gunoi din zonele rurale), aceasta se poate face doar pe baza unor date exacte legate de starea de mediu, însă la nivel de țară nu sunt făcute studii concrete care vizează această problemă.

Situaţia reală constată că, deşi cadrul legislativ, privind protecţia mediului prin gestionarea corectă a deşeurilor, corespunde standardelor Uniunii Europene, autoritățile publice cu atribuţii în domeniu, nu au acţionat cu suficientă exigenţă în toate domeniile, dovadă fiind cantităţile mari de deşeuri abandonate ori gestionate necorespunzător, cu efecte nocive pentru mediul înconjurător.

În contextul celor expuse, considerăm că nu au fost înregistrate progrese semnificative la capitolul gestionarea deșeurilor.

Drept urmare, Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale, s-a arătat îngrijorat de poluarea gravă a solului și a apei, cauzată de metodele de evacuare a

deșeurilor la gropi de gunoi, precum și de utilizarea pe larg a chimicalelor agricole și a poluanților organici persistenți, inclusiv a pesticidelor și insecticidelor.

În Observațiile sale finale din 06 octombrie 2017 privind al treilea Raport periodic al Republicii Moldova, Comitetul recomandă Statului-parte să utilizeze metode prietenoase-mediului de gestionare, monitorizare, colectare și tratare a deșeurilor ca alternativă a gropilor de gunoi; să instituie programe adecvate de reciclare a deșeurilor; să promoveze modele de consum și producere durabilă. Comitetul cheamă Statul-parte să asigure monitorizarea și reglementarea deplină a utilizării chimicalelor dăunătoare în agricultură.[61]

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI :

- A evalua situaţia actuală la poligonul de depozitare a deșeurilor din preajma comunei Bubuieci, prin efectuarea unei monitorizări asupra stării apei, aerului, solului;
- A achiziționa și amplasa o stație performantă de tratare a levigatului de la depozitul pentru deșeuri menajere din strada Uzinelor;
- A întreprinde măsuri pentru implementarea unui sistem eficient de selectare și prelucrare a deșeurilor;
- A acorda o atenţie prioritară educării ecologice a populaţiei prin conceperea şi implementarea unui plan naţional de acţiuni pentru sensibilizarea şi conştientizarea publicului faţă de problematica protecţiei mediului;
- A eficientiza politicile sectoriale, pentru a supraveghea, a gestiona şi a proteja resursele de apă; a monitoriza calitatea apei la nivel național, în mod sistematic și coordonat;
- A intensifica eforturile de extindere a reţelei de canalizare şi a sistemului de epurare a apelor uzate din țară și în special în localitățile rurale, alături de construcția de noi apeducte.

[61] Observații finale din 06 octombrie 2017 ale Comitetului ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova, p. 68 și 69 ;

DREPTUL LA MUNCA ȘI PROTECȚIA MUNCII

În cadrul activității Avocatului Poporului, informațiile oferite de Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova și Inspectoratul de Stat al Muncii, precum și în rezultatul revizuirii Republicii Moldova de către mecanismele internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului au fost identificate un șir de probleme privind respectarea drepului la muncă și protecția muncii.

Constituția Republicii Moldova stabilește în prevederile articolul 43 că *"(1) Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiţii echitabile şi satisfăcătoare de muncă, precum şi la protecţia împotriva şomajului. (2) Salariaţii au dreptul la protecţia muncii. Măsurile de protecţie privesc securitatea şi igiena muncii, regimul de muncă al femeilor şi al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiţii grele, precum şi alte situaţii specifice. (3) Durata săptămînii de muncă este de cel mult 40 de ore. (4) Dreptul la negocieri în materie de muncă şi caracterul obligatoriu al convenţiilor colective sînt garantate."*

Totodată, dreptul la muncă și la protecția muncii este garantat de articolul 23 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, articolele 6 și 7 din Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, articolul 27 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

În Raportul privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2016, Avocatul Poporului a recomandat Guvernului să intensifice eforturile pentru a garanta un salariu minim la nivel național, suficient pentru asigurarea unui standard de viață adecvat angajaților și familiilor acestora și să instituie un mecanism pentru a determina și a ajusta în mod regulat salariul minim proporțional minimului de existență. Totodată, Ombudsmanul a mai menționat necesitatea de a adopta și de a promova măsuri active de stimulare pentru angajarea tinerilor, pentru stimularea spiritului antreprenorial și de creare a locurilor de muncă atractive.

Pentru a asigura realizarea acestui drept, organismele internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului au recomandat Republicii Moldova, în cadrul procesului de revizuire, să întreprindă un șir de măsuri.

Astfel, Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale recomandă Statului-parte să-și intensifice eforturile de îmbunătățire a situației generale privind angajarea și în special să implementeze eficient cota de 5% la angajarea persoanelor cu dizabilități și să asigure că persoanelor cu dizabilități le este garantată acomodarea rezonabilă la locul de muncă; să

sporească angajarea persoanelor de etnie romă, inclusiv a femeilor, prin îmbunătățirea învățământului profesional-tehnic și a serviciilor de angajare; să încurajeze angajatorii să angajeze persoane cu dizabilități și persoane de etnie romă, inclusiv prin intermediul programelor de facilități.

De asemenea Comitetul recomandă Statului-parte să majoreze salariul minim, în special în sectorul public, la un nivel care să asigure un trai decent lucrătorilor și familiilor acestora; să ajusteze constant salariile la costul vieții; să consolideze respectarea de către angajatori a salariilor minime prin intermediul inspecțiilor muncii și a mecanismelor de reclamații; și să asigure sancționarea angajatorilor care nu oferă salarii minime.

Se recomandă să fie întreprinse toate măsurile necesare pentru a asigura că toate salariile angajaților sunt declarate integral și că toate salariile întârziate și neachitate sunt achitate fără alte întârzieri.

O altă recomandare a Comitetului se referă la adoptarea cadrului legislativ cu privire la principiul remunerării egale pentru o muncă de valoare egală și să reducă în continuare diferența de remunerare între femei și bărbați, inclusiv prin combaterea stereotipurilor legate de rolul celor două sexe și prin îmbunătățirea abilităților profesionale ale femeilor și a oportunităților de angajare a acestora în ocupații netradiționale.

Comitetul mai recomandă și întreprinderea tuturor măsurilor necesare, pentru a preveni accidentele de muncă, a spori securitatea și sănătatea muncii și a consolida inspecțiile muncii, inclusiv prin revizuirea Legii Nr.131 privind Controlul de stat asupra activității de întreprinzător și alocarea resurselor umane și financiare suficiente inspectoratelor muncii. Comitetul atrage atenția Statului-parte la Comentariul său general Nr.23 (2016) cu privire la dreptul la condiții de muncă echitabile și prielnice.

Comitetul menționează necesitatea de a intensifica eforturile pentru a asigura că copiii lucrătorilor moldoveni emigrați în străinătate beneficiază de îngrijire deplină din partea membrilor familiei sau a îngrijitorilor desemnați și că nu sunt privați de drepturile lor economice, sociale și culturale, inclusiv la asistență medicală și educație și în acest sens să ofere susținere îngrijitorilor alternativi; să intensifice eforturile pentru a reține forța de muncă, în special muncitorii calificați și lucrătorii medicali și din domeniul învățământului, inclusiv prin intermediul facilităților adecvate; să extindă acordurile bilaterale în vederea includerii prevederilor privind protecția socială și a muncii depline pentru acești lucrători în țara în care sunt angajați și să se asigure că ei vor putea beneficia pe deplin de sistemul de asigurare socială atunci când vor reveni; să faciliteze integrarea pe piața muncii a lucrătorilor migranți reveniți, prin sporirea formării profesionale și crearea oportunităților de muncă.

Comitetul prentru protecția persoanelor cu dizabilități recomandă ca statul parte să integreze drepturile persoanelor cu dizabilități și disponibilitatea unor acțiuni afirmative în strategiile naționale de ocupare a forței de muncă și a agențiilor respective, realizând implementarea Legii nr. 60 privind ocuparea forței de muncă, inclusiv măsurile de cote obligatorii și de stimulare pentru angajatori; să sprijine angajarea persoanelor cu dizabilități pe piața liberă a muncii, în conformitate cu Convenția și având în vedere ținta 8.5 a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă[62].

Pe parcursul anului 2017 au fost abordate aceleaşi probleme care vizează respectarea dreptului la muncă şi la protecţia muncii, şi anume: salariile mici, restanţele la salariu, angajarea persoanelor în câmpul muncii şi altele. Aceste probleme au fost identificate din cererile depuse în adresa Oficiului Avocatului Poporului, de la persoanele care au venit în audienţă şi din mass-media.

Potrivit informației prezentate de Confederaţia Naţională a Sindicatelor din Moldova, în trimestrul III al anului 2017, suma restanțelor la plata salariilor în unitățile din economia națională constituia 203,6 milioane de lei. Astfel, peste 630 de mii de salariați nu și-au primit salariile la timp.

Portivit aceleleași surse, cele mai mari restanțe s-au înregistrat în următoarele domenii de activitate: în transport și depozitare – 95 milioane de lei (peste 39 de mii de salariați), în industria prelucrătoare – 32,7 milioane de lei (90,9 de mii salariați), în ramura captării, tratării și distribuției apei – 10,1 milioane de lei (peste 4,8 mii de salariați), în construcții – 6,4 milioane de lei (22,7 mii de salariați), în silvicultură și exploatarea forestieră – 5,5 milioane de lei (peste 3 mii de salariați).

Ombudsmanul a soluționat 2 cazuri pentru repunerea în drepturi a persoanelor care au invocat restanțe la achitarea salariului.

Inspectoratul Muncii al Sindicatelor a relatat că pe parcursul anului 2017 au înfăptuit 531 de vizite de lucru privind respectarea legislației și altor acte normative în domeniul muncii, securității și sănătății în muncă, cu un număr de 42 711 de salariați. În urma vizitelor de lucru au fost întocmite procese-verbale, în care au fost consemnate 11 989 de încălcări și abateri de la prevederile actelor legislative și normative în domeniul muncii, dintre care 9 673 de încălcări în domeniul securității și sănătății în muncă și 2147 de încălcări în domeniul relațiilor de muncă. Altele 169 de încălcări țin de nerespectarea prevederilor contractelor colective de muncă la nivel de unitate, a convențiilor colective la nivel național și/sau de ramură, și a drepturilor sindicale.

[62] Până în 2030, să se obțină locuri de muncă complete și productive, și muncă decentă pentru toate femeile și bărbații, inclusiv pentru tineri și persoane cu dizabilități, și plată egală pentru o muncă de valoare egală;

Principalele încălcări ale legislației muncii țin de necorespunderea locului de muncă cu cerințele minime, neeliberarea echipamentelor individuale de protecție și de muncă, neefectuarea evaluării factorilor de risc, neachitarea salariilor, nerespectarea regimului de muncă și de odihnă, nerespectarea prevederilor legale ce țin de concedierea salariaților, neachitarea muncii suplimentare etc.

Minimul de existență este indicatorul ce reprezintă mărimea valorică a volumului minim de consum al bunurilor materiale şi a serviciilor pentru satisfacerea necesităţilor principale, menţinerea sănătăţii şi pentru susţinerea viabilităţii omului.

Avocatul Poporului atrage atenția că salariul minim pe țară, în mărime de 1000 lei[63], nu a fost modificat din 01.10.2014. Dacă raportăm cuantumul salariului minim pe țară la minimului de existență a populației apte de muncă, care a constituit în semestrul I al anului 2017 - 1980,9 lei[64], constatăm că acesta acoperă doar circa 50 % din valoarea minimului de existență. Și aceasta în condițiile în care inflaţia anuală în 2017 a constituit 7,3%, inclusiv la produse alimentare – 9,7%, mărfuri nealimentare – 4,1% şi servicii prestate populaţiei – 7,9%.

Datele statistice demonstrează că veniturile din activitatea salarială reprezintă cea mai importantă sursă de venit, 43,5% din veniturile totale disponibile, contribuţia acestora fiind în creştere faţă de trimestrul III 2016 cu 1,9 puncte procentuale.

Structura veniturilor disponibile totale, în trimestrul III al anului 2017

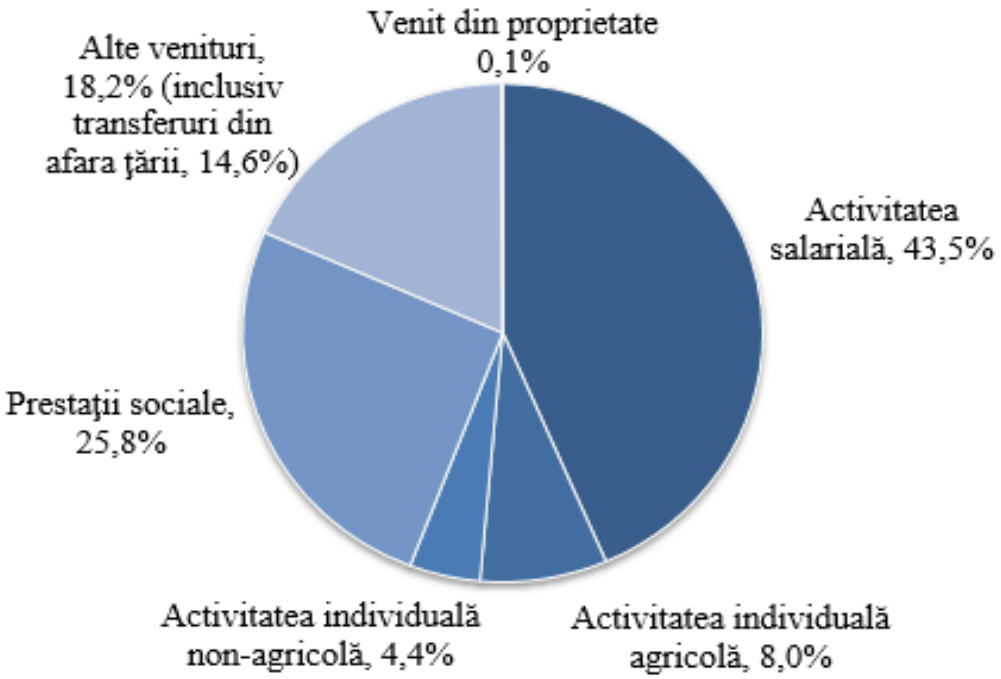

[63] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară” , nr.550 din 09.07.2014 ;
[64] Datele Biroului Național de Statistică;

Analizând situația pieței de muncă pentru ultimii ani, constatăm că în anul 2017 a fost înregistrată o creștere a ratei șomajului neesențială.

Forţa de muncă, ocuparea şi şomajul

	2014	2015	2016 trim. III	2017 trim. III
Rata de ocupare a populaţiei de peste 15 ani, *%*	44,2	45,2	43,5	42,4
Numărul şomerilor, *mii persoane*	43,9	44,0	38,7	44,6
Rata şomajului, *%*	3,3	3,3	2,9	3,4

Sursa: Biroul Național de Statistică

Angajarea tinerilor în câmpul muncii constituie una dintre principalele probleme, iar pentru a opri migrarea lor peste hotare, e nevoie de soluții viabile.

Analiza datelor cu privire la situația tinerilor pe piața muncii demonstrează că, în prezent, din totalul persoanelor ocupate în câmpul muncii fiecare a cincea este în vârstă de 15–29[65] de ani.

Rata șomajului în rândurile tinerilor

	15-24 ani	**15-29 ani**
anul 2014	9,5%	7,2%
anul 2015	10,7%	7,2%
anul 2016	11,2%.	8,1%.
anul 2017 (trim. III)	12,6%	7,7%

Datele statistice relevă o creștere a ratei șomajului în rândurile tinerilor în anul 2017 față de anii precedenți.

Tinerii, în special cei care încă nu au vreo activitate de muncă anterioară, se confruntă cu probleme majore la plasarea lor în câmpul muncii. Se întâmplă așa, deoarece angajatorii preferă să angajeze persoane care au o anumită experienţă în muncă şi o calificare profesională, fapt ce reduce esenţial şansele tinerilor de a obţine un loc de muncă. Pe de altă parte, persoanele tinere nu acceptă salariile, precum şi condiţiile de muncă propuse de angajatori la începutul carierei lor profesionale, considerându-le ca fiind inferioare, salarii mici, locuri de muncă neatractive, lipsa de experienţă profesională, oferte limitate de locuri de muncă, formarea profesională neadecvată exigenţelor pieţei muncii, etc.

[65] Statistic, tinerii pe piața muncii reprezintă persoanele în vârstă de 15–24 de ani sau 15–29 de ani. Statisticile Internaționale califică grupul ocupațional dat în vârstă de 15–24 de ani. Politicile de ocupare axate pe tineret din Republica Moldova se referă la tinerii în vârstă de 15–29 ani;

Asigurarea dreptului la muncă persoanelor cu dizabilități rămâne în continuare o problemă care necesită implucare plenară a autorităților. Avocatul Poporului consideră că barierele de care se confruntă aceste persoane la angajarea în câmpul muncii rezidă din: nivelul redus de informare; motivația scăzută a persoanelor cu dizabilități; nivelul de pregătire și calificare redus al persoanelor cu dizabilități și nedorința de a învăța o profesie în condițiile lipsei locurilor de muncă; nivelul redus de pregătire a învățământului vocațional pentru incluziunea educațională a persoanelor cu dizabilități; infrastructura inaccesibilă; accesul limitat al persoanelor cu dizabilități la servicii de suport pentru angajare în câmpul muncii. De altfel, aceste provocări au fost menționate de înseși persoanele cu dizabilități.

De asemenea, datele statistice arată o tendință de creștere a migrației populaţiei peste hotarele ţării în căutarea locurilor de muncă.

Avocatul Poporului a expediat o recomandare către Ministerul Economiei și Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei în vederea modificării și completării prevederilor art.14, art. 18 alin.(1), și art. 19 din Legea privind controlul de stat asupra activităţii de întreprinzător, nr.131 din 08.06.2012 precum şi alin.(2) al art.11 din Legea privind Inspectoratul de Stat al Muncii nr.140-XV din 10.05.2001, pentru a fi aduse în plină concordanţă cu dispoziţiile art.12 şi 16 din Convenţia OIM nr.81/1947 asupra inspecţiei muncii în industrie şi comerţ, astfel încât să înlăture barierele în exercitarea controlului de stat asupra respectării actelor legislative şi a altor acte normative în domeniul muncii de către Inspectoratul de Stat al Muncii. Autoritățile menționate nu au ținut cont de recomandarea înaintată de către Ombudsman.

Prin Legea nr.188 din 21.09.17 s-au efectuat mai multe modificări și completări la Codul Muncii. Printre principalele modificări și completări operate în Codul muncii a constituit: desfacerea din iniţiativa angajatorului a contractului individual de muncă pe durată nedeterminată, precum şi a celui pe durată determinată pe motivul deţinerii de către salariat a statutului de pensionar pentru limită de vârstă; reducerea termenului limită a concediului suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului cu 2 ani (de la 6 ani – la 4 ani); angajatorul nu va avea obligația să motiveze decizia privind rezultatul nesatisfăcător al perioadei de probă. În general, modificările introduse reprezintă diminuări ale drepturilor și garanțiilor salariaților, în contextul marjei de apreciere a Statului.

In opinia Avocatului Poporului, pentru ca aceste modificări să nu fie apreciate drept o subminare a dreptului la muncă, acestea trebuie să corespundă Comentariilor generale nr. 18 și 23 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. În comentariile menționate se menționează că statele părți au obligația pozitivă ca legile, politicile, programele și resursele alocate că contribuie la facilitarea accesului la muncă a tuturor membrilor societății.

Dreptul la muncă, la orice nivel și sub orice formă trebuie asigurat prin prisma respectării criteriilor de accesibilitate, disponibilitate, adaptabilitate și acceptabilitate.

Prin Hotărârea Guvernului nr. 1473 din 30.12.2016 a fost aprobată Strategia naţională privind ocuparea forţei de muncă pentru anii 2017–2021[66]. În acest document de politici, Statul își propune echilibrarea pieţei muncii prin creşterea nivelului ocupării şi a calităţii acesteia, de sporire a competitivităţii și a angajabilității forței de muncă, de rând cu un grad mai mare de incluziune pe piaţa muncii, în special a grupurilor social-vulnerabile. Se consideră că prin îndeplinirea acestor obiective se va contribui atât la atenuarea nivelului sărăciei şi a excluziunii sociale, cât şi la dezvoltarea durabilă a economiei şi, prin urmare, la creşterea calităţii vieţii populaţiei din Republica Moldova.

Totodată, se menționează că elaborarea Strategiei rezultă din prioritățile Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020", prevederile Acordului de Asociere între Republica Moldova şi Uniunea Europeană, precum şi cu Agenda Globală de Dezvoltare Durabilă 2030 (Obiectivul de dezvoltare durabilă 8 în particular) și vine să contribuie la atingerea angajamentelor de promovare a Agendei privind munca decentă, asumate de către țara noastră prin ratificarea unor standarde și norme internaţionale[67] care promovează drepturile de muncă și la muncă, oportunități mai bune de angajare, protecție socială și condiţii decente de muncă, dialog social eficient etc.

Obiectivele specifice ale Strategiei urmăresc promovarea ocupării formale şi a mediului favorabil pentru dezvoltarea întreprinderilor competitive, crearea oportunităţilor egale de angajare a forţei de muncă, ca urmare a implementării politicilor de ocupare nondiscriminatorii pe piaţa muncii, corelarea sistemului educaţional cu cerinţele pieţei muncii pentru calificări și competențe mai bune, precum şi valorificarea potențialului oferit de fenomenul migraţional pentru dezvoltare durabilă. Strategia propune și promovarea unei mai bune guvernări a pieţei muncii, în special prin mecanisme eficiente de fundamentare, implementare, monitorizare și evaluare a politicilor cu impact pe piața muncii.

În contextul de respectare a dreptului la muncă și de protecție a muncii, Curtea Constituțională a emis Hotărârea nr. 3 din 31.01.2017[68], unde se menționează că interdicția de a deține cetățenia altui stat decât a Republicii Moldova pentru militarii prin contract și studenții instituțiilor superioare de învățământ militar este neconstituțională. Curtea Constituțională a

[66] Aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 1473 din 30.12.2016;

[67] Convenția Europeană a Drepturilor Omului, Carta socială europeană revizuită, Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, convenții ale Organizaţiei Internaționale pentru Migrație, inclusiv cele opt fundamentale etc.;

[68] Hotărâre privind controlul constituţionalităţii unor prevederi din Legea nr.162-XVI din 22 iulie 2005 cu privire la statutul militarilor *(interdicţia deţinerii multiplei cetăţenii de către militarii prin contract) (sesizarea nr.126a/2016)* nr.3 din 31.01.2017;

decis că aceste limitări nu sunt proporționale scopului legitim urmărit, și anume asigurarea loialității față de stat, afectând dreptul la muncă și la studii, contrar articolului 16[69] combinat cu articolele 35[70] şi 43[71] din Constituţie.

Avocatul Poporului apreciază faptul că Parlamentul Republicii Moldova a abrogat prin Legea nr.144 din 13.07.2017, prevederile care au fost declarate neconstituționale în privința militarilor prin contract și studenților instituțiilor superioare de învățământ militar.

Astfel, se constată că există probleme la capitolul angajării în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități, femeilor, persoanelor de etnie romă și tinerilor. Totodată, nu se asigură o plată egală pentru muncă egală, nu se asigură un salariu minim care să acopere cheltuielile pentru minimul de existență și să asigure un nivel de trai decent muncitorilor și membrilor familiilor lor. Sunt înregistrate restanțe la achitarea salariilor și nu se respectă normele securității și sănătății în muncă.

Avocatul Poporului consideră că pentru soluționarea problemelor menționate care au fost scoase în evidență se impune ca autoritățile să întreprindă măsuri imediate și ferme în domeniul educațional, consolidării instituțiilor cu funcții de control, și implementării politicilor care să asigure incluziunea în câmpul muncii a grupurilor vulnerabile.

În contextul celor menționate **AVOCATUL POPORULUI RECOMANDĂ**:

- Adaptarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă și implementarea programelor de formare continuă și recalificare pe parcursul vieții;
- Consolidarea instituțiilor cu funcții de control în domeniul respectării dreptului la muncă și protecția muncii, pentru a eficientiza combaterea fenomenelor precum munca la negru, salariul în plic, condiții periculoase de muncă;
- Elaborarea și implementarea eficientă a politicilor incluzive pentru diferite grupuri vulnerabile cum sunt persoanele cu dizabilități, reprezentanții etniei rome, femeile și tinerii;
- Adoptarea cadrului legislativ cu privire la principiul remunerării egale pentru o muncă de valoare egală și reducerea în continuare a diferenței de remunerare între femei și bărbați, inclusiv prin combaterea stereotipurilor legate de rolul celor două sexe și prin îmbunătățirea abilităților profesionale ale femeilor și a oportunităților de angajare a acestora în ocupații netradiționale;

[69] Egalitatea în fața legii și a autorităților publice;
[70] Dreptul la învățătură;
[71] Dreptul la muncă și la protecția muncii ;

- Elaborarea mecanismelor de stimulare și subvenționare a angajatorilor care au cheltuieli suplimentare pentru acomodarea rezonabilă a locurilor de muncă rezervate persoanelor cu dizabilități.

Totodată, Ombudsmanul reiterează **recomandarea** sa anterioară privind consolidarea eforturilor statului de a garanta un salariu minim național, suficient pentru asigurarea unui standard de viață adecvat angajaților și familiilor acestora și să instituie un mecanism, pentru a determina și a ajusta în mod regulat salariul minim proporțional minimului de existență.

DREPTUL LA ASISTENȚĂ ȘI PROTECȚIE SOCIALĂ

Avocatul Poporului aduce în atenția autorităților cele mai relevante probleme referitor la respectarea dreptului la asistență și protecție socială, care au fost identificate în rezultatul desfășurării activității sale, dar și în contextul recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului, de unde se poate constata că problemele la acest capitol persistă de mai mult timp, iar măsurile întreprinse de către autorități nu au contribuit la înregistrarea unor progrese considerabile.

Constituția Republicii Moldova consacră acest drept în prevederile articolului 47: *„(1) Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea şi bunăstarea, lui şi familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuinţa, îngrijirea medicală, precum şi serviciile sociale necesare. (2) Cetăţenii au dreptul la asigurare în caz de: şomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrâneţe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistenţă, în urma unor împrejurări independente de voinţa lor.”*

Totodată, dreptul la asistență și protecție socială este prevăzut în articolul 22 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, de articolul 9 din Pactul cu privire la drepturile sociale, economice și culturale, articolul 28 din Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități.

În Raportul anual privind respectarea drepturilor omului în Republica Moldova în anul 2016 Avocatul Poporului a recomandat ca autoritățile să ratifice Protocolul Opțional la Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale; să revizuiască mecanismele de indexare/ compensare a veniturilor populației generate de creșterea prețurilor și a tarifelor la mărfurile de consum și servicii, și să identifice pârghiile de ajutorare a populației, în special a păturilor social vulnerabile; să îmbunătățească managementul resurselor umane în domeniul protecției sociale; să asigure implementarea prevederilor legale din domeniul protecției sociale, inclusiv prin elaborarea în termen a mecanismelor de implementare.

În cadrul Evaluării Republicii Moldova de către Comitetul privind drepturile Economice, Sociale și Culturale, Comitetul a reiterat recomandările sale anterioare ca pensiile să fie majorate la un nivel care să asigure un trai decent și, ca prim pas, să atingă nivelul minim de subzistență. De asemenea, Comitetul recomandă ca Statul parte: să remedieze imediat situația părinților care îngrijesc de copii cu dizabilități; să examineze condițiile programelor de asigurare socială, să consolideze coordonarea între diferite programe de asigurări sociale și să raționalizeze procesul de acordare a prestațiilor de asigurări sociale pentru a garanta continuitatea prestațiilor sociale; să

asigure că specialiștii liber profesioniști, a căror majoritate sunt femei, au acces egal la programe de asigurări sociale; să sensibilizeze publicul cu privire la programele de asigurări sociale și procedurile de aplicare a acestora și să ofere asistență persoanelor de etnie romă și persoanelor din localitățile rurale la solicitarea prestațiilor de asigurări și a actelor de identitate necesare.

Totodată, Comitetul mai recomandă Statului-parte să-și intensifice eforturile de combatere a sărăciei, cu accent special pe persoanele din zonele rurale și pensionari. De asemenea, comitetul îndeamnă Statul-parte să asigure că toate persoanele eligibile beneficiază de programul „Ajutor Social", și să majoreze sumele prestațiilor până la un nivel care să asigure beneficiarilor un nivel de trai decent. În plus, Comitetul mai recomandă Statului-parte să revizuiască criteriile de eligibilitate, inclusiv lista bunurilor, pentru a asigura că toate persoanele care au nevoie beneficiază de programul „Ajutor Social".

În același context, Statul este încurajat de către Comitet să revizuiască sistemul de acordare a certificatelor de dizabilitate, pentru a asigura că evaluarea reflectă caracteristicile, circumstanțele și necesitățile persoanelor cu dizabilități și să aloce fonduri suficiente pentru a asigura asistenții personali pentru toate persoanele cu dizabilități.

Comitetul recomandă Statului-parte să examineze posibilitatea de a ratifica Protocolul Opțional la Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale.

Comitetul pentru protecția persoanelor cu dzsabilități, în cadrul procesului de evaluare recomandă ca statul parte să asigure un nivel de trai adecvat pentru persoanele cu dizabilități și familiile acestora, inclusiv prin asigurarea de amenajare rezonabilă în ceea ce privește pensiile și alocațiile sociale; să garanteze că programele de protecție socială și de reducere a sărăciei iau în considerare costurile suplimentare legate de dizabilitate; să asigure că persoanele cu dizabilități au acces la serviciile sociale comunitare și programe publice de locuințe și că aceste servicii și programe sunt, de asemenea, disponibile în zonele rurale și îndepărtate; să acorde atenție legăturilor dintre articolul 28 din Convenție și ținta 1.3.1. a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă[72].

Problemele invocate în adresările către Avocatul Poporului în anul 2017 nu diferă substanțial de cele abordate în anii precedenți. Neasigurarea dreptului la un trai decent pentru fiecare persoană, implicit prestațiile sociale sub minimul de existență, salariile mici, serviciile sociale insuficiente, asigurarea cu spațiu locativ a grupurilor/familiilor aflate în situații de risc sporit de vulnerabilitate, aplicarea eronată a prevederilor legale la stabilirea pensiei pentru limită

[72] Proporția populației acoperite de planurile/ sistemele de protecție socială, pe sexe, care disting copiii, șomerii, persoanele în vârstă, persoanele cu dizabilități, femeile însărcinate, nou-născuții, victimele accidentelor de muncă, și cei săraci și persoanele vulnerabile;

de vîrstă, implementarea defectuoasă a serviciului „Asistență personală” - sunt unele dintre problemele care rezultă din cererile parvenite la Oficiul Avocatului Poporului.

Cazul N. Bulat, tînăra dependentă de procedurile de hemodializă, mediatizat pe larg la finele anului 2017, a accentuat pe lîngă problemele sistemice din domeniul sănătății și aspectele problematice în domeniul protecției sociale. Avocatul Poporului a elaborat un Raport special în rezultatul investigării acestui caz, care a fost prezentat autorităților competente. Ombudsmanul a constatat că s-a depus insuficientă diligență din partea responsabililor din domeniul protecției sociale la nivel comunitar în îndeplinirea în modul corespunzător a atribuţiilor de serviciu.

Un alt aspect deosebit de important în procesul de asistență și protecție socială, dar care se realizează în mod defectuos, ţine de monitorizarea şi coordonarea activităţii personalului din sistemul de asistenţă socială în comun cu structura teritorială de asistenţă socială[73].

Investigarea acestui caz denotă lipsa capacităţii administraţiei publice de a răspunde exigenţelor persoanelor, care este una mai degrabă reactivă decât proactivă, iar capacitatea managerială de implementare a responsabilităţilor descentralizate nu este suficient întărită.

De asemenea, am stabilit o conlucrare defectuoasă a structurilor la nivel comunitar: primărie, asistență socială, lucrătorul medical.

Prestațiile sociale care au fost acordate N. Bulat, dar care sunt relevante în multe cazuri similare, nu acoperă nici minimul de existență, nemaivorbind despre o evaluare a necesităților persoanelor cu dizabilitate severă. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, valoarea medie a *minimului de existenţă în semestrul I al anului 2017* constituia 1866,3 lei[74] pentru o persoană.

Un alt aspect problematic care rezultă din investigarea cazului menționat, se referă la implementarea serviciului social „Asistență personală”. Concluziile din Raportul special cu referire la acest subiect confirmă constatările Avocatului Poporului în Raportul tematic „Integrarea persoanelor cu dizabilități severe în comunitate: impactul serviciului social „Asistență personală”,[75] elaborat în anul 2017.

Una dintre probleme identificate în cadrul investigării cazului N. Bulat, de altfel, abordată și în Raportul tematic menționat supra, se referă la prevederile legale, în conformitate cu care, persoanele cu dizabilități severe, beneficiare de alocație pentru întreținere, sunt puse în situația de a alege între alocație și admiterea în serviciu social cu salarizarea persoanei care le acordă suport. Menționăm că alocaţiile stabilite în conformitate cu Legea cu privire la alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni nr.499 din 14.07.199976 se plătesc din mijloacele

[73] Legea asistenţei sociale nr. 547 din 25.12.2003 articolul 14 litera g);
[74] http://www.statistica.md
[75] www.ombudsman.md
[76] Legea nr. 499 din 14.07.1999 cu privire la alocațiile sociale de stat pentru unele categorii de cetățeni,articolul 5;

bugetului de stat, prin intermediul bugetului asigurărilor sociale, iar finanțarea serviciului social „Asistență personală” este realizată din bugetul autorităților publice locale.

Potrivit datelor furnizate de structurile teritoriale de asistenţă socială şi protecţie a familiei la momentul solicitării informației (iulie 2017), de serviciul respectiv beneficiau 2277 de persoane, iar altele 4279 se aflau pe lista de așteptare. Datele acumulate arată că în 15 unități administrativ-teritoriale din 37, este constatată o depășire cu 100 de cereri a numărului de solicitări satisfăcute referitor la acordarea serviciului dat, iar în 4 unități administrativ-teritoriale, în afara celor satisfăcute, există încă 200 de cereri pentru acest serviciu.

Una dintre problemele principale abordate de structurile teritoriale respective ține de incapacitatea autorităților locale de a acoperi necesitățile/ solicitările de acest serviciu social din insuficiența resurselor financiare în bugetul local de nivelul II.

Totodată autoritățile vizate au menționat și alte disfuncţionalităţi/carențe legate de implementarea acestui serviciu social: lipsa unității de psiholog în cadrul Serviciului; lipsa curriculumului de instruire și a instruirii asistenților personali; lipsa manualului operațional al Serviciului; insuficiența resurselor financiare pentru dezvoltarea Serviciului specializat „Respiro”[77]; remunerarea necorespunzătoare a asistenților personali.

Avocatul Poporului consideră că datele statistice acumulate pun în evidență incapacitatea administrației publice locale de a implementa acest serviciu de o importanță majoră pentru persoanele aflate în dificultate. Autoritățile centrale au pasat întreaga povară financiară pe umerii autorităților locale, care se văd nevoite să susțină activitatea serviciului prin diverse metode. Iar un exemplu este angajarea asistenților personali pe 0,5 cotă salariu pentru a satisface un număr mai mare de solicitări.

În consecință, accesul persoanelor cu dizabilități la servicii sociale, menite să sprijine integrarea plenară a acestora în societate, rămâne a fi unul limitat.

În cadrul examinării unei cereri cu privire la modalitatea de stabilire a pensiei pentru limită de vârstă Avocatul Poporului a constatat aplicarea eronată de către organele de asigurări sociale a prevederilor Legii cu privire la sistemul public de pensii nr.156 din 14.10.1998, în legătură cu modificările operate privind vârsta de pensionare. În particular, încălcarea sesizată a fost exprimată prin refuzul de a recepționa actele solicitantei și de a-i stabili pensia pentru limită de vârstă, conform prevederilor legale în vigoare la 30.06.2017**.** Or, la 30.06.2017 solicitanta întrunea cumulativ condițiile privind vârsta de pensionare şi stagiul de cotizare pentru a beneficia de dreptul la pensie pentru limită de vârstă, și anume, vârsta de 57 de ani stabilită pentru femei

[77] Serviciul specializat „Respiro” are ca scop acordarea asistenței specializate timp de 24 de ore persoanelor cu dizabilităţi severe pe o perioadă de maximum 30 de zile pe an, timp în care familiile, rudele sau persoanele care le îngrijesc, beneficiază de o perioadă de repaus;

conform prevederilor în vigoare la acea dată. Începînd cu 01 iulie 2017, prin modificările operate prin Legea nr.290 din 16.12.2016, vîrsta de pensionare pentru femei constituie 57 ani 6 luni, și ulterior, conform tabelului nr.2 de la articolul 41 din Legea nr.156 din 14.10.1998.

Reprezentanții Casei Naționale de Asigurări Sociale, responsabili de controlul și aplicarea legislației pentru drepturi sociale au menționat că solicitanta avea la dispoziție doar o singură zi (30.06.2017), pentru a putea beneficia de pensie la vîrsta de 57 ani, iar conform practicii stabilite termenul de 30 de zile, prevăzut în articolul 32 nu este aplicabil pentru asemenea situație. Totodată, a fost confirmat faptul că asemenea cazuri au mai fost sesizate și în toate cazurile s-a refuzat recepționarea actelor necesare.

Avocatul Poporului a considerat nejustificate și ilegale acțiunile reprezentanților organelor de asigurări sociale și ca urmare a înaintat în adresa Casei Naționale de Asigurări Sociale un Aviz prin care a recomandat repunerea imediată în drept a persoanei, precum și dispunerea aplicării în mod corect a prevederilor legale de către toți angajații din sistemul de asigurări sociale pentru asigurarea respectării drepturilor omului.

Respectiv, CNAS a informat Avocatul Poporului că Casa Teritorială de Asigurări Sociale Buiucani a stabilit pensia pentru limită de vârstă solicitantei, începând cu 30 iunie 2017. Suplimentar, la solicitare, Avocatul Poporului a fost informat că au fost reexaminate și stabilite pensii pentru limită de vârstă la alte 9 persoane, care s-au încadrat în cerințele menționate mai sus.

Asigurarea cu spațiu locativ a grupurilor/familiilor aflate în situații de risc sporit de vulnerabilitate este o altă problemă care rezultă din cererile adresate Avocatului Poporului. Avocatul Poporului a fost sesizat de o mamă cu 4 copii, care locuiește într-o odaie din demisolul unui bloc locativ din municipiul Chișinău în condiții inadecvate, fără acces la apă și canalizare. Din cauza condițiilor sanitaro-igienice precare și a umidității, membrii familiei au probleme de sănătate. Familia respectivă a locuit timp îndelungat (din anul 2001) în spațiul repartizat temporar, în speranța că autoritățile îi vor asigura cu spațiu locativ adecvat. În rezultatul investigării cazului, Ombudsmanul a recomandat Primăriei Chișinău identificarea soluțiilor optime pentru asigurarea dreptului familiei la un trai decent.

Un alt aspect problematic ține de acordarea dreptului la spațiu locativ tinerilor cărora li s-a stabilit statut de copil rămas fără ocrotire părintească. La vârsta de 16-18 ani, tinerii orfani părăsesc Centrele de Plasament în care și-au petrecut copilăria. Fără familie, fără un loc de muncă, fără siguranța zilei de mîine, dar, mai ales fără o casă, ei riscă marginalizarea socială. Ei sunt puși în situația să se descurce pe cont propriu, într-un mediu care le este străin. Locul de trai este una dintre cele mai mari probleme pentru absolvenții internatelor.

Conform articolului 19 al Legii privind drepturile copilului nr.338 din 15.12.1994, la ieșirea din instituțiile statului, copiii orfani ar trebui să revină în casa părinților pe care statul trebuia să o păstreze. Dacă acest lucru nu este posibil, această categorie de tineri ar trebui să beneficieze, peste rând, de spațiu locativ.

Dintr-o cerere adresată Avocatului Poporului rezultă că cet. R.S., care are statut de copil rămas fără ocrotire părintească, se află în rând pentru a beneficia de spațiu locativ în mun. Chișinău timp de peste 15 ani, iar din 2006 a fost inclus în rândul prioritar pentru acordarea spațiului locativ (cu nr. 34). Avocatul Poporului a fost informat că Regulamentul în baza căruia tânărul a fost inclus în lista prioritară nu mai este în vigoare, ceea ce denotă faptul că petentul a fost radiat automat din listă pentru beneficierea de locuință, fără a fi informat despre necesitatea de a depune o nouă cerere, conform prevederilor Regulamentului cu privire la evidența, modul de atribuire și folosire a locuințelor sociale[78].

În atare circumstanțe rămâne incertă situația persoanelor care s-au aflat în evidența autorităților publice locale pentru beneficierea de spațiu locativ.

Tendința ascendentă a prețurilor și tarifelor la mărfurile de consum și servicii de primă necesitate agravează în continuare situația populației și afectează realizarea dreptului la un trai decent, în special pentru grupurile social-vulnerabile.

Biroul Naţional de Statistică informează, că inflaţia anuală (pentru ultimele 12 luni din decembrie 2016 pînă în decembrie 2017) a constituit 7,3%**,** inclusiv la: produse alimentare – 9,7%, mărfuri nealimentare – 4,1% şi servicii prestate populaţiei – 7,9%.[79]

Datele BNS relevă pentru această perioadă o majorare semnificativă a tarifelor la serviciile de sănătate – cu 75,5%, în special:

- serviciile medicale cu plată – de 2,1 ori,
- analizele medicale ale persoanelor internate în spital – de 2,0 ori,
- serviciile laboratoarelor medicale – cu 83,6%,
- tratament în spital – cu 74,0%,
- serviciile fizioterapeutice ale persoanelor internate în spital – cu 59,0%,
- serviciile stomatologice – cu 26,3%<
- plata pentru întreţinerea copiilor în creşe şi grădiniţe – cu 18,8%
- serviciile comunal locative – cu 5,9% (inclusiv transportarea gunoiului – cu 27,9%, apeduct şi canalizare – cu 22,2%)

[78] Hotărârea Guvernului R.Moldova „Pentru aprobarea Regulamentului cu privire la evidența, modul de atribuire și folosire a locuințelor sociale";
[79] http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5493;

Evoluţia preţurilor şi tarifelor la mărfurile de consum şi servicii în perioada anilor 2015-2017

Mărfuri şi servicii	**Decembrie 2017** în % faţă de:	**Decembrie 2016** în % faţă de:	**Decembrie 2015** în % faţă de:
	Decembrie 2016	Decembrie 2015	Decembrie 2014
TOTAL	**7,3**	**2,4**	**13,6**
Produse alimentare	**9,7**	**2,8**	**14,3**
Pîine	0,9	1,7	9,4
Legume	39,4	-7,0	49,1
Fructe	22,6	8,4	33,9
Carne, preparate şi conserve din carne	8,1	0,6	1,9
Lapte şi produse lactate	1,0	2,1	6,9
Zahăr	3,5	10,1	19,2
Ouă	1,8	16,5	7,1
Ulei vegetal	-5,8	6,4	21,4
Mărfuri nealimentare	**4,1**	**3,2**	**14,1**
Confecţii	6,2	4,9	14,2
Încălţăminte	6,3	9,4	12,2
Medicamente	-3,7	-1,2	20,0
Combustibili	5,1	1,6	3,2
Materiale de construcţie	2,3	1,4	10,7
Servicii	**7,9**	**0,5**	**11,3**
Servicii comunal-locative	5,9	-4,9	17,5
Apă potabilă şi canalizare	22,2	1,3	13,5
Energie electrică	3,9	-9,9	34,5
Gaze naturale prin reţea	0,0	-10,1	9,7
Încălzire centralizată	6,5	7,1	0,0
Transportul de pasageri	-0,8	0,4	2,5
Alimentaţia publică	6,1	4,6	11,7

sursa : Biroul Naţional de Statistică

Biroul Naţional de Statistică informează, că în trimestrul III al anului 2017, *veniturile disponibile* ale populaţiei au constituit în medie pentru o persoană pe lună 2 224,4 lei, iar *cheltuielile medii lunare de consum* ale populaţiei au constituit în medie 2301 lei pe o persoană. Totodată, minimul de existență mediu lunar pe o persoană în semestrul I a constituit 1866,3 lei. Aceste date denotă faptul că cheltuielile *medii lunare de consum* depășesc nivelul minimului de existență mediu lunar stabilit pentru o persoană, dar și al *veniturilor disponibile* ale populaţiei. Revenim la necesitatea ca autoritățile să depună eforturi pentru identificarea soluțiilor și mecanismelor eficiente de susținere a populației în legătură cu majorarea prețurilor și tarifelor, dar și ajustarea cuantumului salariului minim, al pensiei minime și al prestațiilor sociale la minimul de existență.

Potrivit datelor studiului sociologic[80] realizat de Asociația Keystone Moldova în anul 2017 mai bine de 90% din persoanele cu dizabilități au menționat prestațiile sociale în calitate de sursă principală de venit. Ponderea persoanelor cu dizabilități (64%) care au indicat că veniturile nu le ajung nici pentru strictul necesar este de două ori mai mare decât în mediul populației generale (31%). Mai bine de 80% din respondenți au indicat că veniturile lor nu acoperă deloc sau acoperă în mică măsură nevoile primare (alimentația, îmbrăcămintea/încălțămintea) și serviciile de reabilitare.

Datele statistice oferite de Casa Națională de Asigurări Sociale atestă faptul că cuantumul pensiei pentru 71,8% din beneficiarii de pensii este sub minimul de existență stabilit pentru pensionari.

Denumirea indicatorului	Numărul de beneficiari *(persoane)*	Rata beneficiarilor respectivi din numărul total de beneficiari de pensii *(%)*
Numărul total de beneficiari de pensii	**716015**	
din numărul total al beneficiarilor de pensii, al căror cuantum al pensiei este sub minimul de existență stabilit pentru pensionari* **(pînă la 1566,60 lei), divizați pe categorii:** *(persoane)*		
Pensii pentru limită de vîrstă	388869	*54,3*
Pensii de dizabilitate	110015	*15,4*
Pensii de urmaş	11200	*1,6*
Pensii pentru vechime în muncă	63	*0,0*
Pensii unor categorii de angajați din aviația civilă	11	*0,0*
Pensii funcţionarilor publici	315	*0,0*
Pensii deputaţilor	0	*0,0*
Pensii aleşilor locali	0	*0,0*
Pensii membrilor guvernului	o	*0,0*
Pensii lucrătorilor vamali	0	*0,0*
	0	*0,0*
Pensii angajaților organelor de forță	453	*0,1*
Pensii participanţilor la lichidarea avariei de la Cernobîl	83	*0,0*
Pensii militarilor în termen și memebrilor lor de familie	547	*0,1*
Pensii unor angajaţi din domeniul culturii	21	*0,0*
Pensii anticipate pentru limită de vîrstă	2719	*0,4*

[80] Studiu sociologic. Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități;

Avocatul Poporului a propus Ministerului Muncii, Protecției Sociale, iniţierea procedurii de modificare şi completare a aricolului 6 din Legea privind protecţia socială a cetăţenilor care au avut de suferit de pe urma catastrofei de la Cernobâl nr. 909-XII din 30.01.1992, astfel încât categoria de persoane care au participat din propria iniţiativă la eliminarea consecinţelor accidentului de la Cernobâl să beneficieze de protecţia acestei legi. Ombudsmanul a fost informat despre intenția autorităților de a extinde măsurile de protecție socială asupra acestei categorii de cetățeni. Pînă la moment nu au fost operate modificările respective.

Totodată, Ombudsmanul a propus Ministerului Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor iniţierea procedurii de modificare şi completare a prevederilor alin.(6) din art.64 al Codului transporturilor rutiere, şi eliminarea birocratismului pentru ca veteranii de război să poată beneficia de un mecanism accesibil, disponibil, adaptabil şi acceptabil la călătorie gratuită cu toate mijloacele de transport public. Ulterior, Avocatul Poporului a fost informat despre activitatea unui grup de lucru care analiza această problemă. La moment nu au fost realizate careva modificări ale cadrului legal în corespundere cu recomandarea Ombudsmanului.

În contextul privind realizarea dreptului la asistență și protecție socială, Avocatul Poporului atrage atenția că Strategia naţională de dezvoltare „Moldova 2020", aprobată prin Legea Nr.166 din 11.07.2012, stabilește drept una dinre prioritățile de dezvoltare asigurarea sustenabilităţii financiare a sistemului de pensii pentru garantarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor.

La 09 februarie 2017 Curtea Constituțională a declarat neconstituționale prevederile legale[81] prin care mamele care au demisionat în timpul sarcinii și la momentul nașterii copilului nu au un loc de muncă erau private de indemnizația de maternitate.

În argumentarea sa, Curtea a menţionat că se atestă o atitudine inechitabilă între soţiile care nu au lucrat deloc şi cele care au lucrat parţial în lunile premergătoare concediului de maternitate. Deşi, în ziua naşterii cele două categorii de femei au acelaşi statut – de persoane întreţinute, legislaţia prevedea retribuţie socială doar pentru soţiile şomere pe toată durata sarcinii.

Ombudsmanul apreciază eforturile autorităților de a reforma sistemul de determinare a dizabilității cu scopul de a asigura corectitudinea, imparțialitatea și transparența procesului, dar cel mai important, pentru a schimba abordarea care pînă acum era axată doar pe partea medicală, însă prin modificările care urmează să fie realizate se va pune accent si pe aspectul psiho-social.

[81] Hotărârea Curții Constituționale nr. 6 din 09.02.2017, „Privind excepția de neconstituționalitate a art. 16, alin. (5) din Legea nr. 289 din 22 iulie 2004 privind indemnizațiile pentru incapacitate temporară de muncă și alte prestații de asigurări sociale, precum și pct.49 din Regulamentul aferent, aprobat prin Hotărîrea Guvernului nr. 108 din 3 februarie 2005 (indemnizația de maternitate)";

În acest context, la 12.03.2018 executivul a aprobat Regulamentul privind organizarea şi funcţionarea Consiliului Naţional pentru Determinarea Dizabilităţii şi Capacităţii de Muncă și Instrucţiunea privind determinarea gradului de dizabilitate[82].

Avocatul Poporului atrage atenția că problemele menționate mai sus privind realizarea dreptului la asistență și protecție socială persistă de mai mult timp. Problema privind asigurarea cu spațiu locativ a copiilor orfani, modul în care sunt prestate anumite servicii sociale din cauza acoperirii financiare slabe, necesitatea racordării pensiei minime și al prestațiilor sociale la minimul de existență, sunt probleme despre care Ombudsmanul a menționat și în rapoartele anteriore, dar la care, după cum se poate observa din cele expuse mai sus, nu sunt înregistrate progrese semnificative.

În contextul celor expuse, Avocatul Poporului **RECOMANDĂ:**

- Implementarea corespunzătoare a recomandărilor organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului;
- Implementarea recomandărilor expuse anterior de către Avocatul Poporului în rapoartele sale;
- Revizuirea modului de finanțare a sistemului de servicii sociale existente și remodelarea lor în funcție de nevoile actuale ale persoanelor cu dizabilități;
- Analiza oportunității de a exclude cerința de a refuza alocația lunară pentru îngrijire și supraveghere, în cazul acordării asistentului personal pentru persoanele cu dizabilități severe.
- Dezvoltarea unui mecanism de evaluare a calității serviciilor sociale prestate, bazat atât pe indicatori cantitativi de performanță, cât și indicatori calitativi de evaluare a percepțiilor beneficiarilor;
- Stabilirea unui mecanism de conlucrare dintre autoritatea publică locală şi structura teritorială de asistenţă socială pentru monitorizarea şi coordonarea activităţii personalului din sistemul de asistenţă socială, precum și a beneficarilor;
- Stabilirea mecanismelor eficiente de coordonare intra și intersectoriale la nivel de comunitate (primărie, asistent social, lucrător medical);
- Implementarea unitară şi coerentă a prevederilor legale din domeniul asistenţei sociale, corelate cu nevoile şi problemele sociale ale beneficiarilor;
- Perfecționarea continuă a capacităților reprezentanților autorităților publice locale și structurilor sale în domeniul drepturilor omului, inclusiv cel al protecției persoanelor cu dizabilități.

[82] http://www.gov.md/ro/content/guvernul-aprobat-un-nou-mecanism-de-determinare-dizabilitatii

CORUPȚIA ȘI DREPTURILE OMULUI

„...fenomenul corupţiei subminează democraţia şi statul de drept, conduce la încălcarea drepturilor omului, subminează economia şi erodează calitatea vieţii...fenomenul corupției constituie o ameninţare la valorile statului de drept, democraţie şi drepturile omului, subminează principiile bunei-administrări, echităţii şi justiţiei sociale, denaturează concurența, împiedică dezvoltarea economică şi periclitează stabilitatea instituţiilor democratice şi fundamentul moral al societăţii. Astfel, este imperios necesară asigurarea unor mijloace legale, adecvate și eficiente, compatibile cu procesul continuu de modernizare și tehnologizare, astfel încât fenomenul infracțional al corupției să poată fi controlat și diminuat”... acestea sunt aprecierile Curții Constituționale a Republicii Moldova referitor la influența corupției asupra respectării drepturilor omului.[83]

Republica Moldova a ratificat mai multe tratate în domeniul combaterii corupției. Acestea se referă la Convenţia Organizaţiei Naţiunilor Unite împotriva corupţiei[84], adoptată la New York la 31 octombrie 2003, Convenția civilă privind corupția, adoptată de Consiliul Europei la 4 noiembrie 1999[85], Convenția penală privind corupția, adoptată la Strasbourg la 27 ianurie 1999[86].

Totodată, la subiectul privind combaterea corupției există și recomandări ale organismelor internaționale de monitorizare a respectării drepturilor omului. În acest sens, Avocatul Poporului atrage atenția că Comitetului ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale recomandă Republicii Moldova să-și intensifice eforturile de combatere a corupției, în special: (a) Să sensibilizeze publicul general și funcționarii publici referitor la necesitatea combaterii corupției, inclusiv a fenomenului mituirii; (b) Să fortifice executarea prevederilor legislației anti-corupție și să combat impunitatea pentru actele de corupție, în special cele cu implicarea funcționarilor publici de rang înalt; (c) Să consolideze capacitatea sistemului judecătoresc de a răspunde la actele de corupție și de a asigura protecția eficientă a victimelor corupției, a avocaților acestora, a activiștilor anti-corupție, a denunțătorilor și a martorilor; (d) Să îmbunătățească guvernarea publică și să asigure transparența în gestionarea activităților publice.

[83] Hotărârea Curții Constituționale nr. 7 din 16 aprilie 2015 (a se vedea, inter alia, Hotărârile nr. 4 din 22 aprilie 2013, nr. 22/2013 şi nr. 26/2014;
[84] Ratificată prin Legea nr. 158 din 06.07.2007;
[85] Ratificată la 17 martie 2004;
[86] Ratificată prin Legea nr. 428 din 30.10.2003;

În același context, Avocatul Poporului amintește despre recomandarea CM/Rec (2014)7, a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, adresată statelor membre privind protecția avertizorilor de integritate[87], prin care se recomandă statelor membre să dispună de un cadru normativ, instituţional şi juridic pentru a proteja persoanele care în contextul relațiilor de muncă raportează sau comunică informații privind amenințările sau daunele în interesul public.

La data de 30 martie 2017, prin Hotărârea nr. 56, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Strategia naţională de integritate şi anticorupţie pentru anii 2017–2020.

Din perspectiva noului document anticorupţie, pentru Republica Moldova este important obiectivul nr.16 al Agendei pentru Dezvoltare Durabilă – 2030[88], care urmăreşte *„promovarea societăţilor paşnice şi incluzive pentru dezvoltare durabilă, asigurarea accesului la justiţie pentru toţi şi crearea unor instituţii eficiente, responsabile şi incluzive la toate nivelurile”.*

Unul dintre pilonii Strategiei, și anume pilonul VI se referă la Avocatul Poporului, iar obiectivul acestui pilonul prevede dezvoltarea funcţiilor Avocatului Poporului de prevenire a corupţiei prin responsabilizarea instituţiilor publice cu privire la respectarea drepturilor omului şi asigurarea protecţiei avertizorilor de integritate

Rolul Ombudsmanului în prevenirea corupției și relevanța combaterii corupției cu scopul de a asigura realizarea drepturilor omului este oglindit chiar în descrierea problemei de la pilonul VI.

Astfel, se menționează că, potrivit Raportului Departamentului de Stat al SUA privind situaţia drepturilor omului în Republica Moldova pentru anul 2015, *„Corupţia răspîndită a continuat să fie cea mai importantă problemă pentru realizarea drepturilor omului”*[89]. Orice act de corupţie, indiferent ce formă – mituire, neglijenţă, exces sau abuz, implică şi încălcări ale drepturilor omului. Avocatul Poporului are un rol-cheie în asigurarea respectării drepturilor omului, misiunea sa fiind să prevină încălcarea acestora prin monitorizarea şi raportarea modului de respectare a drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale omului la nivel naţional, prin perfecţionarea legislaţiei ce ţine de domeniul drepturilor şi libertăţilor omului, prin colaborare internaţională, precum şi prin promovarea drepturilor şi libertăţilor omului şi a mecanismelor lor de apărare.

---

[87] Adoptată de Comitetul de Miniștri la 30 aprilie 2014;

[88] Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD)[11], adoptate de statele membre ale Organizaţiei Naţiunilor Unite (în continuare – *ONU*) la New York, în cadrul Summit-ului pentru Dezvoltare Durabilă din 25 septembrie 2015. Obiectivele au fost incluse în Agenda pentru Dezvoltare Durabilă – 2030 şi au fost stabilite pentru a elimina sărăcia, a lupta cu inegalitatea şi injustiţia pînă în anul 2030.
Ţinte specifice ale obiectivului nr.16 de dezvoltare durabilă sunt:
• Dezvoltarea unor instituţii eficiente, responsabile şi transparente la toate nivelurile (16.6)
• Asigurarea accesului public la informaţii şi protejarea libertăţilor fundamentale (16.10)
• Promovarea şi aplicarea unor legi şi politici nediscriminatorii pentru o dezvoltare durabilă (16.b);

[89] http://www.state.gov/documents/organization/253089.pdf ;

Totodată, se constată că de cele mai dese ori drepturile cetăţenilor sunt afectate de administrarea defectuoasă şi birocraţia din instituţiile publice, de neregulile administrative, de incorectitudine, discriminare, de persecuțiile din partea superiorilor, de abuzul de putere, de lipsa de răspuns şi reacţii din partea autorităţilor, precum şi de refuzul sau întîrzierile nejustificate ale acestora de a oferi informaţii.

Persecuția persoanelor care denunţă sau avertizează, în interes public, cu privire la comiterea unor iregularităţi, abuzuri sau încălcări în cadrul instituţiilor are conotaţii îngrijorătoare. În prezent, nicio autoritate publică nu şi-a asumat funcţia de protecţie şi reprezentare a intereselor persoanelor care denunţă/avertizează cu privire la potenţiale infracţiuni de corupţie şi alte practici ilegale. Astfel, drepturile fundamentale ale avertizorilor sînt grav afectate (dreptul la muncă, dreptul de a nu fi discriminat, dreptul la un proces echitabil etc.), ceea ce demotivează alte persoane de a se opune corupţiei şi ilegalităţilor.

Astfel, reieșind din atribuțiile care îi revin Avocatului Poporului, prevăzute de Legea nr. 52 din 03.04.2014, a fost stabilit și rolul Ombudsmanului în Strategia naţională de integritate şi anticorupţie pentru anii 2017–2020.

În contextul celor menționate, Avocatul Poporului atrage atenția privind impactul puternic negativ al corupției asupra realizării drepturilor omului, și cheamă autoritățile de toate nivelurile, sa depună toate eforturile necesare pentru prevenirea și combaterea corupției, atît prin aprobarea cadrului normativ relevant, prin consolidarea capacităților instituționale, prin informarea și educarea populației, și nu în ultimul rînd, prin asigurarea financiară a implementării corespunzătoare a Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2017-2020.

RESPECTAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE OMULUI ÎN LOCALITĂȚILE ADMINISTRATIV-TERITORIALE DIN STÂNGA NISTRULUI ȘI MUNICIPIUL BENDER (TRANSNISTRIA)

Avocatul Poporului monitorizează permanent situația privind respectarea drepturilor și libertăților omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, în pofida faptului că accesul acestuia în regiunea transnistreană este limitată. În acest sens, Avocatul Poporului reiterează necesitatea stringentă de identificare a unor mecanisme eficiente de protecție a drepturilor omului în teritoriul necontrolat, precum și a soluționării diferendului transnistrean pe căi pașnice și transparente.

Activitatea Avocatului Poporului pe acest segment a avut drept scop de a contribui la identificarea și la consolidarea mecanismelor naționale de asigurare a drepturilor omului în această regiune a țării. În mare parte, Avocatul Poporului a perceput esența problemelor sistemice în urma sesizărilor parvenite, în procesul audierii cetățenilor, studierii și analizei situației din sursele deschise și informațiile apărute în presă, din rapoartele organizațiilor societății civile și din opiniile activiștilor din regiune.

Totodată Avocatul Poporului a reacționat la cazurile în care autoritățile naționale au admis violarea drepturilor omului.

Pentru nu a supune riscului angajații Oficiului Avocatului Poporului și cetățenii care locuiesc în localitățile din stânga Nistrului și în localitățile limitrofe de a fi persecutați, în scopul de a nu prejudicia procesul de negocieri, Avocatul Poporului alege căile optime pentru a soluționa fiecare problemă în parte.

Din octombrie 2012, când în satul Varnița, localitate aflată în zona cu regim sporit de securitate, a fost deschisă Reprezentanța Oficiului Avocatului Poporului, a sporit accesibilitatea Avocatului Poporului pentru locuitorii din localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și municipiul Bender (Transnistria), iar reprezentanța din Varnița a de discuție pentru reprezentații societății civile din regiune.

În anul 2017 Reprezentanța Varnița a înregistrat 273 cereri scrise și adresări verbale, majoritatea parvenind de la cetățeni domiciliați în regiunea transnistreană. (cca 80%).

Printre problemele invocate de solicitanți au fost: documentarea defectuoasă cu acte naționale și de stare civilă, în special a minorilor; ingerințe în libera circulație și proprietatea privată; încălcarea dreptului la muncă și protecție socială.

Cea mai des sesizată problemă ani la rând continuă să fie documentarea cu acte de stare civilă (cca 40 % din numărul total al adresărilor), precum și recunoașterea faptelor de stare civilă produse și înregistrate în regiunea transnistreană.

Prin Legea nr.310 din 22.12.2017, Parlamentul a completat Legea nr.100/2001 privind actele de stare civilă[90], pentru a simplifica procesul de documentare pentru cetățenii din stânga Nistrului. Urmează ca Guvernul R.Moldova, în termen de 3 luni de la data intrării în vigoare a legii, să elaboreze actele normative necesare pentru realizarea procedurii de confirmare a actelor și a faptelor de stare civilă în concordanţă cu prezenta lege.

Avocatul Poporului salută activitatea Parlamentului în acest sens, însă este îngrijorat referitor la activitatea Serviciului Acte Stare Civilă din cadrul Agenției Servicii Publice.

Unele aspecte ce generează birocratizarea și tărăgănarea prestării serviciilor publice de către Agenția Servicii Publice

Din sesizările cetățenilor, Avocatul Poporului a identificat probleme în procesul de perfectare a actelor de stare civilă, care au nu numai caracter procedural, dar și cu caracter birocratic.

Astfel, actualmente cetățenilor li se refuză programarea pentru obținerea serviciilor direct la ghișeu în subdiviziunile teritoriale ale Agenției. Se accepta doar programarea prin telefon.

În opinia Avocatului Poporului, solicitarea programării numai prin telefon nu este una bună pentru cetățenii din stânga Nistrului în cazul când, la nivel de stat, nu este soluționată problema blocării legăturii telefonice între localitățile de pe malurile Nistrului.

O altă problemă de care se confruntă cetățenii din stânga Nistrului este că la perfectarea certificatelor de naștere în baza copiilor de stare civilă eliberate de autoritățile de facto din stânga Nistrului, în certificatul eliberat inițial nu este înscris numărul de identificare (IDNP).

Potrivit, alin.(1) art. 20 din Legea nr.100 din 26.04.2001 privind actele de stare civilă, drept temei pentru întocmirea actului de naștere poate fi: actul medical constatator al naşterii, eliberat de unitatea sanitară în care a avut loc naşterea; certificatul medical de naştere, eliberat de unitatea sanitară privată, de medicul care a asistat naşterea sau la care s-a adresat mama după naştere *(când naşterea s-a produs în afara unităţii sanitare)* ori de un medic privat care a asistat naşterea; procesul-verbal şi certificatul prin care se constată sexul şi vârsta copilului - în cazul înregistrării naşterii unui copil găsit.

[90] „Articolul 13[1] . Certificarea actelor și a faptelor de stare civile
Faptele de stare civilă produse și înregistrate în localitățile din stînga Nistrului și municipiul Bender (Transnistria) pot fi certificate, prin eliberarea actelor de stare civilă de către autoritățile competente ale Republicii Moldova, în cazul în care înregistrarea lor s-a produs în condiții similare cu cele reglementate de legislația Republicii Moldova.”;

În lipsa actelor prevăzute la alin.(1) din art.20 din aceiași Lege, înregistrarea naşterii copilului se face pe baza hotărârii instanţei judecătoreşti privind stabilirea faptului naşterii copilului de către o femeie concretă.

Înscrierea în actul de naștere și în certificatul de naștere a codului numeric personal este prevăzută în pct.b), alin.(1) art.29 și respective pct.a) alin.(1) art.30 din Legea nr.100 din 26.04.2001 privind actele de stare civilă. Astfel în Legea nr.100/2001, nu este prevăzută procedura înscrierii numărului de identificare la perfectarea inițială a certificatelor de naștere în baza copiilor actelor de stare civilă sau alte documente eliberate de autoritățile de la Tiraspol.

În scopul de a îmbunătăți condițiile de acordare a serviciilor de stare civilă locuitorilor din stânga Nistrului, prin dispozițiile Departamentului Tehnologii Informaționale al Republicii Moldova, a fost permisă perfectarea certificatelor de stare civilă în baza copiilor actelor de stare civilă eliberate de către autoritățile stare civilă subordonate Tiraspolului, numai dacă în aceste acte nu sunt modificări în baza hotărârilor (încheierilor) judecătorești emise de instanțele judecătorești transnistrene.

Referitor la înscrierea codului numeric personal la perfectarea duplicatului de stare civilă în baza copiei actului de stare civilă eliberate de către autoritățile stare civilă subordonate Tiraspolului, în dispozițiile Agenției Servicii Publice *(Departamentului Tehnologii Informaționale al Republicii Moldova*) nu a fost prevăzut vre-un mecanism pentru excluderea necesitatea de a perfecta unul și același document în mod repetat.

Astfel cetățenii sunt puși în situația ca după primirea duplicatului certificatului de naștere, *(fără înscrierea în acesta a numărului de identificare),* în baza copiilor actelor de stare civilă eliberate de către autoritățile stare civilă subordonate Tiraspolului, să se adreseze la subdiviziunile teritoriale Servicii Eliberare Acte de Identitate din cadrul Agenției Servicii Publice, unde în conformitate cu pct 8. din Regulamentul cu privire la Registrul de stat al populației aprobat prin Hotărârea Guvernului nr333 din 18.03.2002 are loc înregistrarea persoanei *(atribuirea numărului de identitate)* fără eliberarea actelor de identitate din Sistemul național de pașapoarte.

Ulterior cetățeanul urmează să se adreseze repetat la subdiviziunile teritoriale a Serviciului Acte Stare Civilă din cadrul Agenției Servicii Publice pentru a perfecta unul și același document dar în acest caz cu înscrierea în certificatul de naștere a numărului de identificare.

În pofida faptului că Serviciul Acte Stare Civilă și Serviciul Eliberare Acte de Identitate sunt subdiviziuni ale Agenției Servicii Publice, lipsește un mecanism de eliberare a certificatului de naștere cu înscrierea inițială a numărului de identificare ce duce la tărăgănarea procesului de documentare a populației din stânga Nistrului.

Problema documentării copiilor din localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria) rămași fără îngrijirea părintească a fost abordată și în rapoartele precedente ale Avocatului Poporului. [91]

Potrivit surselor neoficiale, la evidență în organele teritoriale tutelă, curatelă, subordonate Tiraspolului, sunt circa 1731 copii, dintre care sub tutelă 1027, sunt plasați în internate și case de copii 670 copii, iar 34 de copii sunt educați în case de copii de tip familial. Acești 1731 copii nu au reprezentanți legali, iar actele emise de către așa-numitele autorități din stânga Nistrului nu au putere juridică, mai mult, nici statutul juridic al acestor copii nu este stabilit. Această situație este una alarmantă, deoarece oricare dintre acești copii este supus riscului de a fi traficat [92].

Avocatul Poporului reiterează necesitatea imperativă de identificare a unei autorități tutelare responsabile de asigurarea protecției copiilor din regiunea transnistreană și elaborarea mecanismelor pentru asigurarea funcționalității în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria) a Legii nr.99 din 28.05.2010 cu privire la regimul juridic al adopției.

În opinia Avocatului Poporului, problema copiilor rămași fără îngrijirea părintească în localitățile administrativ-teritoriale din stânga Nistrului și mun. Bender (Transnistria) poate fi rezolvată prin: instituirea autorității tutelare pentru stânga Nistrului *(în zona limitrofă, conform modelului CNAM); e*laborarea unor prevederi clare și non-birocratice cu privire la documentarea faptelor de stare civilă *(naștere, deces, căsătorie, divorț, adopție, etc.)* din Transnistria; desemnarea reprezentanților legali pentru copii orfani din stânga Nistrului *(de ex: directorul internatului din regiune ce deține cetățenia unui stat recunoscut); e*laborarea unui mecanism simplificat de stabilire a statului juridic al copilului rămas fără îngrijire părintească din Transnistria; asigurarea accesului reprezentanților autorităților tutelare de pe ambele maluri de Nistru, pentru realizarea atribuțiilor ce țin de protecția copiilor; identificarea unui mecanism de supraveghere, monitorizare și protecție a copiilor în zona necontrolată pentru a exclude orice formă de abuz *(de ex: controlul frontalier).*

Problema dezvăluirii de către Casa Națională de Asigurări Sociale a datelor cu caracter personal a fost expusă în Raportul Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor omului în republica Moldova în anul 2016 [2]. În această ordine de idei Avocatul Poporului își exprimă nedumerirea și îngrijorarea pentru faptul că, în pofida Deciziei nr.169 din 12 august 2016 privind suspendarea operațiunilor de prelucrare a datelor cu caracter personal, emise de Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, Casa Națională de Asigurări Socială

[91] Raport privind respectarea drepăturilor omului în Republica Molodova în anul 2016; http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport-ombudsman_2016.pdf;
[92] Cazul Greciușchin https://www.kp.md/daily/24356/542869/ ; https://www.kp.md/daily/24410.5/584730/

continuă să facă schimb de informații, fără acordul cetățeanului, cu Centrul de Asigurări Sociale din regiunea transnistreană. Este alarmant faptul că datele transmise ilegal către autoritățile de facto din stânga Nistrului stau la baza pornirii de către autoritățile neconstituționale a urmăririi penale în privința cetățenilor Republicii Moldova care au fost nevoiți să fugă din regiune în localitățile aflate sub controlul autorităților legale ale Moldovei.

În rapoartele anterioare Avocatul Poporului a menționat faptul că, pentru a-și realiza drepturile și libertățile fundamentale, garantate de Constituția Republicii Moldova, persoanele domiciliate în stânga Nistrului și în localitățile limitrofe sunt nevoite să solicite acordarea „cetățeniei transnistrene". Pe de o parte, deținerea acestei cetățenii le oferă posibilitatea să circule liber prin posturile ilegale instalate de autoritățile neconstituționale la frontiera administrativă, să fie angajați în câmpul muncii de către angajatorii care activează în stânga Nistrului, să-și legalizeze dreptul la proprietate, să perfecteze permise de conducere de model transnistrean care facilitează libera circulație în zona dată, să beneficieze de asistență și protecție socială, de asistență medicală oferite de autoritățile transnistrene, să beneficieze de scutiri la impozite pentru venit ca nerezidenți și plăți vamale. Pe de altă parte, „cetățenia transnistreană" naște anumite obligațiuni față de autoritățile neconstituționale și implică anumite consecințe: impozitarea dublă (impozitul pe imobil și impozitul funciar), obligativitatea de a satisface serviciul militar în forțele armate transnistrene etc.[93]

În acest sens Avocatul Poporului își expune nedumerirea în legătură cu modificările și completările în art.53 din Legea nr.131-XVI din7 iunie 2007 privind siguranța traficului rutier, prin care practic cetățenii sunt impuși în anumite cazuri să-și perfecteze permise de conducere transnistrene[94].

---

[93] Raportul privind respectarea drepăturilor omului în Republica Moldova în anul 2015 http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_2015_final.pdf

[94] Articolul V din Legea nr.280 din 16.12.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative

Articolul 53 din Legea nr. 131-XVI din 7 iunie 2007 privind siguranţa traficului rutier, se modifică şi se completează după cum urmează:

se completează cu alineatele (2^1) și (2^2) cu următorul cuprins:

„(2^1) Este interzisă circulația pe drumurile publice a autovehiculelor cu plăcile cu număr de înmatriculare din unitățile administrativ-teritoriale din stînga Nistrului și municipiul Bender în cazul conducătorilor de autovehicule care dețin permis de conducere al Republicii Moldova, emis în modul stabilit de legislaţia naţională, și domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, precum și circulația autovehiculelor cu plăcile cu număr de înmatriculare dintr-un stat străin nerecunoscut de Republica Moldova.

(2^2) Prin derogare de la alineatul (2^1) se permite circulația pe drumurile publice a autovehiculelor cu plăcile cu număr de înmatriculare din unitățile administrativ-teritoriale din stînga Nistrului și municipiul Bender în cazul conducătorilor de autovehicule care dețin permis de conducere al Republicii Moldova, emis în modul stabilit de legislaţia naţională, și domiciliază pe teritoriul Republicii Moldova, dacă autovehiculele sînt în proprietatea agenților economici din unitățile administrativ-teritoriale din stînga Nistrului și municipiul Bender și dacă conducătorii de autovehicule sînt angajați ai acestora."

alineatul (5) se abrogă.

Cu toate acestea Avocatul Poporului salută progresele înregistrate de Guvern în procesul de negocieri pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă cetățenii Republicii Moldova în contextul conflictului de pe Nistru.

Astfel, în anul 2017 au fost semnate mai multe decizii protocolare cum ar fi: decizia protocolară „Privind deschiderea podului de peste Nistru din preajma localităților"; decizia protocolară cu privire la aplicarea apostilei pe actele de studii din regiunea transnistreană; decizia protocolară cu privire la funcționarea școlilor moldovenești cu predare în grafie latină; decizia protocolară cu privire la organizarea telecomunicațiilor.

Avocatul Poporului salută efortul Biroului Politici de Reintegrare prin care au fost eliminate regulile discriminatorii introduse de administrația de facto de la Tiraspol la 13 mai 2014 față de funcționarii publicii ai Republicii Moldova și ai copiilor lor la calcularea plăților comunale și a plăților pentru alimentarea copiilor în instituțiile preșcolare din regiunea Transnistreană.

RECOMANDĂRI:

În contextul celor expuse, dar și al problemelor relatate în rapoartele anterioare, Avocatul Poporului reiterează că starea de nesiguranță pentru respectarea drepturilor omului în stânga Nistrului este generată nu numai de acțiunile/inacțiunile autorităților din regiunea transnistreană, dar și de alți factori. Printre aceștia se numără: lipsa mecanismelor de asigurare a drepturilor omului în spațiul necontrolat; neintervenirea sau intervenirea ineficientă a autorităților publice centrale în unele cazuri, atunci când ar fi posibil; lipsa unor reglementări legislative care ar putea oferi soluții pe anumite segmente; birocratismul și neglijența sau abuzul în serviciu admis de unii funcționari publici; informarea insuficientă a populației despre atribuțiile și serviciile prestate de autoritățile publice, cultura juridică redusă etc. Fără a pretinde o abordare exhaustivă a problematicii respectării drepturilor omului în regiunea transnistreană, Avocatul Poporului menționează importanţa utilizării eficiente a tuturor mecanismelor disponibile în procesul de reglementare a conflictului transnistrean, orientate spre impulsionarea procesului de negocieri şi obținerea unor rezultate perceptibile.

Rezultatele consultărilor în cadrul formatului „5+2" de reglementare a conflictului transnistrean impun elaborarea unor strategii clare pentru viitor, revizuirea şi adoptarea strategiei grupurilor de lucru sectoriale, aprobate prin Hotărârea Guvernului pentru realizarea inițiativelor Preşedintelui Republicii Moldova privind întărirea încrederii şi securității în contextul procesului soluționării problemei transnistrene nr.1178 din 31.10.2007. Totodată, reiterăm necesitatea instituirii grupului de lucru sectorial pentru drepturile omului, care ar trebui să fie una din prioritățile acestui proces.

CAPITOLUL II
RESPECTAREA DREPTURILOR COPILULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN ANUL 2017

DREPTUL LA VIAȚĂ , SUPRAVIEȚUIRE ȘI DEZVOLTARE

Ocrotirea dreptului la viaţă îşi găseşte consacrarea prin normele internaţionale, în primul rând, dar şi prin normele interne ale dreptului, având în vedere importanţa pe care viaţa unei persoane o prezintă nu numai pentru ea, dar şi pentru întreaga societate. Astfel, în articolul 3 al Declaraţiei Universale a Drepturilor Omului se prevede că „orice fiinţă are dreptul la viaţă, la libertate şi la securitatea sa". În articolul 6 din Pactul Internaţional privitor la drepturile civile şi Politice se precizează că: "Dreptul la viaţă este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie ocrotit prin lege. Nimeni nu poate fi privat de viaţa sa în mod arbitrar". Convenţia Europeană a Drepturilor Omului[95]garantează dreptul la viaţă al oricărei persoane, dar reglementează, în acelaşi timp, şi cazurile în care se poate aduce atingere acestuia. De asemenea, Convenția ONU cu privire la drepturile copilului[96], la articolul 6, prevede: „Statele părți recunosc dreptul la viață a fiecărui copil și vor face tot ce le stă în putință pentru a asigura supravegherea și dezvoltarea copilului".

La nivel național, Republica Moldova garantează dreptul la viață prin Constituția Republicii Moldova, articolul 24[97] și Legea privind drepturile copilului nr. 338 din 15 decembrie 1994[98], care în articolul 4 prevede obligația de a recunoaște dreptul copilului la viață și inviolabilitate fizică și psihică.

Analizând problematica racordării legislației naționale la prevederile internaționale în domeniul protecției drepturilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, consideră că statul și-a îndeplinit în mare parte obligațiunile de conformitate a legislației naționale la rigorile stipulate de organismele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Comitetului ONU pentru drepturile copilului a înaintat în 2017 Republicii Moldova câteva recomandări referitor la dreptul la viață[99]:

- Să-și intensifice eforturile de reducere a nivelului ridicat de sărăcie în rândul copiilor, în special în rândul copiilor cu dizabilități, al gospodăriilor cu un singur părinte, al

[95] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802
[96] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341
[97] http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731
[98] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654
[99] http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

familiilor din mediul rural, familiilor cu mai mult de trei copii și celor de etnie romă, inclusiv prin majorarea prestațiilor, asigurând un acces egal la programele sociale, inclusiv pentru locuințe;

- Să consolideze capacitatea Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii, pentru a oferi servicii sociale adecvate, cu o atenție deosebită acordată copiilor care trăiesc în sărăcie în mediul rural;
- Să îmbunătăţească toate programele de protecţie socială pentru a îmbunătăţi în continuare rezultatele la copii, și strategiile de reducere a sărăciei, în vederea stabilirii unui cadru coerent de identificare a măsurilor prioritare împotriva excluderii copiilor, în special a celor aflați în situații de vulnerabilitate, și de raționalizare a criteriilor de eligibilitate.

Ombudsmanul Copilului salută acțiunile statului în vederea garantării respectării dreptului la viață al copilului, însă consideră imperativ a puncta câteva aspecte lacunare la acest capitol.

Anul	**Tentativă de suicid**			**Suicid**		
	Sub 13 ani	13-16 ani	17-18 ani	Sub 13 ani	13-16 ani	17-18 ani
2012	2	73	33	7	11	6
2013	8	59	20	1	12	4
2014	4	51	41	0	14	6
2015	6	64	33	4	3	3
2016	4	88	40	6	14	13
2017	10	76	31	1	14	3

Evenimentele consumate la începutul anului 2017 care semnificative prin sinuciderea mai multor copii care au fost implicați în jocul on-line „Balena Albastră”[100] demonstrează eficiența scăzută a măsurilor întreprinse de autoritățile statului în domeniul protecției vieții copiilor atunci, când se află în spațiul on-line. Instituțiile naționale trebuie să fortifice acțiunile de prevenire și contracarare a riscurilor pentru copii, care pot surveni în momentul navigării în spațiul virtual. Este necesară o revizuire a cadrului legislativ care reglementează acest domeniu. Siguranța pe internet trebuie să constituie o prioritate pentru autoritățile de resort în scopul de a asigura interesul superior al copilului.

[100] https://observator.tv/social/detalii-cutremuratoare-in-cazul-adolescentilor-sinucigasi-din-chisinau-victime-ale-jocului-balena-albastra-ultimele-mesaje-date-de-cei-doi-202100.html

Ombudsmanul Copilului a abordat acest subiect și în Raportul cu privire la respectarea dreptului copilului în anul 2016, precum și pe parcursul anului 2017, este necesar de menționat în acest context constatările alarmante ale Comisiei speciale create de Parlamentul Republicii Moldova în vederea examinării situației din domeniul prevenirii și combaterii fenomenului suicidului printre copii ți tineri. Comisia menționează[101] că fapta de suicid şi comportamentul suicidal nu sunt definite în nici un document de politici, doar Codul Penal încriminează acţiunile de determinare la suicid. În legislaţia Republicii Moldova nu au fost şi nici nu sunt prevăzute atribuţii ale autorităţilor administraţiei publice centrale şi locale în domeniul prevenirii suicidului. În lipsa unor reglementări exhaustive, aşa-numitele acţiuni de prevenţie au fost realizate sporadic şi au fost lipsite de continuitate. În lipsa politicilor, nu au fost create servicii astfel, Avocatul Poporului conchide asupra unei necesități stringente de reevaluare a politicilor naționale la capitolul dat.

Avocatul Copilului constată totuși o reacție din partea autorităților centrale prin efectuarea raziilor de monitorizare a zonelor de risc de către organele de poliție[102] și emiterea de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a unei circulare cu privire la activitățile de prevenire a suicidului în instituțiile de învățământ, în care se face trimitere la actele normative în vigoare, enumeră acțiunile care trebuie întreprinse în asemenea cazuri și recomandă mai multe surse online utile[103].

În pofida situației existente la nivel de politici, Ombudsmanul Copilului remarcă o schimbare a atitudinii societății civile prin organizarea în anul 2017 a diferitor evenimente, inclusiv susținute de mass-media, pentru realizarea acțiunilor de prevenire a suicidului[104], pentru menținerea unei linii fierbinți[105] și abordarea acestor subiecte de către jurnaliști[106].

O situație alarmantă la capitolul protecției dreptului copilului la viață, o reprezintă și abandonul nou-născuților de către părinții acestora în locuri care reprezintă pericol pentru viața și sănătatea copiilor[107]. Din investigațiile și monitorizarea realizată de Ombudsmanul Copilului constatăm faptul că situația dată are la bază mai mulți factori de dezvoltare. Statul nu are o politică viabilă de planificare și susținere a familiei, care ar putea garanta copiilor nou-născuți un

---

[101] http://adevarul.ro/moldova/social/comisia-speciala-constatat-lipsa-politicilor-prevenire-suicidului-actiuni-intarziate-1_59b60a035ab6550cb80cb8b1/index.html

[102] http://agora.md/stiri/29992?fb_comment_id=1242762289172558_1243009415814512#f1b5361dd6bc1

[103] http://mecc.gov.md/ro/content/ministerul-educatiei-emis-o-circulara-cu-privire-la-activitatile-de-prevenire-suicidului

[104] http://www.pentruviata.md/

[105] http://ea.md/ajuta-linia-verde-de-prevenire-a-suicidului-sa-ajunga-in-100-de-localitati-iata-cum-poti-contribui-la-100-challenge/.

[106] http://www.media-azi.md/ro/stiri/club-de-pres%C4%83-prevenirea-suicidului-printre-adolescen%C8%9Bi-%C8%99i-cum-ar-trebui-s%C4%83-abordeze

[107] http://protv.md/stiri/actualitate/o-mama-din-comrat-si-a-aruncat-copilul-nou-nascut-la-gunoi-baietelul---1878011.html

viitor fericit alături de părinții lor. O altă cauză care stă la baza acestei probleme este creșterea numărului de „copii care nasc copii”[108].

Autoritățile publice nu au creat o politică în domeniul educației sexuale, care ar avea menirea de a furniza copiilor informația necesară cu privire la o relaționare sănătoasă și benefică între copii de genuri diferite. La momentul actual Codul Penal al Republicii Moldova, prin prisma prevederilor articolului 163, reglementează[109] sancțiunea pentru lăsarea în primejdie a persoanei, însă, în opinia noastră, această prevedere nu este suficientă pentru a asigura respectarea interesului superior al copilului în această problemă.

Ombudsmanul constată necesitatea de implementare a unor mecanisme viabile, care ar fi menite să asigure faptul că copii nu vor mai fi găsiți în stradă.

De asemenea pe parcursul anului 2017 Ombudsmanul Copilului a fost preocupat și de problema respectării dreptului la viață a copiilor în traficul rutier[110]. Analizând problematica dată, Avocatul Poporului constată faptul că autoritățile naționale au întreprins anumite măsuri pentru a garanta siguranța copiilor în trafic (instalarea semnalizatoarelor speciale, iluminarea trecerilor de pietoni, instalarea limitatoarelor de viteză). Totuși, constatăm faptul că aceste acțiuni nu au reușit să soluționeze semnificativ situația. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că autoritățile de resort trebuie să înăsprească cadrul normativ privind atestarea conducătorilor auto. De asemenea este necesar de elaborat la nivel național o politică de promovare a siguranței în traficul rutier.

O altă problemă sesizată de către Avocatul Poporului pentru drepturilor copilului, la capitolul garantării dreptului la viață și dezvoltare a copilului, o reprezintă situația copiilor cu vârsta de până la 3 ani care stau împreună cu mamele lor în instituțiile de detenție. La 23 martie 2017 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, împreună cu reprezentanții UNICEF a efectuat o vizită de lucru la Penitenciarul nr.16 Pruncul. Membrii comisiei au vizitat spațiile predestinate mamelor cu copii de până la 3 ani, precum și spitalul care activează în cadrul instituției. În urma vizitei s-a constatat că în instituție nu activează un medic pediatru, care ar putea oferi consultații specializate copiilor din penitenciar. De asemenea instituția nu este aprovizionată cu medicamente predestinate copiilor, organizațiile non-guvernamentale și de caritate fiind cele care le oferă, la solicitarea administrației instituției. Administrația penitenciarului a confirmat lipsa alocațiilor bugetare pentru întreținerea copiilor care până la vârsta de 3 ani se află împreună cu mamele lor în instituția

[108] http://www.prime.md/ro/mame-minore-63-de-adolescente-de-pana-la-16-ani-au-nascut-anul-trecut_55163.html
[109] http://lex.justice.md/md/331268/
[110] http://independent.md/infografic-numarul-accidentelor-trafic-crescut-107-decedati-doar-jumatate-de/#.WpVxvrOYOpo

de detenție. Pe parcursul anului 2017 Ombudsmanul Copilului a monitorizat și situația copiilor de până la 3 ani din Penitenciarul nr.7 Rusca, în care se aflau 12 copii.

Menționăm că situația copiilor din ambele instituții de detenție este similară și necesită a fi redresată de urgență. În această ordine de idei, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a înaintat mai multe recomandări Departamentului Instituțiilor Penitenciare și ministerului de resort, pentru a schimba situația acestor copii:

- De înaintat propuneri către Parlament și Guvern cu privire la necesitatea de a crea o linie bugetară separată pentru copii vizați, în cazul în care va fi luată o decizie privind menținerea copiilor și în continuare în instituțiile de detenție până la vârsta de 3 ani.
- De analizat posibilitatea de a micșora termenul de aflare a copiilor în instituția de detenția, până la vârsta de 1 an,
- De asigurat instituțiile privative de libertate în care se află mame cu copii în vârstă de până la 3 ani cu medici pediatri.

Ombudsmanul Copilului, pe parcursul anului, a mai abordat și problema reflectării de către jurnaliști a informațiilor referitoare la copii. Ombudsmanul consideră că mass-media are un rol indispensabil în mediatizarea cazurilor de violare a drepturilor copilului şi problemelor legate de siguranţa, viaţa privată, securitatea, educaţia, sănătatea şi protecţia socială a copiilor şi orice formă de exploatare. În același timp, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului reamintește că orice mesaj informațional trebuie să țină cont de regulile de bază în mediatizarea unui caz al cărui subiect este legat de copii; mass-media nu trebuie să interpreteze şi să relateze despre circumstanțele copiilor doar ca despre niște evenimente izolate, ci trebuie să vorbească despre fenomen analizând cauzele acestor evenimente.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului menționează că este deschisă spre colaborare cu mass-media în scopul de a apăra și promova drepturile copilului și de a asigura respectarea acestora la nivel național.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului subliniază că și înșiși copiii sunt deranjați de conținutul și calitatea știrilor care îi vizează, fapt despre care copiii îi comunică Ombudsmanului în cadrul vizitelor în teritoriu. Copiii menționează că materialele, mai ales știrile cu subiecte care se referă la copii sunt în majoritate tendențios negative, reflectă copiii în situații critice, îi victimizează sau revictimizează, nu respectă confidențialitatea persoanei, prejudiciază imaginea copilului și a familiei. De asemenea copiii au împărtășit ombudsmanului faptul că numărul emisiunilor (a știrilor) cu sau despre copiii cu conținut pozitiv este extrem de mic față de materialele cu conținut negativ.

Consiliul de Presă a constatat că cel puțin 10 site-uri și posturi TV au încălcat normele deontologice la reflectarea subiectului abuzului comis asupra unei minore în raionul Ialoveni. În imaginile prezentate de instituțiile media apare o fată agresată verbal și fizic de câțiva tineri într-o grădiniță[111]. Două din cele cinci sesizări examinate în ședința Consiliului de Presă din 06 octombrie 2017 au vizat anume încălcări ale normelor deontologice de protecție a minorilor[112]. Unele instituţii de presă reflectă subiecte legate de jocurile on-line care ar putea instiga adolescenţii la suicid[113].

În contextul asigurării dreptului la viaţă și dezvoltare a copilului, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului sesizează următoarele carențe de sistem: statul nu își asumă în totalitate obligația de susținere a familiilor cu copii aflați în situații de risc; colaborarea dintre autoritățile publice locale de nivelul I și de nivelul II este ineficientă și slab dezvoltată; autoritățile publice locale de nivelul I nu au capacități consolidate de creare a parteneriatelor cu organizațiile neguvernamentale locale și republicane, cu agenții economici și serviciile descentralizate sau desconcentrate, în scopul de a dezvolta serviciile sociale, în conformitate cu necesitățile oamenilor; numărul organizațiilor neguvernamentale locale care activează pe segmentul de prestare a serviciilor sociale ester foarte mic; mecanismul de colaborare intersectorial nu funcționează eficient; mecanismele de colaborare dintre autoritățile publice și beneficiari sunt slab dezvoltate.

RECOMANDĂRI :

- Interesul superior al copilului trebuie să fie argumentul principal în soluționarea oricărei probleme legate de respectarea drepturilor copilului .
- Guvernul Republicii Moldova să identifice resurse financiare pentru acoperirea necesităților familiilor social-vulnerabile care cresc și educă copii, în coraport cu minimul de existență, inclusiv și pentru plata indemnizațiilor persoanelor neasigurate.

[111] Mai multe posturi de televiziune și portaluri de știri din Republica Moldova au difuzat, la 04 și 05 noiembrie 2017, o știre despre agresiunea fizică și un presupus viol comise de către un grup de persoane asupra unei fete de 16 ani în raionul Ialoveni. Imaginile filmate cu telefonul mobil (a căror proveniență instituțiile media au trecut-o sub tăcere) conțineau scene explicite de violență, chiar dacă fețele protagoniștilor au fost blurate. În imagini au fost surprinse scene în care o persoană, în cazul dat, minoră, a fost supusă unui tratament degradant și umilitor, care îi afectează demnitatea umană. http://consiliuldepresa.md/ro/news/view/consiliul-de-pres-cere-mass-mediei-s-in-cont-de-interesul-superior-al-copilului-n-reflectarea-abuzur
http://consiliuldepresa.md/ro/news/view/cazul-minorei-agresate-consiliul-de-presa-face-apel-catre-institutiile-mass-media-sa-relateze-faptel

[112] http://consiliuldepresa.md/ro/news/view/consiliul-de-presa-atentioneaza-mass-media-sa-asigure-protectia-copiilor-victime-ale-abuzurilor

[113] http://consiliuldepresa.md/ro/news/view/apel-al-consiliului-de-pres-ctre-jurnaliti-i-redaciile-instituiilor-mass-media-n-legtur-cu-mediatiza

- Angajarea în cadrul autorităților publice locale de nivelul I a specialistului în protecția drepturilor copilului, conform ***Legii privind protecţia specială a copiilor aflaţi în situaţie de risc şi a copiilor separaţi de părinţi*** nr.140 din 14.06.2013;
- Dezvoltarea serviciilor de plasament pentru mame cu copii, crearea, dezvoltarea sistemului de creșe;
- Consolidarea relațiilor de parteneriat dintre Direcțiile de asistență socială și protecția familiei cu familiile aflate în situații de risc;
- Dezvoltarea mecanismelor de monitorizare a modului de gestionare de către beneficiari a ajutorului social;
- Dezvoltarea unui sistem informațional automatizat privind asistența socială acordată familiilor cu mulți copii;
- Implementarea în continuare a prevederilor Strategiei intersectoriale privind dezvoltarea abilităților și competențelor parentale pe anii 2016-2022.
- Includerea componentei ***Securitatea copilului*** ca parte integrantă prioritară a Strategiei securității naționale;
- Să fie asigurată protejarea identităţii copilului, precum şi nedivulgarea datelor cu caracter personal care îl pot expune în public în lumină nefavorabilă, trebuie respectată cu stricteţe confidențialitatea, mai ales atunci când copilul sau părinţii acestuia sunt victime ale violenţei, traficului de fiinţe umane, aflaţi în conflict cu legea sau trăiesc o suferinţă profundă;
- Promovarea/încurajarea subiectelor pozitive care scot în evidenţă personalitatea copilului şi succesele acestuia. Este necesară ca în materialele despre copiii să fie solicitată și auzită și prezentată vocea/opinia copilului faţă de deciziile care îl vizează, care îi afectează viaţa de zi cu zi;
- Renunţarea de către mass-media la abordarea senzaţională, îngustă a subiectului în favoarea analizei cazului, a complexităţii fenomenului şi a cauzelor care au provocat anumite fapte sau situații;
- Studierea și aplicarea de către jurnaliști a standardelor internaționale în domeniul protecției datelor cu caracter personal.

DREPTUL LA NUME ȘI CETĂȚENIE

Acest drept este prevăzut de articolul 7 al Convenției cu privire la drepturile copilului[114], articolul 28 din Codul Civil[115] și articolul 55 al Codul Familiei[116] al Republicii Moldova, care prevăd că orice copil trebuie să fie înregistrat imediat după naștere și să aibă un nume. Dreptul la nume și cetățenie este un drept subiectiv și lezarea acestuia duce, în mod consecutiv, la lezarea altor drepturi, precum a dreptului la sănătate, asistență și protecție socială, educație, etc..

În opinia Comitetului pentru Drepturile Omului, copilul trebuie să aibă un nume, precum și dreptul la dobândirea unei cetățenii, acestea fiind măsuri speciale de protecție și recunoaștere a personalității legale ale acestuia. Înregistrarea nașterii este prima recunoaștere a existenței copilului, ea reprezintă recunoașterea de către stat a importanței fiecărui copil luat în sine și a statutului legal al acestuia. Înregistrarea nașterii este un element esențial al planificărilor referitoare la copii - adică al bazei demografice în a cărei bază pot fi elaborate diferite strategii. Înregistrarea la naștere este un mijloc de a garanta celelalte drepturi ale copilului: beneficierea de facilități acordate de stat, protejarea prin stabilirea unor vârste-limită (angajare în câmpul muncii, înrolare în armată sau răspundere penală) și prevenirea traficului de copii și a pruncuciderii.

În pofida faptului că în Moldova înregistrarea copiilor la naștere constituie o obligație a părinților sau a reprezentanților copilului, iar eliberarea certificatelor de naștere este gratuită, ***problema copiilor fără nume*** rămâne a fi una de importanță majoră.

Cu toate că există un cadrul legal, autoritățile statului atribuite cu competențe în acest domeniu nu intervin la timp și cu măsuri suficiente și eficiente pentru a documenta copilul, prin urmare, acești copii nu au posibilitatea de a beneficia de asistență socială, medicală, nu sunt încadrați în sistemul educațional și nu se pot angaja în serviciu, etc.

---

[114] „Copilul se înregistrează imediat după naşterea sa şi are, prin naştere, dreptul la un nume, dreptul de a dobândi o cetăţenie şi, în măsura posibilului, dreptul de a-şi cunoaşte părinţii şi de a fi îngrijit de aceştia”;

[115] „Orice persoană fizică are dreptul la numele stabilit sau dobândit potrivit legii. Numele cuprinde numele de familie şi prenumele, iar în cazul prevăzut de lege, şi patronimicul. Numele de familie se dobândeşte prin efectul filiaţiei şi se modifică prin efectul schimbării stării civile, în condiţiile prevăzute de lege. Prenumele se stabileşte la data înregistrării naşterii, în baza declaraţiei de naştere.”;

[116] „Copilul are dreptul la un nume de familie şi prenume. Copilul dobândeşte numele de familie al părinţilor săi. Dacă părinţii poartă nume de familie diferite, copilul va lua numele de familie al tatălui sau al mamei, în baza acordului comun al acestora. Copilul va purta un prenume simplu sau unul compus din două prenume, potrivit voinţei ambilor părinţi. În caz de litigiu între părinţi privind numele de familie şi/sau prenumele copilului, decide autoritatea tutelară locală.”;

Nedocumentarea copiilor a constituit subiectul de bază în ***Raportul tematic privind respectarea drepturilor copiilor la nume și cetățenie***[117], realizat de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului în anul 2017, al cărui scop a fost sesizarea carențelor legislative de care se confruntă funcționarii în procesul de aplicare a legii în cadrul documentării, precum și adaptarea la realitatea socială existentă.

Potrivit autorităților, motivele neînregistrării copilului născut în Registrul actelor de stare civilă, în majoritatea cazurilor, este cauzat de lipsa actelor de identitate ale părinților sau de iresponsabilității acestora. Alte cauze care determină încălcarea dreptului la nume al copilului prin neînregistrarea nașterii acestuia sunt:

- Neînțelegerile apărute la stabilirea paternității copilului;

- Refuzul fostului soț al mamei de a depune declarația de înlăturare a prezumției de paternitate, în condițiile prevăzute la art. 47 alin. (3), (4) Codul Familiei;

- Insistența părinților de a înregistra nașterea copilului conform domiciliului și ulterioara lipsă de responsabilitate a acestora în vederea declarării nașterii la organul de stare civilă;

- Pierderea sau deteriorarea actului constatator al nașterii;

- Dezacordul părinților privind atribuirea codului numeric personal IDNP, de cele mai multe ori din motive religioase;

- Pluralitatea de cetățenii a părinților care creează dificultăți în procesul de evidență a nașterilor înregistrate în Republica Moldova, în raport cu cele nesupuse înregistrării. În aceste cazuri părinții înregistrează inițial nașterea copiilor la misiunile diplomatice din statele străine ale căror cetățenie o dețin, ulterior, transcriu actul de stare civila la Oficiile de stare civilă al Republicii Moldova;

- Abandonul copiilor în afara instituțiilor medicale;
- Introducerea ilegală a copiilor pe teritoriul Republicii Moldova.

În anul 2017, potrivit informațiilor colectate, la evidența autorităților tutelare locale se aflau ***169 de copii fără identitate stabilită***, cu 176 mai puțin comparativ cu anul 2013. Din numărul total al copiilor nedocumentați în anul 2017, 78% sunt crescuți de familiile biologice, iar 16% - în serviciile de plasament. Conform criteriilor de vârstă, tabloul este următorul:

- 31% de copii au vârsta cuprinsă între 13-17 ani;
- 27% - au vârsta cuprinsă între 8-12 ani;
- 23% - au vârsta cuprinsă între 4-7 ani.

[117] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/studiul_documentarea_0.pdf

Aceste date reconfirmă neglijența autorităților tutelare, care cunosc că acești copii provin din familii vulnerabile, unde părinții ignoră drepturile și interesele copilului, dar nu intervin, pentru a documenta copilul. Neglijarea competențelor admisă de către autoritățile respective este mai evidentă în cazul copiilor nedocumentați, aflați în servicii de plasament. Este cert faptul aflării copilului în vizorul autorității, cu toate acestea, autoritatea nu întreprinde măsuri pentru documentarea copilului.

Exemplul acesta este elocvent pentru a ilustra o stare lucruri existentă în cazul copiilor nedocumentați. Deseori documentarea acestor copii este posibilă și se încadrează în rigorile legii, nu există însă dorința funcționarilor statului de a vedea în spatele unor proceduri birocratice soarta unor copii, ale căror drepturi sunt încălcate inclusiv și din cauza nedocumentării. Cu regret, în mai multe cazuri mașină birocratică a fost pusă în mișcare la intervenția autorității ombudsmanului, deși soluțiile erau evidente și era necesar doar ca funcționarul să acționeze în spiritul legii, în interesul superior al copilului, să privească într-o perspectivă mai largă decât cea oferită de actele departamentale.

O altă problemă din aria nedocumentării copiilor ține de situația cînd copilul este încadrat în sistemul educațional, cadrele didactice cunosc că acesta nu are acte de identitate, dar nu înștiințează și nu solicită intervenția autorității tutelare. Astfel, în petițiile examinate de către Ombudsman s-au întâlnit situații când copilul deja finalizează treapta gimnazială, însă din cauza că nu are acte de identitate, nu-și poate continua studiile sau nu poate fi încadrat în câmpul muncii și nici beneficia de anumite facilități.

În situațiile descrise, partea cea mare a vinei este a părinților, care dau dovadă de iresponsabilitate și tergiversează înregistrarea nașterii copiilor. Mai complicate sunt cazurile în care nici părinții acestor copii nu au acte de identitate. Anume aici, rolul de bază îi revine autorității tutelare, care are atribuția de a responsabiliza părinții și a-i ghida/asista în

Ombudsmanul Copilului a fost sesizat de către autoritatea tutelară a unei localități privind nedocumentarea a doi copii de etnie romă. Autoritatea tutelară afirma că timp de 15 ani a depus eforturi pentru documentarea acestor copii, eforturile însă s-au soldat cu eșec total. Ombudsmanul Copilului a intervenit către autoritățile responsabile pentru a documenta copiii. În procesul examinării cazului a fost constatat că tergiversarea soluționării situației copiilor a avut drept cauză colaborarea defectuoasă dintre autorități, autoritățile „autoscutindu-se" de responsabilitate și dând vina pe altă autoritate.

procedura de documentare. Perioada de documentare a persoanei contează esențial în situația în care aceasta urmează să devină/sau a devenit părinte. Cînd procedurile legate de stabilirea identității sunt întârziate se creează un cerc vicios: părintele fără acte de identitate - fără acte de identitate, copilul nu va putea perfecta actele până nu sunt perfectate actele părintelui.

Responsabilitatea deplină privind documentarea copilului revine autorității tutelare în situația copilului abandonat, care necesită intervenție urgentă pentru stabilirea statutului și formei de protecție.

La Ombudsmanul Copilului s-a adresat o mamă, al cărei copil nu a fost documentat. Copilul a fost născut la domiciliu, părintele a primit actul medical constatator al nașterii, dar în scurt timp l-a pierdut. La vârsta de 12 ani copilul a fost plasat la o școală-internat pentru copii orfani și rămași fără ocrotire părintească. Pe parcursul a doi ani administrația școlii-internat, precum și autoritatea tutelară locală, erau în cunoștință de cauză privitor la faptul că respectivul copil nu are acte de identitate, dar nu au întreprins nimic pentru soluționarea problemei.

Mama a declarat că s-a adresat autorității tutelare, pentru a obține suport în documentarea copilului, dar fără vreun rezultat, pe de altă parte, autoritatea tutelară invocă lipsa de interes a mamei pentru documentarea copilului. Copilul a căpătat acte de identitate numai în rezultatul intervenției Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului.

Copiii și adulții fără identitate rămân a fi în continuare potențiale victime ale exploatării și traficului de ființe umane.

Neasigurarea dreptului la nume și cetățenie a copilului duce la încălcarea altor drepturi, și anume:

- Guvernul are calitatea de asigurat[118], adică, asigurarea obligatorie de asistență medicală, pentru copiii de vârstă preșcolară, elevi, copii neîncadrați în procesul educațional până la împlinirea vârstei de 18 ani, dar serviciile medicale urmează a fi acordate în temeiul unui act ce confirmă identitatea copilului;

- Statul asigură dreptul la educație tuturor copiilor până la împlinirea vârstei de 18 ani[119]. Pe de o parte instituția de învățământ include copilul în procesul de studii, pentru a nu-i leza dreptul la educație, pe de altă parte, la absolvirea ciclului gimnazial, elevul este în

[118] Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medical, nr. 1585 din 27 februarie 1998;
[119] Articolul 35 din Constituția Republicii Moldova, articolul 13 din Codul Educației al Republicii Moldova;

imposibilitatea să ridice Certificatul de studii gimnaziale în lipsa unui act ce-i confirmă identitatea;

- Pentru copiii orfani și cei aflați sub tutelă/curatelă, statul, în scopul asigurării dreptului la asistență și protecție socială, a aprobat normele provizorii de cheltuieli în bani pentru elevii din școlile profesionale și de meserii, instituțiile de învățământ mediu de specialitate și superior, școlile de tip internat și casele de copii[120]. Mijloacele financiare se acordă în temeiul actului ce confirmă identitatea copilului orfan sau a copilului aflat sub tutelă/curatelă;

- Persoana fizică dobândește capacitatea de muncă la împlinirea vârstei de 16 ani. Totodată, persoana poate încheia un contract individual de muncă și la împlinirea vârstei de 15 ani, dacă, în consecință, nu îi vor fi periclitate sănătatea, dezvoltarea, instruirea și dezvoltarea profesională[121]. Pentru evitarea exploatării copiilor prin muncă, cât și pentru respectarea prevederilor legale, potrivit cărora se interzice munca nedeclarată[122], angajarea copilului în câmpul muncii urmează a fi realizată în baza unui act de identitate;

- În scopul asigurării unui venit lunar minim garantat pentru familiile defavorizate, a fost adoptată Legea cu privire la ajutorul social nr.133 din 13 iunie 2008. Solicitantul de ajutor social, odată cu cererea privind acordarea ajutorului social, urmează să prezinte actele de identitate ale tuturor membrilor familiei[123]. În temeiul cererii, actelor de identitate și a componenței familiei se va determina venitul familiei și va fi stabilit cuantumul ajutorului social. Cuantumul venitului lunar minim garantat pentru fiecare membru al familiei se stabilește din venitul minim garantat pentru solicitant, pentru alt membru adult al familiei, pentru fiecare copil, etc. În lipsa actului de identitate a membrilor familiei suma ajutorului social va fi stabilită diferit de necesitățile reale ale familiei;

- În lipsa actului de identitate, un tânăr nu poate fi admis la examenul pentru eliberarea permisului de conducere și nu poate obține permisul de conducere[124].

- În lipsa actului ce confirmă identitatea, copilului îi este îngrădit dreptul la libera circulație (la intrarea și ieșirea din țară).

---

[120] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova „Despre aprobarea Normelor provizorii de cheltuieli în bani pentru elevii (studenţii) orfani şi cei aflaţi sub tutelă/curatelă din şcolile profesionale şi de meserii,instituţiile de învăţământ mediu despecialitate şi superior universitar, şcolile de tip internat şi casele de copii", nr. 870 din 28 iulie 2004;

[121] Codul Muncii, articolele 46, 96, 100, 306;

[122] Codul Muncii, articolul 7;

[123] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social, nr.1167 din 16 octombrie 2008;

[124] Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului cu privire la permisul de conducere,
organizarea și desfășurarea examenului pentru obținerea permisului de conducere și condițiile de admitere la traficul rutier nr.1452 din 24 decembrie 2007;

Cu toate acestea, deși lipsa actului de identitate a persoanei, îi îngrădește asigurarea mai multor drepturi, acest fapt nu este un impediment pentru reținerea, arestarea sau condamnarea copilului. Persoana care a săvârșit o faptă prejudiciabilă urmează a fi atrasă la răspundere. În asemenea cazuri, la solicitarea organelor competente persoanei reținute sau aflate în arest preventiv îi este eliberat buletin de identitate provizoriu.

Datele statistice ne vorbesc despre numărul copiilor fără identitate care se află în vizorul autorităților și nicidecum despre numărul real al copiilor cărora nu le este asigurat dreptul la nume și cetățenie.

Cazurile copiilor cărora în continuare nu le este asigurat dreptul la nume, se află în evidența autorităților timp de câțiva ani și sunt dintre cele mai complexe.

Accesul la serviciile de asistență și protecție a copilului este condiționat de asigurarea dreptului la nume și cetățenie.

Situația privind documentarea copiilor din stânga Nistrului a rămas aceeași și în anul 2017, nu există un mecanism statal de monitorizare a procesului de documentare a persoanelor din regiunea controlată de autoritățile neconstituționale, iar problemele de care se confruntă copiii nu s-au schimbat.

În acest context Ombudsmanul Copilului salută adoptarea Legii nr.310 din 22.12.2017 privind completarea Legii nr. 100/2001 privind actele de stare civilă care prevede că: „Faptele de stare civilă produse și înregistrate în localitățile din stânga Nistrului și municipiul Bender (Transnistria) pot fi certificate, prin eliberarea actelor de stare civilă de către autoritățile competente ale Republicii Moldova, în cazul în care înregistrarea lor s-a produs în condiții similare cu cele reglementate de legislația Republicii Moldova.”[125]

Reieșind din problemele de care se confruntă părinții, reprezentanții legali ai copiilor și/sau reprezentanții autorităților tutelare în procesul de documentare al copiilor, pentru îmbunătățirea situației se propun următoarele **RECOMANDĂRI**:

1. Diminuarea taxelor de stat pentru eliberarea certificatului de naștere la înregistrarea tardivă și micșorarea termenului de eliberare a certificatului de naștere de la 30 zile la 10 zile;
2. Eficientizarea activității mecanismului de cooperare intersectorial pe segmentul respectării dreptului copilului la nume și cetățenie;
3. Instituirea/eficientizarea mecanismelor responsabile de evidența populației la nivel local;
4. Finanțarea specialistului în protecția drepturilor copilului din bugetul de stat nu din bugetul local;

[125] http://lex.justice.md/md/373827%20/

5. Responsabilizarea de către autoritățile tutelare a părinților în ceea ce ține de documentarea copilului și implicarea nemijlocită a părinților în procesul de documentare;
6. Elaborarea unei politici naționale privind stimularea documentării persoanelor de etnie romă;
7. Crearea unui mecanism viabil care va garanta asigurarea dreptului la nume și cetățenie și pentru copii din stânga Nistrului;
8. Identificarea soluțiilor pentru părinții care, din motive religioase, refuză să documenteze copii din cauza atribuirii IDNP-ului;
9. Intensificarea eforturilor pentru a monitoriza și ține evidența viitoarelor mame, în special a acelor din familii vulnerabile și/sau needucogene, precum și a asigura supravegherea postnatală a copilului;
10. Asigurarea școlarizării copiilor fără acte de identitate.

PROTECȚIA COPIILOR FĂRĂ FAMILIE ȘI DREPTUL DE A NU FI SEPARAT DE PĂRINȚI

În prevederile articolelor 9 și 20 din ***Convenția ONU cu privire la drepturile copilului*** [126] se regăsesc împuternicirile statului de a acorda o protecție deosebită copiilor care sunt lipsiți de mediul familial sau de îngrijirea părintească. Precum și obligația de a preveni separarea abuzivă și forțată a copiilor de părinții lor, cu excepția cazurilor când aflarea copilului în mediul familial contravine interesului superior al copilului.

La nivel național Republica Moldova a implementat prevederile Convenției în cadrul ***Legii privind drepturile copilului*** nr.338 din 15 decembrie 1994, care în articolele 16 și 17 prevede dreptul copilului la abitație în familie, dar și drepturile copilului care locuiește separat de părinți. De asemenea, Republica Moldova a adoptat ***Legea privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți***, nr.140 din 14.06.2013, prin care sunt stabilite procedurile de identificare, evaluare, asistenţă, referire, monitorizare şi evidenţă a copiilor care au rămas temporar sau în totalitate sunt lipsiți de îngrijirea părintească.

Analizând concordanța legislației naționale la standardele internaționale, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că Republica Moldova și-a îndeplinit parțial obligațiunile asumate odată cu ratificarea Convenției. În susținerea prezentei idei, Comitetul ONU pentru drepturile copilului, în anul 2017, a prezentat Republicii Moldova următoarele recomandări pentru îmbunătățirea situației respectării drepturilor copilului pe segmentul copiilor lipsiți de îngrijire părintească și al copiilor separați de părinți:

1. Să întreprindă toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura îngrijirea și întreţinerea acestor copii; să ia în considerare aderarea la Convenţia de la Haga din 19 octombrie 1996 privind competența, legea aplicabilă, recunoaşterea, executarea și cooperarea cu privire la răspunderea părintească și măsurile privind protecţia copiilor, Convenţia de la Haga din 23 noiembrie 2007 privind obţinerea pensiei de întreţinere în străinătate pentru copii şi alţi membri ai familiei și Protocolul de la Haga din 23 noiembrie 2007 privind legea aplicabilă obligaţiilor de întreţinere.
2. Să îmbunătăţească aplicarea Legii privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți asigurând o finanţare adecvată și un număr adecvat de cadre calificate, să consolideze coordonarea între toți prestatorii de servicii din cadrul autorităţii tutelare și să revizuiască în continuare regulamentele-cadru și standardele minime de calitate, pentru a asigura conformitatea deplină a acestora;

[126] https://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf

3. Să susţină în continuare și să faciliteze îngrijirea de tip familial a copiilor ori de câte ori este posibil, inclusiv prin creşterea asistenței financiare pentru familiile afectate de sărăcie, astfel încât un copil să nu fie niciodată îndepărtat de grija părintească doar datorită lipsurilor financiare și materiale, atât în lege, cât și în practică; să consolideze serviciile de prevenire, inclusiv prin implementarea Programului naţional de formare a deprinderilor parentale și prin intervenții psihosociale pentru abordarea alcoolismului în familie, în vederea reducerii continue a instituționalizării copiilor;
4. Să extindă în continuare serviciile de îngrijire alternativă, inclusiv serviciile de plasament în familia asistentului parental profesionist și casele de copii de tip familial, și să asigure disponibilitatea acestora în toate regiunile Statului parte, în special pentru copiii cu dezabilități, cei cu vârsta de 0-3 ani și cei ai căror părinți au emigrat peste hotare.
5. Să asigure susţinerea adecvată a copiilor care părăsesc sistemul de îngrijire, inclusiv prin asigurarea unor locuințe, conform Legii privind drepturile copilului nr.338 din 15.12.1994 și Legii privind locuințele nr.75 din 30.04.2015, și prin alte servicii de sprijin, pentru a-i ajuta în tranziția către o viață independentă;
6. Să crească numărul de asistenţi sociali implicați în programe de atragere pentru identificarea copiilor în situaţie de risc din toate regiunile și conectarea acestor copii cu mecanismele corespunzătoare de protecţie a copilului.
7. Să asigure acreditarea tuturor prestatorilor de servicii de îngrijire alternativă, prin intermediul Consiliului Naţional de Acreditare a Prestatorilor de Servicii Sociale, și supravegherea adecvată de către stat a acestora, inclusiv examinarea periodică a plasamentului copiilor în îngrijire alternativă, și să monitorizeze calitatea acestei îngrijiri, în special prin crearea unor canale accesibile de raportare, monitorizare și remediere a relelor tratamente aplicate copiilor;
8. Să întreprindă măsuri urgente pentru a asigura copiilor aflaţi în închisoare împreună cu mamele lor condiţii de trai adecvate pentru dezvoltarea fizică, psihică, morală și socială a copiilor și să caute măsuri alternative la izolarea instituțională a femeilor gravide și a mamelor cu copii mici, ori de câte ori este posibil.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, monitorizând modul în care statul protejează copii fără familie și realizează dreptul acestora de a nu fi separat de părinți, conchide că autoritățile statului au admis mai multe încălcări în acest domeniu, care urmează a fi înlăturate sau corectate. Copiii lipsiți de ocrotire părintească constituie cel mai vulnerabil grup de copii și necesită o atenție sporită din partea autorităților. Cât privește copiii ramași fără ocrotire părintească, nu putem vorbi de încălcarea doar a unui singur drept, de obicei încălcările drepturilor si libertăților acestor copiii formează un lanț continuu si perpetuu. Astfel, autoritățile

tutelare care au competențe la acest compartiment, urmează să-și fortifice capacitățile pentru a identifica la timp, a evalua sub toate aspectele, a acorda asistenţa necesară, a referi către serviciile respective, a monitoriza sistematic copiii aflaţi în situaţie de risc în scopul de a preveni separarea copiilor de părinţi, precum și pentru integrarea în familie în situația în care separarea s-a produs.

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a constat cu îngrijorare că implementarea a sistemului de protecție a copilului este una lacunară, care nu corespunde întru totul standardelor internaționale. Motivele din care copiii sunt lipsiți de îngrijire părintească sunt diverse (părinți emigrați, părinți în detenție, părinți divorțați, părinți decedați, copii abandonați, copii imigranți neînsoțiți, copii care se află în stradă, etc.). Sistemul național de asistență și protecție trebuie să se asigure că acordă tuturor acestor grupuri de copii un tratament fără discriminare și care acoperă necesitățile fiecărui copil rămas fără ocrotire părintească.

Unii dintre cei mai vulnerabili sunt copii a căror părinți au comis fapte penale și sunt condamnați la pedepse privative de libertate. În asemenea cazuri copii sunt deseori stigmatizați de societate și sunt asociați părinților care au comis infracțiuni. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constată, din cererile examinate, că în asemenea cazuri copii pot fi neglijați atât de rude, cât și de autorități, fiind cunoscute situații în care copiii urmează calea părinților, ulterior, ajungând și ei pe banca acuzaților. Este știut că pedepsirea părintelui se răsfrânge negativ asupra copilului, fără ca acesta să aibă vreo vină. Efectele pot fi din cele mai grave, sub toate aspectele și cu consecințe pentru toată viața.

În cadrul vizitelor în locuirile de detenție Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului a fost sesizat de mai multe ori de către părinții deținuți, despre neglijența autorității tutelare, care fie că nu a determinat o formă de protecție copilului și nu-i acordă suportul și serviciile de care acesta are necesitate, fie că autoritatea nici nu cunoaște sau „se face” că nu cunoaște despre detenția părintelui, care se află de mai mulți ani în penitenciar. Investigând situațiile descrise, Ombudsmanul Copilului a constatat că faptele invocate au fost confirmate, fiind regretabil faptul că autoritățile au intervenit doar după sesizarea din partea Ombudsmanul Copilului, în pofida faptului că identificarea, evaluarea și asistența copiilor aflați în situație de risc este atribuția nemijlocită a autorității tutelare.

Ombudsmanul Copilului a fost sesizat de către părinții deținuți și despre faptul că în perioada aflării în detenție autoritatea tutelară a solicitat instanței de judecată decăderea din drepturile părintești. În aceste cazuri, Ombudsmanul a intervenit în instanță de judecată cu concluzii, conform atribuțiilor stabilite prin art.25 alin.(3) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) în interesul superior al copilului, pentru a nu-l separa de părinți. Și la acest compartiment, Ombudsmanul Copilului atenționează autoritățile tutelare asupra necesității

cunoașterii și respectării prevederilor Hotărârii Plenumului Curții Supreme de Justiție „Cu privire la practica judiciară de examinare a pricinilor civile privind decăderea din drepturile părintești”[127], prin care este stipulat că nu pot fi decăzuți din drepturile părintești persoanele care nu-și exercită drepturile părintești din cauza unor circumstanțe ce nu depind de voința lor. În situațiile descrise părintele care se află în detenție și nu are posibilitate să lucreze din cauza problemelor de sănătate, lipsei locului de muncă sau are în grija sa un copil până la trei ani, precum și în alte situații motivate, este în imposibilitatea de ași întreține copiii rămași acasă. Iarăși se atestă o încălcare din partea autorității tutelare care trebuie să acorde suport și asistență copilului și să-l ajute să depășească mai ușor situația dificilă marcată de lipsa părintelui, dar nici într-un caz să nu întreprindă măsuri care ar duce la separarea de acesta.

În acest context, Comitetul ONU pentru drepturile copilului recomandă statelor membre la acest capitol, să stabilească un mecanism viabil care va avea menirea să asigure copilul pe perioada cât este în imposibilitate să fie alături de părinții săi cu un climat cât mai prietenos care va avea menirea să faciliteze integrarea lui în societate, fără a fi umbrit de faptele comise de către părinții acestuia. De asemenea, Comitetul indică faptul că circumstanțele date nu ar trebui să împiedice în nici un mod comunicarea copilului cu părintele său care se află în detenție mai mult, o încălcare gravă în opinia comitetului sunt încercările autorităților naționale a statelor de a lipsi persoana privată de liberate de drepturi părintești și a declara copilului ca subiect al adopției naționale/internaționale[128]. Ombudsmanul Copilului consideră aceste notificări drept unele imperative și face un apel către autoritățile de resort pentru a revedea mecanismul național de protecție a copilului și al aduce în concordanță cu cele mai înalte standarde internaționale în domeniu.

O altă situație la segmentul dat o reprezintă situația copiilor ai căror părinți au plecat pe un termen lung din țară și nu au desemnat un reprezentat legal al copilului pe perioada absenței sale. Se atestă frecvent cazuri în care copiii care sunt lăsați singuri sau în cel mai bun caz pe seama bunicilor, rude sau persoane cunoscute. Această situație contravine interesului superior al copilului și reprezintă un risc enorm pentru viața și dezvoltarea lui și duce la încălcarea drepturilor copilului prevăzute de Convenție. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că statul trebuie să fortifice mecanismele naționale pentru a responsabiliza părinții care pleacă peste hotarele țării în scopul de a evita situațiile în care copiii, fiind fără ocrotire părintească, nu dispun de reprezentant legal. Din cererile adresate către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constatăm că în multe situații autoritățile tutelare, în raza teritorială pe care o administrează, nu cunosc numărul exact al copiilor rămași fără

[127] http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=280
[128] http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

ocrotire părintească din motivul plecării părinților peste hotare. Această situație poate duce la marginalizarea copilului, la abandon școlar și chiar poate prezenta pericol pentru viața copilului. Comitetul ONU pentru drepturile copilului recomandă statelor care se confruntă cu un număr masiv de emigrări al populației din rândul părinților să creeze mecanisme viabile de evidență și protecție a copiilor rămași temporar fără îngrijire părintească[129].

Din sesizările parvenite pe adresa Ombudsmanului Copilului, precum și cele abordate în cadrul audienței cetățenilor și apelurile telefonice, a fost constatat că autoritatea tutelară nu stabilește grafic de întrevederi cu copilul sau îl stabilește după multiple adresări și insistență din partea părintelui care locuiește separat de copil, cu toate că legislația națională prevede expres dreptul părintelui de a comunica cu copilul său[130]. La stabilirea graficului de întrevederi nu se ține cont de particularitățile și necesitățile de vârstă ale copilului, activitățile în care copilul este antrenat, unde cu cine și în ce împrejurări urmează să petreacă timpul acordat pentru întrevederi. Deseori, timpul prevăzut pentru întrevederi este prea scurt sau întrevederile au loc în prezența ambilor părinți care sunt în relație de conflict, creându-se situații stresante pentru copil. La fel, se constată că decizia privind modul de întrevederi cu copilul este luată de către în singur specialist care nu totdeauna este imparțial, nu se discută cu ambii părinți și nu se ascultă și nu se ține cont de opinia copilului. În multe cazuri conținutul deciziei este neclar sau formal, lipsit de alegații relevante care au servit drept temei la stabilirea graficului de întrevederi

În opinia Ombudsmanului Copilului, aceste carențe sunt cauzate de faptul că autoritățile tutelare nu dispun de un act administrativ care ar prevedea procedura standardizată pentru stabilirea graficelor de întrevedere, aplicabilă pentru toate autoritățile tutelare, iar specialiștii nu au abilitățile și pregătirea necesară pentru a reacționa prompt la situațiile conflictuale care apar între părinți în momentul întocmirii graficului. Lipsa unui psiholog în cadrul Direcțiilor de asistență socială și protecția familiei, la fel, este considerată o deficiență pe segmentul respectiv, acesta fiind imperios necesar în litigiile dintre părinți referitor la creșterea și educația copilului. În cele mai dese cazuri, părinții nu țin cont de starea psiho-emoțională a copiilor în urma separării lor și folosesc copilul ca un „mecanism de răzbunare” în conflictul dintre ei.

În vizorul Ombudsmanului Copilului au fost și situații în care unul dintre părinți pleacă peste hotarele țării luând cu el copilul, fără a dispune de acordul celuilalt părinte, aceste acțiuni fiind calificate ca furtul copilului și scoaterea lui ilegală din țară. Aceste acțiuni din partea părinților, afectează în mod direct dezvoltarea copilului și duc la încălcarea dreptului privind protecția acestuia.

[129] http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11
[130] http://lex.justice.md/md/286119/

Indiscutabil, pentru ca un copil să se simtă protejat și să dezvolte sentimentul siguranței pe viitor este absolut necesar ca familia lui să îi creeze un mediu care să-i ofere siguranță emoțională. Părinții sunt responsabili de formarea relațiilor de atașament sigur, prin a oferi copilului dragostea și respectul de care are nevoie, prin a fi disponibili, deschiși la nevoile lui și capabili să răspundă în mod autentic acestora, mai ales în cazuri critice. Astfel, copilul știe că indiferent de situație, părinții vor fi prezenți, îl vor susține sau apăra și copilul va primi atenția de care are nevoie.

O consecință a climatului nefavorabil în familie este situația în care copiii pleacă de acasă și aleg să trăiască în stradă. La moment nu se cunoaște numărul exact al copiilor străzii, iar majoritatea acțiunilor întreprinse de autoritățile responsabile nu sunt suficiente pentru a păstra copilul la casa părintească sau în centrul de plasament, acestea fiind eficiente pe o perioadă scurtă de timp, într-un final copilul ieșind din nou în stradă.

La un an de la prima sa abordare a problemei copiilor care duc un mod de viață stradal, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atestă că acțiunile întreprinse de autoritățile publice nu au adus schimbări la acest capitol. Respectarea drepturilor și protecția copilului în situație de stradă este o problema care trebuie să fie prioritară pentru toate instituțiile vizate la acest subiect și care cere o soluționare imediată.

Actualmente în evidenţa autorităţii tutelare teritoriale Chişinău sunt 393 de copii în conflict cu legea, 209 copii cu comportament deviant (cu riscul de a săvârşi infracţiuni), 77 de minori resocializați după ispășirea pedepsei, 164 – copii din familii social vulnerabile, 69 – copii care au abandonat şcoala, 33 – copii care vagabondează şi alte categorii de copii în situaţie de risc sporit[131]. Copiii în situație de stradă de obicei provin din familii social vulnerabile. În majoritatea cazurilor familiile sunt monoparentale, în multe familii se consumă alcool și se aplică violența, părintele ducând un mod de viaţă antisocial, astfel părinții nu servesc drept un model de comportament şi nu reprezintă autoritate pentru copil.

O altă categorie o constituie copiii orfani în urma decesului părinţilor sau rămaşi fără ocrotire părintească ca urmare a abandonului de către aceștia sau a decăderii din drepturi a părinților, iar reprezentanţii legali (rudele, bunicii) nu sunt în stare să asigure controlul asupra copiilor.

[131] Conform datelor Ministerului Afacerilor Interne, în anul 2017 printre infracțiunile care au înregistrat creșteri se numără: traficul de copii (+25,93%), scoaterea ilegală a copiilor din țară (+54,55%) comparativ cu anul precedent. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a organizat 9 misiuni de repatriere a copiilor în anul 2017, fiind repatriați 22 copii, dintre care: 6 copii din Ucraina (5 misiuni) și 16 copii din Federația Rusă (4 misiuni). Copiii sunt frecvent victime ale infracţiunilor patrimoniale, fiind pornite 277 cauze penale conform elementelor constitutive ale infracţiunii prevăzute de art.186 al Codului penal (2016-247); 57 – conform art. 187 CP (2016-47) şi 3 (2016-2) – conform art. 188 CP112

Din analizele și datele statistice ale autorităților este constatat faptul că acei copii care au fost preluați din stradă și cazați în centrele de plasament sau reîntorși părinților/reprezentanților legali, în scurt timp se reîntorc în stradă.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că fenomenul de revenire a copiilor în stradă este cauzat de faptul că autoritățile publice, cu atribuții în domeniu, nu dezvoltă și nu încadrează copilul și părinții în programe speciale de educație și schimbare de comportament, iar măsurile întreprinse și suportul financiar din partea statului nu sunt suficiente pentru reducerea sărăciei și, în unele cazuri, resocializarea familiilor abandonate de copii.

Concomitent, Ombudsmanul Copiilor atrage atenția că statul nu deține strategii și standarde de lucru cu copiii pentru prevenirea comportamentului antisocial, de asemenea, reiterează lipsa specialistului în protecția drepturilor copilului prevăzut în Legea privind protecţia specială a copiilor aflaţi în situaţie de risc și conchide că, sistemul de protecție a copilului este incomplet și prejudicios. Primarul, în calitate de autoritate tutelară locală, nu reușește să țină în vizor și segmentul protecției drepturilor copilului, în calitatea sa de autoritate tutelară, iar asistentul social comunitar, care a preluat responsabilitățile specialistului în protecția drepturilor copilului, este pregătit profesional pentru asistența persoanelor adulte și nu a copiilor. Lipsa surselor financiare în bugetele locale este motivul principal invocat de primari pentru a justifica neangajarea acestui specialist.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a invocat în repetate rânduri necesitatea de modificare a cadrului legal pentru a include specialistul pentru protecția drepturilor copilului în schema de încadrare a autorității tutelare teritoriale, cu salarizare din bugetul de stat, pentru a nu admite o abordare discriminatorie a protecției copilului în raport cu cea a beneficiarului adult.

Ombudsmanul Copilului salută decizia Guvernului Republicii Moldova de a-și asuma salarizarea specialiștilor pentru protecția drepturilor copilului din bugetul de stat, începând cu 01 ianuarie 2019 și intenționează să monitorizeze implementarea acestei prevederi.

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a fost sesizată la subiectele ce țin de lipsa statutului și formei de protecție asupra copiilor rămași fără ocrotire părintească; lipsa unui mecanism de identificare timpurie a părinților care intenționează să plece peste hotarele țării și informarea insuficientă părinților privind obligativitatea de a desemna un reprezentant legal pentru copil și comunicarea cu autoritatea tutelară locală; lipsa unei baze de date unificată privind copiii care au rămas fără ocrotire părintească după plecarea părintelui peste hotarele țării sau în urma abandonului de către acesta; carențe în exercitarea atribuțiilor autorităților tutelare în ceea ce privește identificarea, evaluarea, asistenţa, referirea, monitorizarea şi evidenţa copiilor care au rămas temporar sau permanent fără ocrotire

părintească; încălcarea drepturilor copilului de a menține relații cu ambii părinți și rude în urma stabilirii domiciliului după divorțul părinților.

În contextul celor menționate în acest capitol, în scopul de a remedia situația, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului înaintează următoarele **RECOMANDĂRI:**

1. A instrui toți actorii implicați în protecția drepturilor copiilor în urma separării părinților, divorțului, privind aplicarea legislației ce ține de deciderea asupra custodiei, instituirea tutelei/curatelei, stabilirea domiciliului, întocmirea graficelor de întrevederi (judecători, avocați, procurori, angajați ai autorităților tutelare);
2. A sensibiliza societatea cu privire la copiii rămași fără ocrotire părintească, a desfășura campanii de sensibilizare cu privire la responsabilitatea părinților pentru a informa autoritățile tutelare despre faptul că intenționează să plece peste hotarele țării pe o perioadă îndelungată de timp și a comunica despre persoana în grija cui lasă copilul;
5. A consolida în continuare capacitățile specialiștilor din cadrul autorităților tutelare pentru a identifica operativ, a evalua sub toate aspectele, a acorda asistenţa necesară, a referi către serviciile respective, a monitoriza sistematic şi a duce evidenţa copiilor care au rămas temporar sau în totalitate sunt lipsiți de ocrotirea părintească;
6. A elabora Instrucțiunea privind procedura de examinare și stabilire a graficului de întrevederi dintre părinte și copil;
7. A asigura cu unitatea de specialist în protecția drepturilor copilului autoritățile tutelare locale și cu unitate de psiholog - autoritățile tutelare teritoriale;
8. A susține și facilita îngrijirea de tip familial a copiilor, inclusiv prin creşterea asistenței financiare pentru familiile afectate de sărăcie;
9. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării în comun cu Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale să elaboreze strategii de prevenire a comportamentului antisocial al copilului și strategii pentru dezvoltarea serviciilor relevante;
10. A spori gradul de responsabilizare a autorităților care activează în domeniile asistenţei sociale, educaţiei, ocrotirii sănătăţii, organelor de drept în vederea eficientizării mecanismul de cooperare intersectorială.

DREPTUL LA SĂNĂTATE

Definiția dată acum șaptezeci de ani de Constituția Organizației Mondiale a Sănătății a dreptului la sănătate este la fel de actuală și relevantă în prezent: „Dreptul de a beneficia de cel mai înalt nivel de sănătate care poate fi atins este unul dintre drepturile fundamentale ale fiecărui om, fără deosebire de rasă, religie, afiliere politică, condiție economică sau socială".

Protejarea dreptului copilului la sănătate este esențial pentru identitatea și mandatul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Garantarea dreptului la sănătate pentru toți copiii înseamnă că ei trebuie să aibă acces la serviciile de sănătate de care au nevoie, când și unde au nevoie de ele, fără a suferi din cauza unor impedimente de ordin financiar sau de altă natură. Nici un copil nu trebuie să sufere și să moară pentru că este sărac sau pentru că nu poate avea acces la serviciile de sănătate de care are nevoie. Sănătatea este, de asemenea, determinată în mod evident și de respectarea altor drepturi fundamentale ale omului, inclusiv de accesul la apă potabilă și sanitație sigură, la produse alimentare sigure și sănătoase, la condiții de trai (locuință) adecvată, precum și la educație, la condiții de viață și de muncă sigure. Dreptul la sănătate înseamnă, de asemenea, că fiecare om trebuie să aibă dreptul de a-și controla propria sănătate și propriul corp, inclusiv prin accesul la informații și servicii sexuale și reproductive, fără violență și discriminare. Toți copiii au dreptul la sănătate și trebuie tratați cu respect și demnitate. Nimeni nu ar trebui să fie supus experimentelor medicale, examenului medical forțat sau tratamentului prescris fără consimțământul informat.

Ocrotirea dreptului la sănătate se regăsește în cadrul articolului 24 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, prin care statul își asumă obligațiunea pozitivă de a garanta accesul la servicii de sănătate și medicale, punând accent pe îngrijirea primară și preventivă a sănătății, pe educația sănătății publice și pe diminuarea mortalității infantile.

Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede că „Orice om are dreptul la un nivel de trai care sa-i asigure sănătatea si bunăstarea lui si familiei sale, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicala, precum si serviciile sociale necesare; el are dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința sa.
Mama si copilul au dreptul la ajutor și ocrotire deosebite. Toți copiii, fie ca sunt născuți în cadrul casatorii sau în afara acesteia, se bucura aceeași protecție socială."

La nivel național, obligațiunea statului de a respecta dreptul copilului la sănătate este consacrată prin articolele 4, 11, 12, 15, 29 din Legea privind drepturile copilului, nr. 338 din 15 decembrie 1994, care prevede asigurarea sănătăţii fizice şi spirituale a copilului.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului menționează faptul că Republica Moldova și-a îndeplinit în mare parte obligațiunile de racordare a legislației naționale la standardele internaționale în domeniul sănătății.

Cu toate acestea, Ombudsmanul Copilului optează pentru o abordare mai largă a subiectului dat. Dreptul la sănătate al copiilor, fiind un drept universal, extinzându-se nu doar la servicii de prevenire, promovare și protecție a sănătății, dar totodată acesta înglobează acțiunile curative, de reabilitare și paliative, întreprinse în timp util și adecvat. De asemenea, dreptul la sănătate prevede posibilitatea copilului de a crește și de a se dezvolta la maximumul său potențial și să trăiască în condiții care să îi permită atingerea celor mai înalte standarde de sănătate, prin implementarea programelor care abordează factorii determinanți care stau la baza sănătății. O abordare holistică din partea statului a compartimentului sănătății va face ca dreptul copiilor la sănătate să fie realizat în cadrul mai larg al obligațiilor internaționale privind drepturile omului.

Recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copilului din septembrie 2017 încurajează statul să fortifice următoarele domenii:

- Să continue eforturile de asigurare a accesului la asistenţă medicală de calitate, în special la serviciile de asistenţă medicală perinatală și asistenţă medicală pediatrică de urgență, în toate regiunile Statului parte, inclusiv prin extinderea mecanismului de cooperare intersectorială în domeniile medical și social;
- Să îmbunătăţească programul naţional de imunizări pentru a preveni focarele de boli prevenibile prin vaccinare și să creeze programe de sensibilizare, inclusiv campanii cu privire la imunizări;
- Să asigure dotarea adecvată a instituţiilor medicale cu echipamente, medicamente, materiale și resurse umane calificate, în special în mediul rural;
- Să ia în continuare măsuri pentru îmbunătăţirea practicii alăptării exclusive în primele șase luni de viață, inclusiv prin măsuri de sensibilizare, prin informarea și instruirea personalului relevant, în special a personalului din maternități, și a părinților.

Ombudsmanul Copilului salută acțiunile autorităților publice pentru garantarea respectării dreptului copilului la sănătate, însă consideră imperativ a menționa aspecte lacunare la acest capitol.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția asupra faptului că nerespectarea eticii profesionale din partea medicilor și erorile medicale provoacă consecințe

grave asupra sănătății copiilor care deseori se finalizează cu decesul sau invaliditatea copilului. O concluzie determinată de cazurile investigate de Oficiului Avocatului Poporului indică faptul că la acest capitol există destule neajunsuri și rezerve[132].

Aceste fapte au fost confirmate și în Studiul de evaluare a politicilor naționale în domeniul malpraxisului medical și asigurarea respectării drepturilor pacienților în Republica Moldova, elaborat în anul 2017 de către Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova[133], care concluzionează că **numărul cauzelor de malpraxis crește în fiecare an**.

Anul 2017, ca și cel precedent, a demonstrat **starea de lucruri dezastruoasă** la capitolul alimentației copiilor în instituțiile de învățământ – creșe, grădinițe și școli, cât și în alte instituții unde se află copii. În cadrul ședinței extraordinare a Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului, organizată al solicitarea Ombudsmanului Copilului[134] s-au discutat mai multe aspecte: lipsa unui meniu unic adaptat vârstei copilului care ar oferi o creștere și o dezvoltare sănătoasă, normele financiare pentru alimentarea unui copil în cuantum mic, calitatea proastă a produselor alimentare achiziționate pentru prepararea hranei copiilor, lipsa unui organ de control al calității mâncării preparate, produsele alimentare necalitative și cu termenul de valabilitate expirat, procesul fraudulos al achizițiilor publice.

Datorită activismului părinților, mass-media a analizat și reflectat mai multe subiecte la acest capitol[135]. Pentru a asigura calitatea alimentelor pentru copiii din instituțiile de învățământ și reglementarea procesului de alimentare a copiilor şi elevilor, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Hotărârea „Cu privire la alimentarea elevilor” nr. 234 din 25.02.2005; Ministrul Educației a emis Ordinul nr. 42 din 30.01.2017 ”Cu privire la normele financiare pentru

---

[132] Cazurile investigate sau monitorizate de instituția ombudsmanului: cazul Oficiului medicilor de familie din satul Pîrîta, raionul Dubăsari; cazul de la Substaţia Asistenţă Medicală Urgentă Dubăsari (pe faptul decesului în maşina ambulanței în drum spre spital a unui copil de 4 ani); cazul de la Telenești (greșeală medicală: extirparea altor organe în timpul intervenției chirurgicale la naștere); cazul din Bălți (din neglijența unui medic obstetrician la acordarea asistenței medicale, a decedat o pacientă şi nou-născutul acesteia), cazul de la Institutul Mamei și Copilului (avortarea în veceul Institutului Mamei şi Copilului, de către o pacientă, la vârsta de 19 ani) (http://www.jurnal.md/ro/social/2017/10/10/cinci-medici-risca-ani-de-inchisoare-pentru-malpraxis-dupa-ce-o-fetita-de-4-ani-a-murit-din-greseala-lor/ http://today.md/ro/news/social/640 http://oficial.md/social/medic-obstetrician-condamnat-pentru-malpraxis-soldat-cu-doua-decese https://www.zdg.md/editia-print/social/calvarul-nasterilor-in-republica-moldova-nu-rage-nebuno);

[133] http://idom.md/wp-content/uploads/2017/10/IDOM_Draft-Studiu-Malpraxis_31-OCTOMBRIE-2017-1.pdf

[134] http://ombudsman.md/sites/default/files/demers_catre_p.filip.pdf

[135] Datorită activismului părinților, mass-media a analizat și reflectat subiectele de genul: Hrișca servită copiilor la masă în Grădinița nr.157 din capitală, erau larve de molie a cerealelor[135]; O nouă campanie de verificare a blocurilor alimentare din instituțiile de învățământ general din capitală[135], Neregulile din grădinițe persistă – raport[135], Copiii din capitală, internați în spital cu boli diareice acute, Un șir de nereguli, depistate la centrele de plasament pentru copii,[135]Alimentația în grădinițe: Meniuri noi, copii flămânzi. (http://noi.md/md/news_id/214302, http://noi.md/md/news_id/208255,http://noi.md/md/news_id/204570, //www.jurnal.md/ro/social/2017/2/13/alimentatia-in-gradinite-meniuri-noi-copii-flamanzi);

alimentarea copiilor/elevilor din instituțiile din învățământ"[136] înregistrat la Ministerul Justiției al Republicii Moldova nr.1198 din 22.02.2017; Centrul National de Sănătate Publică a elaborat „Recomandările metodice privind organizarea alimentației echilibrate în instituțiile pentru copii", Ministrul Sănătăţii a emis Ordinul nr. 638 din 12.08. 2016 „Privind Recomandările pentru un regim alimentar sănătos și activitate fizică adecvată în instituțiile de învățământ din Republica Moldova"[137].

Cu toate că s-a discutat pe parcursul anului despre necesitatea îmbunătățirii calității alimentației, putem să concluzionăm că în anul 2017 normativele financiare pentru alimentarea per copil în instituțiile de învățământ au crescut neesențial. Prin Ordinul Ministrului Educației nr. 42 din 30.01.2017[138] a fost exclusă prevederea care stipula prestația financiară a părinților pentru asigurarea copiilor cu produse alimentare.

La finele anului 2017, în cadrul celei de-a XIII-a ediţii a Conferinţei Naţionale „Anticorupţie pentru Drepturile Omului"[139], organizate de Oficiul Avocatului Poporului, în comun cu Centrul Naţional Anticorupţie, a fost abordat și subiectul achiziționării frauduloase a produselor alimentare pentru hrana copiilor.

Problema nesoluționată a alimentației copiilor din grădinițele municipiului Chișinău a determinat Ombudsmanul Copilului și multe organizații neguvernamentale să lanseze un apel în adresa părinților care vor să se implice în soluționarea problemelor legate de alimentația copiilor în grădinițele publice din Chișinău prin oferirea de consultanță privind formele de implicare a părinților, monitorizarea serviciilor de alimentație, susținerea părinților în dialogul cu autoritățile pe subiectul achizițiilor și fortificarea abilităților părinților care doresc să monitorizeze procesul alimentării copiilor în grădinițe, pe termen lung.

În opinia Ombudsmanului Copilului statul nu identifică la moment soluțiile optime în ceea ce privește achizițiile publice, certificarea calității produselor alimentare, asigurarea unui control eficient al calității alimentelor preparate, a procesului de pregătire a hranei, monitorizarea, inclusiv prin implicarea părinților, a calității hranei.

Insuficiența mijloacelor financiare bugetare, în acest domeniu, dar și în altele, nu trebuie să fie o scuză, căci statele care investesc în copii au viitor. Or, toate acțiunile trebuie să conforme interesului superior al copilului.

Un alt subiect ale monitorizărilor realizate de către Ombudsmanul Copiilor ține de ***vaccinarea copiilor***, care a fost abordat pe larg și în anii precedenți.

[136] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369307
[137] lex.justice.md/UserFiles/File/2016/mo293-305md/anexa_638.doc
[138] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369307
[139] http://ombudsman.md/ro/content/conferinta-anticoruptie-pentru-drepturile-omului-abordarea-bazata-pe-principiile- respectării;

Acțiunile întreprinse de Guvernul Republicii Moldova, societatea civilă și partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova nu s-au soldat cu un succes sesizabil. Astfel, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului își exprimă îngrijorarea cu privire la faptul că numărul copiilor vaccinați a scăzut sub nivelul de siguranță de 95%, recomandat de Organizația Mondială a Sănătății. Chiar dacă toate vaccinurile sunt gratuite, unii părinți refuză imunizarea copiilor pe motiv că le este frică de eventualele reacții adverse sau au avut practica unor astfel de reacții. În Republica Moldova, doar vaccinul contra tuberculozei a atins ținta de 95%, iar celelalte 11 tipuri sunt sub siguranța admisă de Organizația Mondială a Sănătății (OMS). Tendința de descreștere a imunizării este mai accentuată în Chișinău, Bălți și raioanele de est, arată datele prezentate în cadrul Clubului de Presă dedicat Săptămânii Imunizării în Republica Moldova[140].

O altă problemă ce ține de vaccinarea copiilor, constă în ***interferarea dreptului la sănătate cu dreptul la educație***. În conformitate cu art.52 al Legii privind supravegherea de stat a sănătăţii publice nr.10-XVI din 3 februarie 2009, *vaccinarea profilactică sistematică a populaţiei este garantată şi asigurată de stat la vârstele şi pentru grupurile de populaţie stabilite în Programul naţional de imunizări* (PNI). PNI pentru anii 2016-2020, a fost aprobat prin Hotărârea Guvernului R. Moldova nr.1113 din 06.10.2016, iar Capitolul III, p.21, Obiectivul 2, subpunct. 1), lit. e), al Programului nominalizat prevede *asigurarea admiterii în colectivităţile de copii, în lipsa contraindicaţiilor medicale argumentate şi documentate, doar a copiilor vaccinaţi*.

Garantarea dreptului la sănătate de către stat presupune obligaţiile şi eforturile acestuia pentru: scăderea mortalităţii nou-născuţilor, a mortalităţii infantile şi dezvoltarea sănătoasă a copilului; profilaxia şi tratamentul maladiilor epidemice, endemice, profesionale şi de alt fel, precum şi lupta împotriva acestor maladii prin crearea condiţiilor ce ar asigura servicii medicale şi un ajutor medical în caz de boală.

Conform Legii privind supravegherea de stat a sănătăţii publice, *această supraveghere cuprinde toate domeniile de viaţă şi activitate a populaţiei care pot influenţa negativ sănătatea omului, iar domeniile prioritare în supravegherea de stat a sănătăţii publice sunt: supravegherea, prevenirea şi controlul bolilor transmisibile;* etc.

În aceste condiții, art.52 alin.(6) din Legea privind supravegherea de stat a sănătăţii publice, prevede neadmiterea în colectivităţi şi instituţii educaţionale şi de recreere a copiilor nevaccinaţi, scoate în evidenţă o problemă actuală pentru Republica Moldova, care se încadrează în sistemul legislativ naţional, şi asigură dreptul copiilor la sănătate şi nu lezează dreptul lor la educaţie şi instruire. **Dimpotrivă, prin asigurarea sănătăţii se creează condiţii**

[140]http://moldnova.eu/ro/vaccinarea-republica-moldova-ministerul-sanatatii-lupta-cu-google-15259.html/

sigure ce favorizează o educaţie şi instruire eficientă. Plus la aceasta, **absenteismul legat de boală, starea sănătăţii copilului după boală, măsurile antiepidemice şi de carantină, necesare a fi aplicate în epidemii diminuează eficienţa procesului de instruire şi educaţie**.

Reieşind din cele prenotate, dreptul la învăţătură sau educaţie (articolul 35 din Constituție) nu face parte din categoria drepturilor proclamate de articolele 20-24 din Constituţie. **Dreptul la educaţie**, prin natura sa constituie **un drept relativ şi nu unul absolut**, ceea ce presupune că în anumite situaţii stabilite de lege, acesta poate fi limitat. De asemenea, conform jurisprudenţei Curţii Europene pentru Drepturile Omului, dreptul la instruire cere o reglementare din partea statului, dar aceasta nu trebuie niciodată să atingă substanţa şi nici să aducă atingere altor drepturi[141]. În opinia Ombudsmanului Copilului, statul trebuie să asigure la acest compartiment un mecanism care să fie în concordanță cu respectarea interesului superior al copilului.

În procesul de monitorizare a dreptului la sănătate, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a constatat și ***problema lipsei medicilor și a cabinetelor medicale în instituțiile de învățământ, pregătirea insuficientă a cadrelor medicale și dotarea insuficientă cu medicamentele de prim ajutor.*** Copiii si cadrele didactice nu sunt instruite și pregătite pentru a putea să acorde primul ajutor. Cadrele medicale sunt încă în subordinea MECC, astfel se atestă o lipsă de instruiri continue a medicilor. La ultimele ședințe cu factorii de decizie de la MSMPS și MECC s-a ajuns la un consens de a întoarce cadrele medicale din școli în subordinea MSMPS, situație care ar oferi posibilitatea de a obține instruirea continuă necesară. Însă până la momentul de față cadrele didactice rămân în subordinea MECC, iar MSMPS consideră că managerii instituțiilor de învățământ, conform Hotărârii Guvernului „Cu privire la aprobarea Nomenclatorului serviciilor suplimentare de sănătate acordate copiilor, elevilor şi studenţilor în instituţiile de învăţământ” nr.934 din 04.08.2008, sunt responsabili de instruirea continuă a cadrelor medicale. Același act normativ stipulează că MSMPS va asigura evaluarea nivelului calităţii serviciilor suplimentare de sănătate acordate copiilor, elevilor şi studenţilor în instituţiile de învăţământ.

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a fost preocupat și de problema diagnosticării și tratării bolilor rare la copii. Este evident faptul că Republica Moldova nu dispune o practică bogată la acest capitol, precum nu dispune nici de protocoale de acțiune în cazul diagnosticării bolilor rare. Ombudsmanul Copilului, conștientizând complexitatea problemei invocate, recomandă autorităților naționale

[141] Hotărârea CEDO din 23 iulie 1968 în cazul "Lingvistic Belgian", Seria A nr.6, p.32, §5;

implementarea progresivă și în măsura posibilităților a procedeelor de diagnosticare și tratare a bolilor rare.

Avocatul Poporului înaintează următoarele **RECOMANDĂRI**:

- Ombudsmanul Copilului reiterează recomandările sale anterioare[142] referitor la dotarea completă a ambulanțelor și modernizarea aparatajului de acordare a primului ajutor medical;
- Majorarea normativelor financiare pentru a asigura alimentația calitativă a copiilor;
- Asigurarea acordării de asistență medicală primară de înaltă calitate în cadrul instituțiilor de învățământ de toate nivelurile.

[142] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_anual_copii_2016_0.pdf;

DREPTUL LA EDUCAȚIE

Articolul 28 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede că Statele părţi recunosc dreptul copilului la educaţie şi, în vederea asigurării exercitării acestui drept în mod progresiv şi pe baza egalităţii de şanse, în special, statele membre vor avea obligaţia: a) de a asigura învăţământul primar obligatoriu şi gratuit pentru toţi; b) de a încuraja crearea diferitelor forme de învăţământ secundar, atât general, cât şi profesional şi de a le pune la dispoziţia tuturor copiilor şi de a permite accesul tuturor copiilor la acestea, de a lua măsuri corespunzătoare, cum ar fi instituirea gratuităţii învăţământului şi acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie; c) de a asigura tuturor accesul la învăţământul superior, în funcţie de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele adecvate; d) de a pune la dispoziţie copiilor şi de a permite accesul acestora la informarea şi orientarea şcolară şi profesională; e) de a lua măsuri pentru încurajarea frecventării cu regularitate a şcolii şi pentru reducerea ratei abandonului şcolar.

La nivel național dreptul la educație este consfințit prin Constituția Republicii Moldova în articolul 35: „Dreptul la învăţătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal şi prin cel profesional, prin învățământul superior, precum şi prin alte forme de instruire şi de perfecţionare. Dreptul fundamental la educaţie, este reglementat și în Codul educației[143]. Articolul 2 din Legea privind drepturile copiilor nr. 338 din 15.12.1994 prevede: „Statul garantează fiecărui copil dreptul la un nivel de viaţă adecvat dezvoltării sale fizice, intelectuale, spirituale şi sociale. Statul întreprinde acţiuni în vederea acordării de ajutor părinţilor, precum şi altor persoane responsabile de educaţia şi dezvoltarea copiilor.”

Din perspectiva transpunerii legislației internaționale și a asigurării dreptului la educație, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră ca statul și-a îndeplinit parțial obligațiunile de conformitate a legislației naționale la rigorile stipulate de organismele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Comitetului ONU pentru drepturile copilului **recomandă** statului:

- Să asigure dreptul la învăţământ obligatoriu şi gratuit pentru toţi copiii, la nivelurile primar și secundar, și să continue eforturile menite să amelioreze accesul la educaţie, inclusiv preșcolară, al copiilor de etnie romă, în special al fetelor, și al copiilor din familiile sărace, în special din mediul rural, prin eliminarea obstacolelor din calea educaţiei, inclusiv finanţarea neadecvată, cauzele socio-economice și transportul;

[143] http://lex.justice.md/md/355156/;

- Să-și consolideze eforturile de a îmbunătăţi retenția și a reduce rata abandonului, în special prin eliminarea practicii căsătoriei juvenile, să dezvolte și să promoveze o formare profesională de calitate, pentru a îmbunătăţi abilităţile copiilor, în special ale celor care abandonează școala, și să asigure instituții și dotări adecvate;
- Să efectueze o analiză globală a curriculumului şcolar la toate nivelurile, pentru a oferi un curriculum de calitate, care satisface necesităţile și interesele copilului, inclusiv prin integrarea diversităţii culturale și adaptarea la mediul școlar, cu scopul de a promova incluziunea minorităților etnice în lecțiile la clasă și în activităţile extracurriculare;
- Să ia măsuri pentru creşterea calității generale a educaţiei, în special în şcolile din mediul rural, să crească numărul de cadre didactice calificate și să asigure materiale didactice și cărți, precum și metode pedagogice;
- Să asigure respectarea în toate şcolile a standardelor de calitate impuse privind sistemele de alimentare cu apă şi sanitaţie și să asigure accesul la locuri de joacă, la alte facilități sportive și culturale pentru toţi copiii, în special cei din mediile marginalizate.
- Să promoveze educația în limba maternă și bilingvă la toate nivelurile, prin cadre didactice calificate bilingve;
- Să extindă în continuare accesul la educaţie timpurie pentru toţi copiii și să îmbunătăţească în continuare instituţiile, inclusiv prin asigurarea materialelor didactice, a cărților și a metodelor pedagogice.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului reiterează problemele abordate în ***Raportul privind respectarea drepturilor copilului în 2016*** dar și în ***Raportul alternativ înaintat către Comitetul pentru drepturile copilului***[144] privind: curriculumul școlar excesiv de încărcat și teoretizat, lipsa sau insuficiența cadrelor didactice, lipsa cadrelor medicale în instituțiile de învățământ, nerespectarea normelor sanitaro-igienice în instituțiile respective, lipsa spațiilor de recreare pentru copii în instituțiile de învățământ, insuficiența activităților extrașcolare atractive, copiii neșcolarizați, abandonul școlar, alimentația copiilor care nu conține necesarul nutrițional, dar și nealimentarea copiilor claselor a cincea - a douăsprezecea, plățile informale în școală, transportarea elevilor, fără asigurarea securității acestora.

Monitorizarea respectării dreptului copilului la educație rămâne a fi una din prioritățile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului și pe parcursul anului 2017.

În cadrul **Forumurilor din discuțiile cu copiii**, în urma monitorizărilor efectuate și a multiplelor întâlniri ale Ombudsmanului Copilului cu pedagogii și copiii au fost la fel,

[144] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/justitia_pentru_copii_1.pdf;

abordate un șir de probleme și dificultăți care împiedică realizarea pe deplin al acestui drept. Copiii, părinții și cadrele didactice au menționat următoarele: „Curriculumul școlar care este excesiv de încărcată, exagerat de teoretizată și de o complexitate înaltă. Conținutul acestuia nu contribuie suficient la dezvoltarea potenţialului individual al copilului și formării lui ca personalitate, cu spirit civil activ, pregătit pentru a face față realităților vieții. În mare parte, elevii nu reușesc de sine stătător să-și pregătească temele pentru acasă și apelează la ajutorul părinților sau iau ore suplimentare. În același timp, copiii nu acumulează deprinderi și abilități care să le fie utile în soluționarea problemelor cotidiene de care se confruntă în viața reală. Sistemul de învățământ nu contribuie la formarea personalităţii cu spirit de iniţiativă, opinie proprie, toleranță și respectarea drepturilor omului".

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră necesară revizuirea Curriculumului școlar. În acest sens ombudsmanul apreciază efortul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării care în 2017 a aprobat Cadrul de referință a Curriculumului național, care va asigura implementarea unor schimbări de esență, prevăzute de Codul educației, inclusiv punerea în aplicare a noului Plan-cadru cu pilotarea prealabilă a acestuia.

Ombudsmanul subliniază necesitatea de a conjuga eforturile tuturor actorilor implicați în acest proces, apelând la competența și responsabilitatea pedagogilor și părinților în scopul optimizării procesului de revizuire, mai ales în ceea ce privește evitarea aspectelor atât de consistent criticate de specialiști și societate. Interesul superior al copilului trebuie să fie unul din pilonii acestui document, astfel va fi asigurată dezvoltarea multilaterală a copiilor.

În acest context Ombudsmanul Copiilor revine la ideea introducerii în școală unui curs privind drepturile copilului, la care copiii își vor cunoaște drepturile și responsabilitățile, modul și căile în care pot denunța încălcările sau abuzurile care săvârșite față de copii și vor afla despre instituțiile naționale de apărare a drepturilor copilului. Acest curs este necesar pentru orientarea corectă a copiilor în arealul drepturilor omului și pentru educarea unor cetățeni activi. Forma, volumul și modul de realizare al cursului ar fi subiectul unei discuții cu specialiștii și ar constitui un prim pas în implementarea acestei idei.

Alt subiect sensibil pentru întreaga societate este educația sexuală a copiilor și tinerilor. Realitatea demonstrează că în acest domeniu nu sunt depuse suficiente eforturi pentru a oferi copiilor o educație corectă. În acest sens se impune necesitatea unui curs de educație sexuală cu abordări științifice. Copiii trebuie să fie învățați despre aspectele fiziologice și sociale ale relațiilor sexuale. Ei trebuie să înțeleagă riscurile pentru sănătate și responsabilitățile, inclusiv cele de ordin social, pe care le implică viața sexuală. Toate acestea ar contribui la redresarea situației, ar educa o generație sănătoasă, care ar evita consecințele ignoranței în domeniul vizat.

Copiii cu dizabilităţi mentale şi/sau motorii au aceleaşi drepturi ca şi toți copii, iar prin ratificarea Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi și Convenției cu privire la drepturile copilului, Republica Moldova şi-a asumat obligaţia de a proteja această categorie de copii.

Problemele privind educaţia incluzivă din Republica Moldova țin de: imperfecţiunea mecanismelor de finanţare, în special, în contextul **alocării mijloacelor financiare în bază de normative per elev,** este important și necesar evaluarea individuală a fiecărui copil cu necesități speciale, iar suma alocată trebuie să răspundă nevoilor acestora; intervenția insuficienţa a mecanismului intersectorial de colaborare pentru evaluarea copilului cu probleme de dezvoltare; nivelul insuficient de dezvoltare a competenţelor cadrelor didactice care nu au beneficiat de instruire în domeniul educaţiei incluzive, comparativ cu al celor care au urmat cursuri de instruire (cu cât perioada de instruire a fost mai mare, cu atât atitudinea faţă de incluziune a evoluat spre pozitiv); stereotipuri ale societăţii/comunităţii şi atitudine reticentă faţă de copii cu necesități speciale; insuficienţa acută de materiale didactice şi de rechizite pentru buna desfăşurare a procesului educaţiei incluzive; condițiile și accesibilitatea redusă în instituţiile de educaţie pentru copiii cu dizabilităţi fizice; asigurarea insuficientă cu cadre didactice de sprijin, bine instruite în domeniul asistenței copiilor cu dizabilități; transparenţă redusă în gestionarea resurselor financiare alocate instituţiei de educaţie timpurie; sistemele de colectare a datelor despre copiii cu CES și dizabilităţi nu sunt armonizate pentru a furniza în mod adecvat informaţii statistice care să servească drept bază pentru planificarea programelor, fapt care solicită necesitatea cartografierii serviciilor de suport

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului ***condamnă și consideră inadmisibilă tolerarea și promovarea, mai ales în spațiul public, a ideii că copiii cu dizabilități reprezintă o „piedică" pentru ceilalţi copii și nu trebuie să frecventeze școlile „normale"***. Astfel de idei răspândesc intoleranța, discriminarea și ura în societate față de copiii/ persoanele cu dizabilități, promovează poziția inacceptării, excluderii lor în societate, care, în consecință, duce la segregarea copiilor. În acest context Ombudsmanul consideră necesar de a sublinia importanța acțiunilor de educare a societății, copiilor, părinților, cadrelor didactice în spiritul incluziunii și egalității de șanse. Sunt necesare activități de educare a ideii de incluziune socială, cînd copiii, pedagogii și părinții vor înțelege că aceste noțiuni nu sunt abstracții, ci se referă la viața lor, sunt ceea ce se întâmplă în clasa lor, în școala lor. Societatea trebuie să înțeleagă că incluziunea are loc aici și acum ți nu undeva, într-un loc anumit cu o persoană abstractă. De aceea trebuie să fie realizate mai multe activități de conștientizare a necesității

integrare și dialog social cu persoanele cu dizabilități. Un rol foarte important revine pedagogilor care au misiunea de a educa în acest sens, prin forța propriului exemplu, prin activități extrașcolare, prin discuții, etc., atât copiii cât și adulții.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, pe parcursul anului 2017, și-a exprimat îngrijorarea în legătură cu neasigurarea de către autoritățile publice locale cu mijloace de transport adaptate necesităților copiilor sau lipsa acestora. Sunt destul de des sesizate situații în care mijloacele de transport destinate transportării elevilor la școlile de circumscripție nu corespund cerințelor necesare. Deplasarea copiilor fără a fi însoțiți de un adult reprezintă un risc pentru aceștia. La fel, lasă de dorit și comportamentul conducătorului mijlocului de transport care vorbește brutal cu copiii, conduce cu viteză si/sau nu respectă regulile circulației rutiere. Atitudinea iresponsabilă și neglijentă a unui șofer de autobuz a dus la situația cînd un copil a fost „uitat" în autobuz[145].

Sunt frecvente cazurile în care copiii sunt impuși de conducătorul auto sau de situație să „împingă autobusul" ca să ajungă la destinație pe timp de iarnă[146] și mai deplorabilă situația în care elevii sunt transportați cu căruța[147].

Din cauza insuficienței mijloacelor de transport, copiii sunt nevoiți să se deplaseze spre „școală de circumscripție" pe jos, la distanțe mari, în condiții nesigure, pe orice condiții meteorologice. Părinții sunt impuși de situație să achite plata pentru transport sau să deplaseze copilul cu mijloace proprii. Transportul existent nu este adaptat nevoilor speciale ale copiilor cu limitări de mobilitate[148].

Toate aceste probleme necesită a fi soluționate urgent, iar soluțiile să fie de durată și calitative, să asigure securitatea elevilor și accesul acestora la școală.

---

[145] https://www.publika.md/caz-revoltator-la-ungheni-un-copil-de-doar-doi-ani-a-fost-uitat-in-microbuz-pentru-aproape-7-ore-_2983138.html

[146] http://www.realitatea.md/-video--operatiunea-autobuzul--la-soldanesti--elevi-nevoiti-sa-scoata-vehicolul-din-zapada-pentru-a-ajunge-la-ore_70467.html

[147] Elevii din Dumbrava nu au avut acces la instituțiile de învățământ din capital în urma anulării rutei municipale de microbuz nr. 193. Potrivit declarațiilor locuitorilor din localitatea Dumbrava, 142 de copii din localitate care își fac studiile în instituțiile de învățământ din capitală nu pot să ajungă în școli pentru că ruta de microbuz nr. 193 pe care o foloseau a fost anulată. Ombudsmanul consideră că situația creată îngrădește accesul la educație al copilului. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a solicitat de la Direcția generală transport public și căi de comunicație din cadrul Primăriei Chișinău informații referitor la mijloacele prin care este asigurat accesul copiilor din satul Dumbrava în instituțiile de învățământ din capital în lipsa rutei municipale de microbuz nr. 193.
https://observatorul.md/social/2017/11/27/35930_un-pedagog-ajuns-la-spital-dupa-un-incident-cu-autobuzul-scolar
https://oamenisikilometri.md/haiduciieducatiei/;

[148] Raport privind implementarea Cartei Sociale Europene în Republica Moldova a fost elaborat de Dr. Olivier De Schutter, expert al Consiliului Europei. Raportul a fost elaborate atât în baza cercetărilor la birou, cât și în baza unei misiuni de anchetă desfășurate la Chișinău în decembrie 2017. http://www.infoeuropa.md/politici-sociale/o-protectie-sporita-a-copiilor-contra-utilizarii-lor-in-calitate-de-forta-de-munca-si-un-acces-mai-bun-la-scoli-sunt-unele-dintre-recomandarile-pentru-republica-moldova;

În 2017 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a participat la audierile publice organizate de Comisia drepturile omului și relații interetnice din cadrul Parlamentului Republicii Moldova[149]. Subiectul audierilor a fost politica lingvistică în Republica Moldova, situația reală și perspectivele dezvoltării, precum și asigurarea drepturilor minorităților naționale. În cadrul audierilor, Ombudsmanul Copilului a relatat despre asigurarea drepturilor copiilor la identitate națională, lingvistică și culturală prin prisma a două drepturi: la educație și la informare.

Ombudsmanul a menționat că tratatele internaționale recunosc dreptul minorităților naționale la educație în limba maternă și încurajează statele să le asigure copiilor respectarea acestui drept, în special în localitățile în care minoritățile etnice sunt majoritare. La acest aspect, a fost subliniat că în Republica Moldova nu există suficiente cadre didactice care să poată preda în limbile minorităților naționale, accentuându-se problemele existente privind asigurarea dreptului la educație a copiilor de etnie romă. O altă problemă este lipsa cadrelor didactice pentru predarea limbii române pentru alolingvi. Referitor la închiderea școlilor în procesul optimizării, Ombudsmanul a notat importanța oferirii posibilității copiilor de a studia în limba maternă.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a monitorizat de asemenea și respectarea dreptului la educație a minorilor din instituțiile penitenciare.

În urma intervenției Ombudsmanului Copilului, în Penitenciarul nr.10, la cererea copiilor, în afara de programul educațional gimnazial obligatoriu a fost implementat și programul liceal de învățământ. Astfel, copiii vor putea obține o diplomă de bacalaureat, pentru a continua studiile la universitate. Totodată, în cadrul penitenciarului au fost organizate cursuri de meserii, pentru ca minorii să însușească o profesie care ar facilita încadrarea lor în câmpul muncii.

În realizarea deplină a dreptului copilului la educație un rol important este și legătura dintre școală și familie poate fi o uniune fructuoasă, cu condiţia să fie înţelese obiectivele activităţii educaţionale comune pentru socializare și personalitatea copilului. În același context, se indică că majoritatea problemelor ce ține de colaborarea școală-familie reies din:

- decalajele existente între problemele reale ale școlii și cele declarate;
- promovarea insuficientă a indicatorilor de performanţă care ar permite evaluarea, nu doar la nivel de atitudini, a eficienţei parteneriatului școală-comunitate de părinţi (lipsa standurilor informaţionale);

[149] http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-despre-dreptul-copiilor-de-fi;

• lipsa oportunităţilor de popularizare a succeselor și rezultatelor școlii (pe site-ul, pagina sau cartea de vizită a instituției etc.);

• atitudinea formală a managerilor faţă de implicarea părinţilor în luarea de decizii;

• cunoașterea superficială sau necunoașterea actelor legislative de ambele părţi;

• indiferența părinților față de organizarea şi conţinutul procesului de învățământ, precum şi de rezultatele evaluării cunoştinţelor copiilor lor;

• nedorința părinților de a colabora cu instituţia de învățământ și de a contribui la realizarea obiectivelor educaţionale și de a urmări situaţia şcolară şi comportamentul copilului în instituţia de învățământ;

Relația profesor-părinte influențează direct educația copilului. Comunicarea între acești doi actori este substanțială pentru a avea o colaborare eficientă întru beneficiile copiilor prin mai multe acțiuni. Standardele care derivă dintr-o abordare holistică, de sistem, ce plasează copilul în centrul reformei educaţionale şi transformă şcoala în una prietenoasă copilului, trebuie să prevadă şi condiţii pentru o şcoala prietenoasă relației dintre profesor și părinte. Este necesară crearea unor cataloage digitale sau platforme eficiente de management educaţional în toate instituţiile de învăţământ, care ar asigura părinților acces de oriunde şi oricând la situaţia şcolară a copilului, accesul la notele și absenţele copilului, indiferent dacă se foloseşte un laptop, o tabletă sau un telefon mobil, ar oferi posibilitatea de a contacta profesorii într-un mod rapid și direct, de a informa cu privire la viitoarele examene, ar permite acces la statistici şi clasamente. Graţie acestei forme de transmitere a informaţiei, părinţii şi elevii ar afla rapid evoluţia lor de la o zi la alta şi ar fi informați instant, prin mesagerie, de către profesori, diriginte, secretariat sau conducerea şcolii. O altă modalitate de lucru ar fi organizarea unor activităţi educaţionale împreună cu părinţii, de exemplu desfăşurarea mai multor ateliere practice pentru părinţi și cadrele didactice, care ar cuprinde exemple de activităţi, materiale şi strategii pentru etapele de creştere fizică, intelectuală şi emoţională a copiilor de diverse vârste şi care oferă participanților un suport de curs: portofoliu şi bibliografie pe termen lung.

Educația necesită un angajament mai puternic decât oricare altă activitate de dezvoltare, pentru că nu presupune un efort unic, ci unul continuu și multilateral iar pentru eficientizarea acestuia propunem următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în procesul de elaborare, implementare şi monitorizare a politicilor de educaţie, să consulte opinia societății civile, a părinților și mai ales pe cea a copiilor.

- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării să elaboreze, revizuiască și aprobe actele normative şi metodologice privind reglementarea activității serviciilor necesare în scopul de a asigura incluziunea educațională a copiilor și tinerilor cu CES.
- Să fie realizate la nivel naţional campanii de informare şi sensibilizare în scopul de a combate discriminarea şi stigmatizarea persoanelor cu dizabilităţi, pentru a educa în societate toleranța față de persoanele cu dizabilități, pentru a conștientiza necesitatea oferirii de șanse egale copiilor/persoanelor cu dizabilități, pentru a forma o atitudine respectuoasă față de persoanele cu dizabilități ca membri ai societății, egali cu drepturi egale.
- Să fie realizate la nivel naţional campanii de informare și sensibilizare a opiniei publice privind conștientizarea necesității de a schimbarea atitudinea față de copiii cu CES și situația lor.
- Să fie consolidate relaţiile de cooperare intersectorială dintre autoritățile statului, în scopul de a asigura dreptul la educaţie pentru toţi copiii.
- Să fie identificat un mecanism de asigurare a fiecărei instituții de învățământ cu cabinet medical și cu specialist medical calificat, cabinetul medical școlar să fie dotat cu toată medicația necesară pentru acordarea primului ajutor.
- Transferarea personalului medical în subordinea Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale pentru garantarea instruirii continue și respectarea carierei profesionale a acestora.

DREPTURILE COPIILOR CU DIZABILITĂȚI

Atât Legea Supremă a Republicii Moldova[150], cât și standardele internaționale stabilesc necesitatea unor măsuri specifice de protecție a copiilor cu dizabilități. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului[151] stipulează că Statele părţi recunosc că pentru copiii cu dizabilitate mentală sau fizică trebuie să se asigure o viaţă împlinită şi decentă, în condiţii care să le garanteze demnitatea, să le favorizeze autonomia şi să le faciliteze participarea activă la viaţa comunităţii.

În urma ratificării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități[152], Guvernul Republicii Moldova a elaborat și a inițiat procesul de implementare a politicii publice de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități și inclusiv a copiilor cu dizabilități.

Comitetul pentru drepturile copilului[153] în ***Observațiile sale*** a recomandat ca Statul să continue să-și consolideze eforturile la implementarea cadrului legislativ și politicilor pentru protecția efectivă a drepturilor copiilor cu dizabilități și să întreprindă toate măsurile necesare pentru a asigura incluziunea fiecărui copil în toate domeniile vieții sociale.

Este necesar de menționat că în anul 2017 Guvernul Republicii Moldova a întreprins acțiuni de îmbunătățire a situației copiilor cu dizabilități și anume:

- Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a aprobat „Cursul de instruire pentru psihoterapeut comportamental” pentru Asociația Obștească „SOS-Autism”;
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, în parteneriat cu AO „People in Need” elaborează și pilotează în 4 regiuni ***Strategia de incluziune socială*** (raioanele Soroca, Edineț, Dubăsari și municipiul Bălți), care pune accentul pe acțiuni de informare, dezvoltarea parteneriatelor și a serviciilor sociale cât mai aproape de beneficiari;
- A fost aprobat ***Programul naţional de incluziune socială a persoanelor cu dizabilităţi pentru anii 2017-2022***[154];

[150] Constituția Republicii Moldova, articolul 51;
[151] Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului, articolul 23, alineatul (1), ratificată prin Hotărîrea Parlamentului nr.408-XII din 12.12.1990 despre aderarea RSSM la Convenția Internațională cu privire la drepturile copilului;
[152] Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.166 din 09.07.2010;
[153] Observații finale ale Comitetului pentru drepturile copilului privind cel de-al patrulea și cel de-al cincilea raport periodic al Republicii Moldova * din 20.10.2017;
[154] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=371431;

- De asemenea a fost aprobat ***Planul de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială pe perioada anilor 2017-2020***[155];
- A fost modificat cadrul legal[156] pentru a oferi dreptul persoanei cu dizabilități să fie însoțită liber și gratuit de un cîine-ghid în toate mijloacele de transport.

  Standardele internaționale vizează în principal necesitatea colectării unor date statistice[157] reale și diversificate, asigurarea educației incluzive a copiilor cu dizabilități și incluziunii sociale[158] a acestora.

  Republica Moldova nu dispune la moment de o bază de date unică, care să reflecte numărul real de persoane/copii cu dizabilități atît după severitatea, cît și după tipul dizabilității: ale aparatului locomotor, dizabilitate senzorială sau mintală , fenomen deja reflectat în rapoartele precedente ale Ombudsmanului Copilului[159]. Reiterăm ideea că evidența copiilor cu dizabilități după tipul de dizabilitate ar permite autorităților să aibă un tablou real al necesităților legate de dizabilitate.

  Potrivit datelor publicate de Casa Națională de Asigurări Sociale[160], în Republica Moldova sunt înregistrați ***11676 de beneficiari de alocație pentru copii cu dizabilități***, ceea ce prezumă că oficial acesta ar fi numărul copiilor cu dizabilități.

  Cu referire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, pe parcursul anului 2017, Ombudsmanul Copilului a continuat monitorizarea incluziunii copiilor care manifestă tulburări din spectrul autism, în baza constatărilor și recomandărilor din Raportul tematic ***„Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectru autist în Republica Moldova”***, elaborat în 2016. Constatăm că situația acestor copii a rămas neschimbată comparativ cu anul precedent. Cu toate că la nivel de politici publice se întreprind anumite măsuri, în practică atât acești copii, cât și familiile lor, în procesul de incluziune socială, continuă să înfrunte bariere și stigmatizări din partea comunității, dar și a autorităților publice locale.

  În același scop, al monitorizării modului de incluziune socială-educațională a copiilor cu necesități speciale, în 2017 a fost elaborat ***„Raportul cu privire la incluziunea socială a***

[155] https://monitorul.fisc.md/editorial/un-nou-act-de-sprijin-pentru-persoanele-cu-dizabilitati.html;
[156] http://lex.justice.md/md/316972/ ;
[157] Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, articolul 31;
[158] Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, articolele 7 și 24 și Convenţia ONU cu privire la drepturile copilului, articolul 23;
[159] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_tematic_autismul.pdf;
[160] Informație privind beneficiarii de pensii, alocaţii sociale de stat și indemnizaţii adresate familiilor cu copii, aflaţi la evidenţă Casei Naţionale de Asigurări Sociale la situaţia de 01.01.2018;

copiilor cu dizabilități senzoriale!"[161], accentul fiind pus pe educația incluzivă drept element determinant în procesul de incluziune socială a copiilor cu dizabilități.

Potrivit raportului, în instituțiile rezidențiale studiază 48,3% din numărul total al copiilor cu dizabilități de auz și circa 60,3% din totalul copiilor cu dizabilități de văz.

Carențele identificate, lipsa de accesibilitate a infrastructurii instituțiilor de învățământ și la informație, restricționează accesul copiilor cu dizabilitate senzorială la educație.

În cazul pierderii totale a auzului, de regulă, se recurge la implantul cohlear al cărui cost nu este inclus în sursele bugetare centralizate ale Ministerului Sănătăţii, Muncii și Protecției Sociale. Pentru această intervenţie, beneficiarii trebuie să achite cel puţin 25 de mii de euro (conform estimărilor unor ONG-uri care activează în acest domeniu).

O problemă aparte la acest capitol o constituie accesul limitat la utilizarea metodicilor moderne de lucru cu copiii care atestă probleme de auz. Specialiştii din cadrul Serviciilor de asistenţă psiho-pedagogică recunosc că nu dispun de aparate de lucru performante şi nici nu au suficiente cunoştinţe în domeniu.

Cu toate că în Republica Moldova limba de stat este limba română, limbajul mimico-gestual continuă să fie cu preponderenţă adaptat la grafia chirilică, în virtutea unor circumstanțe istorice. Specialiștii din domeniu menționează că există o diferență în limbajul mimico-gestual de la o localitate la alta, fapt ce impune necesitatea unor măsuri concrete pentru îmbunătățirea situaţiei.

Singura instituţie care pregăteşte interpreţi în limbajul mimico-gestual este Asociaţia Surzilor din Republica Moldova. Conform informaţiei din Extrasul din registrul de stat al interpreţilor şi traducătorilor autorizaţi şi actualizat la 30.03.2017, în Republica Moldova activează 17 interpreţi pentru semnele celor surzi, muţi sau surdomuţi.[162]

Conform informaţiei MECC, nici o instituţie de învăţământ superior nu pregăteşte astăzi surdo-pedagogi. Doar la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă", în cadrul Facultăţii de Psihologie şi Psihopedagogie Specială există cursurile „Psihopedagogia persoanelor cu deficienţe de auz" şi „Metodologia educării şi terapia persoanelor cu deficienţe de auz şi limbajul mimico-gestual".

Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități[163] în ***Observațiile*** sale finale recomandă Republicii Moldova: *„Să investească în formarea interpreților în limbajul*

[161] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_copii_diz_0.pdf

[162] http://www.justice.gov.md/public/files/file/persoane_autorizate/traducatori/2017/extras_Registru_interpretilor__actualizat_la_30.03.17.pdf;

[163] Observațiile finale ale Comitetului pentru drepturile persoanelor cu dizabilități referitoare la raportul inițial al Republicii Moldova din 12.04.2017, pct.41;

mimico-gestual şi să asigure interpretarea în limbajul mimico-gestual pentru servicii deschise publicului, astfel încât copiii surzi să aibă acces egal la o educație incluzivă, calitativă...".

Situația copiilor cu deficiențe de văz nu este mai bună. Deși Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi şi Legea cu privire la asigurarea egalităţii garantează asigurarea posibilităţii participării persoanelor cu dizabilităţi în toate domeniile vieţii fără discriminare, în egală măsură ca ceilalţi membri ai societăţii, de facto, prevederile sunt ignorate. Nici o persoană cu dizabilităţi de vedere nu a fost asigurată cu mijloace tehnice de corecţie optică şi ajutor vizual. Statul nu prestează astfel de servicii pentru persoane cu deficiențe de vedere.

Cu toate că, ***Planul de acţiuni pe anii 2015-2017 pentru implementarea Programului de dezvoltare a educaţiei incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020***[164]prevede asigurarea accesului la informaţie şi mijloacele de comunicare, inclusiv la tehnologiile şi sistemele informatice şi de comunicaţii, al copiilor şi tinerilor cu dizabilităţi din instituţiile de învăţământ (alfabetul Braille, limbajul mimico-gesticulat etc.) şi elaborarea auxiliarelor didactice în conformitate cu nevoile copiilor şi tinerilor cu deficienţe severe, la moment, elevii care studiază în instituţiile generale de învăţământ au acces limitat la manuale editate în alfabetul Braille.[165] MECC afirmă că „de manuale gratuite beneficiază toţi elevii din instituţiile de învăţământ special. Pentru copiii cu deficiențe severe de vedere, unele conţinuturi din manuale sunt tipărite în limbajul Braille de cadrele didactice din instituţiile de învăţământ."[166].

Un alt aspect, este politica publică de reorganizare și optimizare a instituțiilor de învățământ. Din cauza insuficienței surselor financiare și întru implementarea politicii publice de dezinstituționalizare, pe parcursul a mai multor ani, diferite școli speciale destinate copiilor cu dizabilități au fost închise. Situația în cauză nu ar fi fost în detrimentul copilului, dacă ar fi fost create condiții suficiente și eficiente în comunitate pentru copiii respectivi.

Reiterăm, faptul că Convenția ONU cu privire la drepturile copilului stipulează expres că orice acțiune care vizează copilul trebuie să urmărească interesul superior al copilului, adică bunăstarea acestuia.

[164]http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=362471;
[165]http://www.investigatii.md/ro/investigatii/discriminare/autoritatile-se-fac-a-nu-vedea-problemele-nevazatorilor;
[166]Scrisoarea MECC nr.02/15-3997 din 02.08.2017 adresată Avocatului Poporului pentru protecţia drepturilor copilului;

În cadrul unei întruniri cu primarii din raionul Cahul a fost discutată problema dezinstituționalizării copiilor care învață în Şcoala-internat specială pentru copii surzi şi hipoacuzici din Cahul în legătură cu intenția autorităților de a închide această instituție de învățământ.

Cei prezenți la reuniune au apreciat negativ perspectivele elevilor din această școală după închidere, menționând că instituția de învățământ asigura educația și instruirea elevilor din partea de sud a Moldovei, iar politica dezinstituționalizării în condițiile în care nu sunt asigurate măsurile de realizare a dreptului la educație incluzivă, vine în detrimentul interesului superior al copilului. Încă o dată a fost menționat faptul că orice reformă, mai ales cele care privesc copiii, trebuie să fie elaborată și asigurată atât practic cât și financiar. Închiderea acestei instituții de învățământ unde au fost adunate cadre didactice specializate, care dețin experiență bogată de activitate cu copiii hipoacuzici și surzi este o greșeală în condițiile în care măsuri eficiente și plauzibile de incluziune pentru acești copii nu au fost create.

În anul 2017 Ombudsmanul Copilului a continuat să monitorizeze situaţia copiilor plasaţi în Casele-internat pentru copii cu deficienţe mintale Orhei şi Hâncești în proces de dezinstituţionalizare. Rezultatele monitorizării, constatările și recomandările Ombudsmanului pentru autoritățile publice au fost incluse în studiul tematic „***Evaluarea situaţiei copiilor plasaţi în Casele-internat pentru copii cu deficienţe mintale Orhei şi Hâncești în proces de dezinstituţionalizare***[167]”.

În cadrul monitorizării s-a constatat că situația în aspectul condițiilor de trai și îngrijire a copiilor din aceste instituții este relativ bună, la capitolul reabilitare și incluziune socială există serioase deficiențe care urmează a fi lichidate.

Analizând statutul de personal al instituțiilor vizate a fost constatat că acestea nu dispun de specialiști (psiholog și/sau psihoterapeut) competenți să desfășoare terapii psiho-comportamentale cu copiii-beneficiari. Literatura de specialitate și bunele practici demonstrează că orice deficiență mentală diagnosticată necesită un tratament specific, diferențiat, ceea ce presupune terapii psihologice individualizate. Terapiile psihologice și consilierile specializate sunt extrem de necesare în procesul de integrare socială a acestor

[167] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_diz_2017_red.pdf;

copii. În studiul menționat mai sus, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția la obiectivul propriu-zis al acestor instituții psihoneurologice și anume de a presta servicii în regim de plasament planificat temporar copiilor cu dizabilităţi mintale în scopul recuperării, reabilitării, (re)integrării sociale şi familiale ale acestuia. Din aceste considerente se insistă asupra perfecționării statutului de personal și stabilirii unui program individual de reabilitare eficient pentru fiecare copil aflat în astfel de instituții.

Dezactivarea, fără temei judicios, a poliței de asigurare medicală obligatorie la 50 de beneficiari odată cu atingerea vârstei majoratului, a fost o altă problemă sistemică identificată în cadrul monitorizării. Situația existentă, apreciată de către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului ca încălcare a dreptului la sănătate, crea riscul imposibilității de acordare, în caz de necesitate, a asistenței medicale conform Programului Unic de asigurare medicală obligatorie[168] . În urma intervenției Ombudsmanului Copilului, la 08 noiembrie 2017 între MSMPS și Compania Națională de Asigurări în Medicină a fost încheiat Acord (nr.33/17/01-24/10) privind transmiterea listelor de evidență nominală a persoanelor neangajate asigurate de Guvern, fapt care a creat premize pentru soluționarea problemei.

O altă chestiune importantă care constituie o preocupare majoră și care cere o soluționare urgentă, este stoparea în unele raioane ale țării a plaților prestațiilor sociale (alocație de invaliditate, compensație la transport) pentru copiii cu dizabilități care sunt plasați în serviciul social Asistența Parentală Profesionistă. Autoritățile competente justifică aceste acțiuni prin faptul că statutul beneficiarilor acestui serviciu este similar cu cel al copiilor aflați la întreținerea deplină a statului..

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția că astfel de acțiuni sunt abuzive, în condițiile în care ele nu sunt reglementate legal și în acest context a expediat acte de reacționare relevante în adresa factorilor de decizie. Mai mut ca atât, conform aprecierii date de reprezentanții Direcției de asistență socială și protecție a familiei, prestațiile sociale menționate nu acoperă toate necesitățile copiilor cu dizabilități

În opinia Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, lipsa unui indicator clar care să arate cu precizie minimul de existență a unui copil cu dizabilitate este un impediment pentru evaluarea necesităților reale ale copiilor cu dizabilități. Cunoașterea acestor necesități este un factor determinant pentru elaborarea politicilor publice relevante și eficiente de protecție a copiilor cu necesități speciale. Problema a fost abordată de către Ombudsmanul

[168] Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, nr.1585 din 27.02.1998, articolul 4 alineatul (4);

Copiilor încă din anul 2013[169], însă până în prezent autoritățile nu au întreprins nici o măsură în acest sens.

Pentru a asigura respectarea drepturilor copiilor cu dizabilități, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului înaintează următoarele **RECOMANDĂRI**:

- Să se țină cont de interesul superior al copilului și opinia acestuia în toate acțiunile întreprinse în vederea asigurării respectării drepturilor copiilor cu dizabilități;
- Să fie asigurate prestații sociale pentru toți copiii cu necesități speciale;
- Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei să planifice cheltuielile și să repartizeze mijloacele financiare reieșind din numărul de copii cu dizabilități și necesitățile acestora;
- Să fie elaborat un mecanism eficient de colectare a datelor statistice dezagregate (după tipul de dizabilitate, vârsta, severitatea dizabilității, locul de trai ș.a.) al persoanelor/copiilor cu dizabilități;
- Să fie elaborată o formulă de calcul a minimului de existență a persoanelor/copiilor cu dizabilități; De dezvoltat abilitățile psihologilor din cadrul Centrului Republican de Asistență Psihologică în oferirea terapiei cognitiv-comportamentale necesare tuturor copiilor cu dizabilități;
- De asigurat toate instituțiile psihoneurologice cu cadre calificate de psihologi și psihoterapeuți, precum și alte instituții al căror obiectiv este reabilitarea psiho-socială a copilului.

[169] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_temat.pdf , Studiul tematic „Monitorizarea nivelului de trai a familiilor în care există persoane cu dizabilităţi severe, ce necesită îngrijire din partea unei terţe persoane”;

DREPTUL LA OPINIE ȘI LIBERTĂȚILE CIVILE

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului prevede în articolele 12-17 drepturile și libertățile civile ale copilului, prin care statul parte se obligă să nu limiteze dreptul copilului la exprimarea opiniei și voinței sale, dreptul de a obține și difuza informații și de a-și exprima opiniile, dreptul copilului la libertatea de gândire, conștiință și religie și dreptul copilului de a se întâlni cu alții și de a înființa sau adera la asociații, cu excepția cazurilor când exercitarea acestor drepturi va dăuna vieții, sănătății sau nu va fi exercitată în interesul superior al copilului.

La nivel național, prevederile articolului 40 din Constituția Republicii Moldova stabilește că „Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme".

De asemenea, Legea cu privire la protecţia copiilor împotriva impactului negativ al informației Nr.30 din 07.03.2013, în articolul 3, stipulează: „Se consideră informaţie cu impact negativ asupra copiilor informaţia accesibilă public: care încurajează comportamente ce jignesc demnitatea umană; care relatează batjocorirea sau înjosirea unui om ori a unui grup de oameni în legătură cu originea etnică, apartenenţa naţională, rasială, sexuală, în legătură cu boala, starea socială, limba vorbită, religia practicată, convingerile sau opiniile împărtăşite; care prezintă fenomene paranormale înscenate astfel încât să producă impresia realităţii;".

Recomandările Comitetului ONU prevăd următoarele acțiuni, pe care trebuie să le realizeze Republica Moldova:

- Să ia măsuri pentru a asigura adoptarea și implementarea eficientă a legislaţiei care recunoaște dreptul copilului de a fi ascultat în procedurile juridice și administrative relevante, inclusiv prin crearea unor sisteme și/sau proceduri pentru respectarea acestui principiu de către asistenţii sociali și instanțele de judecată;
- Să creeze seturi de instrumente pentru consultarea publică privind elaborarea politicii naţionale, astfel ca aceasta să fie standardizată la un nivel înalt de incluziune și participare, inclusiv prin implicarea Consiliului Naţional Consultativ al Copiilor și a consiliilor consultative locale ale copiilor și prin consultare cu copiii în privința aspectelor care îi afectează;
- Să continue desfăşurarea programelor și a activităților de sensibilizare care promovează participarea semnificativă și abilitată a tuturor copiilor în familie, comunitate și școală, inclusiv în consiliile elevilor;

Analizând concordanța legislației naționale cu standardele internaționale, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului observă că potențialul copiilor nu este valorificat pe scară largă, deoarece statul recunoaște sau investește insuficient în măsurile necesare pentru ca aceștia să se bucure de drepturile și libertățile lor civile. Datele dezagregate în funcție de vârstă, sex și dizabilitate nu sunt disponibile pe majoritatea segmentelor pentru persoanele interesate, pentru a identifica lacunele și a sprijini alocarea resurselor adecvate pentru copii. Politicile generice în domeniul protecției drepturilor și libertăților civile destinate copiilor sau tinerilor nu reușesc adesea să-i abordeze în toată diversitatea lor și corespund într-o măsură insuficientă obiectivului de garantare a realizării drepturilor copiilor. Costurile inacțiunii și eșecului sunt mari: fundamentele stabilite în timpul copilăriei în ceea ce privește securitatea emoțională, exprimarea opiniei, libertatea de asociere, libertatea de gândire și religie, sunt importante nu numai pentru dezvoltarea optimă individuală, ci și pentru prezenta si viitoarea dezvoltare sociala si economica.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului subliniază că dreptul de a exprima liber opinia și de a ține cont în mod corespunzător de aceasta (articolul 12) este o obligațiune fundamentală a statului în realizarea drepturilor copiilor în toate domeniile. Autoritățile publice trebuie să se asigure că, copiilor li se oferă o șansă reală de a-și exprima liber opinia cu privire la toate aspectele care îi afectează, în special în cadrul familiei, în școală și în comunitățile lor. Pentru ca minorii să poată exercita în siguranță și în mod corespunzător acest drept, autoritățile publice, părinții și alți adulți care lucrează cu sau pentru copii trebuie să creeze un mediu bazat pe încredere, schimbul de informații, capacitatea de a asculta și de a da dovadă de orientare favorabilă, adolescenții participând în mod egal inclusiv la procesele de luare a deciziilor.

De asemenea, Ombudsmanul copilului indică faptul că statul trebuie să introducă măsuri care să garanteze copiilor dreptul de a-și exprima opinia cu privire la toate aspectele care îi interesează, în funcție de vârsta și maturitatea lor, și să se asigure că li se acordă o pondere corespunzătoare, deciziile privind educația, sănătatea, sexualitatea, viața de familie și procedurile judiciare și administrative. Statul trebuie să se asigure că adolescenții sunt implicați în elaborarea, implementarea și monitorizarea tuturor politicilor, serviciilor și programelor relevante care afectează viața acestora, la școală și la nivel comunitar, local, național și internațional. Mediul on-line oferă oportunități semnificative emergente pentru consolidarea și extinderea angajamentului lor. Măsurile ar trebui să fie însoțite de introducerea unor mecanisme sigure și accesibile în materie de reclamații și căi de atac astfel, încât autoritățile naționale să poată acorda un răspuns comprehensiv asupra reclamațiilor formulate de adolescenți și de accesul la servicii juridice subvenționate sau gratuite și la alte asistențe adecvate.

Referitor la dreptul de a-și exprima opinia, Ombudsmanul Copilului constată o încălcare a acestui în acest drept și în situația când copiilor li se administrează un tratament medical, fără a li se comunica cel puțin informațiile generale despre sănătatea lor și despre tratamentul administrat.

Cunoașterea opiniei copilului este imperativă pentru Ombudsmanul Copilului și în acest scop pe parcursul anului 2017 a avut mai multe întruniri cu copii. La aceste întruniri a fost consultată opinia copilului pe marginea mai multor subiecte:

1. Întâlniri în cadrul instituțiilor de învățământ din țară, în anul 2017 ombudsmanul s-a întâlnit cu peste 2300 de copii de diferite vârste[170].
2. Întâlniri la Biblioteca Națională pentru copii „Ion Creangă", Chișinău. Copiii au menționat că ar dori ca adulții să aibă mai multă încredere în ei, să manifeste mai mult respect pentru părerea lor și să îi implice mai mult în procesele de luare a deciziilor. Copiii doresc să participe activ la luarea deciziilor în ceea ce-i privește și să aibă certitudinea că opiniile lor sunt respectate.
3. Forumuri de discuție cu temele: ,,Participarea copiilor și adolescenților în procesul de raportare şi monitorizare a Convenției ONU pentru drepturile copilului – provocări și implicarea autorităților publice" și „Implicarea copiilor și tinerilor în monitorizarea Recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului"[171], la care s-a discutat despre opinia privind cele mai încălcate drepturi și unde copiii au vorbit cu reprezentanți ai unor autorități publice despre problemele cu care se confruntă, despre respectarea drepturilor lor prin prisma Recomandărilor înaintate de Comitetul ONU pentru drepturile copilului.
4. Atelierul de lucru ,,Democrație din copilărie" din cadrul Zilei Internaționale a Democrației la Parlamentul Republicii Moldova, unde copiii au discutat despre modalitățile de implicare ale fiecărui cetățean în procesele democratice, despre

[170] Liceul Teoretic din Varnița, r.Anenii-Noi, Liceul Teoretic „Mihai Eminescu" din Anenii-Noi, Liceul Teoretic „Petre Ștefănucă", r.Ialoveni, Liceul Teoretic ,,Mircea Eliade", Nisporeni, Liceul Teoretic „Hyperion" din satul Gura-Galbenei, raionul Cimișlia., Liceul teoretic „Dimitrie Cantemir" din orașul Cantemir, Liceul Teoretic „Constantin Spătaru" din orașul Leova, Gimnaziul-internat nr.3 din Chișinău, Liceul teoretic „Ștefan Vodă" din Ștefan Vodă, Școala pentru copii hipoacuzici nr.12 din Chișinău, Liceul teoretic „N.Iorga".Chișinău, Liceul Teoretic „Onisifor Ghibu" din Chișinău , Liceul Teoretic „Ion Creangă" din Chișinău, Liceul Teoretic ,,Orizont" din Chișinău Liceul Teoretic „Principesa Natalia Dadiani" din Chișinău, Liceul teoretic „George Coșbuc" Liceul teoretic „A.Mateevici" din Dondușeni, Gimnaziile satelor Stoicani și Slobozia Cremene din raionul Soroca, Gimnaziul ,,Vasile Pîrvan" din comuna Goteşti, r. Cantemir, Liceul „Ștefan Vodă" din orașul Ștefan Vodă, Liceul Teoretic „Ion Vatamanu" din orașul Strășeni și Liceul Teoretic din satul Puhoi, raionul Ialoveni., Gimnaziul nr.2 din Bălți, Gimnaziul „Sergiu Moraru" din satul Obreja Veche, raionul Fălești, Liceul Teoretic „Olimp" din Sîngerei, Liceul Teoretic ,,Alexandr Pușkin" și Liceul Teoretic ,,Mihai Eminescu" din orașul Ungheni, Gimnaziul „Dumitru Matcovschi" din Vadul-Rașcov, raionul Șoldănești, Gimnaziul din satul Izbiște, raionul Criuleni.

[171] http://ombudsman.md/ro/content/forumul-de-discutie-al-ombudsmanului-cu-copiii-din-moldova-la-editia-doua

micșorarea vârstei pentru exercitarea dreptului la vot, de la 16 ani. Copiii au exprimat diferite opinii pro și contra în aria discuției propuse.

5. „Ziua Ușilor Deschise". În contextul Zilei Internaționale a Copilului, la 01 iunie, Ombudsmanul Copilului organizează tradițional această acțiune.
6. Tombola „Cunoaște-ți drepturile!" unde copiii au vorbit despre drepturile copilului și modalităților de apărare a acestor drepturi, reieșind din importanța dezvoltării personalității în spiritul demnității, libertății, egalității și solidarității și au câștigat cadouri.
7. Anticafeneaua de la Bălți, la care s-au abordat doar subiectele care țin de opinia copilului cu referire la dreptul de acces la justiție, dreptul la viața privată și libera exprimare, dreptul la libera circulație, dreptul la integritate fizică și psihică, dreptul la proprietate, dreptul la educație, dreptul la muncă și formele răspunderii juridice.

În cadrul discuțiilor copiii au manifestat interes deosebit față de subiectul ce ține de opinia lor în procesul de luare a deciziilor în ceea ce privește conținutul programelor școlare, în special a cursurilor opționale pe care le frecventează, precum și în ce măsură cred ei că le este asigurat un mediu sigur și lipsit de discriminare, fără violență în spațiul virtual (în special pe rețelele de socializare), etc.

În afară de aceste acțiuni realizate la inițiativa Ombudsmanului Copilului, copiii participanți la forum, la rândul lor, s-au angajat în diseminarea informației cu privire la drepturile copiilor, precum și evaluarea opiniei colegilor referitor la luarea acesteia în calcul de către autoritățile și instituțiile publice în procesul de luare a deciziilor.

O elevă din Chișinău, voluntara Vlada Șimon, a realizat în școala sa, Liceul „Mihai Viteazul", o evaluare a opiniei copiilor referitor la respectarea drepturilor copiilor. Pentru aceasta a elaborat împreună cu Ombudsmanul Copilului un chestionar care a fost propus spre completare la 160 de copii din liceul în care învață. Rezultatele chestionarului au fost următoarele:

Conform acesteia, la prima întrebare *„Cunoşti despre existența Avocatului Poporului pentru Protecția Drepturilor Copilului din Republica Moldova?"* 79% dintre elevii din clasa a opta au răspuns „da", iar 21% nu cunoșteau nimic despre Ombudsmanul Copiilor.

Elevii din clasa a noua cunoșteau 40%, iar 60% nu cunoșteau; în clasa a șasea 91% de copii au declarat că știu despre Avocatul Poporului, și numai 9% - că nu știu. Motivul fiind că autoarea sondajului organizase anterior discuții privind activitatea Ombudsmanului.

La întrebarea *„Cunoşti cum să te adresezi Avocatului Poporului pentru protecția Drepturilor Copilului?"* au fost propuse 4 variante de răspuns. Cei mai mulți copii (60%-70%) au spus că știu despre Linia Verde a telefonului copilului - 0800 11 116. Destul de mulți (40%-60%) au

spus că știu că pot adresa o cerere la Ombudsmanul Copiilor, iar 20%-40% din copii au spus că nu cunosc cum să se adreseze la Avocatul Copilului.

La întrebarea *„Cum consideri, care sunt cel mai frecvent drepturi ale copilului încălcate?”* au fost propuse 4 variante de răspuns: *dreptul la educație, dreptul la opinie, dreptul la sănătate, dreptul la odihnă.* Copiilor li s-a propus să explice și de ce este încălcat dreptul. Copii au indicat diferite cauze: Dreptul la educație, din punctul lor de vedere, este încălcat, deoarece unii copii cresc în familii sărace care nu le pot oferi șanse egale. Dreptul la sănătate, este încălcat, în opinia copiilor, deoarece medicina este cu plată și nu toți își pot permite investigații scumpe. Dreptul la odihnă, în opinia copiilor, este încălcat pentru că copiii sunt obligați să facă mai mult decât ar trebui, inclusiv și teme mai multe. Dreptul la opinie, consideră copii că nu este respectat deoarece, deși adulții întreabă opinia copiilor, ei nu țin cont de opinia celor mici, adesea chiar o neglijează.

La întrebarea *„Ce ar putea face adulții ca aceste drepturi să nu fie încălcate?”* copii au spus că adulții trebuie să se intereseze mai mult de opinia copiilor, să întrebe de specialiști ce soluții sunt bune pentru copii și toate acestea luând în considerație real opinia copiilor.

La întrebarea „*Ce ai putea schimba tu?”* copii au avut 3 poziții: o parte din ei (50%-60%) au spus ca nu știu ce ar putea schimba, 20% au spus că oricum nu vor schimba nimic, deoarece nu sunt auziți de adulți, ceilalți, aproximativ 20% au spus că pot să-i facă pe maturi să audă opinia lor.

Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului apreciază foarte înalt inițiativele și implicarea copiilor în activitățile de promovare a drepturilor copilului. Aportul fiecărui copil este prețios prin faptul că este dovada educării tinerii generații în spiritul respectului pentru drepturile omului. Este important de a discuta cu copiii pe înțelesul lor despre drepturile copilului.

O altă problemă analizată de Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, ține de articolul 13 din Convenție, care afirmă că, copiii au dreptul la libertatea de exprimare și că exercitarea acestui drept poate fi supusă numai restricțiilor prevăzute la articolul 13 alineatul (2). Obligația părinților și a persoanelor care îi îngrijesc constă în faptul ca să le ofere orientări adecvate în funcție de capacitățile în evoluție copiilor. Copiii au dreptul să caute, să primească și să împărtășească informații și idei și să folosească mijloacele de diseminare a acestora, inclusiv vorbirea, scrisul și limbajul semnelor și o expresie non-verbală ca imagini și obiecte de artă. Mijloacele de exprimare includ, de exemplu, cărți, ziare, broșuri, afișe, bannere, mass-media digitale și audiovizuale, precum și îmbrăcămintea și stilul personal.

Ombudsmanul Copilului mai atrage atenția asupra respectării dreptului copilului la apartenență religioasă. Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului îndeamnă statul să întărească mecanismele de implementare ale articolului 14 al Convenției, care subliniază dreptul

copilului la libertate religioasă și recunoaște drepturile și îndatoririle părinților sau a reprezentanților legali de a orienta copilul într-o manieră compatibilă cu interesul său superior și capacitățile sale evolutive (a se vedea și articolul 5 din Convenție). Cu alte cuvinte, copilul trebuie să exercite dreptul la libertatea religioasă, nu părintele, iar rolul parental se diminuează în mod progresiv, concomitent cu maturizarea copilului, acesta dobândind un rol din ce în ce mai activ în exercitarea alegerii pe parcursul adolescenței. Libertatea religioasă ar trebui respectată în școli și în alte instituții, inclusiv în ceea ce privește alegerea de a participa la orele de instruire religioasă, iar discriminarea pe motivul convingerii religioase ar trebui interzisă.

O altă problemă monitorizată de Ombudsmanul Copilului o reprezintă ***dreptul copilului de a se asocia și de a participa la manifestații pașnice***. Pe parcursul anului 2017 Ombudsmanul Copilului a atenționat de mai multe ori autoritățile publice și părinții cu privire la fenomenul implicării copiilor în manifestații politice[172]. În opinia Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului, copiii au dreptul să participe la reuniuni, dacă acestea sunt pașnice, dacă participarea la aceste evenimente nu prezintă pericol pentru viață și sănătatea copiilor și dacă nu se aduce atingere demnității acestora. În mod obligatoriu copiii trebuie să fie însoțiți de către părinți/reprezentați legali. Conform prevederilor din art. 3, 13, 14 și 17 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, toate acțiunile privind copilul trebuie să ia în considerație ansamblul intereselor superioare ale acestuia. Astfel, autoritățile statului, persoanele publice și private, cât și alte entități din domeniu trebuie să se asigure că orice acțiune organizată este în concordanță cu respectarea interesului superior al copilului.

Respectarea dreptului la întrunire și asociere este unul de o anvergura deosebită pentru dezvoltarea copiilor. Statul ar trebui să garanteze dreptul adolescenților la libertatea de asociere și la întrunirea pașnică în toate formele sale, cu condiția de respectare a restricțiilor definite în articolul 15 alineatul (2) din Convenție, inclusiv prin acordarea de spații și condiții sigure pentru copii. Recunoașterea juridică ar trebui acordată adolescenților pentru a-și înființa propriile asociații, cluburi, organizații, parlamente și forumuri, atât în școală, cât și în afara școlii, să formeze rețele on-line, să se alăture partidelor politice și să se alăture sau să formeze propriile sindicate. De asemenea, ar trebui introduse măsuri pentru a proteja apărătorii drepturilor omului, adolescenți, în special fetele, care se confruntă adesea cu amenințări și violență specifice sexului.

Copiii au mai atras atenția Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului și asupra faptului că le este încălcat dreptul consacrat la articolul 17 din Convenție „Accesul la informarea corespunzătoare”. Statul trebuie să asigure difuzarea informațiilor pentru copii, conform vârstei și dezvoltării acestora. În cadrul întâlnirilor, copiii au menționat că nu există

[172] http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-atentioneaza-organizatorii

emisiuni radio și de televiziune, educative, dezvoltative și culturale, care ar fi corespunzătoare vârstei lor și care ar avea scop contribuirea la dezvoltarea acestora. Copiii au vorbit despre nocivitatea informației difuzate prin mijloacele media, precizând nu prezintă o sursă de informare și educație.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului atrage atenția autorităților publice responsabile de coordonarea activității mass-media la obligația statului de a asigura în mod prioritar difuzarea la posturile de televiziune/radio naționale a emisiunilor pentru copii și cu implicarea copiilor.

De asemenea Ombudsmanul Copiilor revine la problema accesului la informație pentru copiii cu dizablități. În acest context Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului aduce la cunoștință opinia copiilor cu dizabilități de care a luat act la mai multe întâlniri cu acești copii, care au menționat lipsa de adaptare rezonabilă pentru situația și dizabilitatea lor la toate posturile de televiziune difuzate la noi în țară, lipsește traducerea în limbajul semnelor sau titrarea emisiunilor informative, de știri, dezvoltative și de divertisment, nu există adaptare pentru contentul orientat spre interesul copiilor, nu există cărți și alte materiale pentru copii în Braille. Această situație critică diminuează semnificativ accesul copiilor cu dizabilități la informație, creează condiții pentru discriminarea lor pe criteriu de dizabilitate, le diminuează șansele de integrare socială. Atâta timp cât statul nu creează condiții pentru adaptarea rezonabilă pentru persoane cu dizabilități, nu putem vorbi despre succesul integrării sociale a persoanelor cu dizabilități și a copiilor în special. Ombudsmanul Copiilor insistă asupra aspectelor menționate mai sus anume din perspectiva importanței pe care o capătă în ultimul timp comunicarea eficientă și reușită. Or, în cazul lipsei de adaptare, în afara proceselor de dialog social eficient rămâne un număr semnificativ de copii, cei cu dizabilități, care rămân să existe în sistemul său închis, fără a fi incluși în circuitul universal al dialogului social.

Ombudsmanul Copilului ***recomandă*** statului să aloce suficiente resurse financiare și umane, care să permită autorităților îndeplinirea, în mod eficient, a obligațiilor ce le revin, conform normelor prevăzute de Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, pe segmentul respectării drepturilor și libertăților civile ale copilului.

PROTECȚIA FAȚĂ DE ABUZ ȘI NEGLIJARE

Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, conform prevederilor articolului 19, complementează dreptul copilului de a fi protejat de abuz și neglijare, iar în temeiul articolului 37 garantează protecție împotriva tratamentelor și pedepselor corporale aspre și chinuitoare, degradante și inumane, totodată, potrivit articolului 39 este reglementată obligația statului de a întreprinde măsuri pentru refacerea fizică și psihologică a copiilor care au fost victime[173].

Convenţia privind protecţia copiilor împotriva exploatării sexuale şi a abuzurilor sexuale (Convenţia de la Lanzarote) prevede: „Prevenirea şi combaterea exploatării sexuale şi abuzurilor sexuale comise asupra copiilor; protejarea drepturilor copiilor care sunt victime ale exploatării sexuale şi ale abuzurilor sexuale; promovarea cooperării la nivel naţional şi internaţional împotriva exploatării sexuale şi abuzurilor sexuale comise asupra copiilor."

Obligația statului de a ocroti inviolabilitatea persoanei copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violenţă fizică şi psihică se stipulează și prin *Legea privind drepturile copilului*[174] și *Codul Educației*[175].

Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului în Observaţiile finale indică obligațiile statului: „Să creeze mecanisme, proceduri și orientări pentru a asigura raportarea obligatorie a cazurilor de abuz sexual și exploatare sexuală a copiilor și să asigure anchetarea în mod eficient a actelor de abuz sexual și exploatare sexuală și aducerea în fața justiţiei a celor vinovaţi de astfel de acte, inclusiv din instituţiile de aplicare a legii" și „Să consolideze implementarea mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenţei și monitorizării copiilor victime și potenţiale victime ale violenţei, neglijării, exploatării și traficului, aprobat în 2014, prin asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate ".

Protecția copiilor față de abuz și neglijare este mereu în vizorul Avocatul Poporului pentru protecţia drepturilor copilului, iar constatările la acest subiect au fost relatate și în ***Raportul alternativ*** prezentat Comitetului ONU pentru drepturile copilului și anume: numărul mare de copii supuși abuzului și neglijării, inclusiv abuzului psihologic, atât la domiciliu, în instituţii, cât și la școală, precum și de lipsa asistenței pentru copiii victime ale abuzului și neglijării. Ombudsmanul a atras atenţia și asupra creşterii incidenței abuzului sexual și exploatării sexuale a copiilor, inclusiv în familie și în special în rândul fetelor, precum și inacțiunea specialiștilor în aplicarea legii și anchetarea cazurilor.

[173] http://ombudsman.md/sites/default/files/conventia_ro.pdf
[174] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311654
[175] http://lex.justice.md/md/355156/

Amploarea fenomenului violenţei a fost confirmată și de către copii la întâlnirile cu Ombudsmanul lor. Pe parcursul anului, Avocatul Poporului pentru protecţia drepturilor copilului s-a întâlnit cu copii din diferite localităţi ale ţării şi o bună parte dintre ei au recunoscut că sunt supuşi violenţei. Acelaşi aspect l-au indicat şi copiii şi tinerii care au participat la forumurile de discuţie cu genericul „Prevenirea și eliminarea violenței în familie și în școală: abordarea multidisciplinară a fenomenului" organizate pe parcursul anului 2017 de comun cu Parlamentul Republicii Moldova, societatea civilă și autoritățile publice locale[176], în opt raioane ale țării.

În cadrul forumurilor Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a vorbit despre obligația statului de a proteja copiii împotriva abuzului, subliniind că violenţa reprezintă o încălcare concomitentă a mai multor drepturi ale copilului: dreptul la integritate fizică, demnitate umană şi protecţia copilului prevăzute de lege. Ombudsmanul a menționat că autoritățile trebuie să-și consolideze eforturile pentru a se asigura că toți copiii sunt protejați împotriva violenței în familie, la școală și în societate. Prevenirea și combaterea violenței față de copii este unul dintre cele mai importante misiuni ale statului. Aceasta poate afecta în mod grav bunăstarea copilului, dezvoltarea personală şi interacţiunea socială. Înlocuirea practicilor violente cu metode educaţionale pozitive, respectarea copilului în locul umilirii lui, renunţarea la indiferenţă şi acceptare faţă de violenţa împotriva copiilor sunt doar câteva dintre practicile ce trebuie înrădăcinate în societate pentru a înlătura acest fenomen. În acest sens, trebuie consolidat mecanismul intersectorial a cărui sarcină este identificarea și protecția copilului aflat în situație de risc. Nu în ultimul rând, școlii îi revine o responsabilitate majoră în educarea şi formarea la elevi a atitudinilor şi comportamentelor non-violente, inclusiv în mobilizarea părinților și comunității locale pentru implicarea mai activă în rezolvarea actelor de violență și diminuarea cauzelor ce le declanșează.

Ombudsmanul este de părere că sunt necesare mai multe campanii de informare a copiilor cu privire la instituţiile şi organizaţiile care oferă servicii şi consultanţă pe probleme de violenţă. Promovarea legislaţiei care oferă protecţie victimelor violenţei în familie, abuzului sexual şi traficului, informarea tinerilor cu privire la efectele negative (pe termen mediu şi lung) ale violenţei etc. Nu mai puțin importantă este susținerea copiilor victime ale violenței, încurajarea acestora pentru a vorbi despre faptele de violență, cât și acordarea suportului necesar de reabilitare psihologică.

Aceste aspecte au fost semnalate și de copiii participanți la forum. Ei au mai vorbit despre măsurile care, în opinia lor, pot fi întreprinse pentru a reduce riscul supunerii copiilor la

[176] http://ombudsman.md/ro/content/forumul-de-discutie-al-avocatului-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-cu-copiii, http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-participat-la-cel-de-al-doilea, http://ombudsman.md/ro/content/ombudsmanul-copiilor-prezent-la-cel-de-al-cincilea-forum-impotriva-violentei-desfasurat-la, http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-poporului-pentru-protectia-drepturilor-copilului-participat-la-cel-de-al-patrulea

toate formele de abuz. Printre cele propuse se numără restricționarea accesului străinilor în instituțiile de învățământ, instalarea camerelor de supraveghere, crearea locurilor pentru recreere în școală, instruirea copiilor în ceea ce privește relaţionarea pozitivă şi soluţionarea paşnică a conflictelor, dar și cum să reacționeze atunci când sunt martori la cazurile de violență.

Copiii, la îndemnul Ombudsmanului, au efectuat mai multe sondaje în rândul elevilor din instituțiile în care învață. Analizând sondajele, constatăm că 70% din cei chestionați au menționat că forma cea mai frecventă de pedeapsă la care sunt supuși în familie este agresiunea morală. Copiii sunt pedepsiți pentru note rele obținute la școală, neglijarea responsabilităților casnice și neascultarea părinților. Agresiunea morală și cea psihologică sunt formele de pedepse cele mai răspândite în școală. Conform spuselor elevilor, aceștia sunt pedepsiți pentru temele nefăcute, discuții în timpul orelor și atitudine nerespectuoasă față de profesori. În urma sondajelor efectuate, copiii au stabilit că cel mai sigur mediu pentru copil rămâne familia, în timp ce mediul on-line este perceput drept cel mai nesigur.

Copiii au venit și cu unele recomandări privind asigurarea instituțiilor de învățământ cu psiholog și cu medic. Copiii doresc ca discuțiile dintre părinte și diriginte să fie individuale și să le fie asigurată confidențialitatea. Desfășurarea mai multor campanii de informare legate de siguranța în mediul on-line. La fel, elevii au menționat că își doresc un comportament mai calm din partea profesorilor și părinților și mai multe discuții deschise și sincere prin care li s-ar explica greșelile. Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a susținut recomandările înaintate de copii, menționând că va contribui la implementarea acestora în practică.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a remarcat rolul consiliilor elevilor în prevenirea actelor de violență prin participarea/organizarea activităților care prezintă modalități de a se proteja de pericol și abuz. Copiii au fost încurajați să raporteze cazurile de violență pe care le cunosc și să se implice în acțiuni de voluntariat și susținere a copiilor abuzați. De asemenea, Ombudsmanul Copiilor le-a dat asigurări că va fi sprijinul lor și că le așteaptă apelurile la ***Linia Fierbinte „Telefonul copilului 0 800 11116”***[177].

În cadrul forumurilor, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a subliniat că Oficiul Avocatului Poporului este un mediator între autoritățile statale și cetățeni și a îndemnat copii/ părinții/reprezentanții legali să se adreseze pentru a soluționa problemele și/sau conflictele de care se confruntă în cazul acțiunilor sau inacțiunilor autorităților publice.

[177] http://ombudsman.md/ro/content/avocatul-copilului

Ombudsmanul Copiilor a atenționat de mai multe ori presa, inclusiv la ultima conferință de presă cu tema „Dreptul copilului de a fi protejat împotriva abuzului și violenței”[178] să fie foarte atentă la difuzarea materialelor cu un caracter violent, mai ales cu participarea copiilor, pentru că informaţiile difuzate pot fi dăunătoare pentru sănătatea psihică şi fizică a copiilor, pentru dezvoltarea lor fizică, mintală, spirituală şi morală. De asemenea, difuzarea imaginilor violente cu participarea copiilor reprezintă, de fapt, abuzarea în continuare a copilului care trebuie protejat. Ombudsmanul subliniază că și copiii sunt deranjați de conținutul unilateral și perspectiva negativă a știrilor care îi vizează.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului salută lansarea *Studiului privind experiențele adverse din copilărie și influența lor asupra comportamentelor de risc și problemelor de sănătate la tinerii studenți din Republica Moldova*[179], menționând că este încă un semnal de alarmă asupra prevalenței abuzului fizic, emoțional și sexual în familiile din țară și reiterează necesitatea de conjugare a eforturilor asupra reducerii riscurilor de maltratare a copilului. Ombudsmanul a subliniat că rezultatele studiului sunt îngrijorătoare, acestea demonstrează că experiențele din copilărie influențează de cele mai multe ori negativ comportamentele tinerilor, având ca efect diminuarea capacității de integrare socială. Este necesar să se acorde mai multă atenție prevenirii și depistării precoce a problemelor de care se confruntă copiii.

La 13 decembrie 2017, în cadrul audierilor publice desfășurate în Parlamentul Republicii Moldova [180] cu privire la cazurile de abuz sexual a minorilor, identificate în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a menționat că sistemul de protecție a copilului din țara noastră are carențe esențiale. Lipsa specialistului în protecția drepturilor copilului care trebuie să fie, conform Legii nr. 140 privind protecţia specială a copiilor aflaţi în situaţie de risc, se resimte. Primarul, în calitate de autoritate tutelară locală, nu reușește fizic să țină sub control starea copiilor aflați în situație de risc. În instituțiile de învățământ trebuie introdusă o disciplină la care copiilor să li se vorbească despre relațiile interpersonale, să le dezvolte abilitatea de a comunica, aspect foarte important în evitarea conflictelor. Prezența psihologului în instituții este indispensabilă, întrucât acesta poate să prevină cazurile de abuz asupra copiilor și capacitatea de a comunica despre faptele de abuz. La fel de importantă este educația pe care o primesc copiii acasă, or în țara noastră, nu toți

[178] http://realitatealive.md/live-conferin-a-de-presa-sus-inuta-de-avocatul-poporului-pentru-protec-ia-drepturilor-copilului-maia-banarescu-cu-tema-dreptul-copilului-de-a-fi-protejat-impotriva-abuzului-i-violen-ei---67401.html
[179] http://ombudsman.md/ro/content/maia-banarescu-voi-sustine-continuare-orice-actiune-ce-are-drept-scop-prevenirea-si
[180] Cu ocazia Zilei mondiale de prevenire a abuzului asupra copiilor (19 noiembrie);

părinții sunt pregătiți să le vorbească copiilor despre violență, inclusive despre formele de abuz sexual.

O altă formă de violență față de copil este exploatarea prin muncă. În Moldova există probleme serioase la capitolul protecția copilului de exploatarea prin muncă. Există copii care sunt supuși muncilor grele, periculoase și de durată. Ei sunt antrenați în muncile agricole, din gospodăriile casnice, din industria de construcții, devin frecvent victime ale traficului de ființe umane, sunt atrași în rețele de prestări servicii sexuale și pornografie infantilă, în alte activități ilegale precum cerşetoria, traficul de droguri. Este esențial de subliniat că statul este obligat să se asigure ca nici un copil să nu fie implicat în munci care nu sunt oportune vârstei și dezvoltării acestuia, indiferent dacă acestea sunt de natură familială sau comercială.

După cum s-a menționat, din discuțiile purtate cu copiii în cadrul Forumurilor desfășurate pe parcursul anului, dar și din cadrul întâlnirilor avute cu copiii, specialiștii, părinții, în urma vizitelor de monitorizare, adresărilor parvenite în adresa Ombudsmanului, apelurile la Linia Fierbinte „Telefonul copilului" se constată că fenomenul violenței față de copii este generat de mai mulți factori precum: sărăcia și consumul excesiv de alcool care afectează multe familii socialmente vulnerabile; lipsa de abilități parentale de a educa copiii; tradițiile și stereotipurile din societate care justifică violența; lipsa cunoștințelor la copii despre elementele abuzului și comportamentului abuziv, a modalității și mijloacelor de apărare, indiferența și toleranța din partea societății față de actele de violență privind comunicarea/denunțarea, impactul negativ al informațiilor mijloacelor on-line, incapacitatea mijloacelor mass-media de a relata cazurile de violență.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului apreciază eforturile întreprinse de autoritățile publice prin intensificarea acțiunilor de prevenire a violenței, anunțarea/denunțarea cazurilor de violență, examinarea acestora și protecția victimelor abuzului, dar le consideră insuficiente, rigide și segmentare. Actorii implicați în prevenirea și protecția copilului împotriva violenței, parte a mecanismului intersectorial nu au abilitățile necesare de identificare și asigurare a măsurilor de protecție și suport, circumstanțe care reduce eficiența intervenția acestora. De asemenea, se face resimțită lipsa serviciilor de reabilitare a victimelor și a abuzatorilor dar și lipsa cadrului legal în domeniul de prevenire a comportamentului psiho-emoțional complex al copiilor.

Lipsește o bază unică de date privind actele de violență împotriva copiilor. Actualmente, fiecare entitate publică, ca parte a mecanismului intersectorial, deține informații sub aspectul activității sale, care devin cunoscute doar în limita competenței funcționale. Această constatare este susținută și de reprezentanții societății civile.

Ombudsmanul Copiilor subliniază că există puţine date oficiale care să indice proporţiile reale ale acestui fenomen, fapt datorat ratelor nesemnificative de raportare a cazurilor, mai ales a celor consumate în familie. Violenţa în familie este tradiţional acceptată și de cele mai multe ori are loc în „intimitatea" casei, nefiind percepută ca o încălcare a drepturilor copilului, ci mai degrabă ca o problemă personală. De exemplu, pedeapsa corporală aplicată copiilor ca metodă de disciplinare este adesea considerată un drept al părinţilor şi, din păcate, copiilor continuă să le fie teamă că, dacă vor depune plângeri că au fost supuşi violenţei, nu vor fi luaţi în serios sau profesioniştii la care s-au adresat le vor spune că nu este atât de grav cazul. Unii copii sunt convinşi că profesioniştii la care se vor adresa, vor păstra cazul în secret, dar nu-l vor soluţiona.

Cu regret, în ultimii ani, se constată o creştere a numărului cazurilor de victimizare a copiilor prin acţiuni de atentare la viaţa, sănătatea, dezvoltarea, demnitatea sau moralitatea acestora. În rol de abuzatori figurează în foarte multe cazuri părinţii, reprezentanţii legali sau alte persoane, în a căror grijă se află copiii. Informația prezentată de Inspectoratul General al Poliției, confirmă faptul că pe parcursul anului 2017 numărul copiilor victime ale infracțiunilor crește [181]. Mecanismul intersectorial de colaborare este slab dezvoltat, în mod special pe segmentul ce ține de identificarea familiilor unde persistă violență și de realizare a acțiunilor de prevenire. Este necesar de remarcat și accesul limitat a cetățenilor, în mod special din localitățile mai îndepărtate la informații cu privire la riscurile sociale, la prestatorii de servicii sociale și actorii la care se pot adresa în caz de urgență.

Pentru remedierea situației la acest compartiment Avocatul Poporului pentru drepturile copilului înaintează următoarele **RECOMANDĂRI:**

- Să fie întreprinse măsuri reale și eficiente pentru consolidarea implementării mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii,

[181] Pe 1337 cauze penale (în a. 2016 – pe 908 cauze penale) 1401 (a.2016-961 cauze penale) copiii au devenit victime ale infracţiunilor.
În 332 cauze penale (în a. 2016 - în 211) copiii au fost victime ale infracţiunilor cu caracter sexual, în 52 cazuri (în a.2016 - 34), aceştia au fost abuzaţi în familie (de către tatăl biologic - 8, de concubin – 9, de alte rude - 6 şi de alte rude minore -31).
La fel, este de necesar de menţionat faptul că pe parcursul anului 2017 poliţia a fost sesizată privitor la 302 cazuri de violenţă în privinţa copiilor în mediul familial (în a.2016 - 358), în baza cărora au fost pornite 483 cauze penale (2016-75).
Pentru a asigura protecţia drepturilor copilului, au fost înaintate 177 demersuri pentru emiterea ordonanţei de protecţie (în anul 2016 -114), din ele 136 (în anul 2016 - 91) pentru protecţia victimei părinte şi copil şi 36 (2016-23) pentru protecţia doar a victimei copil.
Un alt compartiment, se referă la cazurile de violenţă în instituţiile de învățământ, poliţia fiind sesizată/s-a sesizat din oficiu în/despre 275 cazuri (2016-202 cazuri) dintre care:
- profesori faţă de elevi – 38/45 cazuri;
- elevi faţă de profesori – 10/6 cazuri;
- între semeni – 227/156 cazuri.
http://mecc.gov.md/ro/content/ziua-internationala-nonviolentei-scoala-cate-cazuri-de-abuz-au-fost-raportate-i-semestru-al

asistenţei și monitorizării copiilor victime și potenţiale victime ale violenţei, neglijării, exploatării și traficului, prin asigurarea resurselor umane *(specialist în protecția drepturilor copilului)*, tehnice și financiare adecvate;

- Anchetarea în mod eficient și operativ a actelor de abuz sexual și exploatare sexuală;
- Să fie extinsă cooperarea la nivel naţional şi internaţional pe domeniul prevenirii și combaterii exploatării sexuale şi abuzului sexual comis asupra copiilor;
- Să se asigure în continuare instruirea necesară a tuturor specialiştilor care lucrează cu și pentru copii, inclusiv instruirea sistematică a personalului care implementează cadrul legal privind prevenirea violenţei în familie;
- Să fie întreprinse măsuri de monitorizare și asigurare ca raportarea cazurilor de abuz şi neglijare a copilului să fie obligatorie realizabilă pentru toate persoanele care lucrează cu și pentru copii, în special copii cu dizabilități;
- Angajarea în fiecare instituţie de învăţământ a unui psiholog, precum și cu o unitate salarială, care va implementa politicile de protecție a drepturilor copiilor în aceste instituții;
- Să fie creată și să funcționeze o bază de date unice privind actele de violență împotriva copiilor;
- Mass-media să atragă atenţia la difuzarea materialelor cu un caracter violent, mai ales a celor cu participarea/implicarea copiilor, informaţiile difuzate să corespundă criteriilor care minimalizează sau exclud aspectele dăunătoare pentru sănătatea psihică şi fizică a copiilor, pentru dezvoltarea lor fizică, mintală, spirituală şi morală;
- Mass-media să renunţe la abordarea senzaţională, îngustă a subiectului în favoarea analizei cazului, a complexităţii fenomenului şi a cauzelor care au provocat situaţia respectivă.
- Să fie promovată/încurajată difuzarea subiectelor pozitive care scot în evidenţă personalitatea copilului şi succesele acestuia;
- Opiniei copilului să fie ascultată și luată în considerație atunci când se iau deciziile care vizează copiii;
- Să fie extins numărul participanților la instruirile din cadrul programelor de educaţie parentală;
- Implicarea societăţii civile şi a mediului privat pentru asumarea programelor de educare pozitivă a copiilor;

ADMINISTRAREA JUSTIȚIEI JUVENILE

În conformitate cu prevederile articolelor 37 și 40 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului și ansamblul de Reguli minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrația justiției pentru minori „Regulile de la Beijing", „statele părți recunosc oricărui copil bănuit, acuzat s-au cu privire la care s-a dovedit o încălcare a legii penale dreptul la un tratament conform cu simțul demnității și al valorii personale, care să întărească respectul său pentru drepturile omului și libertățile fundamentale ale altora și care să țină seama de vârsta sa, precum și de necesitatea de a facilita reintegrarea sa în societate și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate"[182].

Articolele 7 și 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează faptul că nici o persoană nu va fi condamnată pentru o acțiune sau o inacțiune care la momentul săvârșirii nu constituia o infracțiune de asemenea, Convenția garantează pentru orice persoană faptul că cauza sa va fi judecată în mod echitabil, în mod public și **în termen rezonabil**, de către o instanță independentă și imparțială, instituite prin lege[183].

Mai mult, organismele internaționale atrag o atenție deosebită fenomenului de respectare a termenelor rezonabili în cazurile judiciare în care sunt antrenați copiii.

La nivel național legalitatea procedurii judiciare în procesele în care figurează copiii este garantată de prevederile articolelor 21, 26 și 117 din Constituția Republicii Moldova[184] și de Codul Penal. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului consideră că statul și-a îndeplinit în mare parte obligațiunile de conformitate a legislației naționale la rigorile stipulate de organismele internaționale la care Republica Moldova este parte.

Cu toate acestea, Comitetului ONU pentru drepturile copilului a înaintat Republicii Moldova în 2017 câteva observații[185]:

- Absența unui sistem judiciar specializat pentru minori în Statul parte, lipsa legislaţiei privind copiii victime, martori și infractori și lipsa unor facilități de interviu adaptate copiilor în afara capitale;
- Durata detenției preventive, calitatea serviciilor juridice prestate pentru a ajuta copiii aflaţi în conflict cu legea, condiţiile de detenţie, accesul inadecvat la educaţie de calitate, inclusiv formare profesională, relele tratamente, inclusiv bătăile, detenția în izolator și copiii ținuți în instituții de detenție pentru adulți.

[182] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=356341
[183] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=285802
[184] http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731
[185] http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/Countries.aspx?CountryCode=MDA&Lang=EN

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului analizând situația din domeniul justiției, pe segmentul justiției juvenile, constată mai multe aspecte care necesită a fi îmbunătățite. Procedurile urmate în sistemul judiciar național sunt caracterizate de un grad înalt de formalism şi insuficient adaptate la vârsta copilului. Prin reforma sistemului național de justiţie juvenilă din ultima perioadă s-a urmărit limitarea sau chiar evitarea contactului excesiv cu sistemul formal de justiţie, observarea modului în care sunt respectate drepturile omului (şi inclusiv ale copiilor) fiind principala motivaţie a modificărilor aduse legislaţiei penale. Cu toate acestea, Codul de procedură penală cuprinde un summum redus de dispoziţii speciale pentru cauzele în care sunt implicaţi copii care au comis infracțiuni.

Articolul 40 din Convenția cu privire la drepturile copilului subliniază că este de preferat ca aceștia să nu fie supuși procedurilor juridice standard și instituționalizării, prevăzându-se o întreagă gamă de dispoziții, precum cele referitoare la îngrijire, orientare și supraveghere, la îndrumare, la perioadele de probă, la plasamentul familial, la programe de educație generală și profesională și la soluții alternative celor privind îngrijirea într-un cadru instituțional, pentru a asigura copiilor un tratament în interesul bunăstării lor și proporțional cu situația lor și cu infracțiunea săvârșită.

Indiferent de modelul de tratament juridic aplicat copiilor care au comis infracțiuni, acesta va trebui să respecte interesul superior al copilului. În acest sens, o pondere corespunzătoare va fi acordată părerilor şi opiniilor copilului (acesta trebuind a fi tratat ca deţinător deplin de drepturi, exercitate în funcţie de capacitatea lui de dezvoltare). La aplicarea dispoziţiilor privind delincvenţa juvenilă, trebuie să se ţină cont de bunăstarea fizică şi psihică şi de interesele legale, sociale şi economice ale copilului. Toate celelalte drepturi ale copiilor în conflict cu legea penală precum dreptul la demnitate, la libertate, la tratament egal, la nediscriminare etc., trebuie să fie respectate.

Conform datelor statistice oficiale ale Ministerului Afacerilor Interne, pe parcursul a douăsprezece luni ale anului 2017, de către minori şi cu participarea acestora au fost săvârşite 798/941 infracţiuni, ceea ce constituie o scădere cu -15,2 %, față de perioada analogă a anului precedent. Astfel, din numărul total de cauze penale pornite, urmărirea penală a fost finisată în 738/885 cauze, dintre care 540/553 - au fost trimise spre examinare către instanţa de judecată, 191/325 - au fost încetate, 6 cauze clasate și 1cauză a fost suspendată condiționat[186].

Urmare, analizei situaţiei la compartimentul dat se constatată că, în perioada de raport, comparativ cu perioada analogă a anului precedent, au fost înregistrate: furturi - 555/636, jafuri - 52/61 , huliganisme - 29/27, infracțiuni legate cu droguri - 14/17, infracţiuni de gen

[186] http://politia.md/sites/default/files/nota_12_luni_2017_sait.pdf

sexual - 16/27, tâlhării - 8/12, 4/3 - omoruri şi vătămări intenționate ale integrității corporale - 2/2 corporale[187].

Ombudsmanul Copilului reiterează recomandările înaintate în Raportul său din anul precedent[188] și reamintește instituțiilor implicate că, deși pe parcursul ultimilor ani autoritățile au înregistrat progrese privind consolidarea sistemului de justiție pentru copii prin instituirea unor noi mecanisme preluate din experiența altor state și prin adaptarea acestora la realitățile sociale specifice pentru Republica Moldova. Cu toate acestea, potrivit constatărilor evidențiate în Raportul alternativ al Oficiul Avocatului Poporului la Comitetul pentru Drepturile Copilului[189], unele probleme identificate pe parcursul anilor persistă, în privința acestor probleme autoritățile nu au întreprins acțiuni corespunzătoare pentru soluționarea lor. Astfel, judecătorii în puține cazuri aplică alte măsuri de constrângere decât arestul preventiv, iar mecanismul de mediere este nefuncțional. Deși au fost depuse eforturi pentru consolidarea mecanismului de audiere a minorilor în condiții speciale, totuși se constată că spațiile de audiere nu corespund standardelor în domeniu și nu sunt utilizate corespunzător, inclusiv din cauza lipsei personalului sau a cunoștințelor necesare, a condițiilor tehnice. A fost constatat că la capitolul prevenirea și combaterea delincvenței juvenile nu au fost înregistrate progrese semnificative comparativ cu anii precedenți, și anume din considerentul că nu există un document de politici publice, un plan național de prevenire a delincvenței juvenile, elaborat în conformitate cu standardele internaționale în domeniu.

Avocatul Poporului pentru drepturile copilului atrage atenția legiuitorului în capitolul dat și asupra prestației slabe a participanților în cadrul procesului judiciar (procuror/avocat). Copiii remarcă faptul că apărătorii care sunt desemnați din oficiu nu îi vizitează în penitenciare și nu îi ajută să-și construiască o linie de apărare eficientă. În multe cazuri copiii nici nu-și cunosc apărătorii până la ședințele de judecată. Mai mult, apărătorii și procurorii în multe cazuri își permit chiar să nu se prezinte la procesele de judecată, motiv din care perioada de examinare a cauzelor nu corespunde principiului respectării parametrilor temporali rezonabili.

În conformitate cu prevederile Comentariului General nr.10 din 2007 al Comitetului ONU pentru drepturile copilului, judecarea cauzelor în care sunt implicați copii trebuie să fie o prioritate pentru statele membre și trebuie să fie restrânse la cele mai mici exigențe temporale posibile[190].

[187] Idem
[188] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_anual_copii_2016_0.pdf
[189] http://ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/justitia_pentru_copii.pdf
[190] http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/TBSearch.aspx?Lang=en&TreatyID=5&DocTypeID=11

O altă situație specifică care îl îngrijorează pe Ombudsmanul Copilului este legată de Proiectul de lege „Privind măsurile și serviciile destinate copiilor cu comportament deviant”, care a fost propus de Ministerul de Justiție. În opinia Ombudsmanului, proiectul dat nu corespunde standardelor și rigorilor internaționale în domeniul protecției drepturilor copilului și nu poate fi susținut spre promovare de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului. Proiectul conține termeni vagi și neclari care vor duce la o interpretare largă și distorsionată de către actorii implicați în procesul de implementare. De asemenea, propunerea cu privire la crearea unui „centru specializat”, pentru copii care săvârșesc fapte penale grave dar nu port răspundere penală vine în contradicție cu principiul respectării interesului superior al copilului.

În final, Ombudsmanul Copilului atrage atenția legiuitorului asupra fenomenului de administrare a proceselor judiciare în cadrul cazurilor civile de divorț și de stabilire a domiciliului copilului de către instanțele judecătorești. În urma cererilor parvenite în cadrul Oficiului Avocatului Poporului și din investigațiile efectuate de către colaboratorii oficiului constatăm faptul că instanțele judecătorești nu iau în considerare opinia copilului, iar în alte cazuri, executorii judecătorești aplică metode care contravin standardelor de respectare a drepturilor copilului.

Analizând situația actuală, Ombudsmanul Copilului, vine cu un șir de **RECOMANDĂRI** menite să îmbunătățească sistemul de administrare a justiției juvenile:

- A elabora o lege nouă care să se refere doar la copiii care au săvârșit fapte penale dar nu cad sub incidența răspunderii penale;
- A analiza posibilitatea de a include copiii care săvârșesc fapte mai puțin grave și nu cad sub incidența legii penale, în calitate de subiecți ai Legii privind protecția specială copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți nr.140 din 14 iunie 2013;
- A implica organizațiile neguvernamentale locale și internaționale în elaborarea și implementarea programelor de instruire a personalului de asistență socială și psihologică pentru minori din cadrul instituțiilor penitenciare;
- A spori implicarea organului de tutelă şi curatelă în executările silite pe cauzele cu implicarea minorilor;
- A instrui executorii judecătorești, reprezentanții autorităților tutelare și alți actori implicați în relația dintre minor și sistemul de justiție;
- A elabora o metodologie cu privire la aplicarea măsurilor alternative detenției, în cazurile când aceasta este posibilă.

SITUAȚIA COPIILOR AFLAȚI ÎN INSTITUȚIILE DE DETENȚIE

Conform prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, principiile de bază pentru admiterea privării de libertate trebuie să respecte următoarele condiții: arestarea, detenția sau încarcerarea unui copil trebuie să fie în conformitate cu legea și trebuie să fie folosită doar ca măsură de ultimă instanță și pentru o perioadă cât mai scurtă de timp; și niciun copil nu va fi privat de libertate în mod ilegal sau arbitrar.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constată cu îngrijorare că, în multe situații, minorii se află în arest preventiv perioade inadmisibil de lungi care pot ajunge până la un an, ceea ce constituie o încălcare gravă a articolului 37 litera (b) din Convenție. Ombudsmanul Copilului revine asupra importanței existenței unui pachet eficient de alternative, pentru ca autoritățile naționale să își respecte obligația prevăzută la articolul 37 litera (b) din Convenția ONU de a folosi privarea de libertate doar ca măsură de ultimă instanță. În plus, instituțiile abilitate se obligă să ia anumite măsuri legislative și alte măsuri adecvate pentru a reduce utilizarea detenției preventive. În anumite cazuri, aplicarea măsurii de arest preventiv, ca pedeapsă, încalcă prezumția nevinovăției. Astfel, se impune necesitatea ca prin lege să se definească clar condițiile, în care se stabilește dacă trebuie să fie plasat sau păstrat copilul în detenție preventivă, în special, pentru a asigura participarea acestuia în cadrul procedurii judiciare și dacă acesta reprezintă un pericol imediat pentru sine sau pentru alții. Durata detenției preventive ar trebui limitată prin lege, revizuirea periodică a duratei detenției preventive este imperativă.

Analizând practica existentă în segmentul de detenție a minorilor, Ombudsmanul Copilului reamintește autorităților abilitate în domeniu despre necesitatea de a racorda practicile naționale la standardele internaționale, la Normele Organizației Națiunilor Unite pentru protecția minorilor privați de libertate[191], Principiile pentru prevenirea delicvenței juvenile „Principiile de la Riyadh”[192] și Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea Justiției pentru minori „Regulile de la Beijing”. Republica Moldova urmează să reevalueze prevederile naționale la capitolul dat și să ridice gradul de compatibilitate a normelor interne cu cele enunțate supra.

Conform datelor oficiale ale Departamentului Instituții Penitenciare al Republicii Moldova[193], în anul 2017 în arest preventiv se aflau 28 de minori (în anul 2016 -26 de minori), dintre care 16 minori aveau vârsta de 17 ani.

[191] Adoptate prin Rezoluția 45/113 din 14 decembrie 1990;
[192] Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1990;
[193] https://drive.google.com/file/d/1KJL2oqLxlIwZGLqHwzLWkbiqR1C_O_Ii/view

Numărul condamnaților minori și durata medie a detenției

Anii	2013	2014	2015	2016	2017
Numărul copiilor	32	27	31	30	36

Sursa: **Departamentul Instituțiilor Penitenciare al Republicii Moldova**

În cadrul activității sale, în conformitate cu atribuțiile prevăzute de Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) nr.52 din 2014, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, a întreprins pe parcursul anului 2017 mai multe vizite la instituțiile de detenție unde sunt plasați minori. Astfel, în urma acestor vizite au fost întocmite rapoarte de monitorizare și au fost transmise mai multe acte de reacționare instituțiilor respective. Cu toate acestea, este necesar să menționăm că situația nu a cunoscut o schimbare evidentă, iar problemele au rămas fără soluții.

În cadrul vizitelor la Penitenciarul pentru minori nr.10 Goian Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a sesizat mai multe carențe care duc la încălcarea drepturilor copilului și îngreunează sau chiar fac imposibilă educarea copiilor și ulterioara lor reintegrare în societate. Cu toate că în cadrul penitenciarului există, conform statelor de personal, psihologi care au menirea de a acorda consiliere și a-i susține pe copii în situația în care se află aceștia, a fost constatat că minorii nu sunt mulțumiți de serviciile psihologice acordate și evidențiază faptul că nu pot beneficia la necesitate de convorbiri confidențiale cu psihologul. O altă problemă depistată de Ombudsmanul Copiilor este faptul că programele psihologice existente în penitenciar sunt ineficiente și nu reușesc să răspundă necesităților copiilor.

De asemenea Ombudsmanul Copilului a depistat și în 2017 că în Penitenciarul nr.10 Goian mai au loc cazuri de abuz și violență fizică asupra copiilor, violență aplicată de către colaboratorii instituției penitenciare. Din spusele condamnaților minori, loviturile sunt aplicate în locuri greu de depistat prin modalități și procedee care nu lasă urme vizibile pe corp. Acțiunile de violență în mare parte sunt aplicate de aceiași colaboratori, în situațiile când se consideră că minorii nu se conformează ordinelor sau nu sunt suficient de „cuminți”. La acest compartiment menționăm faptul că în conformitate cu prevederile articolului 19 din Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, statul are obligația de a proteja copiii de toate formele de maltratare săvârșite de părinți sau de persoane răspunzătoare de îngrijirea copiilor.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului este îngrijorat și de faptul că din perioada începând cu anul2014 până în prezent Ombudsmanul Copiilor nu a recepționat nici o scrisoare parvenită prin poștă de la deținuții minori.

În discuțiile cu copiii a fost menționat faptul că în multe cazuri, pentru a scrie o scrisoare, minorii sunt nevoiți să meargă la colaboratorul de serviciu, pentru a-i cere foaie, plic și timbre după care transmit scrisoarea aceluiași colaborator, pentru ca scrisoarea să fie introdusă în cutia poștală. Procedura dată vine în contradicție cu rigorile și standardele internaționale și limitează dreptul la viață privată a copilului. Faptul că scrisorile nu ajung către destinatar ne face să concluzionăm că acestea fie nu sunt transmise de către colaboratorii penitenciarului, fie nu sunt preluate de către angajații oficiului poștal.

Pe parcursul anului Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a mai examinat problema transferului din izolatoarele de detenție preventivă către Penitenciarul nr.10. În urma unor cereri recepționate și a acțiunilor de investigare realizate pe marginea cazurilor date, conchidem faptul că minorii nu sunt transferați din izolatoare către penitenciare în termeni rezonabili. Mai mult, au fost cazuri când administrația Penitenciarului nr.10 Goian a refuzat preluarea unor anumiți minori, pe care îi considerau mai „problematici".

O altă carență sistemică la care Ombudsmanul Copilului atrage atenția legiuitorului la prevederile articolului 254 din Codul de Executare al Republicii Moldova „La împlinirea vârstei de 18 ani, comisia înfiinţată în penitenciar în componenţa enunţată la articolul 219 din prezentul cod hotărăşte asupra oportunităţii executării în continuare a pedepsei de către condamnat în penitenciarul pentru minori până la atingerea vârstei de 23 de ani." [194]. Menționăm faptul că, pe parcursul anului, Oficiul Avocatului Poporului a înregistrat mai multe cereri în care copiii solicită intervenția Ombudsmanului Copilului, pentru a contribui la neadmiterea transferului lor în penitenciarele pentru maturi și menținerea în penitenciarul pentru minori până la vârsta de 23 de ani, după cum este și prevăzut în legislația națională. Copiii invocă faptul că transferul lor în penitenciarul pentru maturi va face problematică sau chiar imposibilă încadrarea în sistemul de învățământ general sau specializat și va favoriza adâncirea lor în cultura criminală. De asemenea, mulți dintre copii invocă faptul că transferul va pune în pericol viața și sănătatea lor. În această ordine de idei menționăm că rapoartele și recomandările Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante și Subcomitetului ONU pentru Prevenirea Torturii și altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante, au subliniat de mai multe ori că nu este recomandabilă transferarea deținutului, dacă se prezumă că situația nouă va crea o situație de risc pentru viața, sănătatea și dezvoltarea lui. În acest context, are o relevanță deosebită și Recomandarea nr. R(89) 12 a Comitetului de Miniștri către statele membre cu privire la educația în penitenciare, care evidențiază faptul că implementarea sistemului educațional în penitenciar ajută la umanizarea acestora (penitenciarelor) și este un mijloc

[194] http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&id=336538

important de facilitare a întoarcerii deținutului în societate, pregătit atât din punct de vedere moral cât și din punct de vedere educațional.

Situația este mai gravă în cadrul izolatoarelor de detenție preventivă, unde sunt plasați minori care se află în procedura de urmărire penală. Comitetul ONU pentru drepturile copilului recomandă statelor membre să acorde o atenție maximă acestui grup de copii, în special prin prisma respectării prezumției nevinovăției. Comitetul conchide faptul că, indiferent de modelul de tratament juridic aplicat copiilor care au comis infracțiuni, acesta va trebui să respecte interesul superior al copilului. În acest sens, o pondere corespunzătoare va fi acordată părerilor şi opiniilor lui (copilul trebuind a fi tratat ca deţinător deplin de drepturi, exercitate în funcţie de capacitatea lui de dezvoltare). La aplicarea dispoziţiilor privind delincvenţa juvenilă este necesar să se ţină cont de bunăstarea fizică şi psihică şi de interesele legale, sociale şi economice ale copilului. Toate celelalte drepturi ale copiilor în conflict cu legea penală, precum dreptul la demnitate, la libertate, la tratament egal, la nediscriminare etc., trebuie să fie respectate.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului este îngrijorat de faptul care au avut loc în Penitenciarul nr.13, când un minor a fost violat de către colegii săi de celulă. Pe lângă gradul extrem de grav al faptei în sine, mai ales pentru că violenței sexuale a fost supus un minor, angajații Departamentului Instituțiilor Penitenciare au avut puține scrupule pentru aspectele morale ale cazului dat, au găsit acest fapt drept o sursă potrivită pentru a scrie despre asta o știre și au plasat-o pe pagina oficială a instituției, în care au admis publicarea informațiilor cu caracter personal a persoanelor implicate în conflict[195]. De asemenea, informația dată a fost preluată de mai multe portaluri de știri care au publicat-o cu afișarea numelui minorului implicat[196].

Comitetul ONU pentru protecția drepturilor copilului recomandă insistent statelor membre crearea mecanismelor care nu vor admite scurgerea informațiilor cu caracter personal referitor la copiilor care sunt implicați în acțiuni penale.

În această ordine de idei Avocatul Poporului pentru drepturile copilului recomandă autorităților de linie fortificarea mecanismelor pe segmentul protecției datelor cu caracter personal a minorilor care se află în custodia lor.

O altă încălcare sesizată de Ombudsmanul Copilului pe marginea aceluiași caz constă în faptul că administrația penitenciarului a admis în celulele băuturi alcoolice care presupunem că se fabrică pe loc, sau se aduc în instituție prin intermediul colaboratorilor instituției de

[195] http://penitenciar.gov.md/ro/content/cronica-evenimentelor-din-penitenciare-%C3%AEn-zilele-de-s%C4%83rb%C4%83tori

[196] https://crimemoldova.com/news/kriminal/eugen-zagorjevschi-unul-dintre-asasinii-minorei-din-str-eni-i-ar-fi-violat-colegul-de-celul/

detenție. Evidențiem faptul că, în conformitate cu prevederile Legii cu privire la fabricarea și circulația alcoolului etilic și a producției alcoolice nr.1100 din 30 iunie 2000 [197], se interzice comercializarea produselor alcoolice copiilor. Admițând pătrunderea/fabricarea produselor alcoolice în cadrul penitenciarului, colaboratorii instituției au admis o încălcare stringentă a drepturilor copilului.

Avocatul Poporului a constatat faptul că în cadrul penitenciarului nu există un mecanism bine definit cu privire la repartizarea minorilor în celule. Acest factor duce la faptul că minorii sunt repartizați aleatoriu în celule, fără a se ține cont de compatibilitatea lor psihologică și fără a se ține cont de criteriul de vârstă. Această practică duce la apariția conflictelor și neînțelegerilor între aceștia și poate avea consecințe grave pentru viața și sănătatea lor.
Ombudsmanul Copilului este îngrijorat de faptul că în cadrul sistemului penitenciar nu există un program psiho-educațional, care ar avea drept scop diminuarea agresivității sexuale în rândul copiilor deținuți. Sperăm că odată cu intrarea în vigoare a Legii cu privire la sistemul administrației penitenciare nr. 300 din 21 decembrie 2017, situația în domeniul protecției drepturilor copilului în cadrul instituțiilor se va ameliora.

Pe parcursul anului 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a monitorizat respectarea dreptului la sănătate, pe segmentul serviciilor medicale și a alimentației copiilor aflați în sistemul penitenciar.

Ombudsmanul Copilului, din interviurile cu copiii deținuți, constată că la capitolul acordarea serviciilor medicale autoritățile statului încalcă drepturile acestora prin acordarea asistenței medicale de calitate nesatisfăcătoare și prin administrarea tratamentului fără consultarea inițial a pacientului. Copiii menționează că în unele cazuri consumă pastile care sunt aduse fără ambalajele specifice și fără prezentarea datelor specifice cu privire la fabricare și cu privire la termenul de valabilitate.

De asemenea copiii menționează și calitatea proastă a alimentelor din cadrul penitenciarului, produsele alimentare sunt de proastă calitate și practic niciodată nu se ține cont de regimul alimentar specific al unor deținuți în parte. Mai mulți copii menționează că, din cauza stării de sănătate, sunt nevoiți să se alimenteze după un regim alimentar specific, recomandat de medic, care nu este luat în considerare de administrația penitenciarelor. Mai mult, copiilor li se interzice să primească multe alimente din afară, deși aceste produse ar putea ameliora situația lor, iar în perioada caldă a anului minorii nu primesc fructe sau legume proaspete. Menționăm faptul că, în conformitate cu Recomandările Comitetului ONU pentru drepturile copiilor, limitarea dietei alimentare a copiilor aflați în detenție reprezintă o încălcare a rigorilor și standardelor în domeniu.

[197] http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=334893&lang=1

În concluzia celor expuse supra, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului prezintă următoarele **RECOMANDĂRI:**

- De suplinit pozițiile de specialiști psihologi care vor contribui la menținerea unui climat psihologic prielnic pentru dezvoltarea minorilor din instituțiile penitenciare;
- De elaborat în cadrul instituțiilor penitenciare metodologii de lucru concentrate pe principiul de respectare a drepturilor copilului;
- De evitat la maxim situațiile de contact dintre deținuții minori și deținuții maturi;

De creat servicii socio-educative care să corespundă realității și necesităților reale de resocializare.

ACTIVITATEA AVOCATULUI POPORULUI PENTRU PROTECȚIA DREPTURILOR COPILULUI ÎN CIFRE ÎN ANUL 2017

În procesul de examinare a cererilor parvenite în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au fost constatate mai multe încălcări la compartimentul respectării drepturilor copilului. Cele mai grave se referă la: protecția față de abuz și neglijare, nedocumentarea copiilor**;** protecția copiilor rămași fără ocrotire părintească; prevenirea delincvenței juvenile și asigurarea justiției prietenoase copilului; respectarea dreptului la educație; respectarea dreptului la sănătate; dezinstituționalizarea și incluziunea copiilor cu dezabilități; respectarea drepturilor copiilor cu dezabilități; protecția copiilor din instituțiile de detenție; activitatea ineficientă a mecanismului intersectorial; lipsa specialistului pentru protecția drepturilor copilului; lipsa psihologului în instituțiile de învățământ; lipsa asistentului medical în instituțiile de învățământ. Constatările date sunt făcute în baza adresărilor cetățenilor, prin care aceștia solicită intervenția Ombudsmanului Copilului, în temeiul mandatului, atribuit prin Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), nr. 52 din 03 aprilie 2014.

Cererile parvenite către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului în anul 2017

În perioada 01ianuarie 2017 – 31 decembrie 2017 în adresa Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului au parvenit 147 de cereri. Se atestă o creștere a numărului de adresări comparativ cu anii precedenți (a.2016 – 95 cereri adresate). Din numărul total de adresări, 89 cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare.

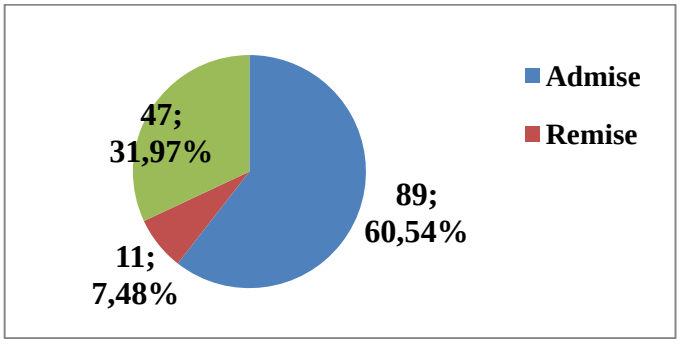

Din totalul de adresări către Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, 7,41% (10 cereri) sunt de la copii, iar restul sunt de la reprezentanții legali ai acestora (137 cereri).

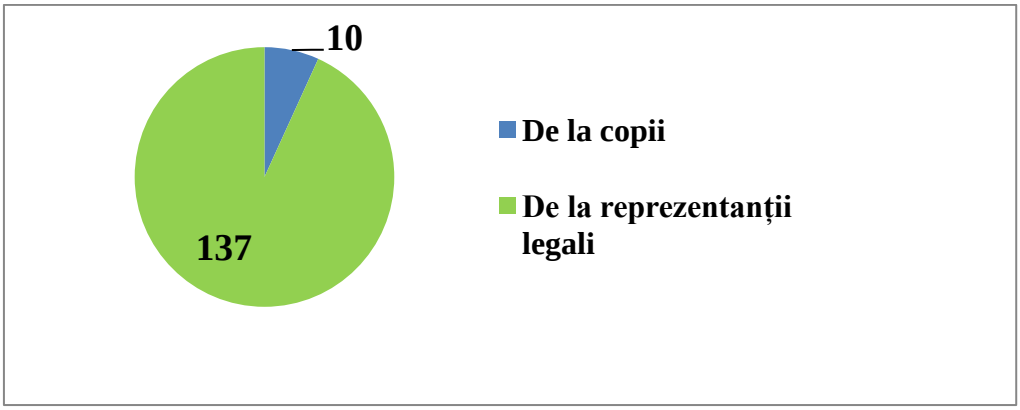

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului consideră că numărul mic de adresări nemijlocit de la copii este cauzat de insuficiența mediatizării instituției Ombudsmanului Copilului precum și de necunoașterea situațiilor în care se pot adresa dar și modul sau căile în care pot apela Ombudsmanul.

În acest context, Ombudsmanul Copilului salută și încurajează copiii să se adreseze nemijlocit la Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului în cazul în care necesită ajutor în apărarea drepturilor sale.

Clasificarea cererilor privind dreptul pretins încălcat

Tematica adresărilor	**recepționate**	**acceptate**	**restituite**	**remise**
Dreptul la familie	47	27	15	5
Dreptul la educație	28	21	5	2
Accesul liber la justiție	4	3	1	0
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	4	3	1	0
Dreptul la ocrotirea sănătății	9	5	3	1
Dreptul la informație	3	1	1	1
Dreptul la asistență și protecție socială	17	15	1	1
Dreptul la nume și cetățenie	5	3	2	0
Dreptul la apărare	3	2	1	0
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	7	7	0	0

Dreptul la muncă	2	0	2	0
Protecția față de abuz și neglijare	18	2	15	1
TOTAL	**147**	**89**	**47**	**11**

Datele statistice denotă faptul că în adresările parvenite către Ombudsmanul Copilului, este invocată frecvent încălcarea următoarelor drepturi: la familie, la educație, la asistență și protecție socială precum și insuficiența măsurilor corespunzătoare de către instituțiile statului pentru protejarea copilului împotriva oricăror forme de violență, vătămare ori abuz, de abandon sau neglijare, de rele tratamente sau de exploatare.

În procesul de investigare a cererilor acceptate spre examinare, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, în temeiul art. 24 și 25 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) este împuternicit în situațiile în care se constată încălcări ale drepturilor sau libertăților copilului să prezinte autorității sau persoanei cu funcție de răspundere care au admis aceste încălcări, recomandări în vederea restabilirii imediate în drepturi a copilului.

Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare

Acţiuni procesuale	2017
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiţionarului (art.24 din Legea nr.52 din 03.04.2014)	28
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privinţa persoanei cu funcţii de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor şi libertăţilor omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52	4
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, tărăgănare şi birocratism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52	4
Acţiuni în instanţa de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art.25 alin.(2) şi (3) din Legea nr.52	8
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52	1
Propuneri privind îmbunătăţirea activităţii aparatului administrativ în temeiul subpunctului 6 din punctul 7 al capitolului II din Regulamentul de organizare şi funcţionare a OAP	1
Propuneri şi recomandări de perfecţionare a legislaţiei (art.27 lit.(a) din Legea nr.52)	4

Sesizarea Curţii Constituţionale în vederea controlului constituţionalităţii actelor normative (art.26 din Legea nr.52)	2
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.(b) din Legea nr.52)	1
TOTAL	53

Prin urmare, cele mai multe acte de reacționare sunt avize, concluzii în judecată și sesizări. Practic în toate cazurile examinate recomandările au fost îndeplinite.

În scopul perfecționării legislației în domeniul drepturilor și libertăților copilului, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului pe parcursul anului 2017 a înaintat propuneri pentru îmbunătățirea cadrului legislativ sau eliminarea cauzelor și condițiilor ce creează premise pentru încălcarea drepturilor și libertăților copilului, după cum urmează:

Instituția	Actul normativ	Acceptat/ Respins
MSMPS	Completarea Legii nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități (asistenta psihologica până la vârsta de 18 ani) ; Elaborarea unui cadrul normativ care va reglementa modul de organizare/activare a instituției specializate de stat care să presteze servicii psihologice copiilor cu dizabilități și a reprezentantului legal.	Respins
MAI	Modificarea si completarea Hotărârii Guvernului nr. 328 din 24.05. 2012 privind Regulamentul privind organizarea și funcționarea Sistemului informațional automatizat Registrul informației criminalistice și criminologice (consolidarea unui mecanism clar de deținere a evidentei unice a infracțiunilor comise de locuitori Republicii Moldova, care au săvârșit infracțiuni pe teritoriul altor state)	Acceptat
MAI	Completarea Legii nr. 26-XVI privind întrunirile, Codului Penal, Codul Contravențional (incriminarea întrunirilor politice care atrag minorii la manifestații cu caracter politic)	Acceptat
MSMPS	Modificarea si completarea Legii nr. 140 privind protecția speciala a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți, și anume reglementarea clară a dreptului la plata	Acceptat

	indemnizației a copiilor aflați sub tutelă/curatelă, din motivul incapacității părintelui biologic de a-i proteja și a le oferi îngrijirea corespunzătoare.	

Avocatul Poporului pentru protecţia drepturilor copilului în procesul monitorizării privind asigurarea respectării drepturilor şi a libertăţilor copilului şi realizării, la nivel naţional, de către autorităţile publice centrale şi locale, de către persoanele cu funcţie de răspundere de toate nivelurile a prevederilor Convenţiei ONU cu privire la drepturile copilului în perioada raportată a realizat cu sprijinul financiar al UNICEF următoarele studii:

- Studiul „Mecanismul de monitorizare, evaluare și raportare a implementării recomandărilor Comitetului ONU privind drepturile copilului";
- Studiul „Evaluarea nevoilor de ajustare a cadrului de reglementare a mecanismelor prin care se asigură protecția copiilor aflați în situații de risc la standardele internaționale în vederea asigurării monitorizării corespunzătoare a Convenției ONU pentru drepturile copilului";
- Raportul tematic „Respectarea drepturilor copiilor la nume și cetățenie";
- Raportul tematic „Evaluarea situaţiei copiilor plasaţi în casele-internat pentru copii cu deficienţe mintale Orhei și Hâncești în proces de dezinstituţionalizare";
- Raportul tematic „Incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale".

Urmare a constatărilor stabilite în cadrul realizării acestor rapoarte, Ombudsmanul Copilului a înaintat autorităților vizate de subiect recomandările respective

În scopul asigurării respectării drepturilor şi libertăţilor copilului, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este în drept să acţioneze din oficiu pentru a asista copilul aflat în dificultate sau în situaţii de risc, fără a solicita acordul părinţilor sau al reprezentanţilor legali.

Astfel, pe parcursul anului 2017, Ombudsmanul Copilului s-a sesizat din oficiu în 19 cazuri, în care s-a atestat încălcarea dreptului la sănătate – 4; dreptului la educație - 3; protecție fata de abuz si neglijare -9 și dreptul la familie – 3 .

Sesizările din oficiu au fost în urma publicării informației despre minori sau/și cu implicarea minorilor din mijloacele mass-media, rețelele de socializare și în baza informației obținute de la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului" (0 800 11116).

Apelurile telefonice
la Linia Fierbinte "Telefonul Copilului" (0 800 11116) în anul 2017

Dreptul pretins încălcat	Adult	Copil	Urban	Rural	Total
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	3		3		3
Dreptul la apărare	10		6	4	10
Dreptul la libera circulație	5		3	2	5
Dreptul la viață intimă, familial și privată	21	2	11	12	23
Dreptul la informație	2		2		2
Dreptul la învățătură	21		10	11	21
Dreptul la ocrotirea sănătății	8		4	4	8
Dreptul la muncă	1			1	1
Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia	2			2	2
Dreptul la asistență și protecție socială	22	1	9	14	23
Protecția familiei și a copiilor orfani	4		1	3	4
Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor	1		1		1
Protecția persoanelor cu dezabilități	2			2	2
Dreptul la petiționare	1			1	1
Protejarea de abuz și neglijare	18		6	12	18
Tortura și privarea de libertate	2		2		2

Pe parcursul anului 2017 în cadrul Oficiului Avocatului Poporului au fost înregistrate 126 de apeluri telefonice la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului" (0 800 11116). Din numărul total de apeluri, 123 au parvenit de la adulți și 3- de la copii.

Datele statistice denotă faptul că în mare parte cetățenii solicită consultație juridică în vederea protecției copilului în caz de violență față de acesta, dreptul la asistență socială necesară, fie probleme legate de dreptul de a beneficia de pensie de întreținere.

Spre examinare au fost preluate 5 cazuri (violență în familie/încălcarea graficului de întrevederi de un părinte /refuzul de a întreține copilul /stoparea indemnizației de tutelă).

Este necesar de menționat că adesea la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului" (0 800 11116) persoanele solicită consultație juridică și nu neapărat în aspecte ce țin de drepturile copilului.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului constată că se atestă un număr mic de apeluri la Linia Fierbinte „Telefonul Copilului” (0 800 1116), nemijlocit de la copii, deoarece acestea pot fi efectuate doar de la un număr de telefon fix, dar și din cauza insuficientei mediatizări a acesteia.

CAPITOLUL III
PREVENIREA TORTURII

Anul 2017 a evocat multitudinea și complexitatea problemelor cu care încă se mai confruntă statul în contextl asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în locurile de detenție.

Cazul Braguța a readus pe agenda publică incapacitatea sau nedorința fermă a autorităților în eradicarea fenomenului torturii și a impunității. Din momentul reținerii primului de angajații poliției și până la plasarea acestuia în instituțiile penitenciare au fost violate total sau parțial garanțiile minime împotriva relelor tratamente (normele CPT) și demnitatea umană. Indiferența, neglijența și factorul uman; șirul de reforme inițiate, dar nefinalizate; eșecul de comunicare instituțională, în special între instituțiile sistemului penal și ale celui civil; documentarea și raportarea defectuoasă a actelor de tortură; lipsa unor reglementări interne clare cu privire la intervenirea în situații excepționale și de izolare a persoanelor cu dizabilități sau cu tulburări; nerespectarea procedurii de reținere prevăzute de art.167 Cod de procedură penală al R. Moldova; insuficiența angajaților responsabili de supravegherea și securitatea reținuților; imposibilitatea gestionării crizelor comportamentale, etc sunt doar câteva elemente subiective ale acestui proces vicios, care a condus la un final tragic – decesul unei persoane aflate în custodia statului[198].

Problemele sistemice, precum și gradul de implicare a autorităților în această speță au fost expuse în repetate rânduri de Avocatul Poporului, organismele internaționale și organizațiile societății civile.

În altă ordine de idei, reformele inițiate nu pot atinge rezultate scontate decât în cazul unei susțineri politice și financiare depline în acest domeniu. Prin urmare, prin analiza situației în domeniul prevenirii torturii, Avocatul Poporului își propune să ofere un instrument de lucru util pentru toate autoritățile implicate în procesul continuu de reformă a sistemului penitenciar, poliției și ocrotirii sănătății din perspectiva asigurării respectării demnității umane și a drepturilor persoanelor private de libertate, cît și a angajaților care activează în aceste sisteme.

Prezentul capitol are ca sursă principală constatările rezultate din 48 vizite preventive desfășurate în 48 locuri de detenție în perioada februarie – decembrie 2017. Pentru a evidenția anumite aspecte privind sistemul de detenție au fost utilizate rezultatele investigațiilor efectuate de Direcția Investigații și Monitorizare din cadrul OAP, reprezentanțelor teritoriale ale OAP

[198] Raport special privind rezultatele investigării din oficiu a cazului de deces în custodia statului a cetățeanului Andrei Braguța, http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/tematice;

(Bălți, Cahul, Comrat, Varnița), precum și datele cu privire la specificul cererilor remise și restituite de către Direcția Gestionare Cereri din cadrul OAP pe parcursul 2017. Potrivit datelor OAP, în 2017 au parvenit 488 cereri din locurile de detenție, dintre care 86 au fost preluate pentru investigare. În majoritatea cererilor sunt reclamate condițiile rele de detenție. Alte surse de informație constituie cele peste 300 note informative parvenite la OAP prin intermediul sistemului operațional din cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare, informațiile din mass-media, rapoartele sectorului asociativ, rapoartele autorităților vizate *(Departamentul Instituțiilor Peniteniare, Inspectoratul General de Poliție, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale)*, precum și constatările organismelor internaționale de domeniu (Comitetul Împotriva Torturii, Subcomitetul pentru prevenirea torturii).

Avocatul Poporului reamintește că în activitatea sa de prevenire a torturii, prezintă recomandări autorității sau persoanei responsabile pentru îmbunătățirea situației persoanelor private de libertate, îmbunătățirea condițiilor de detenție și prevenirea torturii. Astfel, în 2017 au fost elaborate 48 de rapoarte cu 350 recomandări de îmbunătățire a situației în locurile de detenție și de prevenire a torturii. Rata de implimentare a recomandărilor este medie.

1. Prevenirea torturii în activitatea autorităților

Comisia parlamentară pentru drepturile omului și relații interetnice

La 22 noiembrie 2017 Comisia drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului a desfășurat audieri publice la tema „Prevenirea torturii și a relelor tratamente în penitenciare, în instituțiile de detenție preventivă, în instituțiile psihiatrice”, cu participarea factorilor de decizie naționali. Astfel, Comisia a dispus următoarele:

Guvernul: **în termen de până la 01 aprilie 2018**	
	Să implementeze Recomandările CAT/Sesiunea 62 Să aloce resursele financiare pentru impementarea Strategiei de dezvoltare a sistemului penitenciar 2016-2020 (H.G. 1462/2016) Să implementeze Planul de acțiuni privind reducerea relelor

	tratamente la poliție (H.G. 748/2017)
	Să dezvolte cadrul de politici publice pentru supravegherea executării recomandărilor internaționale
	Să prezinte Parlamentului pentru aprobare Politica sectorului Justiției 2018-2021
	Să îmbunătățească procesul de executare a deciziilor CtEDO
	Să creeze mecanismul de aplicare a Legii 235/2008 privind controlul civil asupra respectării drepturilor omului
	Să implementeze sistemul progresiv de executare a pedepselor
	Să elaboreze și implementeze cadru normativ interdepartamental de prevenire a abuzurilor la poliție
	Să aloce resurse financiare necesare pentru reparații curente în penitenciare și izolatoarele poliției
	Să creeze în incinta Spitalelor de psihiatrie sectoare adaptate pentru tratamentul preveniților, conform art.490 Cod de procedură penală
	Să finanțeze instituirea în cadrul MSMPS a secției resposabile de monitorizarea persoanelor cu deficiențe psihice în detenție
	Să prezinte soluții practice concrete și reale pentru depășirea problemelor sistemice în instituțiile de detenție
	Să asigure construcția noului penitenciar
	Să depună eforturi în vederea îmbunătățirii condițiilor de detenție în penitenciare, inclusiv Penitenciarul nr.13 Chișinău
	Să aprobe acte ce ține de politica de personal, eficientizarea muncii, încadrarea în muncă a deținuților
	Să creeze Direcția de asistență medicală penitenciară în subordinea DIP
	Să încadreze deținuții în categoria persoanelor asigurate medical
	Să dezvolte politici de prevenire a violenței domestice, combatere și reabilitare
	Să dezvolte și aplice mecanisme de prevenire și combatere a abuzurilor față de copii
	Să consulte societatea civilă în politica statului de prevenire și

	combatere a torturii și a relelor tratamente Să sporească atractivitatea ocupării funcțiilor din penitenciare, stimularea personalul instituțiilor penitenciare Să creeze mecanisme de protecție/asistență juridică a angajaților cercetați pentru alegații de tortură Să asigure respectarea dreptului la libera exprimare online și offline, protecția datelor cu caracter personal Să consolideze funcționalitatea MNPT în conformitate cu prevederile OPCAT

Ministerul Justiției:	
	Să elaboreze studii de fezabilitate pentru reconstrucția penitenciarelor Să elaboreze un concept de atragere și menținere în serviciu a personalului medical și de reducere a influienței asupra lor din partea conducătorilor Să stabilească și aplice un mecanism legal privind efectuarea obligatorie a examenului medical al persoanelor aflate în detenție Să asigure securitatea în penitenciare Să excludă orice cazuri de tortură Să asigure alimentarea persoanelor de trei ori pe zi Să dezvolte resursele umane ale autorităților ce dețin compentențe de prevenire și combatere a torturii Să asigure instruirea colaboratorilor din sistem Să evalueze profesional permanent șefii de penitenciare și alți colaboratori Să identifice un mecanism de verificare a persoanelor aflate în detenție privind starea de sănătate mentală Să elaboreze reglementări referitoare la persoanele reținute care nu au act de identitate (a stabili statutul lor la reținere)

Ministerul Afacerilor Interne:	
	Să asigure securitatea în izolatoarele de detenție provizorie Să sisteze activitatea tuturor celulelor de detenție provizorie din subsolurile inspectoratelor de poliție Să aplice politici eficiente de prevenire și combatere a violenței domestice, sprijinirea victimelor și supravegherea executării ordonanțelor de protecție Să asigure instruirea polițiștilor Să organizeze și desfășoare campaniii în domeniul prevenirii torturii, relelor tratamente
Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale:	
	Să instaleze camere de supraveghere video în toate instituțiile de psihiatrie și psihoneurologice Să dezvolte politici de prevenire a tuturor formelor de violență Să creeze mecanismul de sprijinire a victimelor violenței și de supraveghere a executării ordonanțelor de protecție
Procuratura Generală:	
	Să investigheze în regim de urgență cazurile de tortură în instituțiile de detenție Să monitorizeze asigurarea asistenței psihologice și pedagogice deținuților minori supuși torturii Să reacționeze la toate cazurile de tortură în detenție Să asigure promptitudinea reacției procurorilor la sesizările adresate de către deputații în Parlament Să monitorizeze respectarea regimului de alimentare a deținuților

	Să organizeze cursuri de instruire în drepturile omului pentru procurori
Consiliul Superior al Magistraturii:	
	Să asigure sporirea rolului instanțelor de judecată la individualizarea și executarea pedepsei penale Să elimine majorarea mecanică a pedepselor pentru recidiviști Să elimine recidiva pentru infracțiunile ușoare și mai puțin grave Să acorde posibilitatea instanțelor să aplice regimul fracționat de executare a pedepsei (în penitenciar și în libertate) Să asigure proporționalitatea aplicării arestului preventiv
Avocatul Poporului:	
	Să monitorizeze modul în care autoritățile publice aplică legislația în domeniul prevenirii și combaterii torturii, a violenței Să raporteze cazurile de nerespectare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului Să abordeze o atitudine tranșantă față de cazurile de tortură în instituțiile ce asigură detenția

În opinia Avocatului Poporului, prin Hotărârea sa, Comisia drepturile omului și relații interetnice a accentuat existența problemelor sistemice și a încurajat cu suport politic autoritățile executive. Totuși, în mare parte, realizarea Hotărârii Comisiei ține de capacitatea și disponibilitatea injectărilor bugetare considerabile în sistemul de asigurare a detenției, inclusiv continuarea susținerii reformelor în sectorul justiției și sistemului de executare a pedepselor.

Avocatul Poporului reamintește că toate activitățile respective urmează a fi efectuate cu respectarea demnității umane și a principiilor fundamentale.

Angajamentul poliției în prevenirea torturii

Urmare a recomandărilor Avocatului Poporului, precum și a angajamentelor internaționale asumate, autoritatea polițienească și-a propus priorități privind:

- Implementarea Strategiei de dezvoltare a Poliției pentru 2016-2020 și planul de acțiuni;
- Implementarea Strategiei naționale de ordine și securitate publică pentru 2017-2020 și planul de acțiuni;
- Aprobarea Normelor minime obligatorii pentru spațiile de detenție și unitățile de transport specializate destinate persoanelor deținute aflate în custodia Poliției;
- Demararea procedurii de elaborare a documentației de proiect și deviz pentru izolatoarele de detenție provizorie din cadrul subdiviziunilor poliției (realizate 10 proiecte);
- Achiziționarea a 10 unități de transport standardizate pentru escortare;
- Realizarea activităților de instruire în domeniul drepturilor omului;
- Elaborarea procedurilor operaționale de operare la reținere, detenție și escortare;
- Reglementarea procedurilor de sistare a activității izolatoarelor și /sau celulelor.

Angajamentul autorității penitenciare în prevenirea torturii

În 2017, potrivit Raportului de bilanț al activității sistemului penitenciar autoritatea penitenciară:

- A instituit sistemul progresiv de executare a pedepsei;
- A analizat funcționalitatea tuturor penitenciarelor în cadrul suportului EUTAP 4;
- A instituit comunitatea terapeutică în Penitenciarul nr.9 Pruncul pentru schimbarea comportamentală și tratamentului adicției persoanelor private de libertate depedendente de droguri;
- A pilotat metodologia privind planul individual de tratament al deținuților minori și adulți;
- A pilotat programul de pregătire pentru eliberare a persoanelor private de libertate;

- A dat în exploatare unu nou sector locativ în Penitenciarul nr.2 Lipcani cu capacitatea de 100 locuri;
- A demarat lucrările de proiectare în detaliu a construcției noului penitenciar în municipiul Chișinău cu capacitatea de 1500 locuri;
- A achiziționat trei autospeciale pentru transportarea deținuților;
- A instituit sistemul de audiere a deținuților prin videoconferință și de examinare de către judecătorii de instrucție a chestiunilor conform articolului 469 CPP, în spații special amenajate la sediul instituțiilor penitenciare;
- A reevaluat capacitatea de cazare a sistemului penitenciar (limitele de cazare);
- A aprobat numărul, durata și periodicitatea convorbirilor telefonice în detenție;
- A simplificat procedurile de acordare a dreptului la deplasare fără escortă pentru persoanele private de libertate;
- A preluat finanțarea programelor HIV și TB pentru deținuți;
- A asigurat accesul deținuților la tratament antiviral al Hepatitelor C, testare rapidă HIV și Hepatita virală C;
- A aprobat procedura de inspectare a penitenciarelor prin prisma evaluării nivelului de îndeplinire a funcțiilor pedepselor privative de libertate
- A aprobat Regulamentul privind exploatarea sistemului de monitorizare video în cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare;
- A aprobat Regulamentul privind sistemul mixt de evidență a petițiilor în cadrul DIP.

2. Jurisprudența CtEDO în cauzele pronunțate în 2017

În 2017 CtEDO a emis trei hotărâri prin care a condamnat Republica Moldova pentru violarea art. 3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.

Merită apreciere faptului că la baza Cauzei Baștovoi în calitate de suport probatoriu au fost utilizate Rapoartele de monitorizare ale Avocatului Poporului privind situația din Penitenciarul nr.13. Curtea a observat că Guvernul nu a prezentat nici o dovadă în susţinerea afirmaţiei sale că au avut loc îmbunătăţiri considerabile în ultimii ani.

Stricto senso, Curtea notifică Republica Moldova despre necesitatea stringentă de soluționare a custodiei în condiții minime de detenție în cadrul Instituției Penitenciare nr.13 din Chișinău.

Această hotărâre se răsfrânge asupra întregului sistem de executare a pedepselor incapabil deocamdată să asigure respectarea demnității umane în izolare, după cum urmează:

Violarea	Constatările CtEDO	Hotărârea
Reclamantul s-a plâns de detenție în condiții inumane din cadrul Penitenciarului nr.13 Chișinău, în perioada 2013, precum și de lipsa unui recurs efectiv în ceea ce privește alegațiile privind condițiile proaste de detenție. Reclamantul a pretins că a fost deținut într-o celulă rece, suprapopulată, fără lumină naturală sau ventilație, din cauza insuficienței paturilor deținuții erau nevoiți să doarmă pe rând, veceurile nu erau separate de restul celulei.	Curtea a constatat că pe durata detenției sale în Penitenciarul 13, reclamantul a fost supus condițiilor de detenție de o severitate care depășește nivleul inerent de suferință în detenție și că a avut loc violarea art.3 din Convenție. La fel, Curtea a concluzionat că remediile l-a care s-a referit Guvernul în argumentarea sa, au fost ineficiente pentru persoanele, care continuă să fie deținute în condiții incompatibile cu art.3 din Convenție. Curtea a acordat reclamantului 8000 Euro cu titlu de prejudiciu moral și 650 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.	**Cauza Valentin Baștovoi** c. Republicii Moldova din 28 noiembrie 2017 (cererea nr.40614/14).

În cauza **Braga,** pe lângă alte violări, Curtea a decis că ar fi existat un tratament inuman al reclamantului în perioada de aflare a acestuia în instituția de detenție spitalicească nr.16. Perioada de 23 zile a fost suficientă pentru ca Înalta Curte să constate rele tratamente. Totuși, condamnarea survine pentru perioada 2001. Trebuie de remarcat că potrivit situației constatete în anul 2017, în Penitenciarul nr.16 există premise de îmbunătățire a situației cu privire la condițiile de detenție.

Violarea	Constatările CtEDO	Hotărârea
Reclamantul s-a plâns de supunerea la tratament inuman și degradant în	Curtea a constatat că detenția reclamantului în perioada 25 octombrie – 21 noiembrie	**Cauza Braga** c. Moldovei și Federației Ruse din 17

cadrul Penitenciarului nr.16 Pruncul în perioada 25 octombrie – 21 noiembrie 2001	2001 a reprezentat un tratament inuman și degradant în sensul articolului 3 din Convenție Curtea a decis în unanimitate ca Republica Moldova să achite reclamantului suma de 4000 Euro (inclusiv pentru violarea art.5(1) din Convenție)	octombrie 2017 (cererea nr.76957/01)

Cauza **Grecu** vine să încurajeze autoritățile să combată impunitatea asupra abuzurilor polițienești, din păcate valabile și în perioada de raportare. Eșecul în asigurarea unei investigații efective, precum și a unei compensații pentru acte de tortură trebuie să atingă pe de o parte nivelul de satisfacție și reabilitare a victimei, pe de altă parte – prevenirea faptelor noi.

Violarea	**Constatările CtEDO**	**Hotărârea**
Reclamanta s-a plâns de violarea art.3 al Convenției urmare a maltratării de către poliție și investigarea ineficientă a maltratării, precum și de detenția abuzivă în perioada 22 februarie 2002	Curtea a notat că valoarea compensației nu este proporțional prejudiciului suferit pentru detenția ilegală, maltratarea de poliție și eșesul în investigarea maltratării.	**Cauza Grecu** c. Republicii Moldova din 30 mai 2017 (cererea nr.51099/10)
Reclamanta a deplâns acțiunile în instanțele naționale, care i-au acordat o compensație.	Curtea a constatat că a avut loc violarea art.3 și art.5 din Convenție din cauza detenției ilegale, maltratării și omisiunii de a investiga pretinsele rele tratamente. Curtea a acordat despăgubiri reclamantei în valoare de 11800 Euro cu titlul de prejudiciu moral și 840 Euro cu titlu de costuri și cheltuieli.	

3. Recomandările Comitetului ONU împotriva torturii

În perioada 7-8 noiembrie 2017 Comitetul împotriva Torturii a analizat cel de-al III-lea raport periodic al Republicii Moldova. Comitetul a salutat aspectele pozitive ce au vizat ratificarea tratatelor internaționale *(Convenția privind drepturile persoanelor cu disabilități, Statutul de la Roma al Curții penale internaționale, Convenția privind statutul persoanelor apatride și Convenția privind reducerea apatridiei, recunoașterea competenței Comitetului de a primi și examina comunicări în baza art. 21, 22 ale Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante)*, revizuirea legislației, precum și modificarea politicilor, programelor și măsurilor administrative în vederea aplicării Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante.

În cadrul acestui exercițiu, Instituția Ombudsmanului, în calitate de Instituție națională de protecție a drepturilor omului (NHRI), a prezentat *Raportul alternativ asupra măsurilor luate de stat pentru îndeplinirea angajamentelor asumate în virtutea Convenției împotriva torturii și altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante*. La fel, reprezentanții NHRI au participat la sesiunile Comitetului Împotriva Torturii (CAT) în cadrul dialogului confidențial cu reprezentanții Oficiului și la rundele de sesiuni cu întrebări pentru reprezentanții Statului – Republica Moldova. În mare parte, recomandările înaintate de Avocatul Poporului statului s-au regăsit în îngrijorările și recomandările Comitetului:

Recomandările Ombudsmanului/2017	Recomandările CAT/Sesiunea 62/2017
Revizuirea Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52/2014 pentru a asigura funcționarea Mecanismului național de prevenire a torturii	Reviziuirea cadrului legal (Legea 52/2014) cu privire la mecanismul național de prevenire a torturii (cadrul ambiguu, dublarea responsabilităților, suprapunerea activităților, eficiența Consiliului, vizibilitatea publică, etc)
Asigurarea unei finanțări adecvate a sistemului de detenție pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție în instituțiile de detenție preventivă și în penitenciare	Reducerea suprapopulării (Penitenciarul nr.2, Penitenciarul nr.6, Penitenciarul nr.7, Penitenciarul nr.15, Penitenciarul nr.18, Penitenciarul nr.13) Îmbunătățirea condițiilor de detenție în cele șase instituții penitenciare
Elaborarea reglementărilor interne pentru standardizarea acțiunilor administrației	

penitenciare pentru asigurarea dreptului la asistență medicală independentă	
Reatribuirea funcției de supraveghere a locurilor de detenție procurorilor prin efectuarea modificărilor necesare la Legea cu privire la Procuratură	Mecanism de soluționare a plângerilor referitor la tratamentul lor și condițiile de detenție
Asigurarea condițiilor adecvate pentru transportul persoanelor încarcerate	
Asigurarea respectării drepturilor pacienților aflați în detenție pentru a fi informați cu privire la tratament, calitate și asistență medicală în timp util, acces la asistență medicală. Asigurarea reparării instalațiilor medicale în centrele de detenție preventivă și în penitenciare. Să realizeze o evaluare amplă a nevoilor și accesului real la serviciile medicale specializate ale deținuților din instituțiile medico-sanitare publice și din sistemul penitenciar prin elaborarea pachetului minimal de servicii necesare, pe baza problemelor de gen	Asigurarea asistenței medicale în sistemul penitenciar
Să asigure deținuții, în special minori,cu programe educaționale și activități profesionale zilnice, să creeze condiții pentru ocuparea condamnaților, inclusiv diversificarea programelor socio-educaționale	
Revitalizarea programelor de terapie ocupațională pentru pacienții din instituțiile psihiatrice și psiho-neurologice	Îmbunătățirea condițiilor materiale, alimentație și igienă în toate spitalele psihiatrice, instituții rezidențiale și psiho-neurologice
Asigurarea unei satisfacții salariale egale pentru personalul din sistemul penitenciar, poliție, sănătate etc	
Îmbunătățirea cunoștințelor personalului medical și angajaților instituțiilor de detenție, inclusiv în domeniul respectării drepturilor omului	Să instruiască colaboratorii instituțiilor de detenție privind gestionarea deținuților în scopul prevenirii violențelor

Asigurarea instruirii personalului în documentația corespunzătoare a rezultatelor vătămării corporale	Să instituie obligația ca toți colaboratorii să înregistreze cazurile de aplicare a forței fizice și măsurilor speciale
Îmbunătățirea documentării cazurilor de traume și de auto-mutilare	Să asigure garanțiile legale fundamentale tuturor persoanelor aflate în detenție sau detenția provizorie Să investigheze prompt alegațiile de tortură
	Să combată impunitatea pentru actele de tortură și rele tratamente

Până la **6 decembrie 2018**, Republica Moldova urmează să furnizeze Comitetului împotriva Torturii informații despre pașii întreprinși ca urmare a recomandărilor referitoare la:

- Mecanismul național de prevenire a torturii;
- Asigurarea garanțiilor legale fundamentale persoanelor private de libertate și
- Decesul în detenție a cetățeanului Andrei Braguța.

4. Rezumatul situației în locurile de detenție Constatările Avocatului Poporului

Instituțiile penitenciare

Activitatea sistemului penitenciar urmează a fi realizată în strictă concordanță cu principiile legalității, respectării demnității umane și a drepturilor omului, cu excluderea condițiilor ce ar conduce la tratament inuman și degradant.

Sistemul penitenciar al Republicii Moldova are misiunea de a pune în executare pedepsele şi măsurile privative de libertate, în scopul de a spori siguranţa societăţii şi a preveni recidiva și cuprinde 17 instituții penitenciare. Aceste activități urmează a fi îndeplinite în strictă concordanță cu respectarea demnității umane, drepturilor omului, cu eliminarea condițiilor ce ar putea conduce la tratament inuman și degradant, facilitând readaptarea și reintegrarea în societate a indivizilor aflați în custodie. La fel, una dintre atribuţiile principale ale sistemului penitenciar este asigurarea siguranţei locurilor de detenţie. Spații sigure, condiții materiale conforme cu standardele internaționale, mediu favorabil de muncă pentru angajații sistemului sunt condiții esențiale a exercițiului tuturor drepturilor fundamentale ale persoanelor private de libertate.

Timp de două decenii sunt enunțate aceleași probleme sistemice, cum ar fi subfinanțarea instituțiilor de detenție, suprapopularea, lipsa igienei, asistența medicală precară, insuficiența personalului, relații ostile și abuzuri, automutilări, lipsa programelor de reabilitare și integrare socială, aplicarea excesivă a forței fizice și mijloacelor speciale, detenție în semisubsoluri, celule reci, lumină insuficientă, umiditate, condiții precare de igienă, sistem de canalizare și de ventilație nefuncțional, lipsa sau insuficiența lenjeriei de pat, păturilor și obiectelor esențiale de igienă, măsuri ineficiente de dezinfectare și deratizare, etc.

Infrastructura învechită și neadaptată sistemului celular, și care nu permite separarea condamnaților în sectoare mici, combinată cu lipsa personalului de custodie, duce la perpetuarea violenței și a subculturii în mediul penitenciar. Intimidarea și maltratarea anumitor categorii de deținuți este un fenomen grav criticat de Comitetul împotriva Torturii. Aceste neajunsuri sunt reflectate permanent în rapoartele internaționale, hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului, rapoartele Avocatului Poporului, media și sectorul asociativ. Sistemul penitenciar continuă să se confrunte cu grave probleme pe aspecte ce țin, inclusiv, de asigurarea garanțiilor minime de detenție, în special, din cauza pasivității factorului politic și acțiunilor insuficiente ale executivului.

Avocatul Poporului apreciază eforturile reprezentanților sistemului penitenciar în a soluționa problemele sistemice enunțate. Totuși, este nevoie de o mai mare implicare pentru îmbunătățirea situației în domeniu. În Republica Moldova suntem martorii unei duble sancţiuni aplicate persoanei condamnate: pe de o parte, privarea de libertate, suficientă, pentru ca pedeapsa să-şi atingă scopul, iar pe de altă parte, suportarea condiţiilor de detenție inumane care depășesc limita de jos a normei ce le reglementează, şi care creează frustrare şi revoltă în rândurile persoanelor deţinute. Iar acesta este motivul pentru care pedeapsa nu-şi mai atinge scopul, ba mai mult, induce o stare de nesiguranţă sau, în unele cazuri, pune în pericol viaţa persoanelor din custodie. Sunt motive suficiente pentru a se impune o serie de măsuri, dincolo de cele scrise pe hârtie, pentru ca şi această categorie socială restrânsă să poată fi ulterior re-integrată în societate.

Avocatul Poporului reiterează că nu se poate vorbi despre performanțe atâta timp cât nu există resurse financiare pentru reformarea din temelie a întregului sistem. Investițiile minore nu sunt resimțite. Avocatul Poporului face apel la autoritățile executive să identifice și să suplinească bugetul Departamentului Instituțiilor Penitenciare *(Autoritatea Națională a Penitenciarelor din 2018)* - în vederea asigurării tratamentului uman al beneficiarilor și executării reformei demarate în contextul Strategiei menționate. Lipsa mijloacelor financiare nu poate fi justificată timp de decenii.

La fel, Avocatul Poporului accentuează necesitatea de a dezvolta cultura managerială, inclusiv de atragere a fondurilor externe în sistemul punitiv. De asemenea, angajații sistemului

urmează a fi continuu instruiți în domeniul drepturilor omului. Or, orele planificate sunt insuficiente pentru asimilarea percepțiilor și conștientizării principiilor și valorilor fundamentale. Tot aici, Avocatul Poporului reamintește despre necesitatea investițiilor în resursele umane prin salarii decente, condiții optime și rezonabile de muncă, avantaje profesionale. Un sistem penitenciar va fi eficient în condițiile unei satisfacții echitabile, adecvate și motivante de muncă a angajaților acestuia.

Suprapopularea penitenciarelor

La 31 decembrie 2017, în sistemul penitenciar erau deținute **7635** persoane, față de **7762** care erau deâinute la 31 decembrie 2016.

În acest sens, DIP susține o diminuare cu **127** a numărului de persoane deținute. Diminuarea numărului de persoane în detenție este cauzată de:

- aplicării Legii 210/2016 privind amnistia în legătură cu aniversarea a 25-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova;
- aplicării de către organele de urmărire penală și instanțele de judecată a prevederilor art. 186 CPP (*termenul ținerii persoanei în stare de arest și prelungirea lui nu trebuie să depășească 12 luni*) conform hotărârii Curții Constituționale nr. 3 din 23.02.2016 privind excepția de neconstituționalitate a alineatele 3), 5), 8) și 9) ale articolului 186 din Codul de procedură penală.

Numărul total al persoanelor private de libertate este constituit din: condamnați -6294 (în 2016-6377), preveniți -1341 (în 2016-1385); arestați contravențional - 4 (în 2016-12).

Din numărul total al persoanelor private de libertate, 491 sunt femei (în 2016-520); 70 - minori (băieți/fete - 69/1) (comparativ în 2016-62/2); 108 - ex-funcționari publici (în 2016-137) și 123 - condamnați la detenție pe viață (în 2016-118).

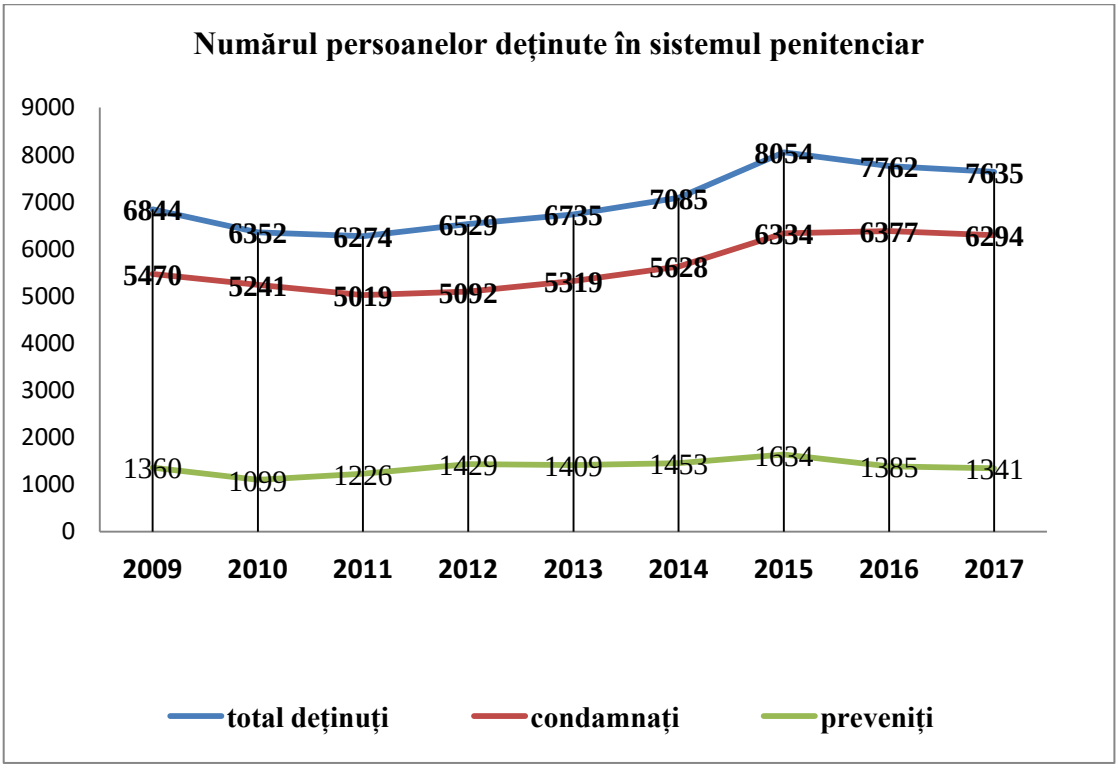

La 29 decembrie 2017 prin Ordinul Ministrului Justiției nr.1159 a fost aprobat numărul maxim de persoane admis pentru deținere în penitenciare. Astfel, potrivit ultimei evaluări a capacității de cazare a sistemului penitenciar a fost stabilit că, în condiția respectării normelor CPT care prevăd că unui deținut trebuie să-i revină o suprafață de cel puțin de $4m^2$ de spațiu în în încăperile de detenție, în instituțiile penitenciare pot fi plasate **6735 de persoane**, față de 7635 de persoane deținute la momentul evaluării (31 decembrie 2017). **Respectiv, asistăm la suprapopulare de 900 persoane**[199]**.**

În cadrul activității de prevenire Avocatul Poporului a constatat suprapopulare în:

- Penitenciarul nr.7 Rusca (vizita preventivă din 16 februarie 2017);
- Penitenciarul nr.3 Leova (vizita preventivă din 04 mai 2017);
- Penitenciarul nr.17 Rezina, (vizita preventivă din 26 septembrie 2017).

Condițiile inumane de detenție

Asigurarea unor condiții minime de detenție în instituțiile penitenciare rămâne o problemă majoră. Actualmente, statul nu-și poate onora obligația de a asigura spații de detenție demne și sigure.

[199] Raportul de activitate al Departamentului Instituțiilor Penitenciare pe anul 2017.

În cauza *Șișanov c. Moldovei* (cererea nr.11353/16), Curtea, sub aspectul articolului 46 din Convenție a concluzionat că autoritățile naționale trebuie să pună în aplicare, fără întârziere, un remediu sau un set de remedii, cu efect preventiv și compensatoriu și să garanteze despăgubiri pentru încălcarea prevederilor art.3 CtEDO. Astfel, în 2017 prin Legea 163/2017 au fost aprobate așa-numitul „mecanism compensatoriu" pentru preveniții sau condamnații care au reclamat condiții rele de detenție. Acest mecanism urmează să intre în vigoare de la 1 ianuarie 2019. Legiuitorul a concis că astfel victimele alegațiilor de tratament inuman și degradant vor putea beneficia de un recurs compensatoriu național atât prin recompensă bănească, cât și prin reducerea perioadei de detenție. Totuși un calcul estimativ al valorii compensatorii pentru fiecare zi de detenție, recunoscute ca inumane pentru cca 7000 de deținuți ar constitui o povară excesivă asupra bugetului public, dar și o inechitate față de alte categorii vulnerabile de persoane *(spre ex: pentru zi de detenție estimativ unui deținut ar reveni 100 lei* 30 zile = 3000 lei/ lună).*

Soluția în speță aparține instanțelor de judecată naționale. Sarcina de a asigura lipsa încălcării condițiilor de detenție revine administrației instituției penitenciare. În calitate de suport probatoriu alternativ al relelor tratamente pot fi utilizate Rapoartele Avocatului Poporului cu privire la situația în locurile de detenție. Respectiv, Avocatul Poporului a înregistrat o tendință din partea condamnaților și apărătorilor acestora de valorificare a Rapoartelor de vizită și de solicitare în prezentarea concluziilor în instanțele naționale în calitatea de intervenient accesoriu. În trei asemenea cauze reclamanții au obținut câștig de cauză.

În 2017 Avocatul Poporului a investigat 47 cereri cu privire la condiții inumane de detenție. Majoritatea cererilor au parvenit de la Penitenciarul nr.13 Chișinău, Penitenciarul nr.15 Cricova, Penitenciarul nr.11 Bălți și Penitenciarul nr.4 Cricova.

În acest sens, Avocatul Poporului a remis 9 acte de reacționare cu privire la îmbunătățirea condițiilor materiale de detenție.

> ***Spre exemplu, în Blocul 3 din Penitenciarul nr. 13 Chișinău, celulele sunt în demisol, reci, cu lumină naturală și artificială insuficientă, persistă umezeala și mucegaiul, iar sistemul de canalizare și ventilare sunt nefuncționale, lipsește lengeria de pat, fapte ce ating un nivel minim de severitate și pot constitui tratament inuman.***
>
> ***În vizitele de documentare, angajații OAP au constatat stare precară sanitaro-igienică a celulelor, generată inclusiv de deținuți; umezeală și mucegai; saltele învechite și în stare deplorabilă, prezența insectelor parazitare, a șobolanilor; lipsa dulapurilor pentru depozitarea bunurilor personale; grupuri sanitare (wc/lavoare) insalubre și cu miros înțepător, locuri în care nu este asigurată intimitatea; încăperi reci, în special baia; lipsa spațiilor pentru uscarea hainelor; amplasarea mesei de consum lângă weceu; lipsa curentului electric,***

fire electrice neizolate corespunzător; lipsa ventilării și accesul limitat la lumina naturală, etc.

În lipsa unor programe ocupaționale pentru deținuți, aceștia își petrec timpul de detenție doar în celule, cu excepția perioadei de recreare, fapt ce încurajează violențele între deținuți.

O practică vicioasă, constatată de Avocatul Poporului, ține de plasarea persoanelor care declară greva foamei sau solicită protecție în izolatoarele disciplinare din cadrul penitenciarelor. Aceste spații, de regulă sunt amplasate în subsol, sunt înguste, unele au geamurile blocate astfel încât nu pătrunde lumina zilei, persistă întunericul. Astfel, persoanele care au reclamat violarea drepturilor în custodie, sunt supuse la rele tratamente prin plasarea lor în condiții nocive și degradante, existând o formă de penalizare dublă ți nu o formă de protecție.

Izolator Penitenciarul nr.13

Izolator Penitenciarul nr.11

Într-o altă cauză investigată, Avocatul Poporului a constatat că în izolatorul de detenție provizorie sunt deținute persoanele cu statut de condamnat în perioade când au loc acțiuni de urmărire penală, participări la ședințele de judecată sau alte acțiuni procesuale:

În cauza P.O, petiționarul a invocat detenția nemotivată de peste 30 zile într-un izolator de urmărire penală contrar statutului său de condamnat, precum și refuzul administrației instituției penitenciare de a-l transfera la locul de executare a pedepsei. Suplimentar, petiționarul a completat că suferă de o maladie, care agrevează starea sănătății din cauza detenției în condițiile de izolator. La avizul Avocatului Poporului, administrația penitenciară a organizat escortarea lui P.O. la locul de executare a pedepsei. La fel, administrația penitenciară a invocat că tergiversarea ar fi avut loc din cauza

insuficienței mijloacelor de escortare (transport și angajații de escortă), precum și din cauza respectării unui grafic prestabilit de DIP.

Având în vedere durata și tergiversarea anchetelor penale și/sau a procesului de judecată, condamnații sunt nevoiți să se afle în condiții de izolator/ alt regim decât cel prescris prin sentința judecătorească pe perioade îndelungate, contrar normelor generale ale Codului de executare (art.173, al.(4)).

Aceste practici sunt multiple, iar Avocatul Poporului le consideră ca măsură de răzbunare din partea administrațiilor penitenciare pentru faptul deplângerii acțiunilor acestora. În acest sens, Avocatul Poporului reiterează necesitatea de a escorta condamnații ori de câte ori este necesar și doar pe perioada duratei procesului/fie acțiunilor de urmărire penală, ulterior readucerea condamnatului la locul de executare a pedepsei.

Mai mult, menționăm că delegaţiile Comitetului European pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) la examinarea serviciilor de îngrijire a sănătăţii din închisori îşi exprimă clar ataşamentul său faţă de principiul general că deţinuţii au acelaşi drept la acelaşi nivel de îngrijire medicală ca şi persoanele care trăiesc în libertate. Acest principiu se bazează pe drepturile fundamentale ale individului.[200]

Articolul 169 din Codul de executare stipulează că condamnații au „*dreptul la apărarea şi respectarea de către instituţia sau organul care asigură executarea pedepsei a demnităţii, drepturilor şi libertăţilor pe care le are, inclusiv de a nu fi supus la tortură şi nici la pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, precum şi, indiferent de consimţământul său, unei experienţe medicale sau ştiinţifice care îi pune în pericol viaţa sau sănătatea, beneficiind, după caz, de măsuri de protecţie din partea statului*”. În acest context Avocatul Poporului reiterează că Curtea Europeană pentru Drepturile Omului în mai multe cazuri a condamnat Republica Moldova pentru violarea articolelor 3 și 5 al CEDO pentru condiții inumane și degradante de detenție, inclusiv dreptul la libertate și siguranță.

Potrivit Departamentului Instituțiilor Penitenciare pentru funcționarea sistemului penitenciar în 2017 au fost valorificați 456 milioane lei din 475 milioane lei alocați din bugetul de stat. Pentru servicii reparații curente au fost cheltuite 0,3% din sumă, pentru investiții capitale - cca 6,7%, pentru accesorii de pat și îmbrăcăminte – 1,4%.

[200] Cel de-al 3-lea Raport general al Comitetului European pentru Prevenirea Torturii şi Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) (CPT/Inf (93) 12);

Asigurarea medicală în penitenciare

În 2017 Avocatul Poporului a investigat 32 de cereri privind alegații de încălcare a dreptului la ocrotirea sănătății, în contextul de acordare a asistenței medicale necesare. Petiționarii au invocat că întâmpină dificultăți de acces la serviciile instituțiilor medico-sanitare publice, inclusiv prin faptul că penitenciarele nu pot asigura escorta, din lipsă de personal. La fel, deținuții s-au plâns de calitatea asistenței medicale acordate, de faptul că sunt nevoiți să-și procure medicamente de sine stătător sau din contul rudelor. Au fost examinate 2 cereri în care a fost invocată acordarea asistenței medicală cu întîrziere de 6 - 12 luni, fapt care a dus la agravarea stării de sănătate.

O problemă veche, dar care Avocatul Poporului consideră că urmează a fi abordată repetat, ține de deficiența/tergiversarea examinării cauzelor cu privire la eliberarea din detenție pe motiv de maladie gravă/incurabilă.

> ***Spre exemplu, în 2017 Comisia medico-consultativă din cadrul DIP a examinat 56 dosare cu privire la eliberarea din detenție pe motiv de boală. Din 56 dosare, doar 22 au fost acceptate și remise instanței. Din 22 remise instanței – 6 persoane au fost propuse pentru eliberare. Între timp 4 persoane au decedat. Doar 2 persoane din 56 au fost eliberate condiționat pe motiv de boală. Potrivit informațiilor oferite de DIP, în 2017 în sistemul penitenciar au fost înregistrate 42 decese din cauza bolii (cardiovasculare, oncologice), dintre care 3 suicide.***

Potrivit normelor în vigoare, administrația penitenciarului poate înainta demers cu privire la eliberarea din detenție a persoanei care suferă de o maladie gravă. În practică, această procedură este anevoioasă atât din cauza ancțiunilor/inacțiunilor judecătorilor, cât și a Comisiei specializate medico-consultative din cadrul Departamentului Instituțiilor Penitenciare. Ambele instituții nu se grăbesc să adopte o decizie cu privire la eliberarea din penitenciar a persoanei aflate în stare gravă. Tot aici, se include durata procedurilor de examinare a dosarelor, precum și lipsa unui termen pentru pronunțarea hotărârii. De multe ori, ședințele de judecată sunt amânate pe perioade îndelungate și nu se ține cont de starea gravă a sănătății deținutului.

Avocatul Poporului, fără a interveni în procesul justițiabil, susține că orice persoană trebuie tratată cu respect, în special care se află în stare avansată a maladiei, iar practicile respective vicioase urmează a fi abolite. Reamintim că în *cauza Dorneanu c României* (cererea nr.1818/02), Curtea a statuat că detenția unei persoane cu cancer în formă terminală în stare de detenție reprezintă un tratament inuman, contrar prevederilor articolului 3 al Convenției.

În aceeași ordine de idei, Avocatul Poporului conchide că este necesară revizuirea Ordinului Ministerului Justiției nr. 331/2006 despre aprobarea *Regulamentului cu privire la modul de prezentare a condamnaților grav bolnavi pentru liberarea de executarea pedepsei*, pentru a-i

oferi persoanei posibilitatea să urmeze tratament în favoarea vieții sale, în instituțiile medico-sanitare publice. Accentul urmează a fi focusat pe om și valoarea umană. O pedeapsă poate fi executată și prin alte măsuri non-privative de libertate.

Un caz de succes, soluționat de Avocatul Poporului, a fost reincluderea deținuților bolnavi de hepatita virală C în Programul național de combatere a hepatitelor B,C,D. Potrivit Departamentului Instituțiilor Penitenciare, intervenția Avocatului Poporului a facilitat includerea în programul de terapie antivirală a 7 pacienți.

În cadrul activității de prevenire a torturii, Avocatul Poporului a înaintat recomandări instituțiilor penitenciare, după cum urmează:

Penitenciarul nr.7	- Evitarea autoadministrării medicamentoase, decât prin intermediul personalului medical; - Asigurarea siguranței procedurilor medicale; - Asigurarea managementului deșeurilor; - Asigurarea funcționalității cabinei de colectare a sputei.
Penitenciarul nr.10	- Elaborarea și aprobarea proceduri operaționale standard de acordare a asistenței medicale deținuților minori; - Asigurarea managementului medicamentelor și evidenței stricte a acestora; - Asigurarea calității asistenței medicale stomatologice și psihiatrice.
Penitenciarul nr.13	- Asigurarea colectării deciziilor morfopatologice (cauza decesului); - Reparația încăperii serviciului medical cu amenajarea izolatorului de carantină medicală și asigurarea regimului sanitaro-igienic, siguranței procedurilor medicale, managementului deșeurilor; - Asigurarea deținuților cu medicamente în cantitate suficientă; - Colectarea indicatorilor de sănătate pentru femei și minori; - Informarea completă a persoanelor deținute cu privire la tratamentul și medicamentele administrate; - Asigurarea accesului persoanelor deținute la personal medical, în scurt timp de la înaintarea solicitării.
Penitenciarul nr.11	- Realizarea instruirii teoretico-practice a personalului medical penitenciar privind etica medicală, confidențialitatea actului medical și conduita persoanei aflate la greva foamei; - Asigurarea controlului asupra implementării adecvate a pachetului comprehensiv de servicii prevenire HIV, inclusiv a securității ocupaționale a personalului; - Revizuirea și aprobarea Planului instituțional de control al infecției; - Instituirea sistemului de evidență a indicatorilor de sănătate a femeilor și minorilor; - Asigurarea realizării screening-ului adecvat la tuberculoză, inclusiv a condițiilor de deținere izolată (izolator medical) a persoanelor cu semne sugestive de tuberculoză sau alte boli infecțioase;

	- Asigurarea examinării de către medicul ginecolog a tuturor femeilor nou-venite; - Asigurarea deținuților cu medicamente în cantitate suficientă conform spectrului maladiilor constatate.
Penitenciarul nr.17	- Revizuirea și optimizarea statelor serviciului medical și a spitalului pentru asigurarea adecvată a asistenței medicale deținuților; - Asigurarea controlului asupra implementării adecvate a pachetului comprehensiv de servicii prevenire HIV, inclusiv a securității ocupaționale a personalului; - Asigurarea funcționalității sistemului de ventilare în spitalul de tuberculoză; - Interzicerea intersectării fluxurilor cu persoanele cu tuberculoză; - Sistarea activității bucătăriei din spitalul de tuberculoză; - Realizarea sesiunilor de informare pentru deținuții cu tuberculoză privind oportunitățile de tratament; - Realizarea instruirii teoretico-practice a personalului penitenciar privind securitatea percheziției (inclusiv asigurarea cu setul individual) și controlul infecției TB; - Asigurarea reparației birourilor medicale; - Excluderea practicii de permisiune a primirii prin colete a medicamentelor antituberculoase;
Penitenciarul nr.3	- Asigurarea reparației încăperilor serviciului medical cu amenajarea izolatorului de carantină medicală, depozitului pentru consumabilele proiectului de reducere a riscului și sălii pentru tratament ambulator; - Realizarea casării echipamentului nefuncțional (radiologic) și asigurarea funcționalității echipamentului stomatologic (compresor, fotoliu); - Asigurarea regimului sanitaro-igienic, siguranței procedurilor medicale și managementului deșeurilor generate de activitatea medicală conform legislației în vigoare; - Asigurarea deținuților cu medicamente în cantitate suficientă conform spectrului maladiilor constatate; - Continuarea bunei practici de conlucrare cu instituțiile medico-sanitare publice din cadrul Ministerului Sănătății în vederea acordării asistenței medicale deținuților.

Violența față de deținuți

În 17 cereri deținuții au reclamat Avocatului Poporului că au fost supuși la violență, tratament inuman și răfuială din partea gardienilor, inlcusiv în perioada percheziților. 8 plângeri au parvenit din cadrul Penitenciarului nr.15 Cricova. În toate cazurile, Avocatul Poporului a remis organelor procuraturii demersuri de pornire a urmăririi penale.

Potrivit Departamentului Instituțiilor Penitenciare, în 2017 au fost înregistrat faptul de provocare a leziunilor corporale la 1106 persoane (automutilări, violențe între deținuți, accidentări, etc). În adresa organelor procuraturii au fost remise 602 sesizări. Urmare a sesizărilor, au fost inițiate 17 procese-verbale în baza articolului 78 Cod contravențional. La fel, au fost inițiate 280 anchete interne, soldate cu sancționarea disciplinară a 4 colaboratori. Pe 3 cauze organele procuraturii au pornit urmărire penală.

Decese dubioase în penitenciar

În anul 2017, Avocatul Poporului s-a sesizat din oficiu în 5 cazuri de decese dubioase în penitenciare. Pe toate cazurile de deces, la demersurile Ombudsmanului, a fost pornită urmărire penală. Constatările respective urmează a fi expuse de organele procuraturii.

> ***La 27 octombrie 2017 pe site-ul crime.md[201] a fost plasată o știre cu privire la decesul în condiții suspecte a unei tinere deținute (Cauza B.M.). Avocatul Poporului s-a autosesizat și a efectuat demersurile necesare, inclusiv vizite de documentare. Deși angajații penitenciarului nr.16 au susținut decesul de moarte naturală, totuși în urma expertizei medico-legale s-a constatat că decesul a survenit în urma șocului anofilactic, reacție alergică. Pe cauza respectivă a fost inițiată o anchetă penală.***

După 2 zile de aflare în sistemul penitenciar, a decedat tânărul **Andrei Braguța**. O anchetă cu privire la neglijență este în proces de derulare. Totuși, Avocatul Poporului a inițiat propria investigație, constatând că atât factorul uman, cât și nerespectarea unor norme interne aparent minore, au putut favoriza agravarea sănătății lui.

Potrivit ***Raportului special***[202] al Avocatului Poporului, Andrei Braguța s-a aflat în instituțiile sistemului penitenciar timp de două zile, în perioada 24-26 august 2017. În ziua de 24 august 2017, timp de cca 40 min., ultimul a fost ținut în ecluza Serviciului de escortă al Penitenciarului nr.13 pe perioada întocmirii dosarului personal pentru etaparea prevenitului la Penitenciarul nr.16 cu statut de spital penitenciar, după care a fost escortat la Penitenciarul nr.16, unde a decedat pe 26 august 2017, la ora 03.00 noaptea, în Secția psihiatrie.

[201] https://crimemoldova.com/news/social/o-de-inut-din-penitenciarul-nr-16-a-decedat-n-condi-ii-suspecte/
[202] http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/tematice

O tentativă de a-l plasa pe Andrei Braguța în Penitenciarul nr.13 a fost întreprinsă la 21 august 2017. După expirarea termenului de reținere (72 ore), week-endului și în baza Încheierii din 18 august 2017, emise de judecătorul Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana, Iurie Obadă, angajații Izolatorului de Detenție Preventivă din cadrul Direcției de Poliție Chișinău (IDP) l-au etapat pe Andrei Braguța la Penitenciarul nr.13 pentru plasarea în izolatorul de urmărire penală. În acea zi, serviciul special al Penitenciarului nr.13 a admis plasarea lui Braguța în baza documentelor din dosarul personal, însă, serviciul medical a refuzat primirea acestuia din motivul că informațiile cu caracter medical erau insuficiente, neconcludente, datele anamnestice neclare, examinarea medicală nu conținea examenul clinic și paraclinic, inclusiv consultația medicului psihiatru.

Potrivit explicației șefei serviciului medical al Penitenciarului nr.13 „*...la data de 21 august 2017 angajaţii poliţiei l-au adus pe reţinutul Braguţa Andrei în Penitenciarul nr. 13-Chişinău. Astfel, personal l-am examinat pe deţinutul respectiv, însă acesta prezenta un tablou clinic neclar, nu reacţiona la stimuli externi şi era plasat în zona de admisie în poziţie orizontală. Din acest considerent, neavând careva date anamnestice, informaţii dacă acesta se afla la evidenţă medicală în sectorul civil precum şi alte date obiective despre starea de sănătate a deţinutului, le-am explicat angajaţilor poliţiei că este necesar ca deţinutul Braguţa Andrei mai întâi să fie examinat clinic şi paraclinic în cadrul Spitalului de Urgenţă şi ulterior în baza concluziei medicale va fi decisă tactica ulterioară şi dacă e necesar de a-l transfera în Penitenciarul nr.l6-Pruncul".* De asemnea în document se menţionează că *„în rezultatul acestei discuţii angajaţii Batalionului de escortă a MAI l-au luat pe deţinutul Braguţa Andrei pentru a-l escorta la Spitalul de Urgenţă şi în ziua aceea nu au mai revenit"*[203]

La începutul investigației, Avocatul Poporului a fost informat că Andrei Braguța nu a parvenit în Penitenciarul nr.13 în ziua de 21 august 2017. În același timp, angajații IDP susțineau că a existat o tentativă de plasare a lui Andrei Braguța în acest penitenciar. Ulterior, administrația Penitenciarului nr.13 a recunoscut faptul refuzului de a primi în izolator pe reținut în cauză. Respectiv, în procesul investigării, Avocatul Poporului a constatat că ambele părți **nu au făcut mențiuni despre refuzul plasării lui Andrei Braguța în Penitenciarul nr.13 de tip izolator**. La fel, s-a constatat că angajații IDP l-au escortat pe Andrei Braguța la IMSP Institutul de Medicină Urgentă, însă acolo a fost imposibilă examinarea medicală conform solicitării Serviciului medical al penitenciarului nr.13. În fine, angajații IDP au decis plasarea prevenitului în IDP, fapt ce a avut loc după ora18.00. La această etapă, Avocatul Poporului a constatat că administrația Penitenciarului nr.13 și IDP nu au executat Încheierea judecătorului de instrucție a

[203] Încheierea DIP la cercetarea de serviciu cu referire la decesul deținutului Braguța Andrei în Penitenciarul nr.16-Pruncul din 07 septembrie 2017;

Judecătoriei Ciocana, potrivit căreia Andrei Braguța urma să fie plasat sub arest. Totodată, Avocatul Poporului a intenționat să afle dacă această încălcare a fost una intenționată și/sau o problemă sistemică.

Așadar, art. 200 alin (1) din Codul de executare al Republicii Moldova, prevede că „*...primirea condamnatului în penitenciar se efectuează de către administrația penitenciarului, după ce i se stabilește identitatea, pe baza dispoziției de executare, a hotărârii de condamnare, a actelor de identitate, a altor documente, în modul prevăzut de Statutul de executării pedepsei de către condamnați*". În același timp, pct.18, secțiunea 14 din Statutul executării pedepsei de către condamnați prevede că *„...pentru primirea deţinuţilor în penitenciare constituie întrunirea cumulativă a următoarelor acte: actul care constituie temeiul detenţiei şi actul care confirmă identitatea deţinutului. În cazul primirii unui deţinut care se află în tranzit sau a unui deţinut transferat dintr-o altă instituţie penitenciară sau de la organul care a efectuat reţinerea, este necesar de a fi prezentate, suplimentar la actele menţionate mai sus, lista de însoţire şi dosarul personal al deţinutului respectiv, precum şi dispoziţia directorului Departamentului Instituţiilor Penitenciare privind transferul acestuia*[204].

Prevederile normative citate supra indică obligativitățiunea de a primi persoanele în sistemul penitenciar, examenul medical sau orice alte documente medicale nefiind necesare pentru accedere. Din contra, în responsabilitatea penitenciarelor intră efectuarea examinării medicale a deținuților, indiferent de starea acestora. Aici, legislatorul a inclus garanția de raportare a tuturor cazurilor de rele tratamente, tortură, leziuni declarate și observate în procesul primirii deținuților și nu a interzis neplasarea acestora în sistemul penitenciar.

Avocatul Poporului a primit plângeri cu privire la refuzul plasării în penitenciare a preveniților pe motivul lipsei examenului medical. Acesta presupunea o suprasarcină pentru Serviciul de escortă al poliției de a transporta preveniții la serviciile de urgență, centre de sănătate sau puncte medicale, pentru întocmirea fișelor medicale, ca ulterior aceste persoane să fie replasate în izolatorul de urmărire penală.

Avocatul Poporului constată această *„procedură"* drept una formală, care generează tergiversare în procesul de primire în sistemul penitenciar a preveniților, respectiv, care încălcă procedurile de detenție. Pe această cale, Avocatul Poporului reiterează abolirea practicilor de refuz în primirea deținuților în lipsa documentelor medicale, precum și respectarea întocmai a prevederilor articolului 200 din Codul de executare și punctului 18 din Statutul executării pedepsei de către condamnați.

[204] Statutul executării pedepsei de către condamnați;

În decembrie 2017 Avocatul Poporului a fost informat despre decesul de moarte naturală și fără semne de violență a deținutului M.Z în vârstă de 41 ani (aflat la evidența medicului narcolog). Avocatul Poporului a inițiat o investigație, în urmă căreia a constatat că cauza decesului lui M.Z. putea fi supradozarea metadonei/ fie administrarea incorectă, completată de detenție în condiții insalubre, lipsa ventilație, supraaglomerare, fumatul pasiv, precum și neglijența medicală. Materiale respective au fost remise organelor procuraturii.

Situația în spitalele de psihiatrie

La 20 septembrie 2017 la ora 12.09 min, pe rețeaua de socializare „Facebook" a fost postat un mesaj cu privire la alegații de rele tratamente față de o pacientă internată în Secția nr.4 a Spitalului Clinic de Psihiatrie din mun. Chișinău[205]. În mesajul plasat, utilizatorul Irina Rotari susține că fiica ei, Cristina Rotari (numele a fost făcut public de tutore) fiind internată la tratament în Secția nr.4 a Spitalului Clinic de Psihiatrie a fost agresată fizic de angajații Secției. În suportul afirmațiilor sale, Irina Rotari a postat 4 poze ce arată la echimoze pe corpul pacientei într-un grup public.

Având în vedere că imaginile publice prezumau alegații de rele tratamente, angajații Oficiului Avocatului Poporului au efectuat o vizită preventivă pentru documentarea speței. Scopul vizitei a fost verificarea primară a acțiunilor/inacțiunilor instituțiilor publice, persoanelor cu funcții de răspundere de toate nivelurile prin prisma atribuțiilor funcționale, legislației naționale și a standardelor internaționale în domeniul drepturilor omului în contextul asigurării dreptului la integritate fizică și psihică și la asistență medicală necesară față de pacientele custodiate de Spitalul Clinic de Psihiatrie.

La momentul vizitei, în Secția nr.4 de femei, a Blocului curativ nr. 3 din cadrul Spitalul Clinic de Psihiatrie se aflau 84 de paciente (3 la externare), dintre care 38 de femei internate în Salonul pentru paciente cu afecțiuni grave. Capacitatea Secției nr.4 este de 90 persoane.

În timpul vizitei au fost purtate discuții cu vice-directorul IMSP Spitalul Clinic de Psihiatrie, șefa Secției nr.4 de femei și medicul psihiatru al secției, precum și cu alți angajați, dar și cu beneficiarii. Printre problemele majore specificate de angajații spitalului se numără: *lipsa personalului, motivarea insuficientă, lipsa unor reglementări clare cu privire la imobilizare, respectarea dreptului la intimitate în cazul instalării camerelor video pe hol și saloane, contactul cu rudele, conlucrarea cu Centrele de sănătate mintală și comunitare, iresponsabilitatea actorilor publici față de pacientele post-externare, lipsa activităților psiho-*

[205] https://www.facebook.com/groups/396011323875941/

educaționale, cât şi de ordin normativ şi structural – ca urmare a reformelor în domeniul sănătății.

Cu privire la pacienta Cristina Rotari, în cadrul vizitei, angajații OAP au observat echimoze și leziuni pe membrele inferioare, obraz, în regiunea ochiului stâng de diferite dimensiuni cu o localizare proaspătă. Pacienta a fost internată repetat la 04 septembrie 2017 cu liberul consimțământ, fiind adusă de mama, Irina Rotari. La examinare în Secția de internare, conform fișei medicale, leziunile corporale lipsesc. Acțiuni de imobilizare, separare, potrivit angajaților SCP față de pacienta Rotari nu au fost aplicate. La fel, nu a fost sporit tratamentul medicamentos, pentru a nu dăuna stării de sănătate. Informații privind sesizarea organelor de drept cu privire la leziunile corporale lipsesc. Până la ziua vizitei, Spitalul de psihiatrie nu ar fi solicitat examinarea medico-legală a pacientei și nu a întreprins măsuri de protecție sau siguranță.

Cauza respectivă reamintește de problemele abordate anterior de Avocatul Poporului în sistemul de sănătate mentală în ceea ce ține de siguranța, securitatea, viața și integritatea pacienților.

Avocatul Poporului reamintește că atunci cînd o persoană face afirmații credibile că a fost supusă unor tratamente, contrar artiucolului 3 CEDO, de către poliție sau alți agenți ai Statului, se impune efectuarea unei investigații oficiale efective. Iar în cazul în care Statul omite să facă acest lucru poate exista o situaţie care să cadă sub incidenţa articolului 3 din Convenţie. Este de menţionat că această obligaţie derivă şi din prevederile art.10 alin.(31) CPP R.Moldova, conform cărora sarcina probaţiunii neaplicării torturii şi a altor tratamente sau pedepse crude, inumane sau degradante îi revine autorităţii în a cărei custodie se află persoana privată de libertate, plasată la dispoziţia unui organ de stat sau la indicaţia acestuia, sau cu acordul ori consimţământul său tacit. Rezultatele anchetei cu privire la alegațiile de rele tratamente nu au fost făcute publice. Victima este asistată de avocații Institutului pentru Drepturile Omului.

În cadrul activității de prevenire au fost vizitate Spitalele de psihiatrie Orhei și Chișinău. În timpul vizitelor nu au fost constatate alegații de rele tratamente. Totuși, s-a observat că există practici de aplicare a loviturilor pacienților pentru încălcări interne, fumatul și consumul alcoolului; lipsa procedurilor de imobilizare clare; insuficiența activităților de ergoterapie; plasarea pacienților de sex masculin cu cel feminin, etc.

Astfel, Avocatul Poporului a înaintat recomandări instituțiilor psihiatrice, după cum urmează:

Spitalul de psihiatrie Chișinău **28/02/2017**	
	1. Asigurarea regulată a persoanelor deținute cu mobilier pentru păstrarea lucrurilor personale, cu produse igienice și lingerie de pat curată. 2. Stoparea imediată a fenomenului de comercializare a băuturilor alcoolice către deținuți și inițierea unei anchete interne. 3. Asigurarea Secției nr.13 cu loc special amenajat pentru fumat. 4. Asigurarea deținuților cu plimbări zilnice conform legislației în vigoare. 5. Excluderea practicilor de aplicare a loviturilor față de persoanele deținute pentru încălcări ale regimului. 6. Instruirea personalului medical și nemedical în documentarea leziunilor corporale și metodele de conterționare. 7. Respectarea securității procedurilor medicale și a managementului deșeurilor rezultate din activitatea medicală. 8. Extinderea gamei de activităţi propuse pacienţilor, inclusiv ergoterapie.
Spitalul de psihiatrie și ftiziopneumologie Orhei **20/07/2017**	
	1. Redenumirea instituției medico-sanitare conform profilului de specialitate în corespundere cu legislația națională (de exclus sintagma ftiziopneumologie din denumirea spitalului și a secției psihoftiziopneumologie). 2. Amenajarea și folosirea conform destinației a încăperilor din secția de internare astfel ca să fie respectată confidențialitatea și intimitatea persoanelor în timpul examinării medicale. 3. Crearea condițiilor de tratament sau excluderea cazurilor de preluare a pacienților în stare foarte gravă care necesită îngrijiri de terapie intensivă/reanimare. 4. Realizarea sistematică a conferințelor clinico-morfologice de comun cu reprezentanții altor

	spitale, pentru discutarea cazurilor de deces. 5. Excluderea cazurilor de plasare în comun a persoanelor aflate la tratament prin constrângere cu cele aflate la regim obișnuit. 6. Asigurarea păstrării medicamentelor de strictă evidență în locuri special amenajate (safeu), evitând astfel accesul la ele a persoanelor terțe. 7. Plasarea pacienților de sex feminin în saloane, separate de pacienții de sex masculin. 8. Asigurarea accesului la plimbări la aer liber cel puțin odată pe zi pentru toți pacienții, evitându-se restricționările abuzive. 9. Elaborarea și aprobarea Registrelor de evidență nominală a persoanelor care beneficiază de plimbare cu completarea lor conformă. 10. Asigurarea saloanelor spitalului cu locuri special amenajate pentru păstrarea lucrurilor personale (noptiere). 11. Asigurarea ca înscrierile în registrele de evidență a spitalului, aprobate conform Nomenclatorului, să fie făcute cu acuratețe, conform și la timp. 12. Evitarea supraaglomerării în saloane, fapt care ce nu corespund standardelor minime de cazare în situația când există alte saloane libere. 13. Extinderea gamei activităţilor terapeutice, în special de reabilitare psihosocială pentru a pregăti pacienţii la o viaţă autonomă şi reîntoarcerea acestora în familiile lor. Ergoterapia trebuie să ocupe un loc important în cadrul programului de reabilitate, prevăzând o acţiune de motivare, o evaluare a aptitudinilor de a înţelege şi de comunicare, acumularea deprinderilor specific şi ameliorarea perceperii propriei imagini. Identificarea soluțiilor de angajare a unui ergoterapeut. 14. Revizuirea listei registrelor necesare în instituție și pentru fiecare secție/unitate, inclusiv persoana responsabilă de completarea datelor. 15. Identificarea soluțiilor de colaborare cu spitalele raionale în sensul evitării cazurilor de pasare a responsabilității de preluare a pacienților care necesită a fi spitalizați în secția de reanimare. 16. Asigurarea colaborării cu serviciul asistență socială în vederea reintegrării sociale a persoanelor cu probleme juridice.
Spitalul de psihiatrie Chișinău **04/12/2017**	1. Elaborarea procedurilor operaționale standard de interacțiune a personalului medical și nemedical în caz de situații excepționale, inclusiv interacțiunea cu poliția. 2. Revizuirea Regulamentului IMSP SCP cu includerea prevederilor expres de prevenire a torturii, tratamentului inuman și degradant, precum

	și includerea in alte acte instituționale (contracte individuale de muncă, fișa postului etc) 3. Instruirea continuă a personalului medical și nemedical în documentarea leziunilor corporale și metodele de conterționare. 4. Extinderea gamei de activități propuse pacienților, inclusiv ergoterapie pentru realizarea conformă a drepturilor persoanelor cu dizabilități suferinde de tulburări psihice la reabilitare medicală și socială in perioada și după tratament, conform prevederilor art. 16.4(b) al Legii privind sănătatea mentală; 5. Revizuirea metodologiei de formare a costului serviciilor prestate în cadrul IMSP SCP cu ajustarea actelor normative corespunzătoare; 6. Armonizarea cadrului legislativ privitor la măsurile de protecție socială a personalului implicat in acordarea asistenței psihiatrice; 7. Revizuirea actelor normative intersectoriale și interdepartamentale privind organizarea asistenței medicale persoanelor cu tulburări mentale; 8. Continuarea renovării secțiilor medicale pentru crearea condițiilor adecvate de tratament pentru pacienți și angajați; 9. Elaborarea și aprobarea unui mecanism eficient de conlucrare a IMSP SCP cu Centrele comunitare de sănătate mentală; 10. Elaborarea și aprobarea instrumentelor de monitorizare și evaluare a cunoștințelor, atitudinilor și practicilor personalului vis-a-vis de pacienți, inclusiv prevenirea torturii; 11. Instruirea continuă (în baza unui Plan anual aprobat) a personalului în documentarea leziunilor traumatice conform prevederilor Protocolului de la Istanbul și Ordinului nr. 77 din 31.12.2013 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare şi raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant; 12. Elaborarea, aprobarea și implementarea Registrelor standarde de documentare a leziunilor corporale conform prevederilor Protocolului de la Stambul și Regulamentului cu privire la procedura de identificare, înregistrare şi raportare a pretinselor cazuri de tortură, tratament inuman sau degradant; 13. Elaborarea și aprobarea Planului instituțional de control al infecției TB in cadrul IMSP SCP.

Situația în internatele psihoneurologice

În 2017 Oficiul Avocatului Poporului a primit informații cu privire la problema documentării beneficiarilor și asigurărarea medicală în internate.

Urmare a vizitelor preventive a fost constatat că se practică antrenarea în munci a beneficiarilor contrar voinței acestora, plasarea în spații închise a beneficiarilor în calitate de pedeapsă; lipsa unor mecanisme/pârghii de soluționare a conflictelor dintre beneficiari; insuficiența activităților ocupaționale și de reintegrare; insuficiența personalului tehnic; cunoștințe reduse a angajaților în domeniul drepturilor omului; salarii demotivante; lipsa mecanismului de depunere a plângerilor; contactul minim cu lumea externă; lipsa mecanismelor de protecție a angajaților față de abuzuri din partea beneficiarilor, calitatea asistenței medicale, alimentație proastă, etc:

Internatul psihoneurologic din Bălți **16/03/2017**	1. De întreprins măsuri urgente pentru asigurarea instituției cu personal medical calificat cel puțin conform statelor existente la moment și plasarea publică a anunâurilor despre funcțiile vacante. 2. De revizuit politica de cadre și stabilirea statelor necesare în corespundere cu prevederile Regulamentului – cadru pentru asigurarea unui număr suficient de personal de specialitate (asistenți sociali, psihologi). 3. Perfecționarea cadrelor medicale/angajaților din cadrul instituției, inclusiv în domeniul respectării drepturilor omului. 4. Elaborarea unor mecanisme de asigurare a protecției beneficiarilor și a personalului de acțiuni violente din partea altor beneficiari. 5. Excluderea practicii de implicare a beneficiarilor în soluționarea conflictelor dintre beneficiari. 6. Excluderea practicii de transferare a beneficiarilor în secțiile închise în calitate de pedeapsă disciplinară. 7. Neadmiterea practicii de antrenare a beneficiarilor în activități legate de menținerea curățeniei, în afara voinței lor. Elaborarea mecanismelor de evidență a timpului de implicare a beneficiarilor în activități de menaj, precum și stabilirea măsurilor de stimulare. 8. Elaborarea unui mecanism clar și accesibil de depunere a plângerilor de către beneficiari,

inclusiv prin montarea cutiilor poștale la fiecare etaj din blocul nr.2, unde sunt deținuți beneficiarii. Informarea pacienţilor despre organele competente de recepţionare a plângerilor.
9. De a echipa secţiile închise din blocul nr. 2 cu telefoane şi de a facilita accesul la acestea.
10. De asigurat contactul rezidenţilor cu lumea exterioară.
11. Identificarea, amenajarea și folosirea unui spațiu/săli speciale destinate întrevederilor, în așa fel ca vizitele să fie desfășurate în siguranță și confidențialitate.
12. Întreprinderea măsurilor de accesare a fondurilor CNAM, în scopul de a asigura beneficiarii cu servicii medicale de calitate, dar și a majora salariul personalului medical.
13. Asigurarea instruirii personalului medical în domeniul de documentare corectă a cazurilor de constatare a leziunilor corporale.

Situația la Izolatorul Centrului Național Anticorupție

La 15 iunie 2017 a fost efectuată o vizită de monitorizare la izolatorul Centrului Național Anticorupție **(**CNA). Izolatorul dispune de 6 celule și a fost renovat în 2016. Plângeri cu privire la alegații de tortură nu au parvenit. Izolatorul este într-o stare bună. Totuși, în urma analizei situației la fața locului, Avocatul Poporului a înaintat următoarele **RECOMANDĂRI**:

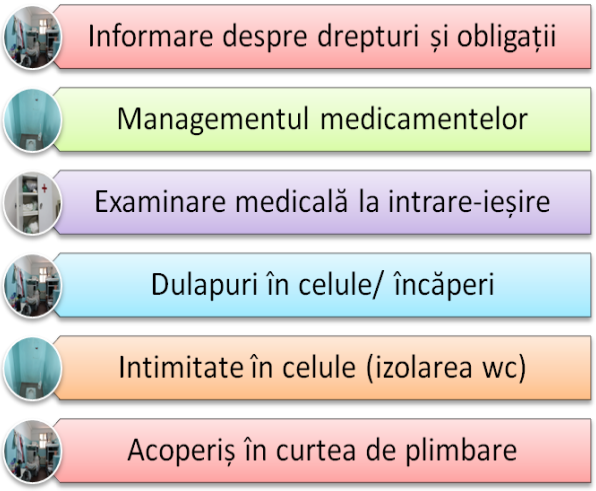

Situația în izolatoarele de detenție preventivă

În gestiunea Inspectoratului General al Poliției (IGP) se află 38 inspectorate de poliție ce dețin izolatoare de detenție preventivă. Din 38 izolatoare, opt și-au sistat activitatea - la recomandarea Avocatului Poporului, din cauza condițiilor de detenție deplorabile, alte 12 sunt la nivel demisol și 3 în subsol. Din 687 celule conform documentației – doar 138 sunt funcționale la nivel de țară cu o capacitate de 360 paturi (majoritatea supraetajate).

Pe parcursul anului 2017, angajații Oficiului Avocatului Poporului au efectuat 21 vizite în izolatoarele de detenție preventivă, inclusiv 10 vizite împreună cu membrii Consiliului pentru prevenirea torturii.

Pe lângă condițiile precare de detenție *(asistență medicală, igienă, albituri, iluminare, plimbare, alimentație, calitatea apei, baie, umiditate, izolator în subsol, weceuri improvizate, etc.)* în peste 100 de celule monitorizate, au fost înregistrate lacune în documentarea procesului de reținere, (ne) supravegherea medicală, detenția peste 72 ore (de la 5 zile pînă la 6 luni); lipsa acomodărilor pentru persoane cu dizabilități sau nevoi speciale; condiții nesatisfăcătoare/ adaptate de transportare a reținuților; registre cu erori; lipsa statului de personal responsabil de izolator (aceste funcții sunt complementare) și/chiar insuficiența angajaților; lipsa unui mecanism de recepționare / sesizare a plângerilor despre actele de tortură; practici neuniforme de gestionare a situațiilor în interiorul izolatoarelor; lipsa unor supravegheri externe, inclusiv civile asupra activității; lipsa informațiilor cu privire la drepturi și obligații la reținere, etc.

În mare parte, Inspectoratul General al Poliției acceptă recomandările Avocatului Poporului cu privire la prevenirea și îmbunătățirea situației și contribuie la depășirea acestora. La aspectul ce ține de îmbunătățirea condițiilor materiale, IGP și-a asumat, prin adoptarea Strategiei de dezvoltare a poliției, să asigure condiți minime de detenție în cca 15 izolatoare de detenție preventivă, renovându-le până în 2020. În perioada de tranziție o soluție nu există, respectiv, condițiile materiale de detenție riscă să rămână nesatisfăcătoare. Creșterea infracționalității, revenirea la practica reținerilor cu izolarea *(măsurile ne-privative sunt dificil de gestionat)* contribuie la majorarea numărului de persoane reținute, inclusiv anunțate în urmărire. Prin urmare, durata anchetelor și a procedurilor determină în continuare lezarea libertății și siguranței persoanelor[206].

[206] http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/npm-reports.

Detenția persoanelor peste 72 ore rămâne cea mai gravă problemă identificată în vizitele preventive, de altfel – una care lezează drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Mai jos câteva exemple:

IP Edineț	2 persoane deținute între 14 și 21 zile. Motivul: lipsa actelor de identitate
DP Chișinău	3 persoane deținute peste 72 ore. Motivele: Dificultăți în documentare Solicitarea procurorilor
IP Briceni	1 persoană deținută de peste 3 luni Motivul: Cetățean străin. Lipsă act de identitate
IP Rîșcani	1 persoană de etnie romma deținută peste 5 zile Motivul: Impedimente în documentare
IP Ungheni	1 persoană (minor) deținută timp de 2 luni Motivul: Lipsa act de identitate
IP Anenii Noi	De obicei, persoanele reținute se dețin peste 72 ore Motivul: Nedocumentare cu acte de identitate
IP Hîncești	1 persoană în etate deținut peste 25 zile Motivul: Imposibilitatea documentării
IP Orhei	1 persoană deținută peste 14 zile Motivul: Imposibilitatea documentării

Problema detenției reținuților peste termenul legal de 72 ore pe motivul *nedocumentării* a fost atenționat în ***Raportul pe cazul Braguța***[207]. Norma legală prevăzută de articolul 200 Cod de executare obligă administrația penitenciară (cea care asigură și custodia preveniților) să primească în penitenciar persoanele cu acte de identitate și/sau medicale. Totuși, Avocatul Poporului a găsit o soluție pentu situația respectivă și anume:

Așadar, al.1, art. 200 a Codului de executare al R. Moldova, prevede că „*...primirea*

[207] http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/tematice

condamnatului în penitenciar se efectuează de către administrația penitenciarului, după ce i se stabileşte identitatea, pe baza dispoziţiei de executare, a hotărârii de condamnare, a actelor de identitate, a altor documente, în modul prevăzut de Statutul de executării pedepsei de către condamnați".

În același timp, pct.18, secțiunea 14 a Statutului executării pedepsei de către condamnați prevede că *„...pentru primirea deţinuţilor în penitenciare constituie întrunirea cumulativă a următoarelor acte: actul care constituie temeiul detenţiei şi actul care confirmă identitatea deţinutului. În cazul primirii unui deţinut care se află în tranzit sau a unui deţinut transferat dintr-o altă instituţie penitenciară sau de la organul care a efectuat reţinerea, este necesar de a fi prezentate, suplimentar la actele menţionate mai sus, lista de însoţire şi dosarul personal al deţinutului respectiv, precum şi dispoziţia directorului Departamentului Instituţiilor Penitenciare privind transferul acestuia*[208].

Prevederile normative citate supra, indică la obligativitatea de a primi persoanele în sistemul penitenciar. Examenul medical sau orice alte documente medicale nefiind necesare pentru accedere. *Din contra*, în responsabilitatea penitenciarelor intră efectuarea examinării medicale a deținuților, indiferent de starea acestora. Aici, legislatorul a inclus garanția de raportare a tuturor cazurilor de rele tratamente, tortură, leziuni declarate și observate în procesul primirii deținuților și nu a interzis neplasarea acestora în sistemul penitenciar. Nu este necesar ca de fiece dată, Serviciul de escortă al poliției să transporte la serviciile de urgență, centre de sănătate sau puncte medicale preveniții pentru întocmirea fișelor medicale, ca ulterior să fie replasate în izolatorul de urmărire penală, atunci când în cadrul penitenciarului există sector medical.

Avocatul Poporului constată această „procedură" drept una formală, care duce la tergiversare în procesul de primire în sistemul penitenciar a preveniților, respectiv la încălcarea procedurilor de detenție. Pe această cale, Avocatul Poporului reiterează abolirea practicilor de refuz în primirea deținuților în lipsa documentelor medicale, precum și respectarea întocmai a prevederilor art.200 Cod de executare și pct.18 a Statutului executării pedepsei de către condamnați.

Cu privire la *refuzul* accederii în penitenciar din lipsa actului de identitate, Avocatul Poporului înțelege că procesul de identificare în Republica Moldova a reținuților este unul defectuos din lipsa unui sistem centralizat de evidență a persoanelor între ASP și poliție, cât și factorii subiectivi. Totuși, legea permite plasarea deținuților în baza *actului ce constituie temeiul detenției și actelor ce confirmă identitatea.* Respectiv, Încheierea instanței de judecată (care

[208] Hotărârea Guverniului R.Moldova „Cu privire la aprobarea Statutului executării pedepsei de către condamnați nr.583 din 26.05.2006", (MO nr.91-94);

stabiliște identitatea reținutului/ prevenitului) urmează a fi tratată cu prioritate ca act judecătoresc, a cărui neexecutare prezumă o faptă penală. Mai mult, în calitate de acte constatatoare ar putea fi: procesul-verbal de reținere sau chiar permisul auto de conduire, certificat de naștere, declarație pe propria răspundere/ rudelor.

Per general, accesul la avocații publici este asigurat. Mai există rezerve cu privire la asigurarea tuturor garanțiilor împotriva torturii și relelor tratamente (*acces la medic, acces la interpret, informarea despre drepturile și obligațiile procesuale; comunicarea despre locul aflării, etc)*. De exemplu, comunicarea despre locul reținerii are loc prin apelul efectuat de polițistul de gardă, șeful poliției, anchetatorul, avocatul, prin intermediul rețelelor de socializare, în lipsa unor proceduri standartizate. Faptele respective au fost comunicate de angajații poliției, pentru că însemnări în vreun registru nu se efectuează. Unii polițiști susțin că este de responsabilitatea persoanei care a efectuat reținerea să informeze rudele despre locul reținerii și nu despre izolatorul, fapt ce urmează a fi clarificat de IGP.

Examinarea medicală la reținere, intrare – ieșire din izolator sau post-audieri nu se realizează pe deplin, iar în unele inspectorate de poliție deloc sau doar la solicitarea reținutului. Situația în teren este diferită, astfel încât fiecare inspectorat de poliție își are propria practică de depășire a situației coroborată la norma generală. Unele inspectorate au în statele de personal funcția de felcer, altele solicită asistenți medicali din cadrul Centrelor de sănătate publică sau Serviciul 903, iar unele, precum Izolatorul de detenție din cadrul Direcției de Poliție Chișinău (str.Tighina, mun.Chișinău) nu are personal medical de mai bine de 1-2 ani. Această situație se răsfrânge negativ asupra victimelor abuzurilor și conduce la nerespectarea angajamentelor internaționale de asigurare a garanțiilor împotriva torturii și Protocolului de la Instanbul.

Tot aici, este necesar de menționat lipsa spațiilor acomodate pentru investigații medicale, truselor de primul ajutor și de primă necesitate, insuficiența medicamentelor, etc.[209].

5. Problema investigării alegațiilor de rele tratamente

Drept urmare a reformei Procuraturii, supravegherea locurilor de detenție a fost exclusă din obligațiile procurorilor, chiar dacă Procuratura are o subdiviziune specializată în combaterea torturii.

Timp de peste doi ani, supravegherea legalității reținerii și detenției nu s-a realizat sau a fost realizată ocazional de procurori.

[209] http://ombudsman.md/ro/advanced-page-type/npm-draft-recommendations

În procesul reformei Procuraturii, Oficiul Avocatul Poporului a devenit principalul colector de date cu privire la situația privind relele tratamente din sistemul de detenție.

Cu toate acestea, Avocatul Poporului consideră că mecanismul reactiv al procurorilor în combaterea relelor tratamente este extrem de important, iar schimbarea cadrului legal este imperativă. În același timp, Avocatul Poporului își va concentra eforturile în activitatea de prevenire a torturii sau a tratamentului inuman sau degradant.

După cazul Braguță, procurorii și-au reluat activitatea în domeniu, recepționând plângeri și exercitând controlul legalității ca măsură generală de combatere a torturii.

1. Activitatea de prevenire a torturii prin prisma prevederilor OPCAT

Cadrul normative

Potrivit art.art. 30-32 din Legea cu privi re la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52/2014, în scopul protecţiei persoanelor împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, pe lîngă Oficiul Avocatului Poporului se creează Consiliul pentru prevenirea torturii (în continuare – *Consiliu*) în calitate de Mecanism Naţional de Prevenire a Torturii, în conformitate cu Protocolul Opţional la **Convenţia împotriva torturii şi a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante**. În scopul de a asigura protecţia persoanelor împotriva torturii şi a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, Avocatul Poporului asigură efectuarea de către membrii Consiliului a vizitelor preventive şi de monitorizare în locurile unde se află sau se pot afla persoane private de libertate, plasate acolo prin dispoziţia unui organ de stat sau la indicaţia acestuia, sau cu acordul ori consimțământul tacit al acestuia.

Consiliul este alcătuit din 7 membri. Avocatul Poporului şi Avocatul Poporului pentru drepturile copilului sînt membri de drept ai Consiliului. Ceilalţi membri sînt propuşi de societatea civilă, sînt selectaţi printr-un concurs organizat de către Oficiul Avocatului Poporului şi sînt numiţi pentru un mandat de 5 ani, care nu poate fi reînnoit. Avocatul Poporului este din oficiu preşedinte al Consiliului.

Membrii Consiliului aleg în mod independent locurile care urmează să fie vizitate şi persoanele cu care doresc să discute. În urma fiecărei vizite se întocmeşte un raport care va include, după caz, propuneri şi recomandări privind ameliorarea situaţiei. Consiliul poate să atragă la efectuarea vizitelor preventive şi de monitorizare specialişti şi experţi independenţi din diferite domenii, inclusiv juriști, medici, psihologi.

Resursele necesare pentru realizarea atribuţiilor Consiliului, pentru contractarea specialiştilor şi experţilor se includ într-o linie bugetară separată, parte integrantă a bugetului Oficiului Avocatului Poporului. Membrii Consiliului, cu excepţia membrilor de drept, au dreptul la o remuneraţie în mărime de 10% din salariul mediu lunar pe economie pentru fiecare zi în care au efectuat vizite preventive în locurile de detenţie sau au participat la şedinţele Consiliului.
Membrii Consiliului îşi desfăşoară activitatea în baza principiilor independenţei, imparţialităţii, obiectivităţii şi confidenţialităţii, dispun de legitimaţie de serviciu şi se bucură de garanţiile de independenţă şi inviolabilitate stabilite pentru Avocatul Poporului.
În activitatea sa, Consiliul este asistat de o subdiviziune specializată din cadrul Oficiului Avocatului Poporului.

Regulamentul de organizare şi funcţionare al Consiliului se aprobă de către Avocatul Poporului, cu avizul Comisiei drepturile omului şi relaţii interetnice.

La 31 iulie 2015, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 164 pentru aprobarea Regulamentului de organizare și funcționare a Oficiului Avocatului Poporului.

Întru realizarea prevederilor art. 30 din Legea nr. 52/2014, după încheierea procedurilor de reorganizare a Centrului pentru Drepturile Omului în Oficiul Avocatului Poporului, a început procedura de creare a Consiliului pentru prevenirea torturii în calitate de mecanism național de prevenire a torturii.

La 30 iunie 2016, Regulamentul de organizare și funcționare a Consiliului pentru prevenirea torturii a fost avizat de Comisia pentru drepturile omului și relații interetnice a Parlamentului, iar pe 4 iulie – aprobat de Avocatul Poporului. Regulamentul stabilește modul de organizare și funcționare, principiile și procedurile interne de activitate a Consiliului.

Pe 11 iulie 2016, Avocatul Poporului a anunțat concursul pentru selectarea membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii. Din lipsa dosarelor suficiente, concursul a fost prelungit.

Abia pe 24 octombrie 2016, pe lângă Oficiul Avocatului Poporului a fost creat Consiliul pentru prevenirea torturii în calitate de mecanism naţional de prevenire a torturii în condițiile Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014.

Consiliul pentru prevenirea torturii și-a început activitatea, de facto, în noiembrie 2016, prin efectuarea primelor vizite în locurile de detenție – vizite de instruire ghidate de experți, contractați în cadrul proiectului Consiliului Europei „Susținerea reformei justiției penale în Republica Moldova”, finanțat de Guvernul Danemarcei.

Astfel, în redacția Legii nr.52 din 03.04.2014, formula Mecanismului național de prevenire a torturii a fost modificată considerabil, atribuțiile fiind transmise unui organ colegial, constituit din persoane fizice propuse de societatea civilă, a cărui activitate este asigurată de Avocatului Poporului.

În procesul aplicării Legii nr.52/2014, s-au constatat anumite carențe care influențează considerabil asupra bunei exercitări a mandatului Avocatului Poporului și a oficiului Avocatului Poporului. Lacunele legislative cu privire la constituirea și funcționarea mecanismului național de prevenire a torturii au fost evidențiate în Avizul[210] Directoratului general Drepturile Omului și Statul de Drept (Directoratul pentru Drepturile Omului) al Consiliului Europei, elaborat în urma unei analize detaliate a Capitolului V din lege, care reglementează organizarea activității de prevenire a torturii. Potrivit acestui document ”Problemele apărute în legătură cu dispozițiile legale actuale sunt legate mai degrabă de aspecte fundamentale de conținut și structură a acestora, decât de conformitatea generală cu standardele internaționale. Astfel, unele dispoziții din lege se referă la Consiliul pentru prevenirea torturii ca fiind o entitate juridică separată care exercită mandatul de Mecanism național de prevenire a torturii. Însă, alte dispoziții fac referire la Avocatul Poporului ca fiind MNPT. **Problema esențială - cine este mecanismul național de prevenire a torturii în Republica Moldova - nu este o chestiune de formalitate, ci o chestiune esențială de claritate juridică, responsabilitate și obligativitate, care nu a fost soluționată**. Potrivit Avizului, este esențial ca MNPT și societatea civilă, în special ONG-urile, să conlucreze strâns, ceea ce presupune o atmosferă de respect reciproc și predispoziția ambelor părți de a coopera. Pe de altă parte, există argumente puternice împotriva asumării de către reprezentanții societății civile (ONG-uri) a răspunderii pentru exercitarea unor funcții publice. În principiu, acest lucru poate fi considerat a fi în contradicție cu specificul ONG-urilor și creează situaţii ambigue în relaţia dintre Avocatul Poporului ca instituție de stat și ONG-uri ca reprezentanți importanți ai societății civile. De asemenea, acest lucru ridică probleme practice foarte complicate cu privire la procesul decizional din cadrul MNPT”.

După un an de activitate a Consiliului pentru prevenirea torturii în calitate de Mecanism național de prevenire a torturii, în conformitate cu Protocolul opțional la Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, îngrijorările cu privire la funcționalitatea Mecanismului național de prevenire a torturii în formula actuală s-au confirmat.

Deficiențe majore au apărut în procesul de luare a deciziilor în cadrul formulei ***”5 versus 2”***, fapt care afectează independența Avocatului Poporului și Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Or, conform Principiilor de la Paris independența unei Instituții naționale de

[210] Avizul Directoratului general Drepturile Omului și Statul de Drept (Directoratul pentru Drepturile Omului) al Consiliul Europei privind Legea nr. 52 din 3 aprilie 2014 a Republicii Moldova cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) Capitolul V, Mecanismul național de prevenire a torturii, Ref DGI (2015) 25 din 28 noiembrie 2015, http://www.coe.md/images/stories/Articles/CJR-Project/npm_omb_law_md_opinion_ro.pdf

protecție a drepturilor omului este un principiu fundamental care asigură existența și funcționalitatea unei astfel de instituții[211].

La moment, nu putem susține că activitatea Consiliului pentru revenirea torturii aduce plusvaloare activității de prevenire a torturii a Ombudsmanului. Mai degrabă, se conturează o tendință periculoasă de poziționare a membrilor Consiliului pentru prevenirea torturii, propuși de societatea civilă, drept o entitate autonomă și independentă față de Oficiul Avocatului poporului și față de Avocații Poporului, utilizând resursele financiare și materiale ale instituției, dar și asumându-și unele atribuții ale Avocaților Poporului care au fost numiți în funcții de Parlamentul Republicii Moldova. Toate acestea și în condiția de imposibilitate a ambilor Avocați ai Poporului de a interveni.

O altă componentă în dezbateri ține de faptul că Avocații Poporului au atribuția de a desfășura activitate de prevenire a torturii în temeiul art. 24 alin. (2) din Legea nr. 52/2014, fiind desemnată o subdiviziune structurală distinctă în acest sens (actualmente, Secția prevenirea torturii). Respectiv, se creează o confuzie cu privire la rolul angajaților Oficiului Avocatului Poporului în cadrul activității de prevenire a torturii.

Pe lângă aceste aspecte, persistă și divergențe de opinii cu privire la constatările și recomandările per vizite. Astfel, Avocații Poporului sunt impuși de situația să-și susțină recomandările privind îmbunătățirea situației în locurile de detenție înaintate în cadrul exercitării mandatului, fie să accepte recomandările propuse de membrii Consiliului.

O altă problemă legată de activitatea Mecanismului Național de Prevenire a Torturii ține de pretenția membrilor Consiliului de a gestiona resursele financiare alocate pentru activitatea de prevenire a torturii. Este necesar de menționat repetat faptul, că Avocatul Poporului asigură efectuarea de către membrii Consiliului a vizitelor preventive şi de monitorizare, iar resursele necesare pentru realizarea atribuţiilor Consiliului pentru prevenirea torturii, pentru remunerația membrilor Consiliului și pentru contractarea specialiştilor şi experţilor independenți atrași la efectuarea vizitelor se includ într-o linie bugetară separată, parte integrantă a bugetului Oficiului Avocatului Poporului.

Avocatul Poporului a reiterat îngrijorarea cu privire la funcționalitatea modelului Mecanismului național de prevenire a torturii instituit în Republica Moldova, la cea de-a 62 Sesiune a Comitetului ONU împotriva torturii, ce a avut loc în perioada 06-08 noiembrie 2017 la Geneva.

[211] În cadrul ciclului II al Evaluării Periodice Universale (Geneva, 8 noiembrie 2016), au fost înaintate 10 recomandări cu privire la asigurarea independenței Oficiului Avocatului Poporului.

Finanțarea activității Consiliului

Pentru activitatea Consiliului pentru prevenirea torturii în anul 2017, din bugetul Oficiului Avocatului Poporului au fost alocate 500 000 lei. Proiectul bugetului Oficiului Avocatului Poporului a fost elaborat și transmis în adresa Parlamentului și Ministerului Finanțelor pînă la crearea Consiliului pentru prevenirea torturii. Respectiv, resursele financiare necesare pentru activitatea acestuia au fost prognozate, ținându-se cont de cheltuielile efective și volumul de lucru efectuat de Oficiul Avocatului Poporului în domeniul prevenirii torturii în anii precedenți.

Acestea au fost alocate pentru remunerarea muncii (efectuarea vizitelor și participare la ședințele Consiliului), contractarea experților și specialiștilor independenți atrași la efectuarea vizitelor, procurarea echipamentului de măsurare (multimetre profesionale, telemetre laser, etc.), organizarea activităților de promovare, combustibil, birotică, echipament de protecție.

Nr.	**Componenta de cheltuieli**	**Planificat (lei)**	**Realizat (lei)**
1	Remunerarea muncii membrilor Consiliului (vizite/participare la ședințe)	368 300	72 853
	Inclusiv atragerea axperților/specialităților	46 359	0
2.	Conferințe de presă / activități de promovare	5 000	0
3.	Procurare echipament,obiecte de inventar	42 000	34 467
4.	Combustibil	69 100	---
5.	Rechizite de birou	10 000	----
6.	Apă și alte materiale	5600	---
7.	Reparați curente		41 587
8.	Remunerarea muncii membrilor Consiliului (vizite/participare la ședințe) pentru anul 2016		10812
	TOTAL	**500 000**	**159 719**

Din suma planificată de 500 000 lei au fost efectiv cheltuiți 159 719 lei. Nu a fost posibilă calcularea consumului de combustibil pentru vizitele efectuate de membri Consiliului, distinct, în situația în care unitatea de transport a fost utilizată de toți angajații Oficiului Avocatului Poporului pe parcursul anului de gestiune. În același timp, din bugetul Oficiului Avocatului Poporului au fost suportate și alte cheltuieli efective, suportate indirect pentru

asigurarea activității Consiliului: amenajarea spațiului de lucru pentru Secția prevenirea torturii și membrii Consiliului, confecționarea mobilierului, procurarea unui safeu din metal pentru păstrarea echipamentului, birotică, gel antimicrobian, măști de protecție, mărfuri gospodărie, întreținerea unității de transport, etc).

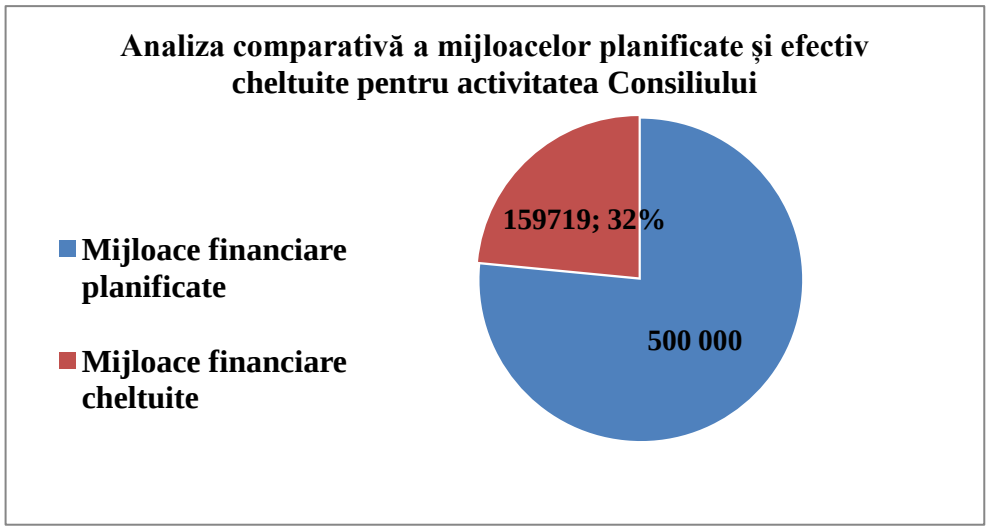

Pentru remunerarea muncii membrilor Consiliului au fost planificați 368300 lei. La planificarea resurselor financiare pentru remunerarea muncii a fost estimată efectuarea a 220 de vizite în locurile de detenție, cu participarea a cîte 2 membri ai Consiliului și organizarea a 12 ședințe cu participarea tuturor membrilor consiliului. De facto, membrii Consiliului au participat la 22 de vizite, a cîte 2 - 3 persoane, fiind remunerate 52 participări la vizite (34922 lei). Au fost convocate 10 ședințe ordinare și o ședință extraordinară, fiind remunerate 55 participări la ședințe (37931 lei).

Pentru remunerarea muncii au fost cheltuiți efectiv 72853 lei, dintre care 34922 lei pentru efectuarea vizitelor și 37931 lei pentru participare la ședințe.

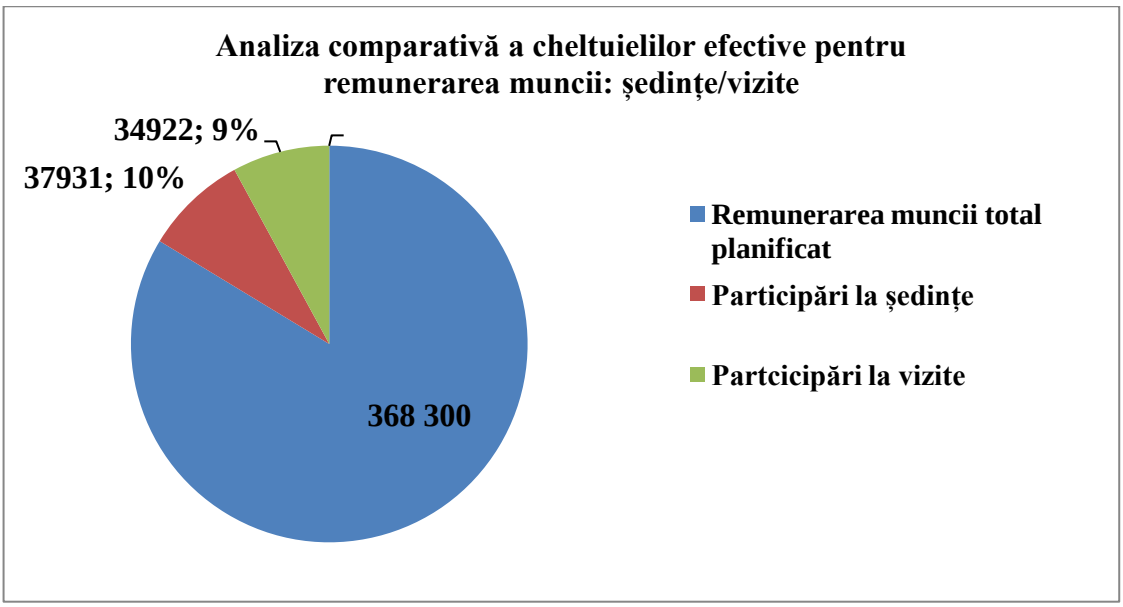

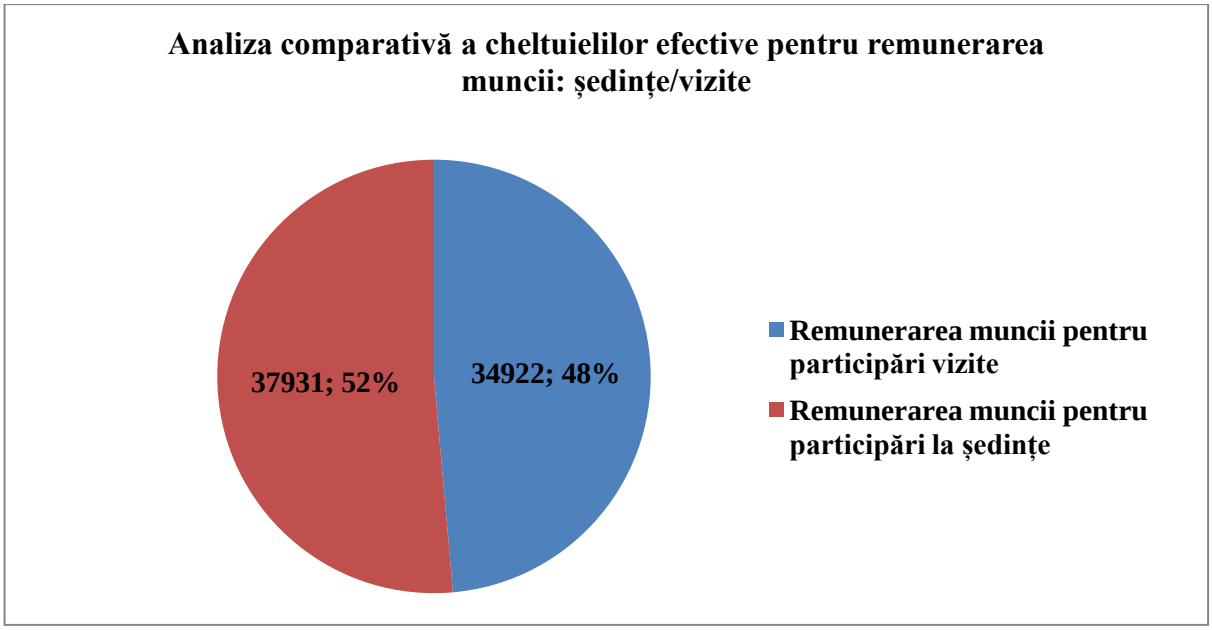

Potrivit art. 31 alin. (5) din Legea 52/2014, Consiliul poate să atragă la efectuarea vizitelor preventive și de monitorizare specialiști și experți independenți din diferite domenii, inclusiv medici, juriști, psihologi. Pentru asigurarea realizării eficiente a atribuțiilor Consiliului în acest sens, a fost estimată participarea specialiștilor/experților în 72 de vizite, fiind planificați în acest sens 46359 lei. În decursul anului 2017 membrii Consiliului nu au solicitat atragerea specialiștilor/experților independenți la efectuarea vizitelor preventive.

Activitățile de promovare a Consiliului au fost organizate din cadrul proiectului Consiliului Europei „Susținerea reformei justiției penale în Republica Moldova", finanțat de Guvernul Danemarcei.

Totodată, Oficiul Avocatului Poporului contribuie la instruirea membrilor Consiliului în activitatea respectivă. În acest sens, cu sprijinul Consiliului Europei, în cadrul proiectului menționat au fost organizate cîteva activități de instruire.

Resursele financiare incluse în linia bugetară separată pentru necesitățile Consiliului, care nu au fost valorificate, au fost direcționate pentru realizarea activităților Avocatului Poporului și asigurarea funcționării Oficiului Avocatului Poporului.

Activitatea Consiliului

După cum s-a menționat, membrii Consiliului aleg în mod independent locurile care urmează a fi vizitate şi persoanele cu care doresc să discute.

Potrivit punctului 4 din Regulamentul de organizare şi funcţionare a Consiliului pentru prevenirea torturii, în contextul activității de prevenire a torturii sunt efectuate 3 tipuri de vizite

- ***Vizite de monitorizare*** – vizite planificate în locurile de detenție, cu pregătirea și evaluarea ulterioară a acestora, care vizează probleme tematice.
- ***Vizite preventive*** – vizite planificate în locurile de detenție care au drept scop examinarea regulată a tuturor aspectelor detenției.
- ***Vizite ad-hoc*** - vizite neplanificată, apărute momentan.

Vizitele sunt efectuate de membrii Consiliului, fie de membrii Consiliului împreună cu angajații Oficiului Avocatului Poporului (grupuri mixte), fie de angajații Oficiului delegați de Avocatul Poporului/Avocatul Poporului pentru drepturile copilului,

În decursul anului 2017, în contextul activității de prevenire a torturii, au fost efectuate 48 vizite preventive în locurile de detenție. Au fost elaborate 45 rapoarte de vizite care conțin circa 350 recomandări în vederea ameliorării comportamentului față de persoanele private de libertate, a îmbunătățirii condițiilor de detenție și a prevenirii torturii. Rata de executare a recomandărilor Avocatului Poporului este medie.

Toate rapoartele, actele de reacționare ale Avocatului Poporului și răspunsurile autorităților vizate sunt plasate pe pagina web a Oficiului Avocatului Poporului (www.ombudsman.md) în scop de prevenție și sensibilizare a opiniei publice.

Toate rapoartele, actele de reacționare ale Avocatului Poporului și răspunsurile autorităților vizate sunt plasate pe pagina web a Oficiului Avocatului Poporului (www.ombudsman.md) în scop de prevenție și sensibilizare a opiniei publice.

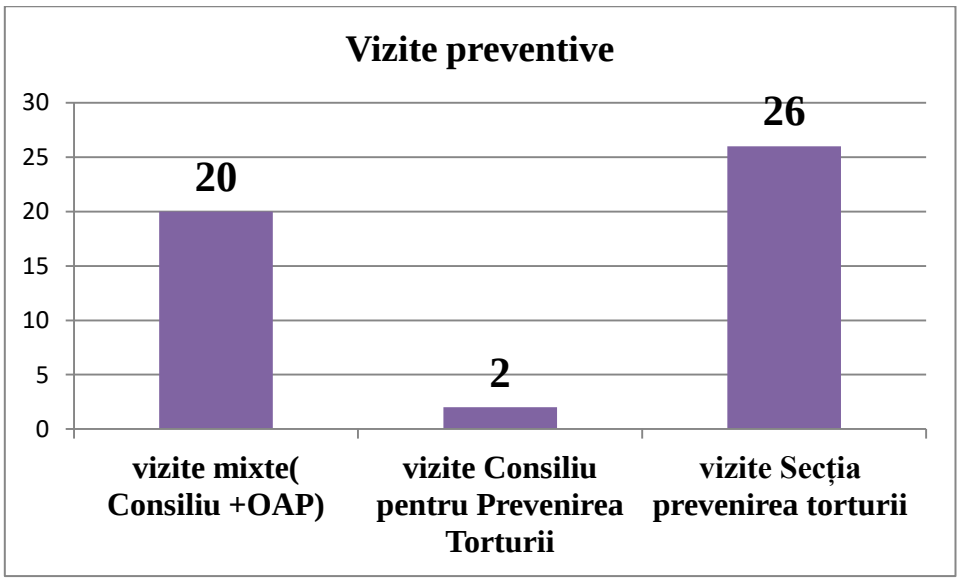

Toate vizitele efectuate în anul 2017 au avut caracter de prevenire. Nu a fost efectuată nici o vizită de monitorizare.

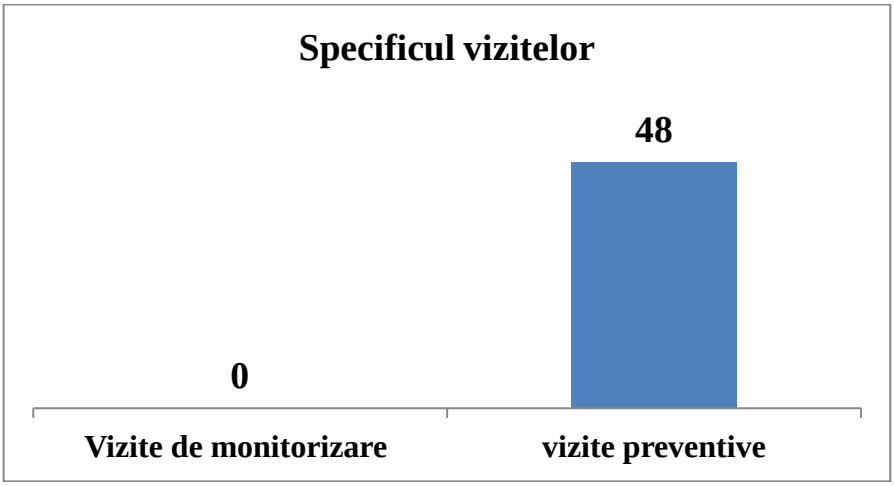

În topul locurilor de detenție vizitate s-au aflat izolatoarele de detenție preventivă, ulterior penitenciarele, urmând internatele psihoneurologice și spitalele de psihiatrie. La fel, în acest an, după o perioadă de peste 2 ani a fost vizitat izolatorul Centrului național anticorupție.

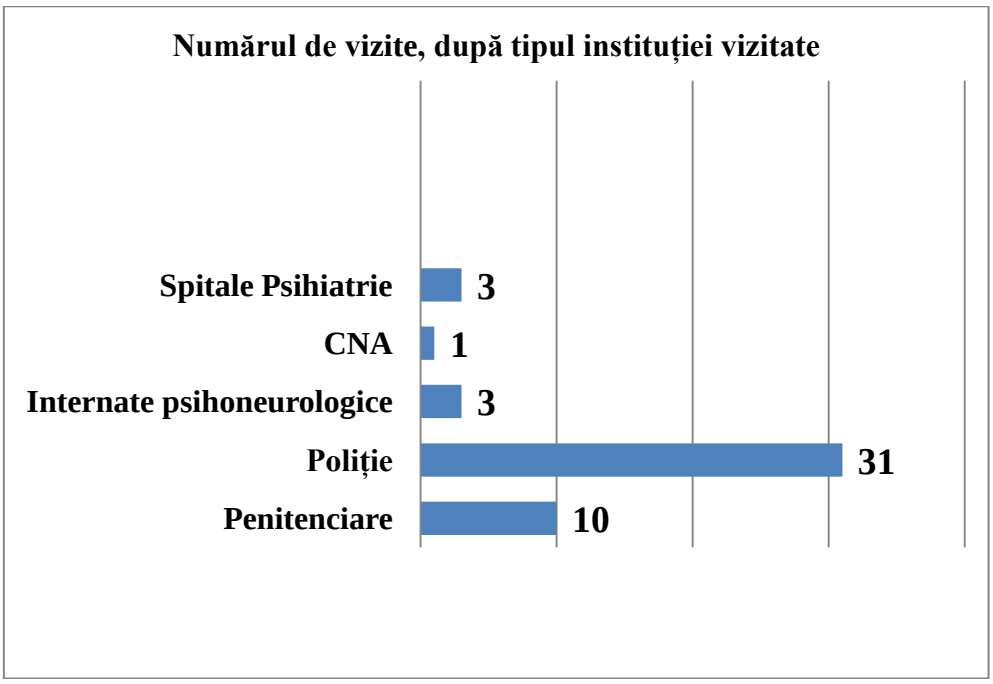

Angajații Oficiului Avocatului Poporului (secția prevenirea torturii) au efectuat 21 vizite preventive în inspectoratele de poliție, 4 în penitenciare și o vizită la Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale (băieți) din or. Orhei.

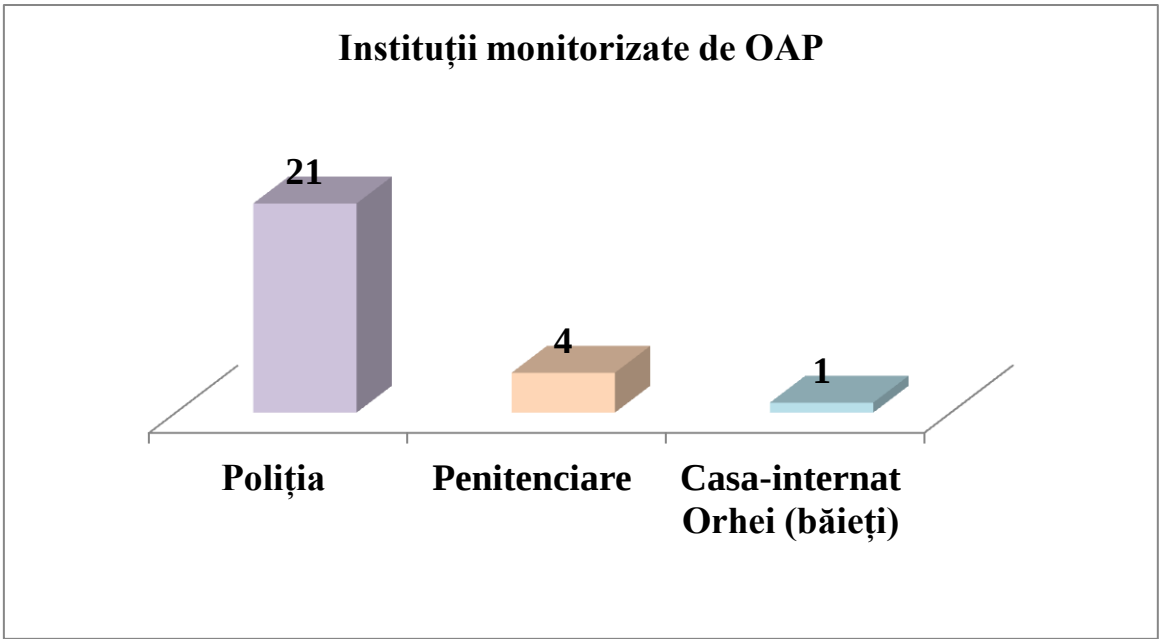

La fel, în grupuri mixte au fost realizate 10 vizite la inspectoratele de poliție, 6 în penitenciare, 2 la spitalele de psihiatrie, 1 vizită la internatul psihoneurologic din Bălți și o vizită la izolatorul CNA:

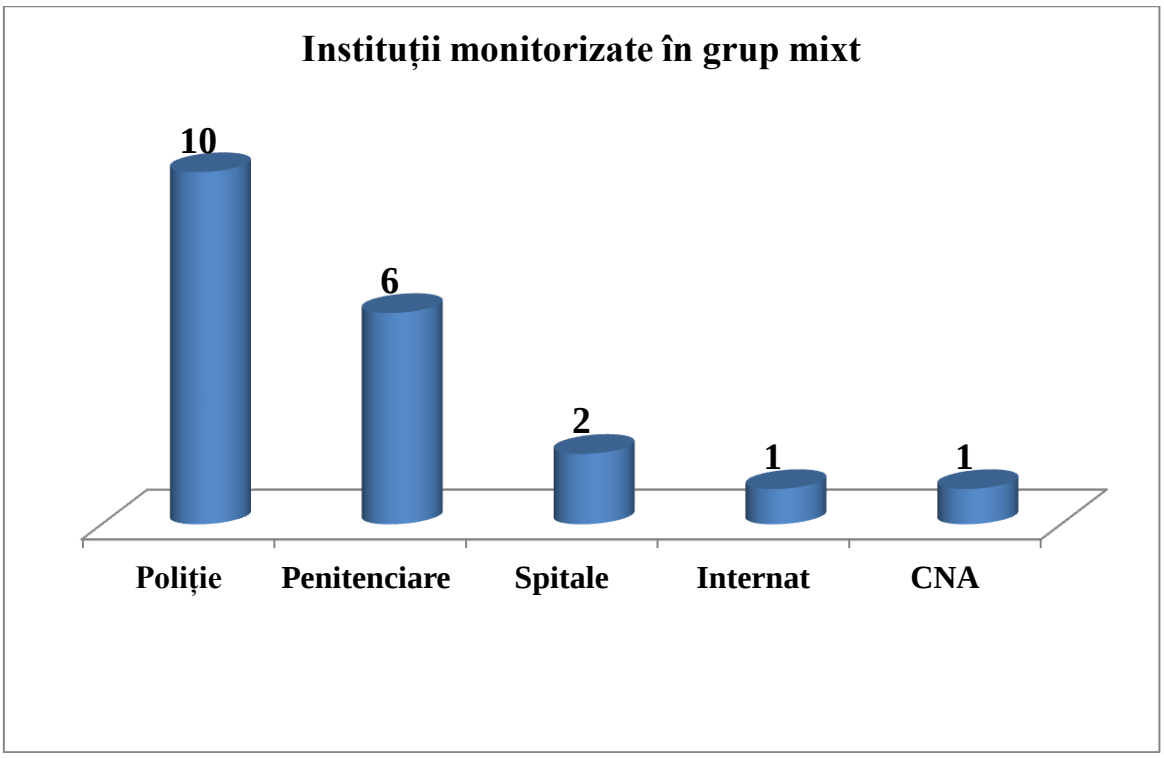
Instituții monitorizate în grup mixt
10
6
2
1
1
Poliție
Penitenciare
Spitale
Internat
CNA

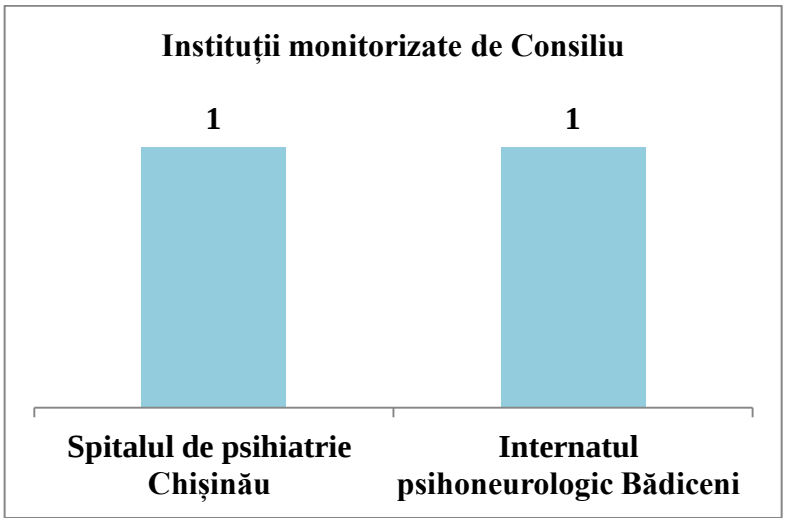
Instituții monitorizate de Consiliu
1
1
Spitalul de psihiatrie Chișinău
Internatul psihoneurologic Bădiceni

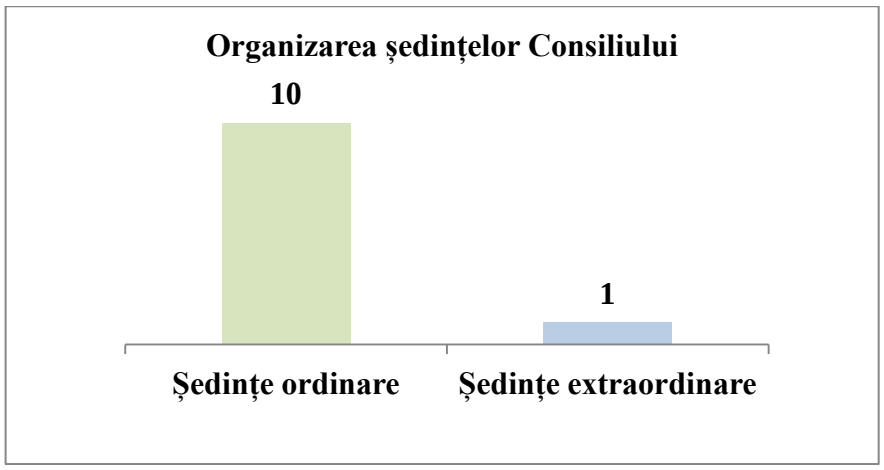
Organizarea ședințelor Consiliului
10
1
Ședințe ordinare
Ședințe extraordinare

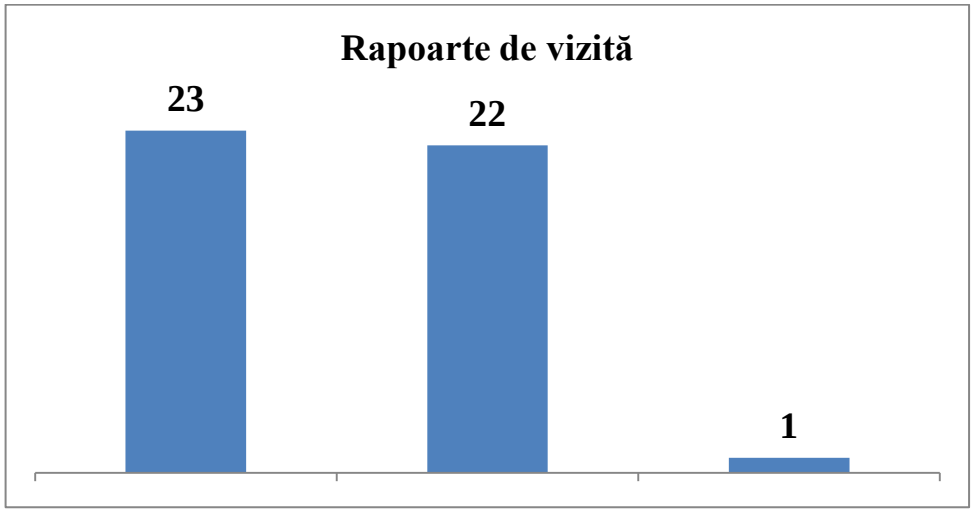
Rapoarte de vizită
23
22
1

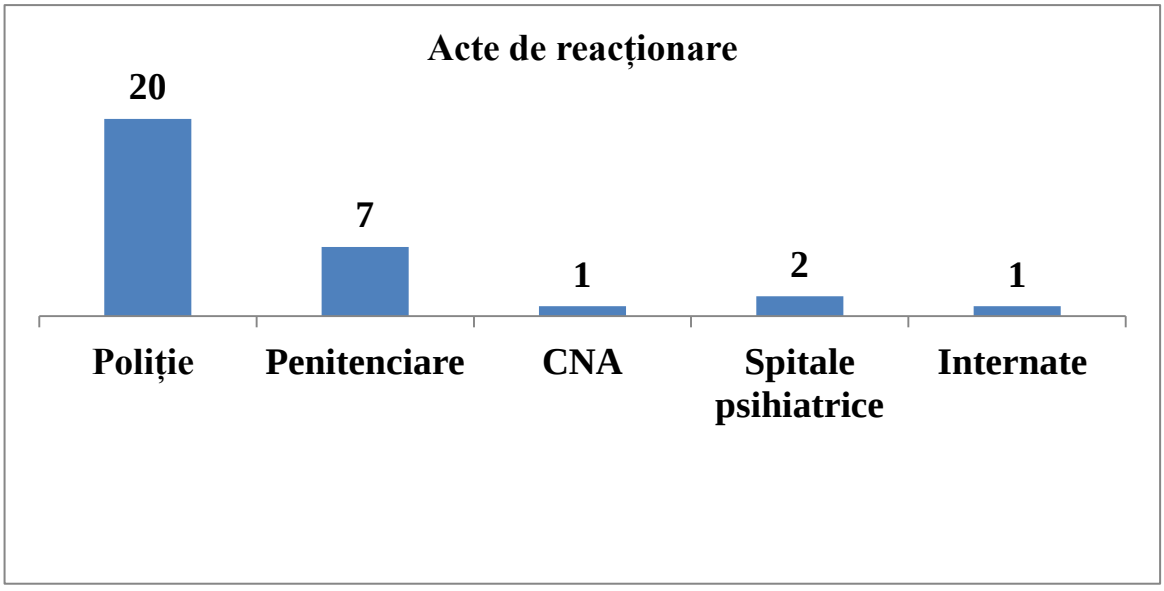
Acte de reacționare
20
7
1
2
1
Poliție
Penitenciare
CNA
Spitale psihiatrice
Internate

9. Activitatea de prevenire prin instruire

Potrivit art. 28 lit. d) din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), Avocatul Poporului desfășoară activități de promovare a drepturilor și libertăților omului prin contribuirea la consolidarea educației în domeniul drepturilor și libertăților omului și participarea la elaborarea programelor educaționale formale și nonformale. În acest context, Avocatul Poporului și-a propus drept prioritate instruirea angajaților din instituțiile care asigură detenția persoanelor. Întru realizarea acestei atribuții, **în anul 2017 au fost organizate 11 instruiri pentru angajații sistemului penitenciar**, după cum urmează:

Data instruirii	**Subiectul**	**Profil**	**Nr participanți**
27 martie 2017	Mecanisme naționale privind apărarea drepturilor omului/ Legea 52/2014	Directia trupelor de pază, supraveghere și escortă DIP (angajații escortă)	15
14 aprilie 2017	Standardele minime privind tratamentul deținuților	Directia trupelor de pază, supraveghere și escortă DIP (angajații escortă)	15
24 mai 2017	Jurisprudența CtEDO privind relele tratamente și remedii efective	Centrul de instruire al DIP (Serviciul juridic penitenciare)	13
12 iunie 2017	Prevederi internaționale privind prevenirea torturii și a impunității	Directia trupelor de pază, supraveghere și escortă DIP (angajați)	25
05 iulie 2017	Standarde privind aplicarea forței fizice și a mijloacelor speciale	Centrul de instruire al DIP (angajații regim si supraveghere)	37
01 august 2017	Mecanisme naționale, regionale și internaționale de apărare a drepturilor omului	Penitenciarul nr.16/9 (angajați/ medici)	32
02 august 2017	Legea 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului	Penitenciarul nr.16/9 (angajați/ medici)	33
10 octombrie 2017	Rele tratamente în sistemul penitenciar	Centrul de instruire al DIP (angajații sistemului penitenciar și supraveghere)	19
03 noiembrie 2017	Inițiere în drepturile omului	Centrul de instruire al DIP(cursanți-subofițeri)	16
27 noiembrie	Prevenirea torturii și relelor tratamente în instituțiile	Centrul de instruire al DIP	38

2017	penitenciare	(ofițeri)	
13 decembrie 2017	Tortura în reglementările naționale și internaționale, practica CtEDO	Centrul de instruire al DIP (Serviciul escortă)	17
În total	**11 instruiri**	**260 angajați ai sistemului penitenciar**	

RECOMANDĂRI GENERALE:

1) Implementarea Recomandărilor Comitetului împotriva torturii din 08 noiembrie 2017;
2) Implementarea Recomandărilor Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice din 22 noiembrie 2017;
3) Implementarea Recomandărilor Avocatului Poporului privind îmbunătățirea condițiilor de detenție, ameliorarea comportamentului față de persoanele private de libertate și de prevenire a torturii, prezentate în 2017;
4) Continuarea și susținerea politico-financiară deplină a reformelor în cadrul sistemului penitenciar, a poliției și instituțiilor de menire socială și sănătate mentală.

CAPITOLUL IV
PROMOVAREA DREPTURILOR OMULUI

Promovarea, informarea și instruirea în domeniul drepturilor omului este o direcție principală în activitatea Oficiului Avocatului Poporului, în corespundere cu Principiile de la Paris - document care stabilește standardele internaționale pentru funcționarea instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului. *Principiile de la Paris stipulează alături de alte atribuții de bază ale instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului pe cea „de promovare a drepturilor omului… prin creşterea gradului de conştientizare publică, în special prin informare şi educaţie, şi făcând uz de toate organele de presă*"[212]. Rolul instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului de informare, instruire, sporire a culturii drepturilor omului în societate este menționat și în articolul 9 al Declarației ONU cu privire la instruirea și educația în domeniul drepturilor omului[213]: „*Instituţiilor naţionale de protecție a drepturilor omului le revine misiunea importantă de promovare a drepturilor omului, inclusiv, după caz, rolul de coordonare a activităților de promovare a drepturilor omului, prin acțiuni educative şi de formare, prin sporirea gradului de conştientizare şi prin mobilizarea actorilor din cadrul instituțiilor publice sau private*".

Toate aceste activități au drept scop promovarea culturii respectului pentru drepturile omului și schimbarea de atitudini, comportamente, o mai bună înțelegere și acceptare a valorilor drepturilor omului în societate. Impactul acțiunilor în cauză însă este greu de estimat, progresele fiind resimțite doar în timp, iar realizarea atribuției de promovare implică anumite costuri fără de care efortul nu are efectul scontat.

Activitatea de promovare a drepturilor omului și a mecanismelor de protecție a drepturilor omului este realizată de către Oficiul Avocatului Poporului prin acțiuni de informare a publicului larg sau a unor categorii-țintă, de sensibilizare a opiniei publice sau a factorilor de decizie, (conferințe, mese rotunde, reuniuni, întâlniri, forumuri, concursuri, expoziții, elaborarea de panouri informative, elaborarea și difuzarea de spoturi video etc), prin editarea și distribuirea de materiale informative, prin colaborarea cu mass-media și prin activități de instruire.

[212] Principiile privind statutul Instituțiilor Naționale (Principiile de la Paris), adoptate prin Rezoluția 48/134 din 20 decembrie 1993 de către Adunarea Generală ONU;
[213] Declarația cu privire la instruirea și educația în domeniul drepturilor omului a fost adoptată prin Rezoluția Adunării Generale ONU 66/137 din 23 martie 2011;

În ultimii ani, Oficiul Avocatului Poporului și-a intensificat activitatea pe acest segment**, în 2017 numărul de acțiuni de promovare (174[214])**, precum **și numărul de beneficiari** a fost în creștere (**peste 5800 de persoane**) față de anii precedenți. Pentru realizarea atribuției de promovare au fost valorificate mijloacele financiare din bugetul instituției, dar și atrase fonduri de la partenerii internaționali ai Oficiului, cum ar fi UNICEF[215]. Unele activități au fost desfășurate în comun cu alte instituții publice, ceea ce a presupus și contribuirea financiară a acestora la organizarea evenimentelor. De asemenea, în anul 2017 un număr mare de activități au fost organizate în sala noua de ședințe amenajată la sfârșitul anului precedent cu suportul financiar al PNUD Moldova, după transmiterea în 2016 la balanța instituției a întreg edificiului de pe Sfatul Țării, 16 unde este amplasat Oficiul Avocatului Poporului. Acest lucru a scutit bugetul oficiului de cheltuieli suplimentare pentru arenda sălilor în cazul organizării unor evenimente cu implicarea unui număr mai mic de participanți.

Printre principalele provocări cu care se confruntă Oficiul Avocatului Poporului în realizarea atribuției de promovare pot fi menționate activitatea insuficientă de atragere de fonduri extrabugetare; lipsa de cadre în subdiviziunea cu atribuții de promovare – SPDORIC, competențe reduse ale angajaților instituției pentru realizarea activităților de instruire, faptul că instituția nu dispune de o sală de conferințe cu o capacitate de 50-100 de persoane.

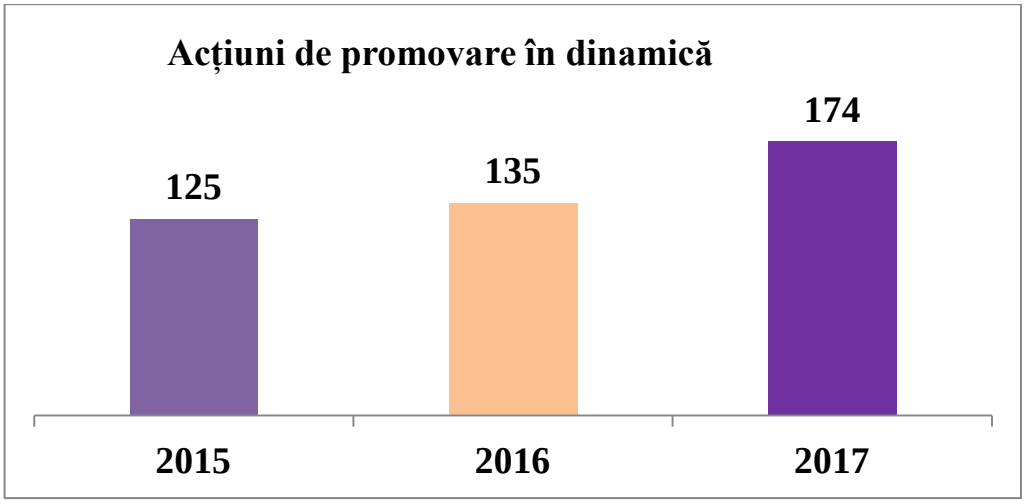

[214] Această cifră nu include numărul de material informative editate și al evenimentelor organizate pentru presă;
[215] Proiectul "Consolidarea capacităţilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului pentru independența monitorizării și raportării respectării drepturilor copilului în Republica Moldova";

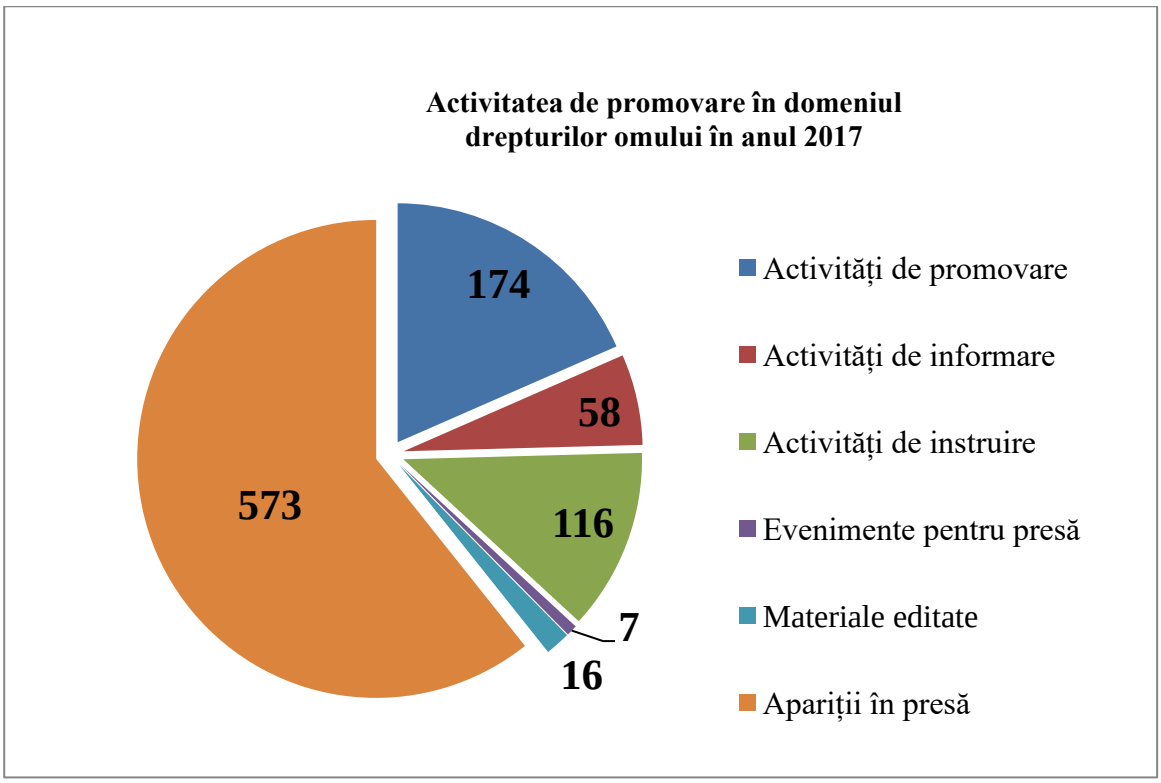

1.Activitatea de informare, sensibilizare a opiniei publice

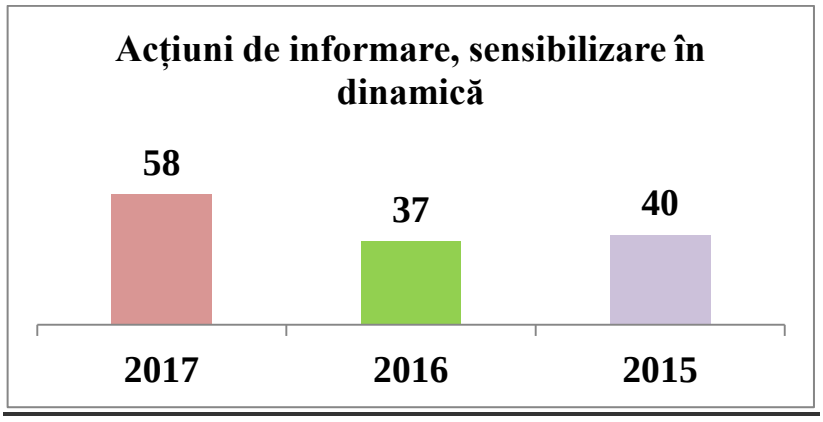

Printre cele mai importante activități de informare/sensibilizare pot fi evidențiate Conferința Internațională „Reglementarea juridică a statutului copilului în contact/conflict cu legea”; Conferința națională ”Anticorupție pentru drepturile omului”; Forumurile de discuție cu copiii ale Avocatului Poporului pentru drepturile copilului din 20 iunie și din 19 noiembrie; Decada pentru drepturile omului, evenimentele de prezentare publică a concluziilor din Raportul cu privire la respectarea drepturilor și libertăților omului în anul 2016 și din capitolul Raportului privind respectarea drepturilor copilului (12 și 27 aprilie).

Pe data de 12 decembrie 2017, Oficiul Avocatul Poporului în comun cu Centrul Naţional Anticorupţie au desfăşurat cea de-a XIII-a ediţie a Conferinţei Naţionale ”Anticorupţie pentru Drepturile Omului”, care a avut cu suportul financiar al Ministerului de Externe al Norvegiei şi PNUD Moldova.

La Conferinţă au participat peste 120 de persoane, printre care demnitari, experţi anticorupţie, reprezentanţi ai administraţiei publice centrale şi locale, precum şi ai comunităţii internaţionale, societăţii civile şi mass-media.

Subiectele dezbătute în cadrul reuniunii au avut ca teme ”Rolul integrității sectorului public în respectarea drepturilor omului” și ”Integritatea în mediul de afaceri: consolidarea eforturilor la nivel național”. În cadrul evenimentului au avut loc două ateliere de lucru la care s-a discutat cum afectează fenomenul corupției realizarea dreptului la un mediu înconjurător sănătos și a dreptului la educație. Cel de-al doilea atelier de lucru a fost moderat de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu.

Tradițional, la scurt timp după transmiterea în Parlament a Raportului Avocatului Poporului cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în anul precedent, Avocatul Poporului prezintă în cadrul unui eveniment public opiniile, concluziile sale la acest subiect și recomandările cum situația atestată poate fi îmbunătățită.

La evenimentul de prezentare a Raportului care a avut loc pe 12 aprilie au participat 50 persoane, printre care președintele Comisiei parlamentare pentru drepturile omului și relații interetnice Vladimir Țurcan, reprezentanți ai Parlamentului, Ministerului Justiției, Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, Ministerului Dezvoltării Regionale și Construcțiilor, Ministerului Economiei, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerului Mediului și subdiviziunile acestora, Procuraturii Generale, ai OSCE, PNUD, Consiliului Coordonator al Audiovizualului, Confederației Naționale a Sindicatelor și reprezentanți ai societății civile: Promo Lex, Centrul de Resurse Juridice, Amnesty International, Centrul Național al Romilor, Uniunea Invalizilor, RCTV Memoria, Keystone Moldova, Asociația Nevăzătorilor și Asociația Surzilor.

În anul 2017, pentru prima dată, viziunea Avocatului Poporului pentru drepturile copilului despre situația privind respectarea drepturilor copilului a fost făcută publică și în cadrul unui eveniment distinct – a unei reuniuni care a avut loc pe data de 27 aprilie.

La evenimentul organizat cu susținerea UNICEF Moldova au participat aproximativ 50 de persoane: reprezentanți ai autorităților publice de resort, ai societății civile. În cadrul dezbaterilor

au fost formulate mai multe sugestii atît la conținut, manieră de prezentare a informației, cât și la conceptul, structura raportului.

La începutul sesiunii de toamnă-iarnă a Parlamentului, pentru prima data în ultimii 10 ani, **Raportului Avocatului Poporului cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în anul 2016 a fost audiat în ședința plenară a Legislativului.** Avocații poporului au punctat în comunicările prezentate cele mai importante constatări și recomandări din cadrul Raportului și au răspuns la mai multe întrebări ale deputaților, cele mai multe vizând respectarea dreptului de acces la justiție, a dreptului electoral, de acces la informație, problema documentării copiilor, respectarea drepturilor omului în regiunea transnistreană.

Câteva întruniri cu participarea factorilor de decizie au fost convocate de către Avocatul Poporului pentru examinarea unor probleme actuale din domeniul drepturilor omului, care necesitau o implicare și examinarea urgentă.

Astfel, pe 28 februarie, Avocatul Poporului a convocat o ședință cu participarea reprezentanților Comisiei parlamentare pentru protecția socială, sănătate și familie, ai Ministerului Sănătății, ai CNAM, dar și a experților independenți în domeniul medicinii și economiei în problema scumpirilor serviciilor medicale, pentru o documentare amplă pe acest subiect și consultarea opiniei specialiștilor în domeniu.

Anterior, Ombudsmanul s-a sesizat din oficiu în legătură cu majorarea tarifelor la serviciile medicale pentru a fi stabilită măsura în care au fost justificate aceste majorări de prețuri, pe tipuri de servicii, și pe cît s-a ținut cont de coraportul preț/venituri ale persoanelor. La reuniune au participat deputați, reprezentanți ai Ministerului Sănătății, ai CNAM, experți independenți.

Într-un alt caz, Avocatul Poporului a intervenit în calitate de mediator în problema administrării neautorizate a poligonului de depozitare a deșeurilor din preajma comunei Bubuieci, problemă care a intrat în atenția Ombudsmanului din semnalele apărute în presă. În scopul soluționării problemei, Oficiul Avocatului Poporului a organizat pe 3 februarie 2017 o ședință de lucru cu participarea factorilor de decizie.

Mai multe activități, ședințe publice au fost realizate de către Avocatul Poporului în comun cu membrii Consiliului pentru monitorizarea implementării Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități – consiliul de experți creat acum un an pe lângă Oficiul Avocatului Poporului.

Avocatul Poporului în comun cu membrii Consiliului de experţi pentru monitorizarea implementării Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi *au lansat un apel către autorităţile publice* din ţară[216]în vederea protejării şi respectării drepturilor persoanelor cu dizabilităţi. În Apel Ombudsmanul și membrii Consiliului au reamintit autorităților publice centrale și locale de obligația lor de a contribui la asigurarea și promovarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în scopul de a asigura, preveni și elimina discriminarea acestora în societate.

De asemenea, pe 29 iunie, a avut loc ședința deschisă a Consiliului de experţi pentru monitorizarea implementării Convenţiei ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilităţi, la care s-a discutat despre rezultatele primului an de activitate. S-a menționat că structura în cauză a devenit o platformă de discuție și de acțiune. Una dintre realizările Consiliului a fost înaintarea propunerii de modificare a Codului electoral în scopul acordării dreptului la vot persoanelor lipsite de capacitatea de exercițiu, precum și aprobarea unui pachet de legi care ar asigura implementarea articolului 12 din Convenția ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. Printre alte activități ale Consiliului a fost menționată intervenirea către autoritățile municipale privind adaptarea rezonabilă, conform necesităților persoanelor cu dizabilități, a locurilor de parcare și a căilor de acces spre acestea în perimetrul străzii M.Sadoveanu[217]. De asemenea, Avocatul Poporului a intervenit, la solicitarea unui membru al Consiliului de experți, cu concluzii în proces într-un caz de publicare a unui articol cu mesaj discriminatoriu și instigator de ură față de persoane cu dizabilități, instituția media, prin decizia judecătorească, fiind obligată să retragă ziarul cu articolul în cauză.

Pe 04 decembrie 2017, în contextul Zilei Internaționale a persoanelor cu dizabilități, a avut loc o altă ședința publică a Consiliului pentru monitorizarea implementării Convenției ONU cu privire la drepturile persoanelor cu dizabilități. În cadrul evenimentului a fost prezentat Raportul Tematic „Integrarea persoanelor cu dizabilități severe în comunitate. Impactul serviciului social „Asistență personală"".

Funcționarii Oficiului Avocatului Poporului s-au implicat în desfășurarea unor importante activități, organizate de către autorități publice centrale, valorificând aceste prilejuri pentru

[216]http://ombudsman.md/sites/default/files/scrisoare_0.pdf

[217]Consiliul de experţi a fost creat în temeiul art. 34 al Legii cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman) nr. 52 din 03.04.2014 şi art. 10 al Legii cu privire la incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi nr. 60 din 30.03.2012, având ca scop acordarea consultanţei şi asistenţei Oficiului Avocatului Poporului în procesul de monitorizare a implementării Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi, de promovare şi protejare a drepturilor persoanelor cu dizabilităţi;

promovarea drepturilor omului și a prezenta informării privind atribuțiile și competențele instituției.

Deja al treilea an consecutiv angajații Oficiului Avocatului Poporului au fost prezenți cu o expoziție de materiale informative la Orăşelul European, care a avut loc pe 13 mai 2017, în Grădina Publică Ştefan cel Mare.

Funcționarii Oficiului Avocatului Poporului au fost prezenți pe 15 septembrie la evenimentul organizat de Legislativ cu prilejul Zilei democrației, vernisând un stand informativ despre Instituția Ombudsmanului și activitățile acestuia. Alături de alte încă 14 instituții publice, care raportează Parlamentului, Oficiul Avocatului Poporului a prezentat în cadrul expoziției crâmpeie din activitatea sa, a discutat cu vizitatorii și a distribuit materiale informative editate de către instituție.

Activități de promovare organizate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu

Anul 2017 a fost o perioadă prolifică pentru Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în materie de promovare a drepturilor copilului, informare despre atribuțiile și competențele sale. Ombudsmanul copilului, susținută printr-un proiect finanțat de UNICEF, a reușit să se facă vizibilă în plan național, lansând mai multe inițiative și implicându-se în cel mai activ mod în monitorizarea situației din domeniul respectării drepturilor copilului. În realizarea acestor eforturi Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a izbutit să coopereze eficient cu autoritățile de resort, societatea civilă, mass-media și, ce este foarte important, cu copiii. Maia Bănărescu s-a aflat în dialog permanent cu aceștia atât prin intermediul celor două forumuri de discuție desfășurate în lunile iunie și noiembrie, cât și al numeroaselor vizite în diverse localități ale țării din diferite raioane.

Vizite în teritoriu

În primele luni ale anului 2017, Avocatul Poporului a efectuat **17 vizite** în diverse localități ale țării pentru a înmâna diplome și cadouri premianților concursului de desene pentru copii cu genericul „Sănătatea ta – dreptul tău, viitorul tău”, organizat de către Ombudsmanul copilului în cadrul Decadei pentru drepturilor omului din anul precedent. În contextul vizitelor in instituții de învățământ (licee și gimnazii) din sate și orașe: Bălți, Drochia, Soroca, Fălești, Ștefan Vodă, Ungheni, Sângerei, Comrat, Maia Bănărescu s-a întâlnit și a discutat cu aproximativ 1200 de copii și profesori, i-a informat despre atribuțiile Avocatului Copilului, a organizat acțiuni de promovare.

În perioada octombrie-decembrie 2017, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului Maia Bănărescu a participat la toate cele 9 forumuri/audierile publice la subiectul prevenirii și combaterii violenței, organizate de către Comisia parlamentară protecție socială, sănătate și familie în parteneriat cu Platforma de Dialog comun a Doamnelor Deputate din Parlamentul țării.

Forumurile regionale, cu genericul „Prevenirea și eliminarea violenței în familie și în școală: abordarea multidisciplinară a fenomenului", au avut loc în raioanele Leova, Cantemir, Cimișlia, Hâncești, Nisporeni, Ialoveni, Anenii Noi, Ceadâr-Lunga și Drochia, la acestea participând peste 400 de persoane, cu vârsta între 13 și 60 de ani. Alături de aceste activități, la 12 decembrie curent, Maia Bănărescu a luat parte și la evenimentul de finalizare a concursului „aLEGE o viață fără violență!", inclusiv ceremonia de înmânare a premiilor desfășurată la Parlamentul Republicii Moldova.

Vizitele în teritoriu aui avut ca obiective nu doar activitățile de promovare/informare, Ombudsmanul copilului s-a întâlnit cu autorități publice locale și pentru a discuta probleme concrete din domeniul drepturilor copilului din regiunile date.

Pe 16 februarie Comitetul Executiv al UTA Găgăuzia și Oficiul Avocatului Poporului au organizat o întâlnire de lucru cu tema "Găgăuzia - pentru copii". Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, Maia Bănărescu, a discutat diverse probleme ce țin de drepturile copilului în această regiune și posibilele soluții pentru acestea. Urmare a celor examinate la întâlnirea de lucru, prin dispoziția başcanului UTA Găgăuzia, pe 15 martie, la Comrat, a fost creat un Comitet de coordonare a sistemului de protecție a drepturilor copilului în UTA Găgăuzia, al cărui membru a devenit și șeful Reprezentanței Comrat a Oficiului Avocatului Poporului, Svetlana Mironova.

Prima ședință a Comitetului a avut loc pe 22 martie 2017. Ordinea de zi a cuprins chestiuni privind metodologia de apreciere a situației copiilor care se află în situație de risc; serviciile care pot fi oferite copiilor și familiilor în UTA Găgăuzia. S-a decis elaborarea în timpul apropiat, în colaborare cu Fundația „Lumos Moldova" a unei strategii pentru UTA Găgăuzia, în scopul acordării unei asistențe calificate și eficiente copiilor care se află în situație de risc. De asemenea, la ședința Comitetului a fost discutat planul strategic al dezvoltării sistemului de educație incluzivă în UTA Găgăuzia.

Pe 31 martie 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, Maia Bănărescu, s-a întâlnit cu reprezentanții autorităților publice din satul Varnița și din raionul Anenii Noi. Subiectul principal abordat la ședință a fost documentarea copiilor cu acte de identitate naționale și de stare civilă, precum și recunoașterea faptelor de stare civilă produse și înregistrate în regiunea transnistreană.

Pe 12 mai 2017 Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, Maia Bănărescu, a organizat o reuniune de lucru în contextul Zilei Internaționale a Familiei, în colaborare cu Reprezentanța Bălți a Oficiului Avocatului Poporului. La eveniment au fost invitați reprezentantul Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, reprezentanții direcțiilor Asistență Socială și Protecția Familiei din Rezina, Telenești, Șoldănești, Sîngerei, Florești, Fălești, Bălți, Glodeni, Râșcani, Drochia, Soroca, Dondușeni, Edineț, Briceni, Ocnița.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului Maia Bănărescu și șeful Reprezentanței Bălți a OAP, Valentin Cocârlă, au discutat cu reprezentanții autorității publice din municipiul Bălți și raioanele menționate probleme vizând asigurarea bunăstării și securității sociale a copiilor, respectarea drepturilor copiilor din familiile cu mulți copii sau cu venituri reduse.

Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, Maia Bănărescu, s-a întîlnit pe 1 august 2017 cu autoritățile tutelare locale din raionul Hâncești pentru a discuta despre dificultățile cu care acestea se confruntă în exercitarea competențelor ce le revin în cazurile copiilor în situație de risc și în soluționarea problemelor ce vizează respectarea drepturilor copilului în ansamblu.

Ombudsmanul copiilor, Maia Bănărescu, s-a întâlnit la 07 iunie 2017 cu reprezentanții autorităților tutelare din raionul Cahul.

Reuniunea de lucru ”Practica implementării Convenției ONU pentru drepturile copilului. Respectarea interesului superior al copilului: probleme și soluții” a avut drept scop inițierea unui dialog cu autoritățile care activează în domeniul protecției drepturilor copilului pentru identificarea dificultăților se confruntă autoritățile tutelare din raionul Cahul și problemelor existente în sfera dată. La întâlnire au participat mai mulți primari din satele din raionul Cahul, reprezentanții Direcției asistență socială și protecția familiei, specialiști în protecția drepturilor copilului, avocați.

Pentru se documenta sau a identifica probleme legate de asigurarea drepturilor copiilor, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, a efectuat vizite și la unele instituții, organizații.

Pe 4 aprilie 2017, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului Maia Bănărescu a efectuat o vizită de informare la Centrul Republican Experimental Protezare, Ortopedie şi Reabilitare și la Centrul de Reabilitare Medico- Socială pentru Persoane cu Vedere Slabă „LOW VISION”. Scopul vizitei a fost identificarea perspectivelor persoanelor cu dizabilități locomotorii și de vedere în aspectul accederii acestora la serviciile medicale gratuite.

Pe 23 martie 2017, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, împreună cu reprezentanții UNICEF, a efectuat o vizită de lucru la Penitenciarul nr. 16-Pruncul. Ea s-a interesat de condițiile existente în spațiile predestinate mamelor cu copii de pînă la 3 ani, precum și spitalul care activează în cadrul instituției. Ombudsmanul Copilului și reprezentantul UNICEF au discutat cu deținutele și administrația penitenciarului pentru a afla mai multe detalii privind condițiile de detenție a femeilor cu copii.

Probleme vizând respectarea drepturilor copiilor aflați în detenție au fost abordate de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în cadrul mai multor vizite la Penitenciarul nr. 10 Goian și Penitenciarul nr. 13, la întâlnirile avute cu factorii de decizie de la DIP și Ministerul Justiției.

Avocatul Copilului a pledat pentru identificarea de soluții urgente pentru ameliorarea situației copiilor aflați în stare de arest preventiv în Penitenciarul nr.13, menționând condițiile de detenție dezastruoase, lipsa activităților extraregim și influența negativă a contingentului de deținuți maturi asupra comportamentului minorilor.

Maia Bănărescu a propus examinarea posibilități de transferare de urgență a acestora în Penitenciarului nr.10 Goian. Ombudsmanul s-a referit la necesitatea de a se asigura condiții adecvate de trai și dezvoltare copiilor care se află cu mamele lor deținute pină la vârsta de trei ani, prin prevederea liniilor bugetare separate în bugetele instituțiilor penitenciare. Avocatul Poporului a mai recomandat ca să fie mărit numărul de psihologi/psihopedagogi pentru a oferi asistența necesară copiilor și dezvoltarea programelor psiho-sociale pentru reducerea comportamentului agresiv și resocializarea acestora.

Maia Bănărescu s-a aflat într-un dialog intens cu factorii de decizie de la DIP și Ministerul Justiției și în contextul incidentelor înregistrate la Penitenciarul nr. 13 și semnalate de presă privitor la aplicarea forței față de minorii aflați în această instituție[218].

Aceste, dar și problemele legate de asistența și protecția copiilor aflați în contact/ conflict cu legea precum și privind prevenirea delincvenței juvenile au constituit tema **Conferinței internaționale „Reglementarea juridică a statutului copilului în contact/conflict cu legea" – 19 octombrie, organizată de Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu**.

Conferința internațională a adus în discuție modificarea şi completarea legislaţiei în ceea ce privește determinarea statutului juridic al copilului în contact/ conflict cu legea penală, dar care nu a împlinit vârsta răspunderii penale și măsura în care le este asigurată protecția acestor

[218] http://ombudsman.md/ro/content/functionarii-oficiului-avocatului-poporului-au-verificat-semnalele-privind-aplicatia-fortei

copii.

Reprezentanți ai instituțiilor de protecție a drepturilor omului din Lituania și România, precum și factori de decizie din domeniul elaborării politicilor, experți guvernamentali, cadre universitare, reprezentanți ai societății civile au discutat în cadrul conferinţei despre modalităţi socio-juridice de prevenire, control şi diminuare a delincvenţei juvenile în Republica Moldova, modele europene de reglementare juridică a statutului copilului în contact/ în conflict cu legea şi premisele pentru legiferarea statutului copilului care săvârșește fapte penale fiind sub vârsta răspunderii penale.

La conferință au participat reprezentanți ai Instituției Ombudsmanului din Lituania, ai Instituției Avocatului Poporului din România, UNICEF, Ministerului Justiției, Ministerului Educației, Culturii și Cercetării, ai Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Ministerului Afacerilor Internet, Procuraturii Generale, ai Consiliului Superior al Magistraturii, Consiliului Național pentru protecția drepturilor copilului, Direcției Municipale pentru protecția copilului, Terre des Hommes, Institutului de Reforme Penale, CNPAC, ai Institutului de Științe Penale și Criminologie Aplicată.

Conferința internațională „Reglementarea juridică a statutului copilului în contact/conflict cu legea" a fost organizată de Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, în baza acțiunii L1 (capitolul 27) din Planul național de acțiuni pentru implementarea Acordului de Asociere Republica Moldova-Uniunea Europeană în perioada 2017-2019.

În vizorul Avocatului Poporului pentru drepturile copilului s-a aflat un spectru de probleme, care a depășit lista de subiecte ce urmau a fi examinate în mod prioritar în anul 2017. Ombudsmanul a reacționat la unele semnale privind încălcări ale drepturilor copilului sau privind probleme de sistem care necesită implicare operativă. În atenția Avocatului Poporului pentru drepturile copilului s-au mai aflat problemele copiilor care duc un mod de viață stradal, privind exploatarea copiilor prin muncă, aplicarea violenței față de copii, alimentarea copiilor în instituțiile de învățământ preșcolar și preuniversitar, aceste subiecte constituind teme ale unor reuniuni de lucru sau conferințe de presă.

Câteva subiecte au fost tratate în detaliu, prin elaborarea unor studii sau rapoarte tematice, efort susținut de UNICEF Moldova.

Pe 5 aprilie, în cadrul unui eveniment public au fost făcute publice concluziile Raportului tematic „Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectrul autist în Republica Moldova".

Pe 31 octombrie 2017, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului Maia Bănărescu a prezentat public Raportul cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilităţi senzoriale.

Pe 19 decembrie 2017, cu suportul UNICEF, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului Maia Bănărescu a prezentat public studiul „Respectarea dreptului copilului la nume și cetățenie".

La 18 decembrie 2017, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a prezentat public studiul tematic „Evaluarea situației copiilor plasați în Casa-internat pentru copii cu deficiențe mintale Orhei și Hîncești în proces de dezinstituționalizare".

La 15 decembrie 2017, cu suportul UNICEF, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului a organizat o ședință de lucru în al cărei cadru a fost prezentat Mecanismul de monitorizare, evaluare și raportare a implementării recomandărilor Comitetului ONU privind drepturile copilului.

Dialogul permanent cu copiii a fost menținut prin organizarea a două forumuri de discuție, care în anul 2017 au avut drept obiective consultarea opiniei copiilor, antrenarea lor în procesul de monitorizare a implementării Convenției pentru drepturile copiilor, precum și a recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului pentru autoritățile din Republica Moldova.

Pe 20 iunie 2017 s-a desfășurat cel de-a doilea Forum de discuție al Ombudsmanului cu copiii din Moldova cu genericul „Participarea copiilor și adolescenților în procesul de raportare și monitorizare a Convenției ONU pentru drepturile copilului – provocări și implicarea autorităților publice". Forumul a fost organizat în colaborare și cu susținerea UNCEF Moldova. La eveniment au participat 44 de copii din toată țara.

Prima parte a Forumului a constituit-o dialogul copiilor cu reprezentanții autorităților publice, care au fost reprezentate de către președintele Comisiei parlamentare juridice, numiri și imunităţi, Raisa Apolschii, viceprim-ministrul pentru Reintegrare, Gheorghe Balan, ministrul Sănătății, Ruxanda Glavan, viceministrul Muncii Protecției Sociale și Familiei,Viorica Dumbrăveanu, șeful Direcției învățământ primar din cadrul Ministerului Educației, Valentin Crudu, viceministrul Justiției, Anatolie Munteanu, șeful Direcției control și metodologie a Serviciului Stare Civilă, Liudmila Guțu, șeful Direcției municipale Chișinău protecția drepturilor copilului, Rodica Terehovschi.

Ulterior copiii au fost informați despre rolul Avocatul Poporului pentru drepturile copilului și participarea copiilor la procesul de monitorizare a implementării Convenției pentru drepturile copiilor, despre procesul de raportare la Comitetul ONU pentru drepturile copilului privind implementarea Convenției pentru drepturile copiilor.

De asemenea, copii și-au împărtășit experiență de activitate în cadrul consiliilor de tineri și a celor de elevi: Consiliul național al elevilor, Rețeaua națională a consiliilor locale ale tinerilor din Moldova. Participanții au discutat despre activitățile de monitorizare a implementării Convenției pentru drepturile copiilor, care ar putea sta la baza planului de acțiuni pentru monitorizarea implementării Convenției.

Pe 16 noiembrie 2017, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, a organizat, cu suportul UNICEF, un alt forum de discuție cu copiii la tema „Implicarea copiilor și tinerilor în monitorizarea recomandărilor Comitetului ONU pentru drepturile copilului".

La forum au participat 40 de copii şi adolescenţi din 20 de instituţii de învățământ din diferite localităţi ale ţării (Chișinău, Bălți, Congaz, Lipoveni, Ștefan Vodă, Dondușeni, Soroca, Leova, Varnița, Tighina, Vulcănești), membri ai consiliilor elevilor dar și din cadrul Consiliului Național de Elevi, al Consiliului național al tineretului din Moldova și al Rețelei naționale a consiliilor locale de tineret.

Printre acțiunile destinate copiilor se înscrie și festivitatea **Ziua "Ușilor deschise" la Oficiul Avocatului Poporului, organizată pe 1 iunie de către Ombudsmanul Copilului, la care au participat aproximativ 100 de copii și părinți.** Partener al Avocatului Copilului în organizarea evenimentului a fost Fundația Terre des hommes Moldova. În calitate de moderatori ai unor activități au fost reprezentanți ai Centrului de Resurse pentru Adolescenți și Tineri, CRAT din Bălți.

Avocatul Copilului a făcut o prezentare a Instituției Ombudsmanului, copii au discutat cu Avocatul Poporului, Mihail Cotorobai, cu angajații Oficiului.

În cadrul a cinci ateliere de lucru copiilor le-a fost prezentate master-class de pictură, quilling, sculptat în lemn. În calitate de moderator al atelierului de pictură a fost pictorița Elena Revuțcaia, care a ilustrat mai multe cărți pentru copii, printre care "Neznaika în țara minunilor" de Nikolai Nosov, "Ceasornicul din tei" de Arcadie Suceveanu, "Peppi Ciorap-Lung" de Astrid Lindgren.

Copiii au avut posibilitate să deseneze pe asfalt, să participe la un joc la tema corupției și drepturilor omului și să afle despre arta decorațiunilor inedite – quilling.

După consumarea evenimentului la Oficiul Avocatului Poporului, copiii au fost invitați să meargă cu Avocatul Copilului în Grădina Publica Ștefan cel Mare, unde Ombudsmanul și Fundația Terre des hommes Moldova au organizat o tombolă "Cunoaște-ți drepturile!"

În contextul zilei adoptării Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, pe 16 noiembrie, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, Maia Bănărescu, a

discutat cu 60 de elevi despre drepturile lor în cadrul unei activități organizate la Biblioteca Națională pentru Copii „Ion Creangă”.

30 de copii au participat pe 15 septembrie 2017 la Atelierul de lucru „Democrație din copilărie”, desfășurat în contextul Zilei Internaționale a Democrației la Parlamentul Republicii Moldova și moderat de către Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului. La atelier au participat deputatele Raisa Apolischi, Alina Zotea și Elena Bondarenco.

Alte activități de promovare

În perioada prezentării publice a Raportului cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în anul 2016, Oficiul Avocatului Poporului a difuzat două spoturi de promovare a avocaților poporului și a Oficiului Avocatului Poporului, care au fost realizate anterior. Spoturile au fost difuzate timp de două săptămâni la un post central de televiziune (Canal regional) și la 10 posturi regionale de televiziune.

De asemenea, instituția a elaborat și confecționat **20 de panouri informative**, care vor conține materiale informative cu mesaj antitortură și privind prevenirea relelor tratamente, acestea urmând și fi amplasate în instituțiile penitenciare din țară.

1. Activitatea editorială

În perioada de referință, Oficiul Avocatului Poporului a editat **16 titluri de carte și materiale informative:** Raportului cu privire la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale în Republica Moldova în anul 2016 în română, rusă și engleză; Raportul cu privire la respectarea dreptului copilului în anul 2016 în română și engleză; broșurele „Legea nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsman)” și „Activitatea Oficiului Avocatului Poporului în anul 2016 în cifre”. Au mai fost publicate: broșura „Recomandările pentru Republica Moldova în cadrul ciclului[219] II al EPU”, 4 pliante privind drepturile pacientului („Dreptul pacientului la libera alegere”, „Dreptul pacientului la confidențialitate”, „Dreptul pacientului la măsuri preventive”, „Dreptul pacientului la accesibilitate”), broșurile „Drepturile pacientului” în limba rusă, „Sunt copil – am drepturi!” (în versiunile română și rusă), „Internetul pentru copii” (în rusă și în

[219] Principiile privind statutul Instituțiilor Naționale (Principiile de la Paris), adoptate prin Rezoluția 48/134 din 20 decembrie 1993 de către Adunarea Generală ONU;

română), „Corupția în medicină” (flaer), ”Avocatul Poporului pentru drepturile copilului”, „Convenția ONU cu privire la drepturile copilului” (în română și în rusă). Au fost de asemenea editate mape, carnete cu sigla instituției.

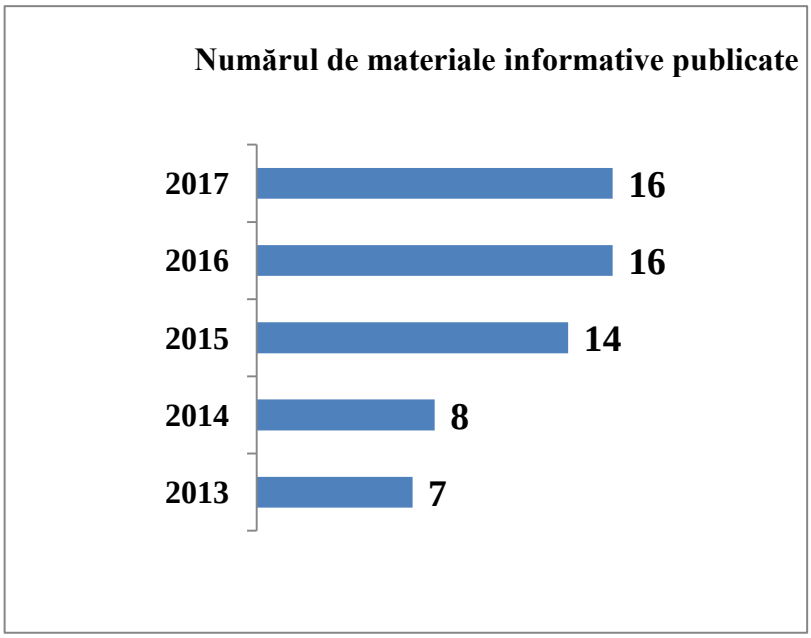

2. Colaborarea cu mass-media

Colaborarea avocaților poporului cu mass-media s-a îmbunătățit în perioada de referință, față de anul 2016.

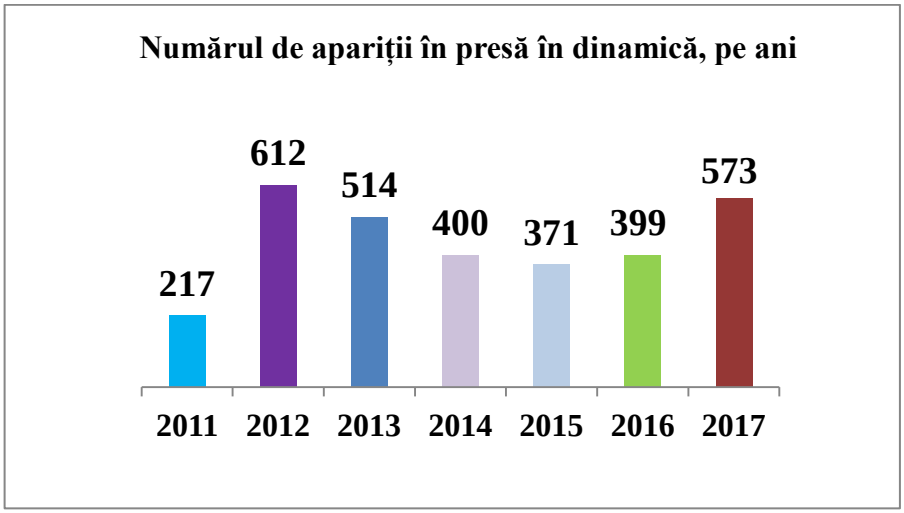

Acest lucru se explică prin numărul mai mare de activități de informare/promovare organizate de către instituție în perioada de raportare, dar și prin implicarea Avocatului Poporului în investigarea a două cazuri de rezonanță, cum au fost cel al decesului în condiții suspecte, în timpul aflării în custodia statului, al lui Andrei Brăguță și privind decesul Niculinei Bulat, orfana în dializă care nu a beneficiat de asistența medicală adecvată. De asemenea, avocați poporului au reacționat la mai multe semnale apărute în mass-media privind situații de violare a drepturilor omului.

Cele mai importante sesizări din presă ale avocaților poporului în anul 2017 se referă la situația privind gunoiștea din satul Bubuieci; decizia privind majorarea costurilor la serviciile medicale; semnalele privind aplicarea relelor tratamente asupra unei beneficiare de la I.M.S.P. Spitalul Clinic de Psihiatrie din orașul Codru; semnalele din presă privind iradierea unor pacienți cu raze „X" în timpul investigațiilor din cauza aparatului vechi, fără de autorizație de funcționare, folosit de medici; cazul Andrei Brăguță; cazul Nicoletei Bulat; subiectele vizând copiii care duc un mod de viață stradal în Chișinău și exploatarea prin muncă a copiilor în localitățile rurale; semnalele privind aplicarea forței fizice asupra condamnaților în Penitenciarul nr. 13, inclusiv a celor minori.

În anul 2017 avocații poporului au susținut șase conferințe de presă și au avut, la sfârșit de an, o întâlnire informală cu jurnaliștii.

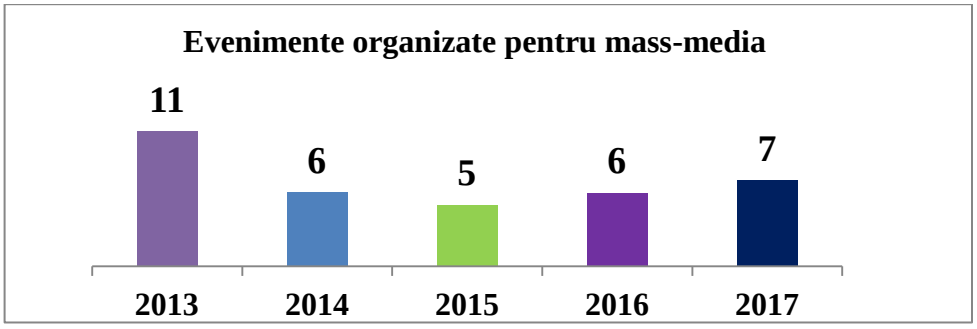

Pe 20 aprilie, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a organizat o Conferință de presă cu tema: „Problemele aflate în atenția Avocatului pentru protecția drepturilor copilului în primul an de activitate. Constatările privind situația în domeniu și obiectivele stabilite pe termen scurt".

Cu prilejul Zilei Internaționale de Susținere a Victimelor Torturii, ombudsmanii și funcționari ai Oficiului Avocatului Poporului au **ținut o conferință de presă privind situația din Republica**

Moldova la capitolul eradicarea torturii, relelor tratamente, tratamentelor inumane și degradante.

Pe 10 august, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, a convocat o **conferință de presă la tema „Implicarea copiilor în munci - normalitate sau exploatare prin muncă?”.** Tot Avocatul Poporului pentru drepturile copilului a ținut o altă conferință de presă cu genericul **„Dreptul copilului de a fi protejat împotriva abuzului și violenței”, în contextul Zilei Internaționale împotriva violenței.**

Pe 5 decembrie, **Avocatul Poporului, Mihail Cotorobai, și funcționarii instituției Alexandru Zubco și Ada Șimon, au prezentat în cadrul unei conferințe de presă concluziile Raportului special privind cazul Andrei Brăguța.**

Pe 8 decembrie, cu prilejul Zilei Internaționale a drepturilor omului, Avocatul Poporului a estimat în cadrul unei conferințe de presă situația în domeniul drepturilor omului din Republica Moldova și s-a referit la semnificația ediției 2017 a Zilei Internaționale a drepturilor omului.

Pe 14 decembrie, Avocatul Poporului, Mihail Cotorobai, și Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Maia Bănărescu, **s-au întâlnit într-un cadru informal cu un grup de jurnaliști** pentru a discuta relația dintre Instituția Ombudsmanului și mass-media și cum aceasta poate fi îmbunătățită, pentru a spori vizibilitatea instituției în eforturile de promovare a drepturilor omului și educării culturii drepturilor omului în societate.

În cadrul evenimentului au fost premiate mai multe echipe de jurnaliști care în anul 2017 au oglindit tematica drepturilor omului și au colaborat eficient cu Instituția Ombudsmanului: Avocatul Poporului a înmânat o diplomă pentru **Moldova Radio Europa Liberă, Avocatul Poporului pentru Drepturile Copilului a înmânat diplome jurnaliștilor de la TVR Moldova, Sputink Moldova și Radio Moldova.**

În contextul Forumului mass-media, ediția 2017, din **14-15 noiembrie. Avocatul Poporului a făcut public un mesaj de solidaritate cu mass-media** în care a subliniat că o susține în demersurile către autorități de a crea un mediu propice pentru dezvoltarea unei prese libere și independente în Republica Moldova. Ombudsmanul a chemat autoritățile să realizeze în spiritul standardelor europene prevederile referitoare la mass-media incluse în Programul de activitate al Guvernului pentru perioada 2016-2018, să examineze responsabil și cu implicare

problemele din domeniul media, expuse în Foaia de Parcurs a ediției 2017 a Forumului Mass - Media din Moldova[220].

Site-ul Oficiului Avocatului Poporului

Site-ul www.ombudsman.md a continuat și în anul 2917 să fie un instrument eficient de promovare a drepturilor omului și de informare despre activitatea avocaților poporului: de monitorizare, de investigare, de raportare, de promovare a drepturilor omului, organizate de Oficiul Avocatului Poporului, cooperare cu partenerii externi. Numărul publicațiilor s-a menținut în medie la nivelul anilor precedenți – **657 publicații pe site în anul 2017.**

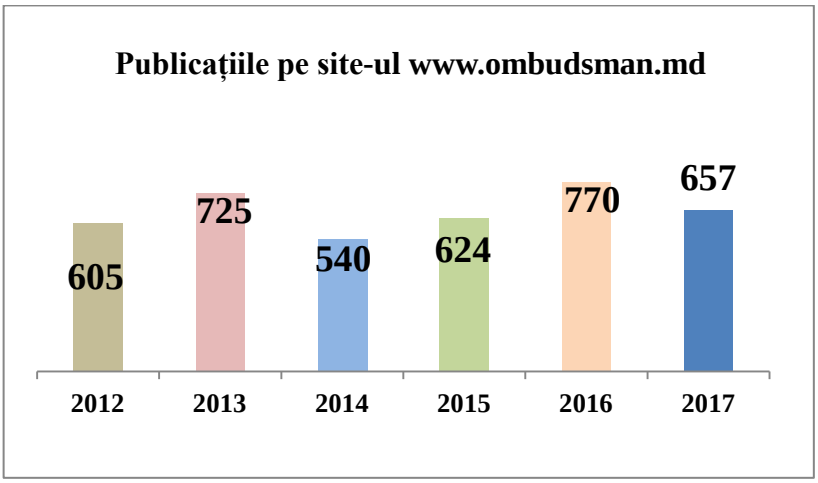

Dinamica anuală de vizitatori unici ai paginii web a instituției și a contului Oficiului Avocatului Poporului de pe **Facebook** este una pozitivă. **Numărul vizitatorilor unici a crescut de la 52 623 în anul 2016 până la 80 365 în anul 2017.**

Dinamica numărului de vizualizări pe site- ul www.ombudsman.md de asemenea este pozitivă: din luna decembrie 2016 până în decembrie 2017 numărul vizualizărilor a crescut cu apoximativ 920 000, în medie 80 000 vizualizări pe lună, atingând cota de 2 milioane în martie 2017. ***Numărul de vizitatori ai site-ului a crescut cu aproape un milion față de anul 2016***. De la 1 840 362 la 2 759 453 la sfârșitul lunii decembrie 2017.

[220] http://ombudsman.md/ro/content/mesajul-avocatului-poporului-mihail-cotorobai-contextul-forumului-mass-media-editia-2017-din

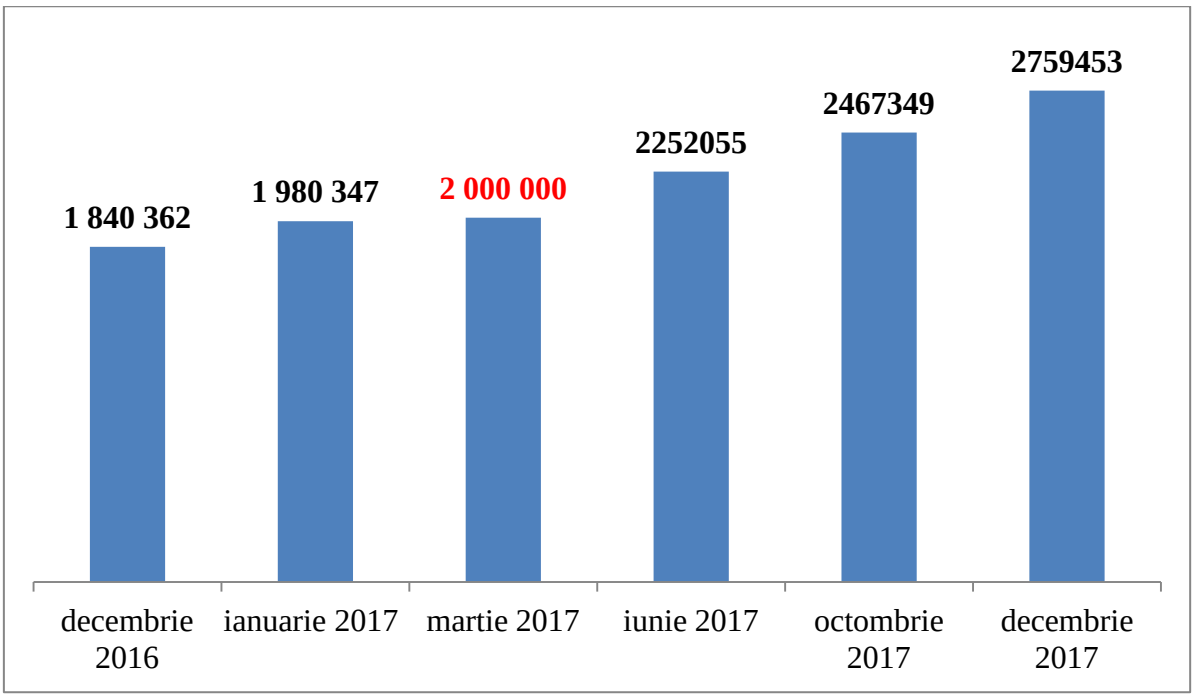

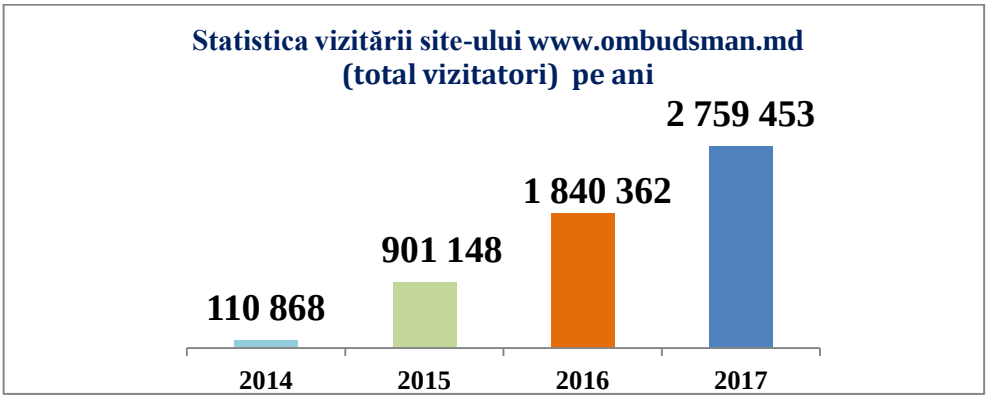

Este pozitivă și dinamica anuală de vizitatori ai **contului Oficiului Avocatului Poporului de pe Facebook**: în anul 2015 erau 910 persoane care urmăreau contul, în 2016 – 1557, iar în 2017 – 1792 de persoane, impactul mediu al postărilor a fost de 3600 vizualizări.

Activitatea de instruire

Activitatea de instruire în domeniul drepturilor omului în 2017 a fost orientată spre consolidarea conceptului aprobat în anul precedent – instruirea în domeniul drepturilor omului devine o prioritate pentru Oficiul Avocatului Poporului, activitățile de instruire presupun o pregătire serioasă a formatorilor, activitățile sunt orientate spre acoperirea necesităților identificate ale grupurilor-țintă de persoane instruite.

În acest sens, Oficiul Avocatului Poporului a depus în anul 2017, în cadrul „**Programului de finanțare a inițiativelor/proiectelor de schimbare în domeniul drepturilor omului", o cerere de finanțare pentru consolidarea capacităților Oficiului Avocatului Poporului de promovare a drepturilor omului prin instruire. Programul menționat este parte componentă a Proiectului PNUD „Consolidarea capacităților tehnice ale instituțiilor naționale pentru promovarea și protecția drepturilor omului", finanțat de Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei.**

Inițiativa Oficiului Avocatului Poporului a fost lansată pentru a fortifica capacitățile angajaților instituției în domeniul promovării drepturilor omului, prin elaborarea metodologiei de proiectare a programelor de instruire. Aplicarea metodologiei respective va spori competențele angajaților instituției de a realiza instruiri destinate atât grupurilor vulnerabile, cât și a angajaților instituțiilor publice.

Astfel, funcționarii Oficiului Avocatului Poporului vor fi capabili de a proiecta programe de instruire mai calitative, complexe, eficiente, care vor contribui la integrarea sistemică a Abordării Bazate pe Drepturile Omului, ceea ce va avea un impact pozitiv asupra respectării drepturilor omului în Republica Moldova.

Pentru a atinge aceste obiective, a fost contractat un expert care împreună cu reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului a elaborat metodologia de proiectare a programelor de instruire.

Totodată, pentru implementarea cu succes a programelor de instruire care vor fi proiectate în baza metodologiei este necesară consolidarea abilităților angajaților Oficiului Avocatului Poporului în calitate de formatori. În acest scop, angajații Oficiului Avocatului Poporului vor fi instruiți. La momentul scrierii raportului metodologia a fost elaborată și era discutată în cadrul instituției. Etapele următoare ale proiectului urmează să fie implementate în anul 2018.

În același timp, angajații Oficiului Avocatului Poporului au continuat organizarea activităților de instruire, conform celor planificate în anul precedent. **În total, în 2017 angajații Oficiului Avocatului Poporului au realizat 116 instruiri. Numărul total al persoanelor instruite a constituit – 3548 persoane.**

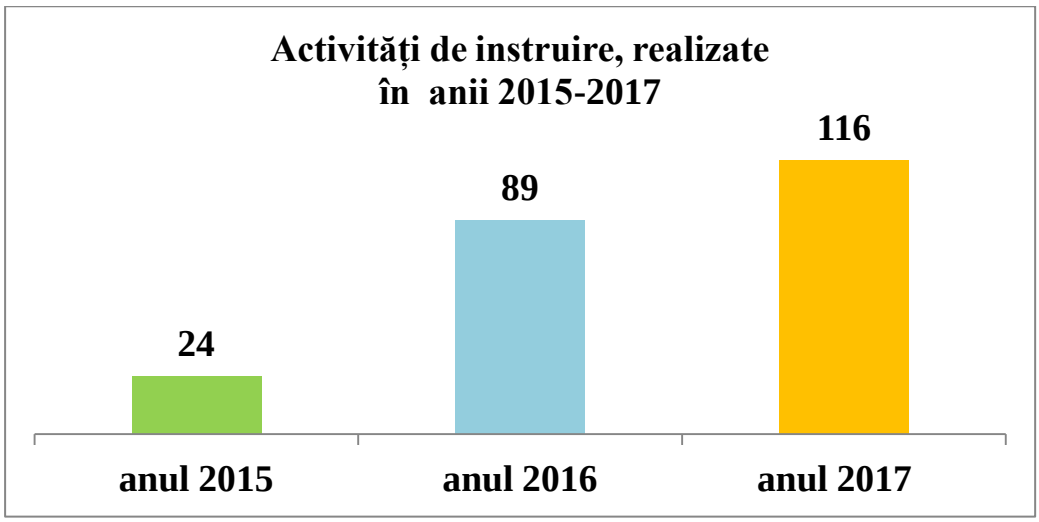

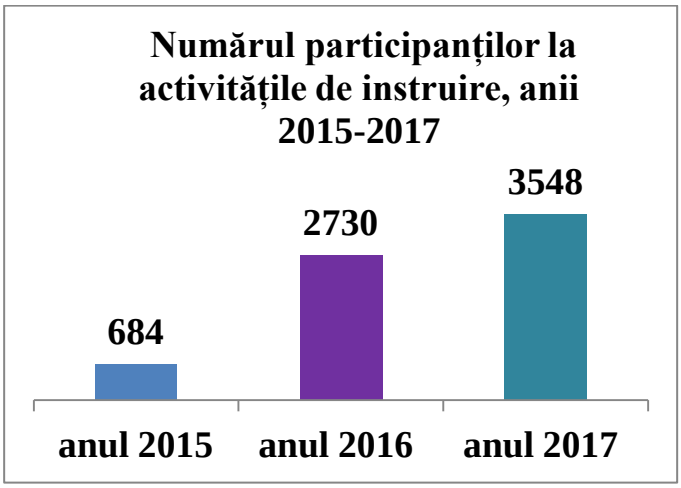

Categorii de persoane instruite, număr de persoane

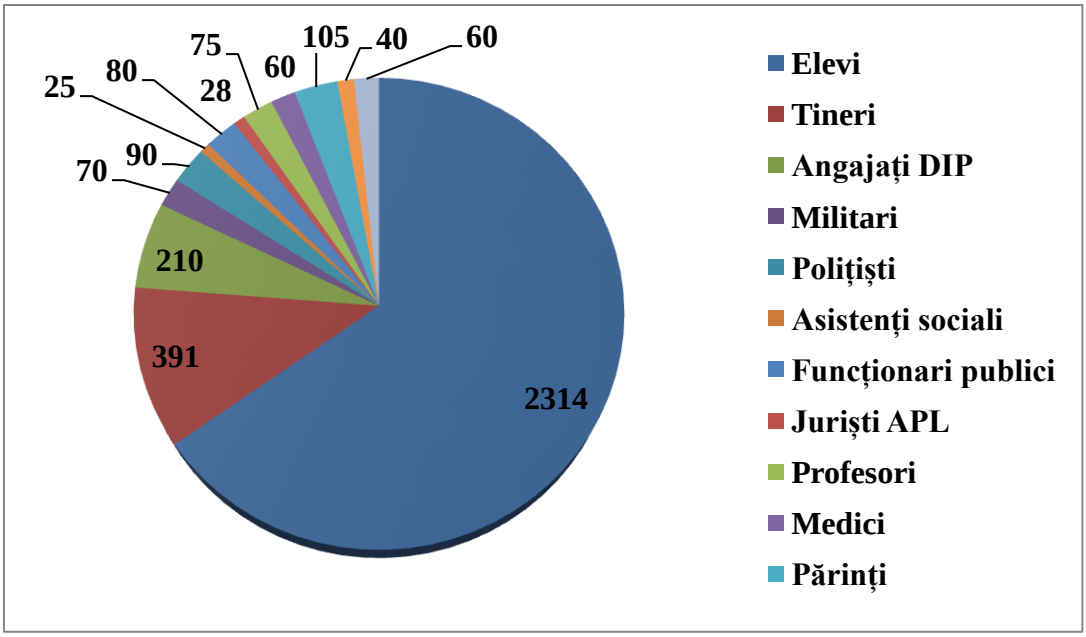

Tematica activităților de instruire

Au fost abordate mai multe teme devenite tradiționale pentru activitățile de instruire ale Oficiului Avocatului Poporului precum: atribuțiile și obligațiile Avocaților Poporului ca mecanism de apărare și promovare a drepturilor omului, activitatea Oficiului Avocatului Poporului (6 activități), atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului (29 activități), drepturile copilului (17 activități), combaterea torturii și a relelor tratamente, jurisprudența CEDO (6 activități),prevenirea violenței (37 activități). În același timp, în cadrul activităților de instruire au fost abordate și subiecte noi. În premieră acțiunile de instruire au avut ca teme combaterea corupției (2 activități), securitatea copiilor pe internet (26 activități), abordarea bazată pe drepturile omului în activitatea autorităților publice (1 activitate), dreptul la opinie și libera exprimare (1 activitate), drepturile pacientului (1 activitate).

În cadrul a 6 activități s-a discutat dreptul la muncă, la alte 6 activități - mecanismele naționale și internaționale de apărare a drepturilor omului, la 3 activități s-a vorbit despre combaterea discriminării, la 5 instruiri – despre dreptul la viața privată, la opinie și libertatea de exprimare, drepturile tinerilor au fost studiate la 8 activități de instruire.

Atribuțiile și obligațiile Avocaților Poporului ca mecanism de apărare și promovare a drepturilor omului, Activitatea Oficiului Avocatului Poporului	**6**
Atribuțiile Avocatului Poporului pentru drepturile copilului	**29**
Drepturile copilului	**17**
Combaterea torturii și a relelor tratamente, jurisprudența CEDO	**6**
ABDO în activitatea APL	**1**
Copiii și securitatea lor pe internet	**26**
Violența în școală	**17**
Violența domestică	**20**
Mecanismele de apărare a drepturilor omului	**6**
Respectarea drepturilor omului în activitatea poliției	**4**
Combaterea corupției	**2**
Combaterea discriminării	**3**

Dreptul muncii	**6**
Drepturile pacientului	**1**
Drepturile minorităților	**1**
Dreptul la viața privată, la opinie și libertatea de exprimare	**5**
Drepturile tinerilor	**8**

Gradul de satisfacție a persoanelor instruite, monitorizat la o mare parte de activități, a fost unul înalt (în medie 78%), peste 70% dintre persoanele instruite au apreciat înalt nivelul instruirii și al formatorului, menționând că a și-au ridicat nivelul cunoștințelor în tematica propusă.

Estimările enunțate mai sus au fost făcute în baza chestionarelor care sunt propuse pentru completare tuturor persoanelor care participă la instruire. De asemenea analiza chestionarelor permite Oficiului Avocatului Poporului să identifice și necesitățile de instruire. Chestionarul include o rubrică unde participantul poate înscrie temele și subiectele care îl interesează, dar nu au fost abordate.

Astfel analiza răspunsurilor grupurilor-țintă a scos în evidență faptul că profesioniștii sunt interesați de aspecte care țin de apărarea drepturilor lor în procesul de exercitare a profesiei, subiecte ce țin de dreptul muncii, mecanisme de protecție a drepturilor omului, activitatea ombudsmanului și rolul lui în societate, asigurarea socială și altele.

Nediscriminarea și mecanismele de prevenire a discriminării sunt subiecte care îi interesează pe reprezentanții minorităților naționale; dreptul la viață privată, dreptul tinerilor la trai decent sunt subiecte indicate de către tineri ca fiind interesante pentru ei.

Cooperarea externă a Oficiului Avocatului Poporului

În perioada de referință, avocații poporului s-u antrenat activ în activitatea organizațiilor internaționale de profil la care Oficiul Avocatului Poporului este parte (Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului – ENNHRI, Alianța Globală a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului - GANHRI, Organizația Internațională a Ombudsmanilor – IOI, Organizația Europeană a Ombudsmanilor - EOI, Asociația Mediatorilor și Ombudsmanilor Francofini – AOMF, Rețeua Europeană a Ombudsmanilor pentu Drepturile Copiilor – ENOC), dar și-a dezvoltat relațiile și cu partenerii săi din alte state, în particular din România și Georgia.

Evenimentele internaționale la care ombudsmanii și angajații Oficiului Avocatului Poporului au participat în anul 2017:

1. **06 februarie 2017** - ședința Grupului de lucru al Comitetului ONU pentru drepturile copilului (presesiunea 76) privind implementarea de către Republica Moldova a prevederilor Convenției ONU cu privire la drepturile copilului.
2. **19-21 septembrie** - Conferința anuală a Rețelei Europene a Ombudsmanilor pentru Drepturile Copilului (ENOC) care a avut loc la Helsinki, Finlanda. La conferință a fost dezbătută tema „Relațiile și educația sexuală: implementarea dreptului copiilor de a fi informați".
3. **2-3 noiembrie** - Conferința Internațională, organizată de către Ombudsmanul din Armenia cu tema „Dreptul copilului de a trăi într-o familie", desfășurată la Erevan.
4. **27 noiembrie** - Seminarul internațional „Instituțiile de protecție a drepturilor copilului: cele mai bune practici din lume", desfășurat la Minsk, Belorusia în organizarea Ombudsmanului din această țară.
5. **4 decembrie** - Evenimentul Moldova Open Day organizat pe platforma Consiliului Europei la Strasbourg.
6. **Pe 5 și 6 decembrie**, participare la a treia Conferință regională anuală a Centrului de protecție a copilului pentru Europa de Sud-Est. Evenimentul a avut loc la Tirana, Albania.
7. Cel de al 4-lea Simpozion Internațional al Instituțiilor Ombudsmanilor, cu tema „Migrație și Refugiați", care a avut loc în perioada **2-3 martie** 2017, la Ankara, în organizarea Biroului Ombudsmanului turc.
8. Participarea la Adunarea Generală a Alianței Globale a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI) și Conferința Anuală cu genericul "Avertizarea timpurie, prevenirea conflictelor și restabilirea societăților pașnice: rolul Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului" în perioada **6-9 martie** 2017, la Geneva.
9. Participare la lucrările atelierului organizat de către Ombudsmanul regiunii Catalonia din Spania privind provocările în domeniul drepturilor omului. Evenimentul a avut loc la Barcelona, în perioada **3 - 4 aprilie** 2017.
10. Participare pe **19 aprilie 2017** la Conferința Internațională organizată de Ombudsmanul din Georgia cu ocazia aniversării a 20-cea de la crearea Instituției Ombudsmanului (Oficiul Apărătorului Public) din această țară. Tema conferinței a fost: "Evoluția și provocările instituțiilor naționale pentru drepturile omului cu mandat multiplu".

11. Participare **în perioada 4-5 mai** la seminarul organizat de Asociația Ombudsmanilor și Mediatorilor Francofoni în cooperare cu Instituția Mediatorului din Regatul Maroc. Atelierul de lucru s-a desfășurat în orașul Rabat, Maroc și a avut drept scop consultarea opiniilor ombudsmanilor privind crearea unui ghid deontologic al Ombudsmanului și a personalului INDO, care ar consolida încrederea cetățenilor în instituția națională pentru drepturile omului.
12. Participare în perioada **16-17 mai 2017** la primul forum al Mecanismelor Naționale pentru Prevenirea Torturii, desfășurat la Astana cu genericul ”Prevenirea torturii: Kazahstan și practica internațională”.
13. Participare pe **23-24 mai** la Strasbourg, Franța la seminarul anual organizat de către Comisia Europeană pentru Eliminarea Rasismului și Intoleranței a Consiliului Europei.

14. Efectuare în perioada **5-8 iunie** a unei vizite de studiu la Oficiul Ombudsmanului din Spania, cu sediul la Madrid. În cadrul vizitei, angajații OAP s-au familiarizat cu activitatea Instituției Ombudsmanului din Spania. Vizita a fost organizată în cadrul proiectului PCF CoE/UE *„Susținerea eforturilor naționale în prevenirea și combaterea discriminării în Republica Moldova”*.
15. Participare la Forumul internațional ”Rolul Ombudsmanului în perfecționarea legislației în domeniul drepturilor omului: așteptări și perspective”, care a avut loc pe **6-8 septembrie** 2017 în Republica Kîrgîstan, în organizarea Ombudsmanului din această țară.
16. Participare pe **21-22 septembrie 2017** la Adunarea Generală a Institutului European al Ombudsmanului, precum și la evenimentul “Două decenii de la înființare a instituției Avocatul Poporului”, care a avut loc la București.
17. Efectuare a unei vizite de studiu în perioada **18-20 octombrie**, a Avocatului Poporului,, membrilor Consiliului de prevenire a torturii, a funcționarilor din cadrul Secției prevenirea torturii, altor angajați ai OAP la Oficiul Apărătorului Poporului din Georgia.Vizita a fost efectuată cu susținerea Consiliului Europei în cadrul proiectului ”Suport pentru reformele justiției penale în Republica Moldova”, finanțat de Guvernul Danemarcei. Scopul vizitei a fost studierea experienței de funcționare a MNPT din Georgia.
18. Participare la **Conferința Internațională a Ombudsmanilor care a avut loc pe 25-26 septembrie la Istanbul**. La conferință s-a discutat despre importanța unei mai bune înțelegeri a rolului ombudsmanilor în asigurarea protecției drepturilor omului și

promovarea bunei guvernări, fortificarea cooperării în acest scop, prin instituirea dialogului ombudsmanilor din Est și Vest**.**

19. Participare la lucrările Conferinței Internaționale cu tema ”20 de ani de la semnarea Convenţiei privind drepturile omului şi biomedicină”. Evenimentul a avut loc la Strasbourg în perioada **24-25 octombrie** 2017, în organizarea Consiliului Europei, și a avut ca scop discutarea provocărilor care apar în realizarea drepturilor omului în contextul progresului științific și tehnologic în domeniul biomedical.

20. Pe **29-30 noiembrie** participare la Adunarea Generală a ENNHRI și la seminarul organizat de către Rețeaua Europeană a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (ENNHRI) privind angajamentul comun al instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului și Uniunea Europeană de protecție și promovare a drepturilor omului, care a avut loc la Bruxelles.

21. Participare pe **11 decembrie 2017** la Taşkent la lucrările Conferinței internaționale „Drepturile omului prin prisma Constituției și strategiei de acțiune pentru cele cinci domenii prioritare ale Republicii Uzbekistan“, organizată de împuternicitul Majlis Oliy din Republica Uzbekistan în colaborare cu misiunea OSCE în această țară.

22. În perioada **20-25 noiembrie** 2017 angajații Oficiului Avocatului Poporului au efectuat o vizită de studiu la mai multe instituții de protecție a drepturilor omului din România.Programul a cuprins discuții și vizite la oficiul central al Instituției Avocatului Poporului și la birourile teritoriale Iași și Bacău ale acesteia. De asemenea, delegația OAP a vizitat Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării, o autoritate de stat autonomă, sub control parlamentar, care își desfășoară activitatea în domeniul discriminării Programul a inclus și vizite la Instituția de sănătate mintală Socola, Complexul pentru servicii comunitare ”Bucium” pentru copiii în situație de risc, Centrul educațional pentru minori din Tîrgul Ocna, Școala de agenți de penitenciare Tîrgul Ocna, Penitenciarul din Tîrgşor Nou (Ploiești).

CAPITOLUL V
ACTIVITATEA OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI

GESTIONAREA CERERILOR

Potrivit Principiilor privind Statutul Instituțiilor Naționale pentru Promovarea și protecția Drepturilor Omului (Principiile de la Paris), adoptate prin Rezoluția Adunării Generale a ONU 48/134 din 20 decembrie 1993 ”O instituție națională poate să fie autorizată să audieze și să examineze plângeri și petiții care se referă la situații individuale. Cazurile pot să fie sesizate de persoane fizice, prin intermediul reprezentanților săi, de părți terțe, organizații non-guvernamentale, asociații ale sindicatelor sau oricare alte organizații reprezentative”.

Acest principiu este reflectat și în Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014. În conformitate cu art.16 lit.a) din Legea nr.52, una din atribuțiile Avocatului Poporului este examinarea cererilor cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului.

Avocatul Poporului examinează cererile persoanelor fizice, indiferent de cetăţenie, vârstă, sex, apartenenţă politică sau convingeri religioase, care locuiesc permanent, se află ori s-au aflat temporar pe teritoriul ţării, ale căror drepturi şi libertăţi se presupune că au fost încălcate de Republica Moldova. Avocatul Poporului nu se substituie prin competenţele sale autorităţilor publice, organelor de drept şi instanţelor judecătoreşti şi examinează cererile privind deciziile, acţiunile sau inacţiunile autorităţilor publice, organizaţiilor şi întreprinderilor, indiferent de tipul de proprietate şi forma juridică de organizare ale organizaţiilor necomerciale şi persoanelor cu funcţii de răspundere de toate nivelurile care, conform opiniei petiţionarului, i-au încălcat drepturile şi libertăţile.

Pentru a sesiza Avocatul Poporului, persoana trebuie să respecte câteva condiţii: cererea se depune până la expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăţilor petiţionarului sau din ziua când acesta a aflat despre presupusa încălcare; în cerere se indică numele, prenumele şi domiciliul petiţionarului, descrierea succintă a circumstanţelor cauzei, denumirea autorităţii sau numele persoanei cu funcţii de răspundere în urma acţiunilor şi/sau inacţiunilor căreia a avut loc încălcarea drepturilor sau libertăţilor, în cazul în care această persoană se cunoaşte; în cazul în care faptele invocate în cerere au constituit obiect al examinării de către alte autorităţi, la cerere urmează să fie anexate copiile de pe răspunsurile autorităţilor respective.

În condiţiile Legii nr. 52, Avocatul Poporului nu poate primi spre examinare cererea care este în procedură judiciară pentru examinare în fond, cu excepţia cererilor privind acţiunile şi/sau inacţiunile judecătorului; a cărei examinare ţine de competenta altor organe (intentarea urmăririi penale, explicarea deciziei judecătoreşti); pe cauză adjudecată, pe care există o sentinţă sau o hotărâre judecătorească în fond; care conţine calomnii şi insulte, discreditează autorităţile statului în general, autorităţile locale, asociaţiile de cetăţeni şi reprezentanţii lor, care instigă la ură naţională, rasială, religioasă şi la alte acţiuni pentru care se prevede răspundere conform legii.
Astfel, Avocatul Poporului este un mecanism extrajudiciar de asigurare a respectării drepturilor omului şi constituie o alternativă de soluţionare pe cale amiabilă a conflictelor între petiţionari şi autorităţi publice, organizaţii şi întreprinderi indiferent de tipul de proprietate şi forma de organizare, de către organizaţiile necomerciale şi de către persoanele cu funcţii de răspundere de toate nivelurile.

Cererile adresate Avocatului Poporului sunt depuse personal sau prin poștă, fax, e-mail sau alt mijloc de comunicare. De asemenea cererea poate fi depusă și de către un reprezentant al persoanei lezate în drepturi, de către organizații nonguvernamentale, sindicate și alte organizații reprezentative în numele acesteia. Este de menționat faptul că, cererea din partea unei persoane aflate în detenție, a unei persoane aflate în izolatoarele de urmărire penală, din partea militarilor din unitățile militare nu se supune cenzurii și se expediază de către administrația instituției respective Avocatului Poporului în termen de 24 ore. De asemenea, potrivit art.36 alin.2 lit.b) din Legea nr.1402 din 16.12.1997 reclamațiile și cererile pacienților din staționarele de psihiatrie sunt prezentate fără cenzură Avocatului Poporului sau, după caz, Avocatului Poporului pentru protecția drepturilor copilului. Cererile adresate Avocatului Poporului sunt scutite de taxa de stat.

Accesibilitatea Avocaților Poporului este asigurată nu numai prin facilitarea procedurilor de depunere a cererilor personal sau prin fax, poșta, e-mail sau alt mijloc de comunicare, persoanele care consideră că au fost lezate în drepturi se adresează zilnic la Oficul Avocatului Poporului, pentru a primi suportul informațional necesar pentru a decide cum sa-și soluționeze problema. Dacă problema invocată ține de competența instituției noastre, persoana este ajutată să depună corect o cerere adresată Avocatului Poporului sau Avocatului Poporului pentru drepturile copilului.

Astfel, în anul 2017, angajații Oficiului Avocatului Poporului au primit în audiență 3145 de persoane. La Oficiul central s-au adresat 1079 persoane, la reprezentanța Cahul s-au adresat 417 persoane, la reprezentanța Comrat 1062 persoane, la reprezentanța Bălți 330 persoane și la reprezentanța Varnița s-au adresat 257 persoane. Analiza numărului adresărilor pentru primirea asistenței informaționale denotă faptul, că circa 35% de persoane s-au adresat la oficiul central și 33% s-au adresat la reprezentanța Comrat, rămânând nevalorificat potențialul unor reprezentanțe.

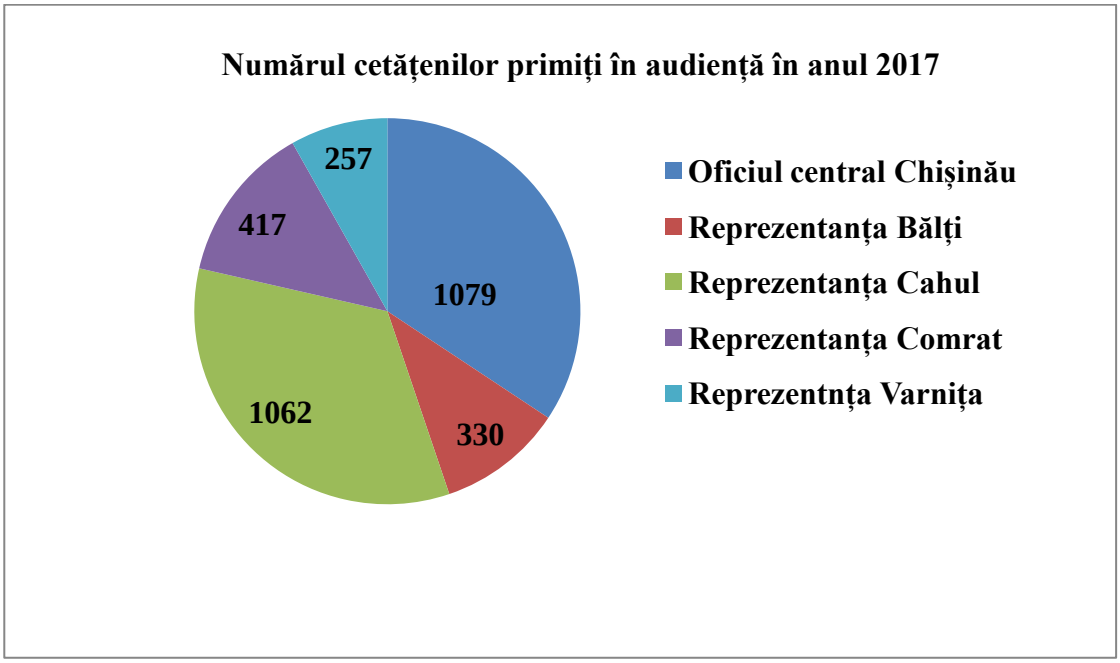

În anul 2017 în adresa Oficiului Avocatului Poporului au parvenit 1147 cereri, dintre care la Oficiul central au fost depuse 1023 cereri, iar la reprezentanțele instituției – 124 cereri (Reprezentanța Bălţi – 52 cereri, Reprezentanța Cahul – 35 cereri, Reprezentanța Comrat – 21 cereri, Reprezentanța Varniţa – 16 cereri).

Cereri depuse la OAP în 2017	
Oficiul Central Chișinău	**1023 cereri**
Reprezentanța Bălţi	**52 cereri**
Reprezentanța Cahul	**35 cereri**
Reprezentanța Comrat	**21 cereri**
Reprezentanța Varniţa	**16 cereri**
În total	**1147 cereri**

Ponderea scăzută a cererilor depuse nemijlocit la reprezentanțele teritoriale ale OAP se datorează faptului că populația din aceste regiuni preferă să adreseze cereri orale, în timpul audiențelor zilnice. În timpul audienței persoana primește asistența informațională necesară pentru a decide cum să-și soluționeze problema. Deseori, problemele sunt soluționate în timpul audienței și decade necesitatea depunerii cererii către Avocatul Poporului.

Analiza cererilor depuse în anul 2017, în funcție de domiciliul petiționarilor, denotă că circa 65% dintre cereri parvin din mediul urban[221].

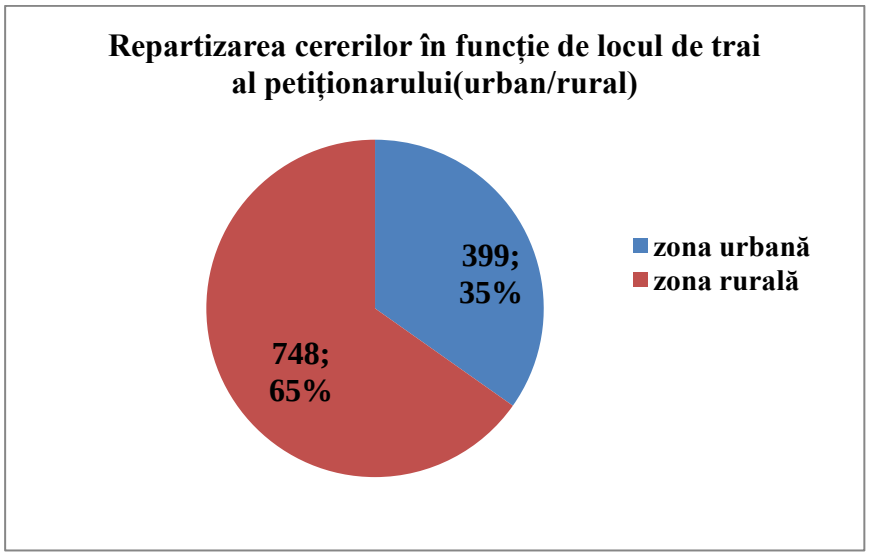

Cel mai frecvent cererile depuse la OAP în anul 2017 au fost semnate de persoane aflate în detenție, pensionari, persoane cu dizabilități, persoane neîncadrate în cîmpul muncii, elevi.

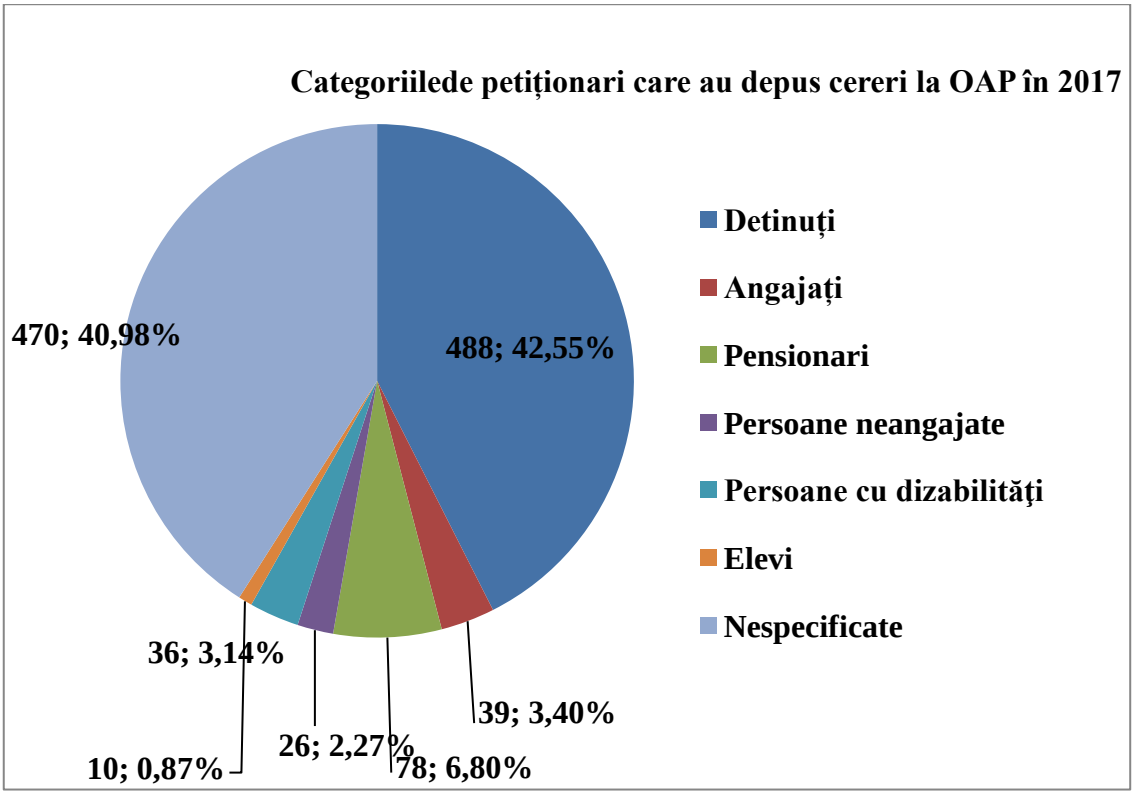

[221] Analiza cererilor în funcție de domiciliu petiționarilor a fost efectuată în baza Legii nr.764-XV din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova;

Potrivit prevederilor art.21 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr.52 din 03.04.2014, după recepţionarea cererii, Avocatul Poporului este în drept să o accepte spre examinare, să o restituie fără examinare, explicând petiţionarului procedura pe care acesta este în drept să o folosească pentru a-şi apăra drepturile şi libertăţile; să remită cererea organelor competente pentru a fi examinată în conformitate cu prevederile legislaţiei cu privire la petiţionare.

Din cele 1147 cererii înregistrate, 352 (30,64%) au fost acceptate spre examinare, dintre care 89 cereri în domeniul drepturilor copilului. În toate cazurile au fost întreprinse acţiuni procesuale în temeiul art.25 din Legea nr. 52 din 03.04.2014. În procesul examinării au fost emise acte de reacţionare, a fost solicitat concursul instituţiilor şi persoanelor cu funcţii de răspundere, au fost solicitate informaţii, documente şi materiale necesare, au fost efectuate vizite de monitorizare, au fost înaintate propuneri de modificare a legislaţiei etc. Potrivit art.21 alin.1 lit.c) din numărul total de cereri, 29 de cereri (2,52%), dintre care 11 cereri în domeniul drepturilor copilului, au fost remise autorităţilor competente pentru a fi examinate în conformitate cu prevederile legislației cu privire la petiționare..

Din numărul cererilor recepționate, 766 (circa 66,78 %), dintre care 47 cereri în domeniul drepturilor copilului, nu au fost acceptate spre examinare deoarece nu au întrunit condițiile de admisibilitate[222]. Numărul mare de cereri care nu au întrunit condițiile de admisibilitate denotă faptul că atribuțiile Avocatului Poporului sunt cunoscute insuficient de populație. Astfel,în deciziile de restituire petiționarilor li este explicat detaliat procedurile pe care sunt în drept să le folosească pentru a-și apăra drepturile și libertățile, totodată cetățenii sunt informați despre activitatea Avocatului Poporului.

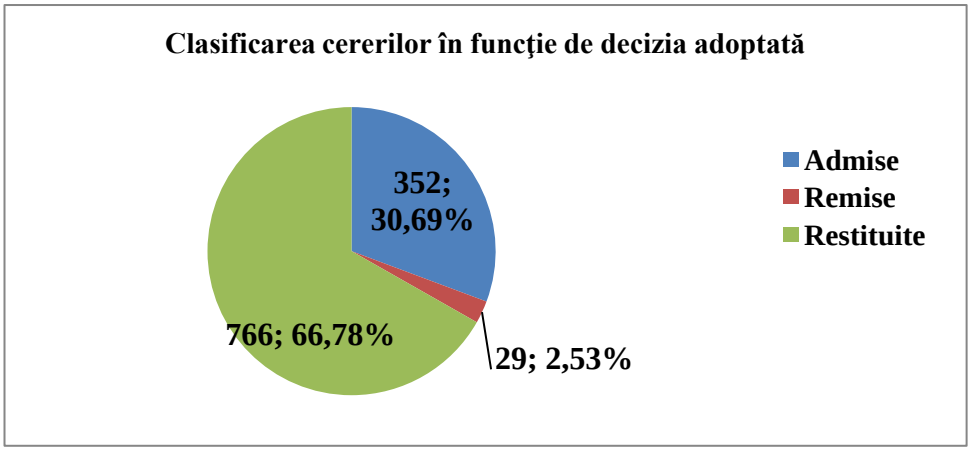

[222] Cererea a fost depusă după expirarea unui an din ziua încălcării presupuse a drepturilor sau libertăţilor petiţionarului sau din ziua cînd petiţionarul a aflat despre presupusa încălcare; în cerere nu a fost indicat numele, prenumele şi domiciliul petiţionarului sau numele, prenumele persoanei lezate în drepturi; cererea nu a fost semnată; cererea era în procedură judiciară pentru examinare în fond, cu excepţia cererilor privind acţiunile şi/sau inacţiunile judecătorului; examinarea cererii ţinea de competenţa altor organe (intentarea urmăririi penale, explicarea deciziei judecătoreşti); cererea era pe o cauză adjudecată, pe care exista o sentinţă sau o hotărâre judecătorească în fond;

În rezultatul analizei cererilor recepționate s-a constatat că că cel mai des petiționarii au invocat pretinsa încălcare a ***accesului liber la justiție*** - 171 cereri . Problemele abordate sunt: caracterul public al dezbaterilor judiciare (3 cereri); prezumția nevinovăției (28 cereri); neretroactivitatea legii (4 cereri); principiul contradictoriu (5 cereri); dreptul la recurs efectiv (57 cereri); tergiversarea examinării cauzelor (17 cereri); dreptul la compensarea prejudiciului (3 cereri); caracterul obligatoriu al hotărârilor judecătorești (3 cereri); neîndeplinirea hotărârilor judecătorești (8 cereri); dezacordul cu hotărârea/sentința judecătorești (64 cereri); se consideră nevinovați și nu sunt de acord cu sentința rămasă definitivă (28 cereri) se plâng pe acțiunile poliției sau a inspectorului de sector (12 cereri); se plâng pe acțiunile procurorului (5 cereri); solicită tălmăcirea sau revizuirea legislației (9 cereri); manifestă dezacordul cu acțiunile executorului judecătoresc (7 cereri); solicită compensarea prejudiciului (5 cereri).

Din ele au întrunit condițiile de admisibilitate și conținut 12 cereri, care au fost acceptate pentru investigare.

Un alt drept pretins încălcat ***dreptul la viață și la integritate fizică și psihică*** – 316 cereri parvenite. Problemele abordate de petiționari: condițiile de detenție (179 cereri) ; acte de tortură (13 cereri); dreptul la viață (5 cereri) ; dreptul la informare (41 cereri); acțiunile administrației locului de detenție (24 cereri); eliberarea condiționată sau aplicarea amnistiei (23 cereri); revizuirea dosarului penal (20 cereri) ; transferul în alt penitenciar (15 cereri).

Din numărul de cereri adresate 86 cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate pentru investigare.

Alt drept pretins încălcat ***dreptul la ocrotirea sănătății*** - 62 cereri parvenite, problemele abordate fiind: minimum asigurării medicale (12 cereri); dreptul la informație (2 cereri); dreptul la tratament adecvat (38 cereri).

Din numărul total de cereri, 29 cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre investigare.

Încălcarea dreptul la asistență și protecție socială a fost invocată în 96 cereri. Problemele abordate au fost: recalcularea pensiei (36 cereri); solicitarea acordării ajutorului financiar sau material (33 cereri); imposibilitatea achitării serviciilor comunale (6 cereri) ; solicită aportul în angajarea în câmpul muncii (4 cereri). Din ele 26 cereri au fost acceptate spre examinare.

Dreptul la informație a fost invocat în 88 cereri. Problemele abordate fiind primirea informației (69 cereri) ; distribuirea informației (16 cereri) . Din numărul total au fost acceptate spre investigare în direcțiile specializate ale OAP 11 cereri.

Clasificarea cererilor potrivit dreptului pretins încălcat, comparativ cu anii 2015 și 2016			
Tematica adresărilor	**2015**	**2016**	**2017**
Accesul liber la justiție	259	296	171
Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	195	230	316
Libertatea individuală și siguranța persoanei	7	5	3
Dreptul la apărare	35	35	63
Dreptul la libera circulație	8	2	4
Viața intimă, familială și privată	68	78	92
Dreptul la informație	75	116	88
Dreptul la învățătură	4	20	32
Dreptul la ocrotirea sănătății	33	40	62
Dreptul la un mediu înconjurător sănătos	4	6	4
Dreptul de vot și dreptul de a fi ales	-	-	-
Dreptul la administrare	6	6	22
Dreptul la muncă și la protecția muncii	48	74	33
Dreptul la proprietate private și protecția acesteia	80	49	61
Dreptul la asistență și protecție socială	91	133	96
Dreptul la petiționare	19	8	9
Dreptul la cetățenie	2	2	19
Altele	9	8	72

Notă: La rubrica „Altele" sunt incluse cererile în care nu se invocă încălcarea unui drept constituţional şi nu pot fi încadrate în sistemul de evidenţă automatizată a adresărilor parvenite la OAP, cum ar fi drepturile consumatorilor, solicitarea consultaţiilor juridice ş.a.

În procesul de investigare a cererilor acceptate spre examinare, în conformitate de Legea nr. 52, au fost întreprinse anumite acţiuni procesuale şi au fost elaborate anumite tipuri de acte, după cum urmează:

Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare, comparativ cu anii 2015, 2016			
ACȚIUNI PROCESUALE	**2015**	**2016**	**2017**
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiţionarului (art.24 din Legea nr.52/2014)	62	65	135
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privinţa persoanei cu funcţii de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor şi libertăţilor omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52/2014)	4	9	14
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, tărăgănare şi birocratism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52/2014)	11	19	7
Acţiuni în instanţa de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art.25 alin.(2) şi (3) din Legea nr.52/2014)	2/2	9/7	13
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52/2014	1	2	2
Propuneri privind îmbunătăţirea activităţii aparatului administrativ (pct. 7, alin 6) din Legea nr 164/2015)	2	1	6
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art.11 lit.m) din Legea nr.52/2014)	1	1	-
Propuneri şi recomandări de perfecţionare a legislaţiei (art.27 lit.a) din Legea nr.52/2014)	8	15	14
Sesizarea Curţii Constituţionale în vederea controlului constituţionalităţii actelor normative (art.26 din Legea nr.52/2014)	2	3	3
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.b) din Legea nr.52/2014)	60	80	59
Rapoarte speciale/tematice/alternative	1	0/4/2	1/3/4

Acțiunile procesuale și actele de reacționare ale Avocatului Poporului în anul 2017 se prezintă după cum urmează:

Dinamica acțiunilor procesuale/actelor de reacționare				
ACȚIUNI PROCESUALE	**Total**	**Drepturile copilului**	**Prevenirea torturii**	**Alte domenii**
Aviz cu recomandări privind măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru repunerea imediată în drepturi a petiţionarului (art.24 din Legea nr.52/2014)	135	28	70[223]	37
Demers (pentru intentarea unui proces penal/disciplinar în privinţa persoanei cu funcţii de răspundere care a comis încălcări ce au generat lezarea considerabilă a drepturilor şi libertăţilor omului (art.25 alin.(1) lit.b) din Legea nr.52/2014)	14	4	5	5
Sesizare asupra cazului de încălcare a eticii de serviciu, tărăgănare şi birocratism (art.25 alin.(1) lit.d) din Legea nr.52/2014)	7	4	1	2
Acţiuni în instanţa de judecată/intervenire în proces pentru a depune concluzii (art.25 alin.(2) şi (3) din Legea nr.52/2014)	13	8	-	5
Acord de conciliere (art.23 alin.(3) din Legea nr.52/2014	2	1	-	1
Propuneri privind îmbunătăţirea activităţii aparatului administrativ (pct. 7, alin 6) din Legea nr 164/2015)	6	1	-	5
Solicitare de efectuare a expertizei judiciare (art.11 lit.m) din Legea nr.52/2014)	-	-	-	-
Propuneri şi recomandări de perfecţionare a legislaţiei (art.27 lit.a) din Legea nr.52/2014)	14	4	-	10
Sesizarea Curţii Constituţionale în vederea controlului constituţionalităţii actelor normative (art.26 din Legea nr.52/2014)	3	2	-	1
Opinii asupra proiectelor de acte normative (art.27 lit.b) din Legea nr.52/2014)	59	1	-	58
Rapoarte speciale/tematice/alternative	1/6/4	-/5/1	1/-/-	-/1/3

[223] În unele cazuri același aviz a fost înaintat mai multor autorități;

Potrivit prevederilor art.38 din Legea nr.52/2014, în alte municipii și orașe pot fi create reprezentanțe ale Oficiului, ca subdiviziuni teritoriale, în funcție de locul, numărul populației, activitățile specifice, gradul de autonomie și alți factori. Astfel, actualmente în structura organizatorică a Oficiului Avocatului Poporului sunt instituite 4 reprezentanțe teritoriale cu statut de subdiviziuni structurale: reprezentanța Bălți, reprezentanța Cahul, reprezentanța Comrat și reprezentanța Varnița.

Misiunea Reprezentanțelor constă în contribuirea la realizarea atribuțiilor Avocatului Poporului în teritoriu.

Angajații reprezentanțelor, prin împuternicirea Avocatului Poporului, pot să recepționeze și să examineze cererile cu privire la încălcarea drepturilor și libertăților omului, să verifice respectarea exercitării conforme de către autoritățile publice, de către organizații și întreprinderi, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, de către organizații necomerciale, de către persoanele cu funcții de răspundere de orice nivel a atribuțiilor acestora privind respectarea drepturilor și libertăților omului.

Reprezentanța Bălți pe parcursul anului 2017 a recepționat 52 cereri. Cele mai frecvente probleme abordate în cereri au fost: securitatea și demnitatea personală; acces liber la justiție; proprietate privată; viața intimă și privată; dreptul la muncă; dreptul la apărare. Pe segmentul promovării drepturilor omului au fost desfășurate 21 activități de instruire și informare. A fost organizată și desfășurată o masă rotundă cu reprezentanți ai celor 15 raioane din jurisdicția reprezentanței. Angajatul Reprezentanței a participat la evenimentul de inaugurare a cabinetului de radiografie din cadrul Instituției Penitenciare nr.11 din Bălți.

Reprezentanța Cahul pe parcursul anului 2017 a recepționat 35 de cereri. Din ele 31 de cereri au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare, fiind soluționate pozitiv. Problemele abordate în cereri au fost: dreptul la educație; dreptul la muncă; securitatea și demnitatea personală; dreptul la ocrotirea sănătății; dreptul la proprietatea privată. Pe segmentul promovării drepturilor omului au fost petrecute mai multe activități de promovare a drepturilor omului: 20 de instruiri în instituțiile de învățământ, au fost stabilite relații de colaborare cu 3 surse mass-media: ziarul „Cahul Expres", ziarul „Gazeta de Sud", portalul de știri ***ziuadeazi.md.*** În presa locală Reprezentanța Cahul a publicat 5 articole.

La **Reprezentanța Comrat** pe parcursul anului 2017 au parvenit 21 de cereri care au întrunit condițiile de admisibilitate și au fost acceptate spre examinare și, respectiv, soluționate pozitiv. Problemele abordate în cereri au fost: dreptul la asistență și protecție socială; dreptul la ocrotirea sănătății; dreptul la cetățenie. Pe segmentul promovării drepturilor omului au fost petrecute

diverse activități de instruire a populației în domeniul drepturilor omului: 1 conferință; 4 seminare; 21 de instruiri a populației în domeniul drepturilor omului în instituțiile de învățământ. De asemenea au fost elaborate 6 pliante. Reprezentanța Comrat a colaborat eficient cu mass-media, înregistrând în 2017, 48 de apariții la televiziune; 42 – la radio. Totodată angajații au reprezentat OAP în cadrul a 22 de mese rotunde; la 13 ședințe de lucru și 2 seminare. Au fost semnate acorduri de colaborare cu Adunarea Populară a UTA Găgăuzia și Direcția de Poliție a UTA Găgăuzia.

Reprezentanța Varnița pe parcursul anului 2017 a recepționat și a examinat 16 cereri . Cele mai frecvente problemele abordate în cereri au fost: dreptul la petiționare; dreptul la muncă; viața. În procesul de examinare a cererilor, angajații reprezentanței identifică căi de soluționare a cererilor astfel încât să nu fie pusă în pericol securitatea personală cât și a persoanelor ce s-au adresat. În același timp, se ține cont de a nu prejudicia activitatea Comisiei Unificate de control în zona cu regim sporit de securitate a conflictului de pe Nistru. Astfel, Ombudsmanul în procesul de examinare a cererilor nu aplică toate instrumentele procesuale oferite de Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul). Pe segmentul promovării drepturilor omului au fost petrecute 4 activități de instruire și la 27 de evenimente cazuri a fost reprezentat OAP.

MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE

Managementul resurselor umane presupune îmbunătățirea continuă a activității tuturor angajaților în scopul realizării misiunii si obiectivelor organizaționale. În domeniul public gestiunea resurselor umane reprezintă o condiție esențială pentru creșterea performanțelor din organizație.

Pentru asigurarea unui rezultat performant Oficiul Avocatului Poporului are nevoie de specialiști de înaltă calificare și cunoștințe vaste în domeniul drepturilor omului. Fluctuația de personal pe parcursul mai multor ani are un impact clar negativ atunci când prin plecarea angajaților se pierd competențe și experiență și drept consecință se reduce performanța instituției. Salarizarea este una foarte mică, în comparație cu alte autorități publice, sarcini complexe și volumul mare de lucru per persoana creează un dezavantaj considerabil angajaților ceea ce duce la demotivarea acestora.

Multe din concursurile organizate de Oficiul Avocatului Poporului se soldează cu imposibilitatea de angajare, deoarece participanții la concursul de ocupare a funcției publice nu întrunesc toate cerințele pentru funcțiile propuse. Este greu de motivat specialiștii cu o mare experiență și calificare să aplice la funcțiile scoase la concurs de către Oficiu, pentru că salariile nu sunt atractive.

Finanțarea limitată nu ne permite să asigurăm un proces de instruire continuu si care să acopere toate necesitățile. Specificul activității necesită cunoștințe vaste deoarece legislația și strategiile în materia drepturilor omului sunt mereu în evoluție, abordările sunt numeroase și diverse, iar instituțiile de învățământ, în prezent, oferă o specializare îngustă în acest domeniu.

Un factor important pentru realizarea obiectivelor propuse este elaborarea planurilor de autoinstruire și de capabilități. Elaborarea planului personalizat de dezvoltare profesională se realizează prin studierea literaturii de profil, familiarizarea cu activitatea colegilor/schimb de experienţă, participarea la discuţiile în domeniul dreptului omului, consultarea paginilor web din reţeaua Internet. Existența planului de capabilități contribuie la identificarea necesităților de instruire și la indeplinirea corectă și calitativă a atribuțiilor și sarcinilor de serviciu.

Pentru anul 2018 este planificată aprobarea noului stat de personal, revizuirea structurii organizatorice și modificarea schemei de încadrare a instituției. Procesul de reorganizare prevede instituirea subdiviziunilor structurale noi. Din numarul total de funcționari publici de conducere, numiți in funcție la moment doar 30% au fost instruiți în domeniul managementului. Managementul modern implică un mare număr de abilităţi şi orientări, se pune accent pe rezolvarea raţională a problemelor şi pe gândirea logică. Pentru a avea succes,

un manager trebuie să îndeplinească mai multe roluri şi funcţii. Un manager are nevoie de un bagaj bogat de cunoştinţe din domenii variate şi de abilităţi care să îi permită să îndeplinească o serie de funcţii, toate acestea îl vor ajuta să îşi îmbunătăţească din punct de vedere calitativ deciziile şi abilităţile. Pentru a asigura o activitate eficientă a subdiviziunii, se planifică de consolidat cunoștințele conducătorilor subdiviziunilor cu instruirile necesare.

Nu vom putea genera rezultate comparabile daca angajații nu vor fi antrenați intr-un proces de instruire permanent. Ne propunem ca scop sa devenim o organizație care învață și care obține rezultate.

Structura și forța potențialului uman

Sub aspect structural, Oficiul Avocatului Poporului este constituit din Avocatul Poporului și adjuncții săi, Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, Secretarul general, subdiviziunile structurale cu statut de direcții, secții, servicii și reprezentanțe teritoriale. Conducerea generală a Oficiului este exercitată de către Avocatul Poporului. Activitatea organizatorică și administrativă a Oficiului este condusă de către Secretarul general. Personalul Oficiului este compus din funcționari publici, personal de deservire tehnică și alt personal.

Potrivit art. 34 din Legea cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul) nr. 52 din 03.04.2014, Oficiul Avocatului Poporului acordă asistență organizatorică, juridică, informațională și tehnică Avocatului Poporului în vederea exercitării de către acesta a atribuțiilor sale.

În teritoriu, activitatea este desfășurată prin cele 4 reprezentanțe: Reprezentanța Bălți, Reprezentanța Cahul, Reprezentanța Comrat, Reprezentanța Varnița.

La finele anului 2017, în cadrul Oficiului Avocatului Poporului își desfășurau activitatea 41 de persoane.

În urma modificării actelor legislative care reglementează normele privind instituirea subdiviziunilor structurale ale autorităţii publice, a fost stabilită necesitatea actualizării statului de personal. Pentru semestrul I al anului 2018 este planificată aprobarea noului stat de personal, revizuirea structurii organizatorice și modificarea schemei de încadrare a instituției.

La momentul elaborării prezentului raport structura organizatorică cuprinde:

Subdiviziunile ce reflectă domeniile de specializare:

1. Direcția reforme, politici și raportare;
2. Direcția investigații și monitorizare;

- Secția drepturi civile și politice;
- Secția drepturi sociale, economice și culturale;

3. Direcția drepturile copilului;
4. Direcția gestionarea cererilor;
5. Secția prevenirea torturii;
6. Secția promovarea drepturilor omului, relații internaționale și comunicare;

Subdiviziunile de suport:

7. Serviciul juridic;
8. Serviciul Finanțe;
9. Serviciul audit intern;
10. Serviciul resurse umane;
11. Serviciul secretariat;
12. Serviciul logistică.

Gradul de ocupare a funcţiilor publice şi posturilor

Gradul de ocupare a unităţilor de personal a fost calculat ca raportul dintre numărul salariaţilor către efectivul-limită de personal pe categorii.

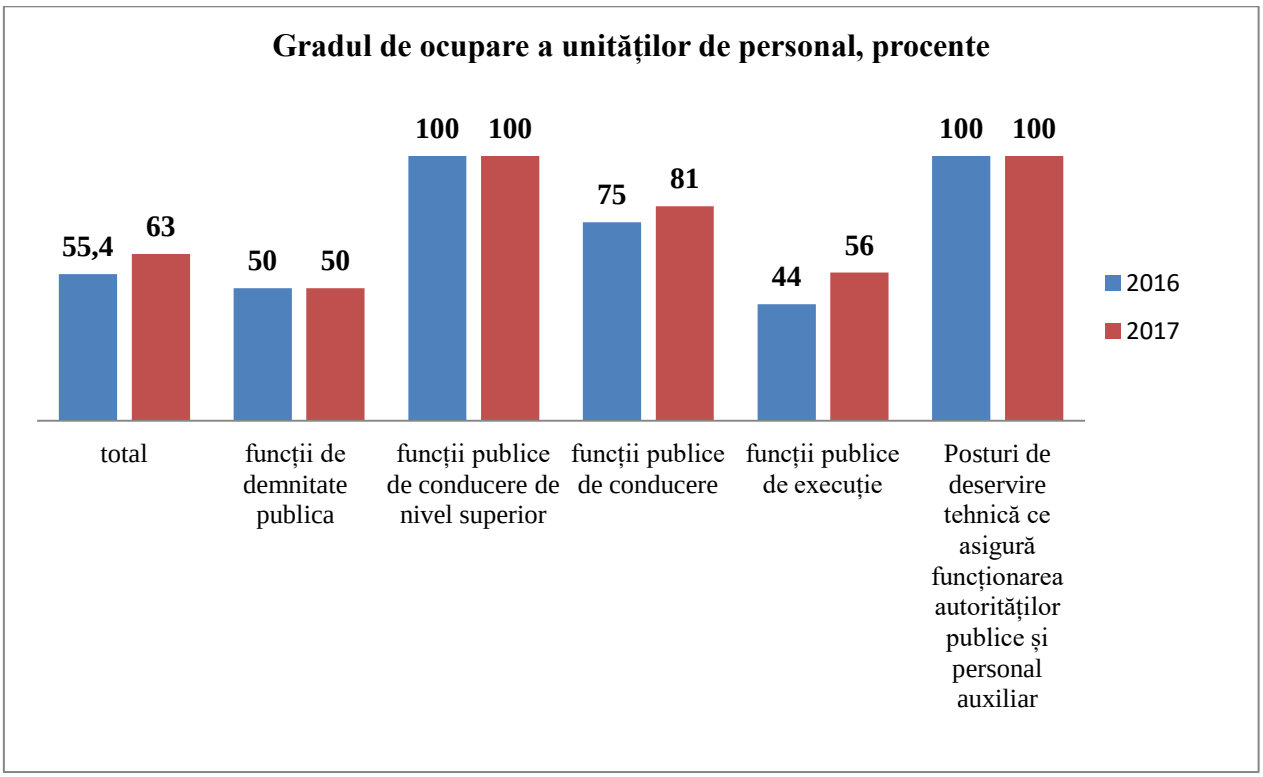

Studiul datelor colectate denotă faptul că cea mai mare pondere este înregistrată la funcționarii publici de conducere și angajații din posturile de deservire tehnică care asigură funcţionarea autorităţii publice, fiind urmați de funcționarii publici de execuție.

În anul 2017, funcţiile de demnitate publică și funcțiile publice de execuţie au deţinut ponderea cea mai mare în structura funcţiilor vacante - 50% și 46%.

În funcție de poziția ocupată în cadrul OAP, structura personalului la 31.12.2017 a fost următoarea:

- Funcționari care dețin funcții de demnitate publică – 2 persoane;
- Funcționari publici de conducere de nivel superior - 1 persoană;
- Funcționari publici de conducere - 13 persoane;
- Funcționari publici de execuție - 20 persoane;
- Personal de deservire tehnică ce asigură funcționarea instituției și personal auxiliar - 5 persoane.

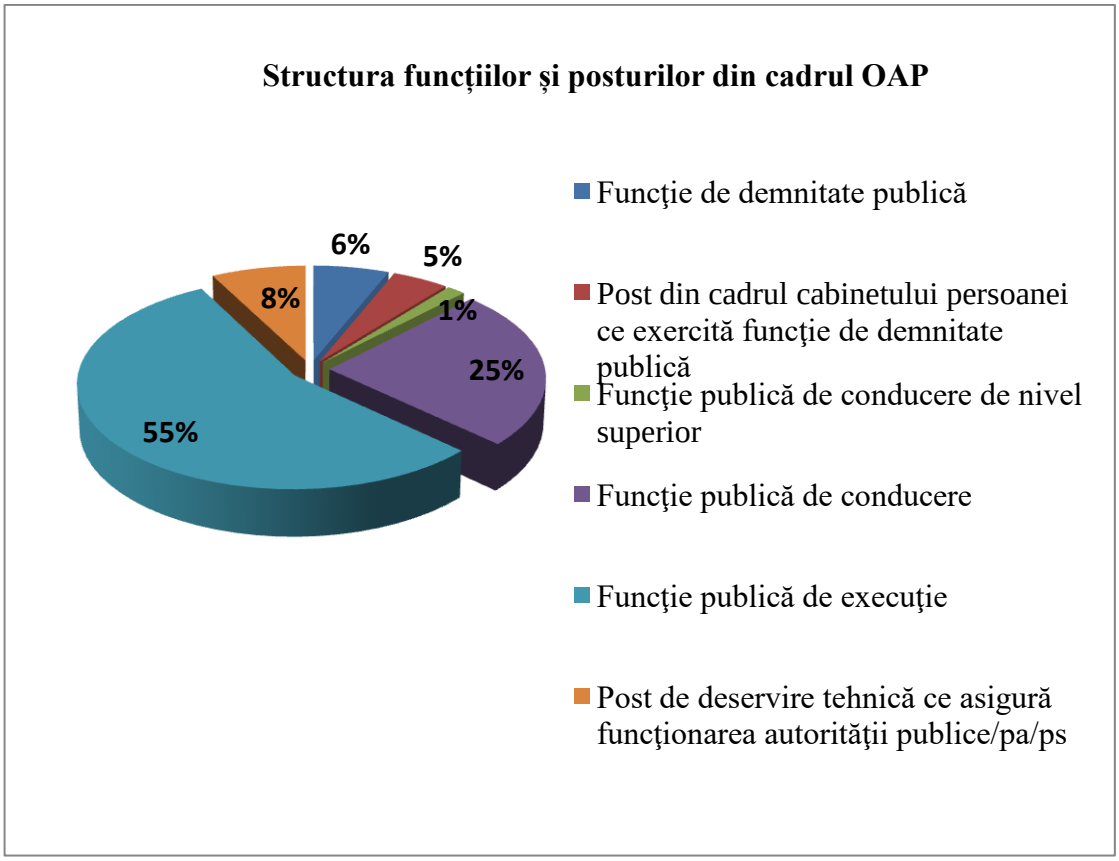

Dinamica resurselor umane în anul 2017 față de anul 2016 s-a remarcat prin creșterea numărului de salariați cu circa 8%.

Dinamica efectivului de personal

Indicatori	Anul 2016	Anul 2017	Dinamica absolută 2016/2017 (persoane)	Dinamica relativă 2016/2017 (%)
Unități aprobate conform statului de personal	65	65	-	-
Efectiv, persoane	36	41	+5	114

Analiza structurii organizaționale a Oficiului Avocatului Poporului din Moldova pentru anul 2017 denotă faptul că ponderea majoritară în structura efectivului de personal o dețin funcțiile publice, urmată de posturile de deservire tehnică ce asigură funcţionarea instituției și ponderea funcțiilor de demnitate publică și a funcțiilor din cabinetul demnitarului.

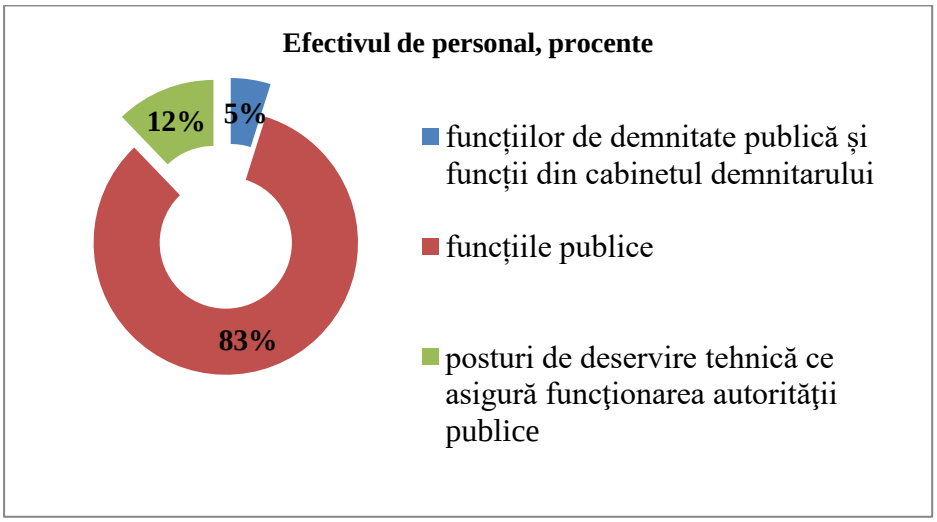

În structura efectivului limită de personal a Oficiului Avocatul Poporului, funcţiile publice constituie 83% din numărul total de angajați. Cu referire la gradul de ocupare a funcțiilor publice în anul 2017, la sfârșitul anului au fost ocupate 20 din 36 funcții publice de execuţie, ceea ce constituie 55,5%, 13 din 16 funcţii publice de conducere (inclusiv funcțiile publice de conducere de nivel superior și funcţiile de demnitate publică), ceea ce constituie 44,4%.

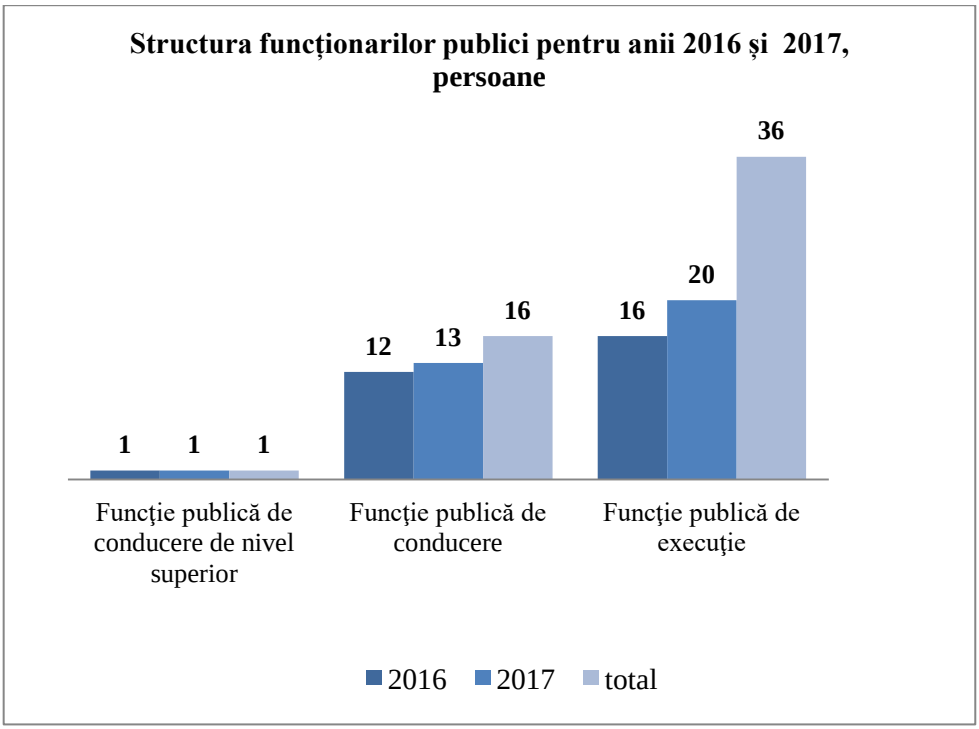

Analiza de gen a funcţionarilor publici şi a altor categorii de salariaţi

Un loc important în cadrul analizei resurselor umane îl reprezintă analiza structurii personalului după vârstă și sex. Numărul salariaţilor după gen pe categorii de personal în Oficiul Avocatului Poporului este prezentat în diagramele de mai jos.

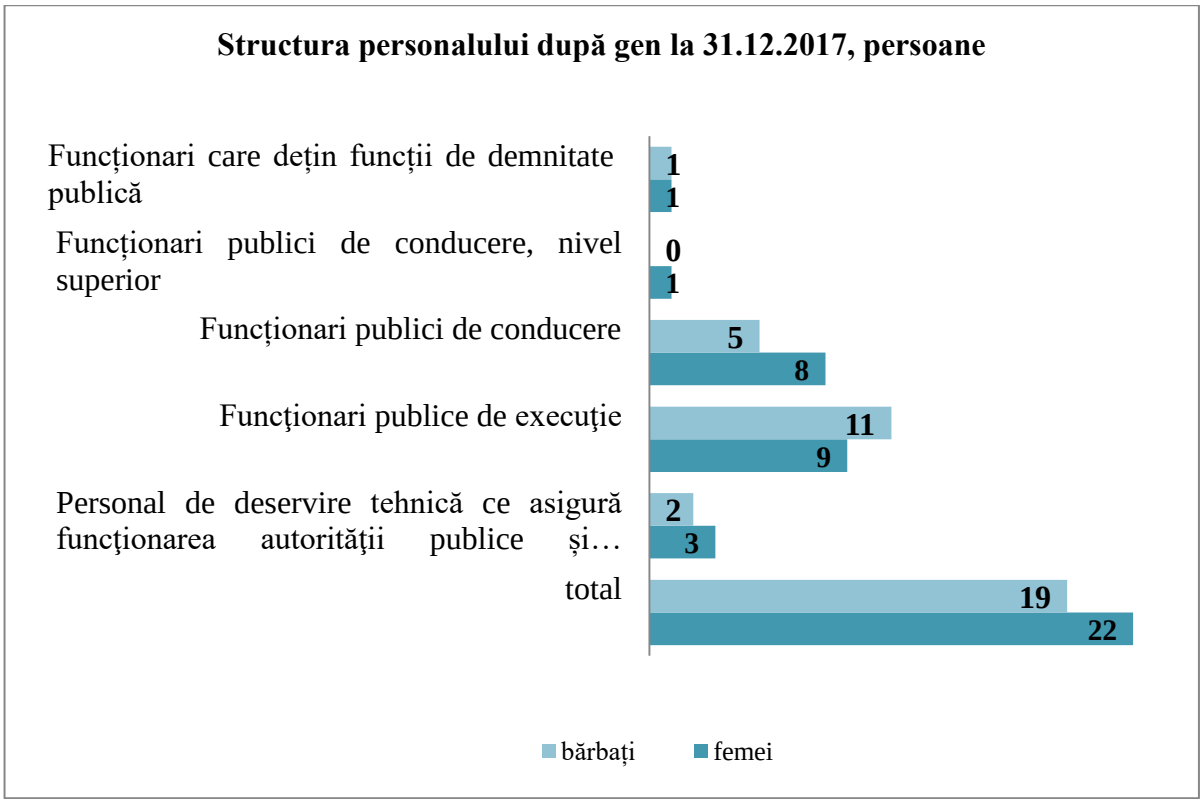

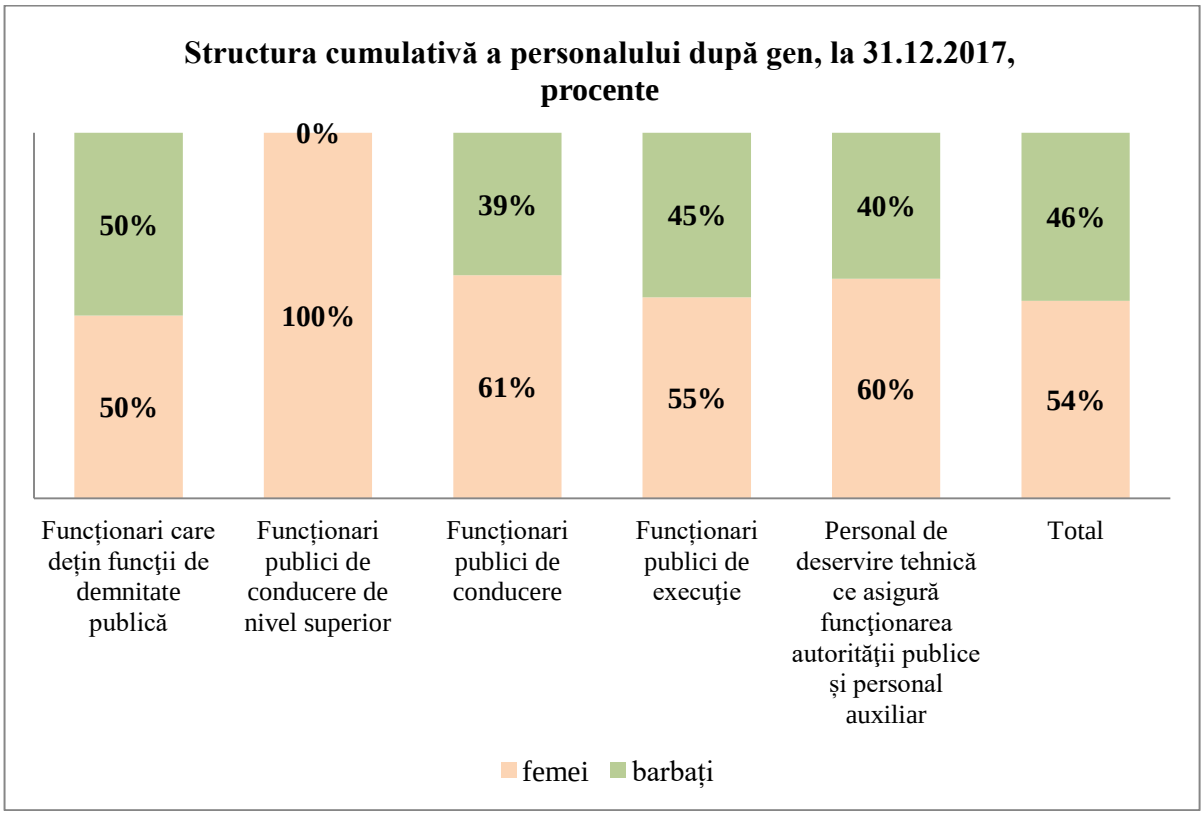

Datele generalizate relevă faptul că ponderea bărbaților în totalul numărului de salariați este cu 38,9%, mai mică decât cea a femeilor, care constituie 61,1%. Totodată, atât ponderea bărbaților, cât și cea a femeilor care ocupă funcții publice de demnitate publică și funcții de execuție constituie 50%.

Structura personalului după vârstă, persoane

Numărul de funcționari pe categorii de vârstă, persoane						
Indica-tori	**total**	**FP demnitate publică**	**FP de conducere de nivel superior**	**FP de conducere**	**FP de execuție**	**Post de deservire tehnică**
> 25 ani	0	0	0	0	0	0
25-35 ani	17	0	0	5	11	1
35-45 ani	12	0	0	4	6	2
45-55 ani	6	0	1	3	2	0
55-63 ani	4	1	0	1	1	1
63 ani <	2	1	0	0	0	1

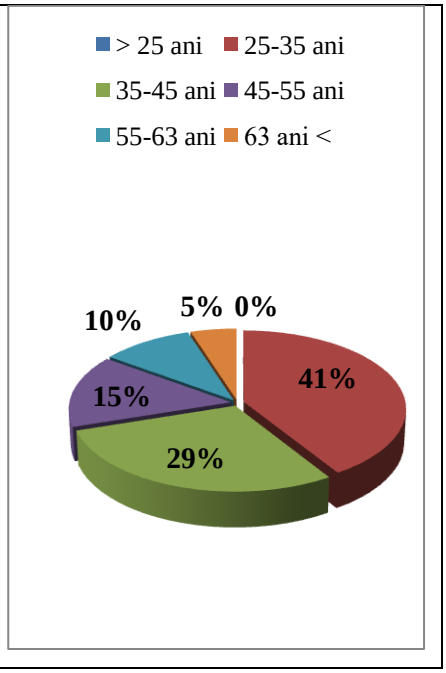

Ocuparea funcţiilor publice

Ocuparea funcţiilor publice (vacante şi temporar vacante) se face în baza Legii nr. 158 din 04.07.2008 cu privire la funcţia publică şi statutul funcţionarului public; ocuparea funcţiei de demnitate publică –în baza legilor speciale; ocuparea altor posturi – în baza Codului muncii. Ocuparea funcţiilor publice se face prin următoarele modalităţi: prin concurs în baza principiilor competiţiei deschise, transparenţei, competenţei şi meritelor profesionale; prin promovare în funcţie publică dintr-o categorie superioară în bază de merit, inclusiv în urma evaluării performanţelor profesionale; prin transfer între autorităţile publice sau subdiviziunile instituției.

În Oficiul Avocatului Poporului, în anul 2017, au fost efectuate angajări și numiri de personal în 16 funcţii publice şi 2 posturi de deservire tehnică (2 funcții publice de conducere, 14 funcții publice de execuție și 2 posturi de deservire tehnică ce asigură funcționarea autorității publice). Din numărul total de angajați în funcții publice, 4 funcţionari au fost numiți în funcție publică pentru prima dată. La expirarea perioadei de probă, toți debutanții au fost confirmați în funcțiile publice deținute. Numărul de numiri în funcţii publice, clasificat pe modalităţi de ocupare a funcției publice, este prezentat în diagramele de mai jos.

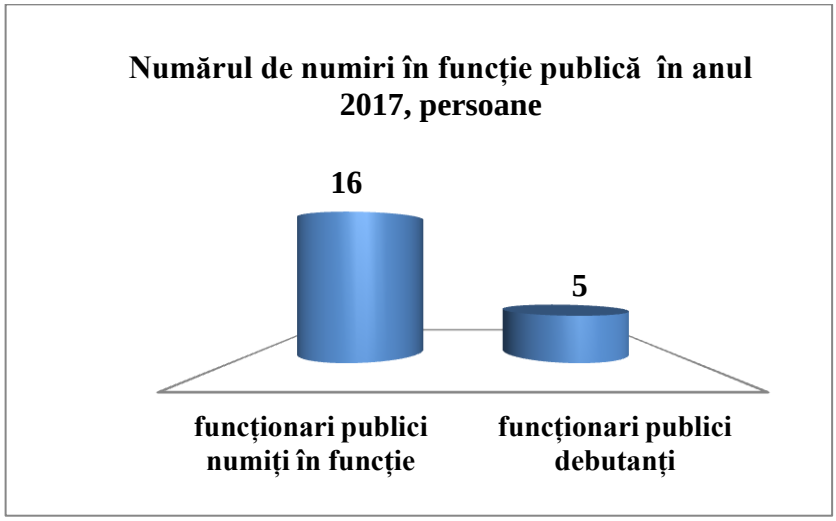

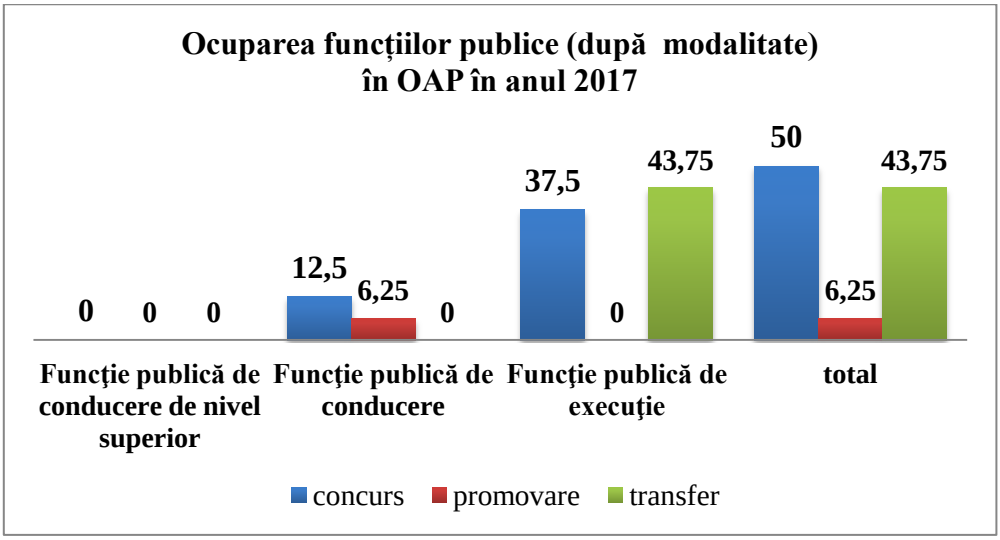

Dezvoltarea profesională

În anul 2017 a fost oferită instruire pentru 46 de angajați (funcţionari publici - 44 persoane), care au beneficiat de 7774 ore de instruire, în total. Capacitatea funcţionarilor publici din instituție a fost dezvoltată atât în cadrul activităţilor de instruire internă, cât şi a celor de instruire externă.

Instruirea reprezintă un proces planificat care permite oferirea de informații, cunoștințe, abilitați necesare pentru desfășurarea unei activități performante de către orice angajat în postul pe care îl ocupă. Astfel, una din prioritățile-cheie în activitatea instituției pe termen scurt și mediu constă în sporirea capacităților manageriale și profesionale ale personalului. Acest obiectiv este atins prin elaborarea unor programe de instruire pentru diferite categorii de personal în raport cu necesitățile acestora și cerințele impuse de standardele din domeniu.

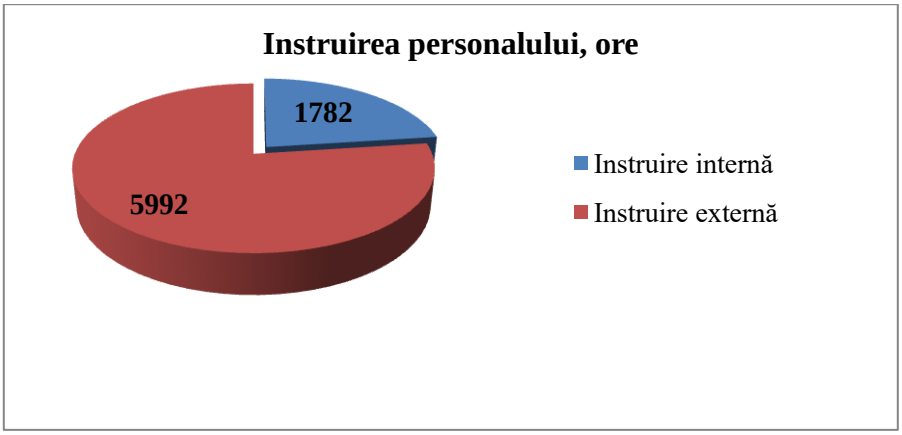

Relațiile în cadrul Oficiului Avocatului Poporului sunt instituite ca rezultat al actelor si normelor privind realizarea de sarcini generale si specifice domeniilor de specialitate. Sunt stabilite relații ierarhice și relații funcționale. Succesul comunicării în cadrul Oficiului Avocatului Poporului în mod decisiv, este atribuit managerului acestuia, care depune un efort continuu pentru acumularea de cunoștințe si formarea de deprinderi în comunicarea organizațională si interpersonala. Majoritatea sarcinilor de muncă presupun competenţa şi efortul mai multor persoane, de aceea se pune accent pe comunicarea bazată pe specializare şi complementaritate funcţională. Comunicarea reprezintă elementul indispensabil pentru funcţionarea optimă a Oficiului Avocatului Poporului. Schimbul continuu de opinii generează unitatea punctelor de vedere şi, implicit, de acţiune, prin armonizarea cunoştinţelor privind scopurile, căile şi mijloacele de a le atinge. Comunicarea este procesul prin care are loc schimbul de opinii și idei pentru realizarea obiectivelor individuale şi comune ale Oficiului.

MANAGEMENT FINANCIAR ȘI CONTROL

În anul 2017 a fost completată unitatea de audit intern, a cărei misiune în cadrul OAP constă în consilierea obiectivă și independentă, prin evaluarea funcționalității sistemului de Management Financiar şi Control (MFC), destinată să adauge valoare și să îmbunătățească operațiunile instituției.

În conformitate cu Standardele Naționale de Audit Intern şi Legea privind controlul financiar public intern nr. 229 din 23 septembrie 2010, auditul intern este calificat drept o activitate independentă şi obiectivă, care oferă entității asigurarea unui grad de control asupra operațiunilor, contribuie la adăugarea unui plus de valoare acestora, ajută entitatea în atingerea obiectivelor, evaluând printr-o abordare sistematică şi metodică procesele, înaintând propuneri de consolidare și îmbunătățire a eficacității lor.

Astfel, întru implementarea uneia dintre recomandările Curții de Conturi, auditul intern a efectuat misiunea de consiliere privind identificarea și descrierea proceselor de bază. Au fost identificate 50 de procese, care au fost clasificate în trei categorii de procese: manageriale, operaționale și de suport. În rezultatul identificării proceselor au fost descrise 23,după cum urmează:

I. Procese manageriale:

1. Procesul de elaborare, aprobare și control al executării Programului de dezvoltare strategică;
2. Procesul de management al riscurilor;
3. Procesul de evaluare a performanțelor profesionale anuale ale personalului;
4. Procesul de autoevaluare a sistemului de management financiar și control cu emiterea declarației privind buna guvernare;
5. Procesul privind inventarierea generală a elementelor de activ și datorii.

II. Procese operaționale:

1. Procesul privind planificarea, organizarea și efectuarea vizitelor de prevenire și monitorizare în activitatea de prevenire a torturii;
2. Procesul de monitorizare a respectării drepturilor copilului pe baza informațiilor parvenite la linia fierbinte;
3. Procesul de monitorizare a respectării drepturilor copilului pe baza autosesizărilor cu efectuarea la necesitate a vizitelor de monitorizare;

4. Procesul privind elaborarea și înaintarea sesizărilor la Curtea Constituțională în vederea controlului constituționalității actelor normative;
5. Procesul privind acordarea asistenței informaționale primare;
6. Procesul de examinare prealabilă a cererilor înregistrate de către OAP precum și examinarea lor conform domeniului de competență;
7. Procesul de investigare a cererilor acceptate spre examinare;
8. Procesul privind organizarea activității editoriale;
9. Procesul privind administrarea paginii web a OAP și a paginilor oficiale pe Facebook și Twitter.

III. Procese de suport:

1. Procesul privind organizarea și desfășurarea achizițiilor publice prin cererea ofertelor de prețuri;
2. Procesul privind reprezentarea OAP în procesele aflate pe rol în instanțele de judecată;
3. Procesul de planificare, elaborare definitivare și aprobare a bugetului;
4. Procesul de executare bugetului;
5. Procesul de stabilire și calculare a salariului;
6. Procesul privind circulația documentelor de intrare precum și executarea acestora;
7. Procesul privind realizarea misiunilor de audit intern;
8. Procesul de recrutare a personalului;
9. Procesul de examinare a sesizărilor de către Comisia de disciplină.

Întru realizarea prevederilor art. 16 alin. (1) din Legea privind controlul financiar public intern, în cadrul OAP, în anul 2017, a fost desfășurată procedura de autoevaluare a sistemului de management financiar şi control pentru anul 2016. Scopul acesteia a constat în determinarea funcționalității sistemului curent de MFC şi, urmare a aprecierii gradului de conformitate a acestuia cu cadrul normativ în domeniu, pe data de 31 martie 2017 a fost emisă Declarația privind buna guvernare. Obiectivul de bază a constituit creșterea gradului de răspundere a managerilor instituției responsabili de consolidarea unui mediu de control intern favorabil.

Priorități de dezvoltare pentru anul 2018:

- efectuarea misiunilor de asigurare care au menirea de evaluare a proceselor și aducerea de plusvaloare prin oferirea recomandărilor de îmbunătățire în vederea atingerii obiectivelor stabilite;
- perfecționarea asigurării calității activității de audit prin elaborarea planului de asigurare și îmbunătățire a calității, care să cuprindă toate aspectele activității de audit intern.

BUGETUL OFICIULUI AVOCATULUI POPORULUI

Potrivit articolul 37 din Legea cu privire la Avocatul Poporului nr.52 /2014, Oficiul dispune de buget propriu, care face parte din bugetul de stat. Bugetul anual al Oficiului se aprobă de Parlament, la propunerea Avocatului Poporului. Reducerea cheltuielilor aprobate ce țin de activitatea Oficiului se admite numai prin hotărârea Parlamentului.

În conformitate cu limitele bugetului aprobat pentru anul 2017, pentru finanţarea activităţii Oficiului Avocatului Poporului din contul mijloacelor bugetului de stat au fost alocate 10932.7 mii lei. Pe parcursul anului 2017, bugetul instituţiei a fost majorat cu 620,1 mii lei, donaţie din partea UNICEF, conform unui acord de parteneriat. Ca urmare, bugetul total al instituţiei a constituit 11552,8 mii lei. Mijloacele alocate au fost distribuite pentru acoperirea cheltuielilor la două componente:

- 00101 Controlul asupra respectării drepturilor omului - alocaţii în sumă de – 11298,4 mii lei
- 00453 Mecanismul naţional de prevenire a torturii - alocaţii în sumă de – 254,4 mii lei.

Nivelul de executare a bugetului instituției la situaţia 31.12.2017 a constituit 93,3%, fiind influenţat de faptul că efectiv în contul instituţiei a intrat doar suma de 415,7 mii lei din 620,1 mii lei care trebuiau să fie transferate de la UNICEF. Respectiv, diferenţa de mijloace 204,4 mii lei a rămas în buget, adică nu a fost consumată de instituţie. Diferenţa de mijloace financiare n-a fost încasată efectiv, conform înţelegerii bilaterale, din cauza că pe parcurs s-a hotărât abrogarea unor activităţi din proiect.

Procentul executării pe fiecare linie bugetară este reprezentat, după cum urmează:

Denumirea cheltuielilor pe componente	**Planificat, mii lei**	**Executat, mii lei**	**% executare**
Controlul asupra respectării drepturilor omului			
Cheltuieli de personal	6589,3	6436,4	97,7
Bunuri şi servicii	2940,2	2382,1	81,0
Prestaţii sociale	33,0	29,0	87,9
Alte cheltuieli	95,6	90,8	95,0
Mijloace fixe	1393,2	1391,8	99,9
Stocuri de materiale circulante	247,1	246,9	99,9
Total pe componenta	**11298,4**	**10577,0**	**93,6**
Mecanismul naţional de prevenire a torturii			
Bunuri şi servicii	5,0	-	0

Alte cheltuieli	118,3	83,7	70,8
Mijloace fixe	21,2	21,2	100
Stocuri de materiale circulante	109,9	97,2	88,4
Total pe componenta	**254.4**	**202,1**	**79,4**
TOTAL	**11552.8**	**10779,1**	**93,3**

Abaterile între mijloacele planificate şi executarea efectivă a bugetului la linia bugetară de bunuri şi servicii se datorează faptului că s-au făcut economii la energia termică, deplasări, alte cheltuieli.

Neexecutarea bugetului la componenta *Mecanismul naţional de prevenire a torturii* este cauzată de faptul că Oficiul Avocatului Poporului nu poate influența deciziile membrilor Consiliului pentru Prevenirea Torturii cu privire la numărul efectiv al vizitelor în locurile de detenție, deoarece aceștia sunt în drept să aleagă locurile de detenție pe care consideră necesar să le viziteze și să stabilească frecvența/numărul vizitelor.

Oficiului Avocatului Poporului îi revine obligația de a asigura efectuarea vizitelor prin acoperirea necesităților. Din acest considerent, în procesul planificării mijloacelor financiare pentru asigurarea activității Mecanismului național de prevenire a torturii trebuie să se ţină cont de eventualele cheltuieli, care ar putea interveni în decursul anului bugetar.

Cheltuielile de personal constituie cea mai mare parte din bugetul total al instituţiei şi anume 58,3%. Creşterea fondului de retribuire a muncii a fost necesară pentru acoperirea cheltuielilor legate de trecerea funcţionarilor publici la următoarele trepte de salarizare, conform Legii privind sistemul de salarizare a funcţionarilor publici nr. 48 din 22.03.2012. Cealaltă parte a alocaţiilor de mijloace a permis instituţiei să-şi acopere cheltuielile de întreţinere şi să realizeze activităţile planificate în Planul anual de activitate al instituţiei.

Pe parcursul anului toate plăţile către angajaţi, bugetul de stat, furnizori au fost efectuate în termen, datorii cu termen expirat nu sunt.

Lipsa unui sediu corespunzător necesităților instituției rămâne o problemă nesoluționată chiar de la începutul activității acesteia. Conform rezultatelor expertizelor efectuate începând cu anul 1998, se recomandă demolarea clădirii existente și construcția unui sediu nou.

În 2017 Oficiul Avocatului Poporului a elaborat și a prezentat Ministerului Finanţelor propunerea de proiect de investiții capitale, cu anexarea documentației de proiect.